

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

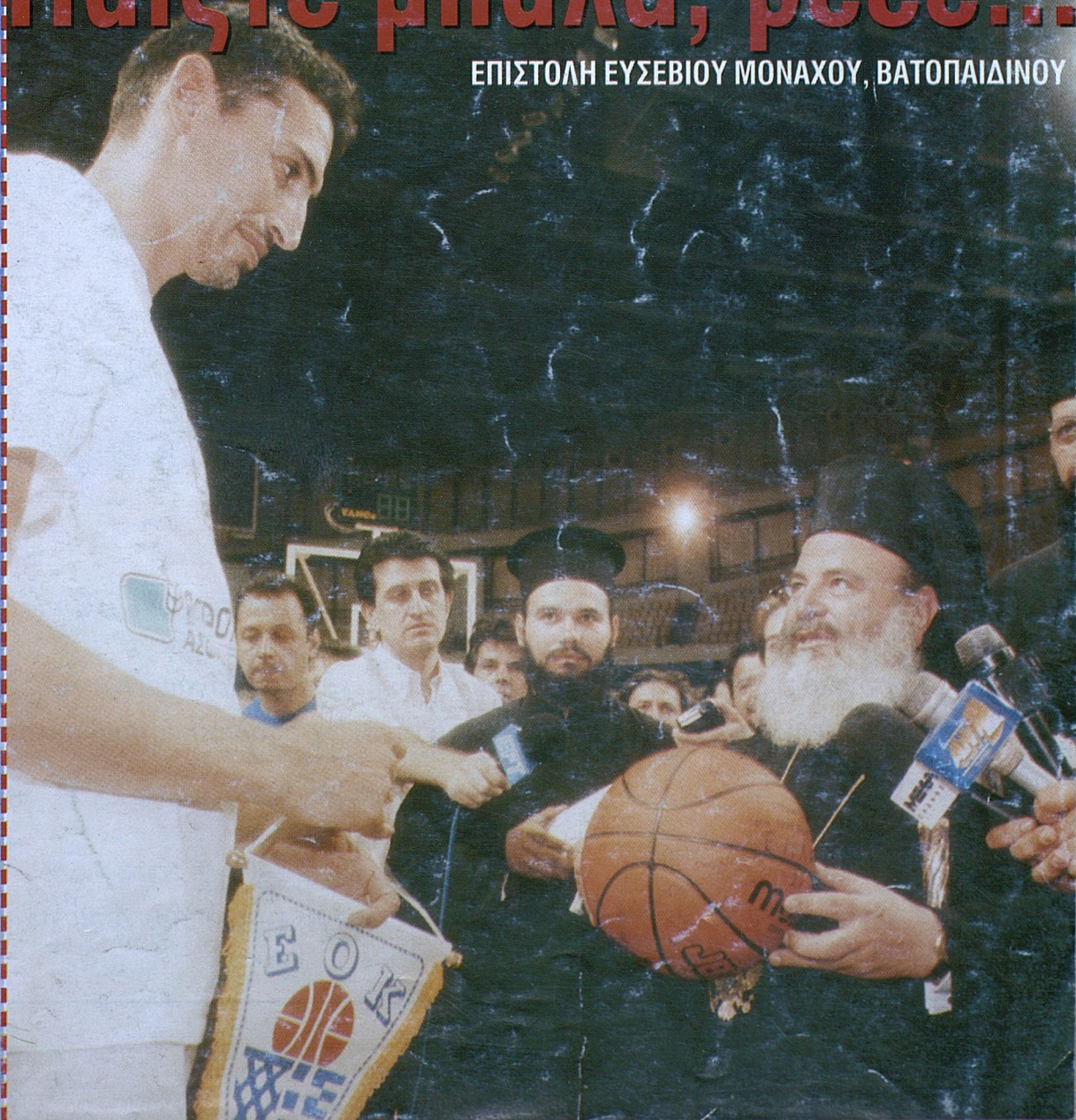
Περίοδος Β'
Τεύχος 666
Παρασκευή
31 Ιουλίου 1998
Δρχ. 500

ΠΡΟΜΟΧΗ
ΤΕ 666

Παίξτε μπάλα, ρεεε...

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ

ΔΙΚΤΥΑ ΚΑΙ
ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΩΝ
Η ασπίδα
του εκσυγχρονισμού

Η Ν.Δ. ΝΥΦΟΥΛΑ

ΔΙΑΚΟΠΕΣ, ΔΩΜΑΤΙΑ
ΚΑΙ ROOMS TO LET

ΤΟ «ΜΕΤΡΟ»,
ΟΙ ΑΣΧΗΜΕΣ ΚΑΙ...
ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΣΤΟΡΓΗΣ

ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟ:
Θέατρο
του παραλόγου

ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ
ΚΟΝΔΥΛΗ
Γράφουν:
Φ. Ηλιού
Σπ. Ασδραχάς

Οι τόμοι του ANTI, ένας πολύτιμος σύμβουλος

*Το ANTI είναι μια ζωντανή παρουσία στην πολιτική και πολιτισμική μας ζωή.
Το ANTI ήταν όμως πάντοτε μια ζωντανή παρουσία.
Το χρονικό της Ελλάδας στα τελευταία χρόνια είναι αποτυπωμένο στους τόμους του ANTI.
Η σειρά των τόμων του περιοδικού ANTI είναι ένας πολύτιμος σύμβουλος για σας.*

*Οι τόμοι του ANTI διατίθενται από τα γραφεία του περιοδικού: Δημοχάρους 60, 115 21
Αθήνα, τηλ. 7232.713, 7232.819*

ΠΑΜΕ ΔΙΑΚΟΠΕΣ

Όπως κάθε Αύγουστο, τα τελευταία χρόνια, το Αντί θα ληφεί από τα περίπτερα για ένα δεκαπενθήμερο. Θα ξανακυκλοφορήσει στις 28 Αυγούστου. Καλές διακοπές.

Περίοδος Β' · Έτος 25ο · Τεύχος 666
Παρασκευή 31 Ιουλίου 1998 · Δρχ. 500
**ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοκάρους 60, 115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107
ANTI ON-LINE: <http://www3.enet.gr/anti>
E mail: anti@compulink.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Ηλίας Κανέλλης
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δημήτρης Γκέκας
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Μάχη Γεωργιάδου
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ισάίου 5, Περιστέρι
Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξ.μ. 5.000 δρχ., Ετήσια 10.000 δρχ.,
Ετήσια Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 40.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 8.000 δρχ.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξ.μ.: 38 δολ., Ετήσια: 75 δολ.,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξ.μ. 44 δολ., ετήσια 88 δολ.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοκάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 500,

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.000

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας: Περιοδικό ΑΝΤΙ,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του Βιβλίου - Α Πουλουκτάκη και Σία Ε.Ε.
Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 285.857

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΕΛ. 12 ΠΑΙΞΤΕ ΜΠΑΛΑ, ΡΕΕΕ... Απροσδόκητη επιστολή Αγιορείτου μοναχού σχετική με την ευλογία του Μακαριότατου στον Φασούλα και την παρέα του. Ό,τι πρέπει για ένα θερινό τεύχος με το νούμερο 666...

**ΣΕΛ. 14 ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΤΟ «ΓΑΙΑ ΠΥΡΙ ΜΙΧΘΗΤΩ» ΤΩΝ ΑΝΑΞΙΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΜΑΣ** Άρθρο για τις πυρκαγιές του Σπήλιου
Παπασπηλιόπουλου

ΣΕΛ. 16 Η Ν.Δ. ΝΥΦΟΥΛΑ Γάμοι πολιτικών ως δημόσια θεάματα - του
Μάνου Στεφανίδη

ΣΕΛ. 17 ΔΙΚΤΥΑ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΩΝ Η ασπίδα του
εκσυγχρονισμού. Ποες είναι οι πολιτικές κινήσεις πολιτών, ποια
τα μέλη τους και ποιοι οι στόχοι τους. Γράφουν ο **Ρεπόρτερ** και ο
Δημήτρης Καΐσης

ΣΕΛ. 22 ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ Ευρώπη: μετά τη σύνοδο του Κάρντιφ - του Σωτήρη
Ντάλη Κόσσοβο: Θέατρο του παραλόγου - του Σωτήρη Ντάλη Νιγηρία:
Το παράδοξο του πετρελαίου - του **Αστέρη Χουλιάρα**

ΣΕΛ. 34 ΔΙΑΚΟΠΕΣ, ΔΩΜΑΤΙΑ ΚΑΙ ROOMS TO LET Πίσω από την
τουριστική βιτρίνα των διακοπών - της **Ελένης Βερνικίου**

ΣΕΛ. 36 Η ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΣΤΡΟΥΧΤΟΥΡΑΣ (2) Πάλι για την
εκπαιδευτική μεταρρύθμιση - του **Ανδρέα Μπελεζίνη**

ΣΕΛ. 44 ΜΝΗΜΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΚΟΝΔΥΛΗ Η ζωή και το έργο του
στοχαστή που έφυγε. Γράφουν: **Φίλιππος Ηλιού, Σπύρος
Ασδραχάς**

ΣΕΛ. 58 ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΟΡΓΗΣ Η ανατροπή των προτύπων της ομορφιάς
και η βιομηχανία της - της **Ελένης Βερνικίου**

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Το διαρκές έγκλημα, σελ. 4

ΟΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΑΙ

Κώστας Κουφογιώργος, σελ. 5

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ, σελ. 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Σχόλια, σελ. 8

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Επιστολές, σελ. 38

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πολιτισμός, σελ. 40

ΒΙΒΛΙΟ

Κριτική, σελ. 63

ΚΑΙ ΤΑ ΛΟΙΠΑ

Μάνος Στεφανίδης, σελ. 66

• **Εξώφυλλο:**
Φωτ.: Icon

ΤΟ ΔΙΑΡΚΕΣ ΕΓΚΛΗΜΑ

ΜΟΝΟΤΟΝΗ η επαναφορά του ίδιου θέματος τις μέρες του καλοκαιριού από το σύνολο του Τύπου. Μονότονη και η επανάληψη «μέτρων που θα ληφθούν άμεσα, ώστε στο μέλλον να διασφαλισθεί ο δασικός πλούτος της χώρας κ.λπ.». Ούτε και τα τηλεοπτικά πλάνα έχουν πια κάτι «νέο και ενδιαφέρον»... Θα μπορούσαν οι σκηνοθέτες του δελτίου ειδήσεων να επαναχρησιμοποιούν τα πλάνα του πλούσιου αρχείου των καναλιών.

ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΥΡΚΑΓΙΕΣ πρόκειται. Τέλη Ιουλίου, και ξεπεράσαμε τις περσινές επιδόσεις στο αντίστοιχο διάστημα. Φέτος είναι μεγαλύτερες οι καταστροφές σε σχέση με τις περσινές. Όπως πέρσι ήταν μεγαλύτερες από τις προπέρσινες κ.ο.κ.

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΡΕΙΣ μήνες είχαν ληφθεί τα φετινά ιδιοφυή «νέα μέτρα δασοπροστασίας», δηλαδή ένας νέος νόμος που η πλειοψηφία της Βουλής εψήφισε και προέβλεπε την υπαγωγή όλων των αρμοδιοτήτων στη δικαιοδοσία της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας. «Τώρα όλα θα λειτουργούν ρολόι», μας διαβεβαίωναν και ο εμπνευσμένος υπουργός και ο προϊστάμενός του πρωθυπουργός.

ΚΑΙ ΟΜΩΣ, εφέτος είχαμε και ανθρώπινα θύματα: τρεις πυροσβέστες και έναν πολίτη-εθελοντή νεκρούς. Και ο πρωθυπουργός, πολύ συγκινητικά, μας εμήνυσε ότι είναι σημαντικό να «θυσιάζουν κάποιους τη ζωή τους στο καθήκον»! Αλλά κανείς τους δεν σκέφθηκε να κάνει αυτοκριτική, κανείς τους δεν παραιτήθηκε. Κανείς τους δεν εργάστηκε σοβαρά και δεν προέβλεψε τόσον καιρό μετά το περσινό καλοκαίρι για την αντικατάσταση ή την επισκευή των πεπαλαιωμένων αεροσκαφών δασοπυρόσβεσης. Χρόνια τώρα έχουν συνταχθεί πορίσματα τα οποία ούτε ανέγνωσαν, χρόνια τώρα έχουν ψηφιστεί νόμοι που παραμένουν ανενεργοί.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗ πλευρά οι πολίτες παραμένουν αδιάφοροι. Το αίσθημα της κοινωνικής αλληλεγγύης έχει εκμηδενισθεί. Αντί να συνδράμουν τους πυροσβέστες, συνήθως περιμένουν να εμφανισθούν τα αεροπλάνα και στήνονται μπροστά στα κανάλια προκειμένου να εκθέσουν το τι και το πώς.

ΤΕΤΟΙΑ διαλυμένη κοινωνία, τέτοια ανίκανη κυβέρνηση, τέτοιοι αδιάφοροι δημόσιοι λειτουργοί: μετρούν μόνο τις ημέρες της καλοκαιρινής αδείας. Τα δάση καίγονται και παραμένουμε απαθείς θεατές στα γενόμενα.

ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙ παρά να είναι περιγραφικό αυτό το σημείωμα. Αισθανόμαστε πνιγηρά: όχι μόνον από την ατμόσφαιρα. Αισθανόμαστε πνιγηρά από την αδράνεια που έχει παντού κυριαρχήσει. Αισθανόμαστε πνιγηρά σε έναν τόπο που θα μπορούσε να είναι τόπος ευλογημένος.

ΑΛΛΑ υπάρχουν, άραγε, περιθώρια ώστε να παραμένουμε αδρανείς; Τι συμπέρασμα πρέπει να βγάλουμε για τους κυβερνήτες μας που μόλις τώρα ανεκάλυψαν ότι κάποιοι πυρπολούν τα δάση, προκειμένου να χτίσουν αυθαίρετα; Και ποιος είναι αυτός ο υπουργός Γεωργίας που όλως αφηνιδίως ανεκάλυψε ότι οι υφιστάμενοί του είχαν στήσει «φάμπρικα» νομιμοποιήσεων για τα καμένα δάση;

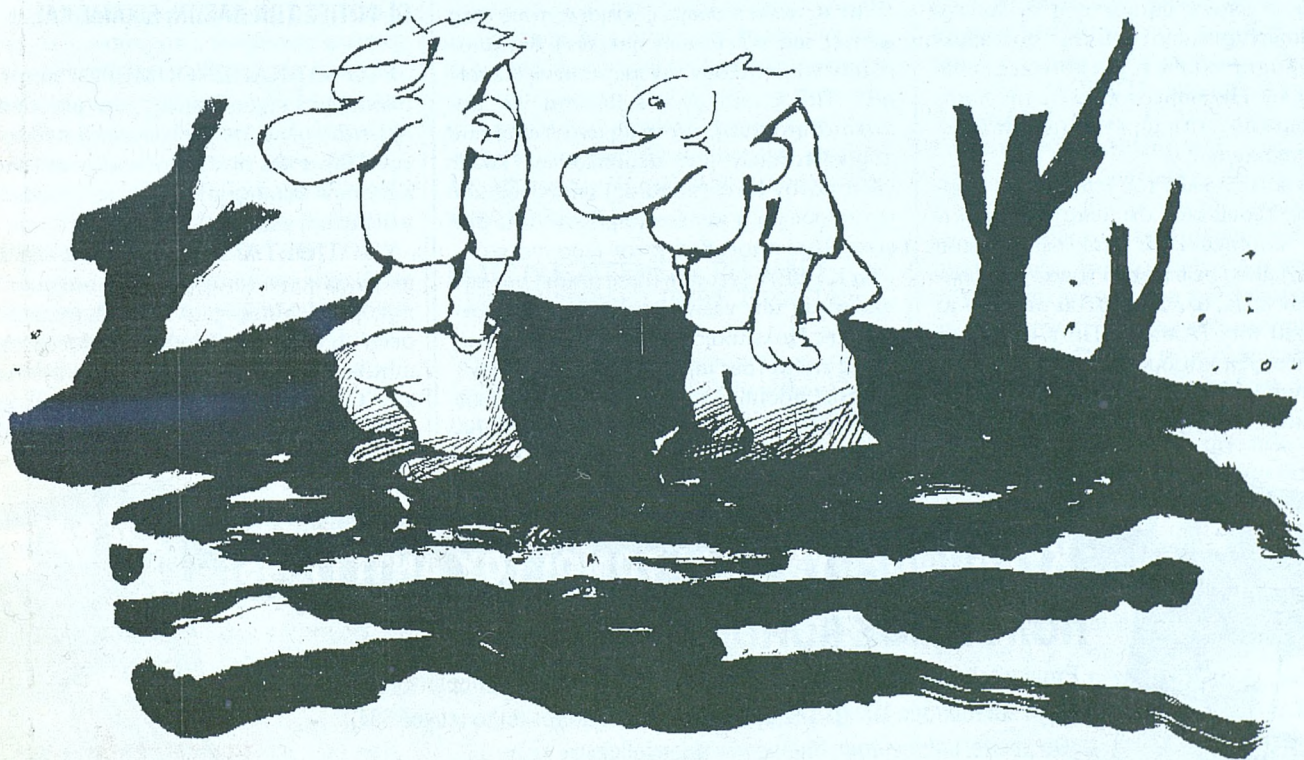
αντί

ΟΙ ΕΚΟΥΧΡΟΝΙΣΤΑΙ

ΚΑΠΟΤΕ Η ΕΛΛΑΔΑ
ΕΙΧΕ ΥΠΕΡΟΧΑ ΔΑΣΗ..

ΚΑΙ ΤΩΡΑ;

ΕΣΒΗΣΑΝ...

ΚΚΟΥΦΟΤΙΣΤΟΣ 97

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Φωτιές – δασών και άλλες...

...ΚΑΙ ΕΝΩ η Ελλάδα εξακολουθεί να καίγεται (από τον Γράμμο ως την Καλαμάτα, και από τη Ζάκυνθο ως την Ικαρία...), η κυβέρνηση ανακάλυψε. Ξαφνικά, ότι υπάρχουν εμπρηστές με «οικοδομική συνείδηση», στην εγκληματική δράση των οποίων οφείλονται οι περισσότερες πυρκαγιές! Η «ανακάλυψη», για την οποία, όμως, υπάρχουν μόνον... ενδεξιείς, και όχι αποδείξεις (αυτό είναι το συμπέρασμα της Διυπουργικής της περασμένης Δευτέρας), συνέπεσε με:

α) Την παρέμβαση του Εισαγγελέα Πρωτοδικών, ο οποίος ζήτησε ήδη τη διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης, προκειμένου να διαπιστωθούν τυχόν ποινικές ευθύνες, είτε της Πυροσβεστικής είτε της Δασικής Υπηρεσίας, στη μη έγκαιρη κατάσβεση των πυρκαγιών...

β) Την καταγγελία του υπουργού Γεωργίας Στ. Τζουμάκα, ότι υπάρχει «παραχρτάς δασικών», με κυκλώματα που δρουν όχι μόνο σε επίπεδο νομαρχιών, δασορχείων κ.λπ., αλλά και μέσα στο ίδιο το υπουργείο του! (Απορία: Πότε ανακάλυψε την ύπαρξη και δράση του «παρακράτους» αυτού ο Στ. Τζουμάκας; Το τελευταίο δεκαπενθήμερο μόλις ή παλαιότερα;)

γ) Την κοινή (πλέον) παραδοχή ότι δεν υπάρχει –από κυβερνητικής πλευράς– οποιαδήποτε ουσιαστική πολιτική για την αντιμετώπιση αυτού του «διαρκούς εγκλήματος» που λέγεται αφανισμός του δασικού πλούτου της χώρας.

ΑΥΤΗ την απουσία «ουσιαστικής πολιτικής», για την προάσπιση του δασικού μας πλούτου, έμελλε να επιβεβαιώσει, κατά τραγικό τρόπο, η κατήλωση 12, από τα 15, πυροσβεστικών αεροπλάνων, τα οποία, λόγω παλαιότητας (διανύουν ήδη την πέμπτη δεκαετία...) ή πολλαπλών βλαβών (από τις αλλεπάλληλες πτήσεις τους στις φωτιές των τελευταίων ημερών), δεν μπόρεσαν να πετάξουν την περασμένη Δευτέρα... Ποιος υπουργός ευθύνεται για την παλαιότητα αυτή, για τη μη ανανέωση των πυροσβεστικών μας αεροπλάνων; Αλλά γιατί μόνον ένας (κάποιος) υπουργός και όχι σύσσωμη η κυβέρνηση; Και γιατί δεν είναι θέμα παρέμβασης του εισαγγελέα;

Το ΚΥΣΕΑ έχει ήδη αποφασίσει για την απόκτηση των νέων μαχητικών αεροσκαφών της Πολεμικής Αεροπορίας και, μέσα στους επόμενους μήνες, θα κληθεί να αποφασίσει προμήθειες οπλικών συστημάτων κόστους τουλάχιστον 1,5 τρισεκατομμυρί-

ου, όσο, δηλαδή, (χοντρικά μιλώντας) το κόστος του μετρό της Αθήνας και του αεροδρομίου των Σπάτων μαζί. Πόσα πενιχρότατα διασ. θα διαθέταμε, άραγε, για 15 νέα πυροσβεστικά αεροπλάνα; Κάποιοι παλαιοί ρομαντικοί έλεγαν κάποτε: *Αγαπώ ένα δέντρο όσο κι έναν άνθρωπο. Κάποιοι σημερινοί πολίτες, καθόλου ρομαντικοί, λένουν: Χαρίζω ένα F-16 ή ένα Μιράζ, προκειμένου ν' αποκτήσω τρία ή τέσσερα ή πέντε πυροσβεστικά αεροπλάνα...*

ΚΑΙ «ΩΣΕΙ» ΝΑ ΜΗΝ ΑΡΚΟΥΣΑΝ ΟΙ ΦΩΤΙΕΣ ΤΩΝ ΔΑΣΩΝ, ΕΙΧΑΜΕ ΚΑΙ...

ΣΤΟ «ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ» που επισκοπούμε, είχαμε όμως, και μια ακόμα «φωτιά», αλλά σε διπλωματικό πεδίο, με την Αθήνα και την Ουάσινγκτον να ανταλλάσσουν «φιλοφρονήσεις» σε ήμισι διπλωματική γλώσσα.

ΥΠΟΤΙΘΕΤΑΙ ότι υπαίτιος για όλα όσα μεσολάβησαν (διάβημα του αμερικανού πρέσβη Ν. Μπεργς, ανταλλαγή ανακοινώσεων μεταξύ των δύο κυβερνήσεων, δριμύτατα σχόλια του εκπρόσωπου του Λευκού Οίκου, ματαιώση της επίσημης επίσκεψης Τ. Μίλλερ στην Αθήνα, αναβολή,

Α' εξάμηνο 1995

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΝΕΟΙ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ANTI (1995)

ΠΟΛΥΤΙΜΟΣ ΒΟΗΘΟΣ

Έτοιμοι οι νέοι τόμοι του Αντί. Στα γραφεία του περιοδικού μπορείτε να προμηθευτείτε μέχρι και τον τόμο ΜΓ' (Β' εξάμηνο 1995, δηλαδή μέχρι και το τεύχος 594).

Θα βρείτε, επίσης, τους τόμους των προηγούμενων ετών.

Στους τόμους του Αντί έχετε καταγεγραμμένη τη σύγχρονη ιστορία μας.

Β' εξάμηνο 1995

από πλευράς ΚΥΣΕΑ, της εξαγγελίας για την αγορά των νέων πολεμικών αεροσκαφών, κ.λπ.), είναι ο υπουργός Εξωτερικών Θ. Πάγκαλος. Όμως, το «επεισόδιο» –«ψυχρό επεισόδιο με τις ΗΠΑ», τιτλοφόρησε η *Αυγή*...– είχε τη δική του ιστορία. Και, φυσικά, ο Θ. Πάγκαλος δεν θα έλεγε τα όσα είπε (σε γλώσσα σαφώς *μη* αγγελική...) αν οι εκπρόσωποι του Στέιτ Ντηπάρτμεντ και του Λευκού Οίκου δεν χρησιμοποιούσαν τα άθλια ψευδεπίγραφα που χρησιμοποίησαν.

ΠΡΩΤΟΣ ήρξαστο χειρών αδίκων ο εκπρόσωπος του Στέιτ Ντηπάρτμεντ Τζ. Ρούμπιν, ο οποίος απεφάνθη ότι η παραβίαση του κυπριακού εναέριου χώρου από τουρκικά μαχητικά δεν συνιστά «παραβίαση», διότι τα αεροπλάνα πιθανόν να ήταν... τουρκοκυπριακά, τα οποία απλώς εκτελούσαν ακροβατικές ασκήσεις ή κάποια αποστολή ψεκασμού! Ακολούθησε –θρασύτερος– ο εκπρόσωπος του Λευκού Οίκου Μακ Κέρρυ, ο οποίος χαρακτηρίσε την τουρκική εισβολή, την κατάληψη και κατοχή, επί 24 χρόνια, του 37% του κυπριακού εδάφους, «διακοινοτική σύγκρουση». Στα δύο αυτά περιστατικά θα μπορούσε να προσθέσει κανείς την παρουσία αξιωματούχων της αμερικανικής πρεσβείας της Λευκωσίας στις τουρκικές φιέστες για την επέτειο της εισβολής και, φυσικά, την επίμονη προσπάθεια των ΗΠΑ να «πυρηνολοποιήσουν» την ουσία του Κυπριακού στο όνομα του «κινδύνου» που εγκυμονούν. Τάχα μου, για τα δυτικά συμφέροντα και την ασφάλεια της περιοχής, η εγκατάσταση των S-300 στην Κύπρο!

ΟΛΑ ΤΑ παραπάνω είναι λίγο-πολύ γνωστά, με τον εκπρόσωπο του Λευκού Οίκου να επανέρχεται στο «θέμα» Πάγκαλου, τότε για να χαρακτηρίσει τις δηλώσεις Πάγκαλου εις βάρος του Μπιλ Κλίντον κάτι σαν *έγκλημα καθοσιώσεως* (crime de lèse majesté) και τότε για να υποβάλει ότι «έναν άνθρωπο» (ο Πάγκαλος) δεν μπορεί να διαταράξει τη βαθύρριζη συμμαχία ΗΠΑ - Ελλάδας, αλλά καλό θα ήταν αν... κ.λπ. (τα ευκόλως εννοούμενα παραλείπονται).

ΚΑΙ Η ΣΤΑΣΗ Πάγκαλου; Δεν πήρε πίσω τα όσα αρχικά είπε, απλώς τα χρωμάτισε ηπιότερα, σε μία δεύτερη έκδοση: *είθιςται οι πρόεδροι των ΗΠΑ* –είπε– *να δίδουν προεκλογικές υποσχέσεις... Ο πρόεδρος Μπιλ Κλίντον υποσχέθηκε ότι θα βοηθήσει στην επίλυση του Κυπριακού... Μείναμε με την εντύπωση ότι η επίλυση αυτή θα εδράζεται στις αποφάσεις των Ηνωμένων*

Εθνών... Νομίζω ότι η επίλυση που επιδιώκει ο πρόεδρος Κλίντον δεν εδράζεται στις αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών, κ.λπ.

Η ΕΝΤΑΣΗ στις ελληνοαμερικανικές σχέσεις δεν εμπόδισε, ωστόσο, τον υπουργό Εξωτερικών Θ. Πάγκαλο να επισκεφθεί τη Θράκη (με την ιδιότητα του επιτηρητή της συνθήκης της Λωζάννης), να αισπαστεί τον μουφτή Ξάνθης Μεχμέτ Εμίν Σινίκογλου, να χαρακτηρίσει τους εκεί πρωθυερείς του Ισλάμ «Έλληνες και Ευρωπαίους» και να υποσχεθεί πλήρη ισοτιμία μεταξύ των δύο σύνοικων στοιχείων της περιοχής. Δεν παρέλειψε μάλιστα –επί τη ευκαιρία– να πει δύο λέξεις για τη στάση του εκεί αμερικανικού προξενείου, που «ψιάχνει στα συρτάρια του» για να βρει παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη Θράκη κ.λπ.

ΚΑΛΕΣ ΟΙ ΕΞΑΓΓΕΛΙΕΣ Θ. ΠΑΓΚΑΛΟΥ – ΜΕ ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ, ΟΜΩΣ, ΤΙ ΓΙΝΕΤΑΙ;

ΟΛΑ ΤΑ παραπάνω μπορούν να ηχούν ωραία (και οι «σορτίτες» Πάγκαλου να ενθουσιάζουν κάποιους φύσει και θέσει «αντιαμερικανούς» –εφόσον ισχύει, ακόμα, ο όρος...), αλλά πού βρισκόμαστε; Και με το Κυπριακό τι γίνεται; *Διαπίστωση πρώτη:* Η υπόθεση των ρωσικών S-300 έχει πυρηνολογηθεί το Κυπριακό, καθώς ουδείς πλέον «θυμάται» ότι το Κυπριακό είναι πρόβλημα «ξένης εισβολής και κατοχής». *Διαπίστωση δεύτερη:* Η Λευκωσία, όπως και η Αθήνα, δεν βρίσκουν ανταπόκριση, όταν προβάλλουν το «δικαίωμα του αιγίνεσθαι» της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ακόμα και η Σουηδία, ακόμα και η «προεδρεύουσα» Αυστρία προσθέτουν τη δική τους πίεση στις πιέσεις Τούρκων-Αμερικανών-Γερμανών-Βρετανών, κ.λπ., για τη μη

εγκατάσταση των πυραύλων αυτών. *Διαπίστωση τρίτη:* Πολλοί είναι οι αναλυτές, στην Αθήνα και τη Λευκωσία που δεν έχουν πεισθεί για την «αδήριτη ανάγκη» που επέβαλε την παραγγελία των πυραύλων αυτών, εφόσον δεν είχε εξασφαλιστεί, στοιχειωδώς, η συναίνεση ένιων συμμάχων. *Διαπίστωση τέταρτη:* Οι ίδιοι αναλυτές παραδέχονται, ωστόσο, ότι άτακτη υποχώρηση στο θέμα των πυραύλων, χωρίς συγκεκριμένα ανταλλάγματα, θα ήταν ανεπανόρθωτο πλήγμα στο κύρος και την κρατική υπόσταση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Επιβάλλεται, συνεπώς:

– Η ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ «πυροσβέστη» για τα ελληνοαμερικανικά. Η Αθήνα δεν έχει λόγους να αντιπαρά τίθεται ή να σσιαμαχεί με τη μοναδική υπερδύναμη, αλλά και δεν δέχεται «μεσολάβηση» για να προωθηθούν απλώς τα τουρκικά συμφέροντα. (Η «αναζήτηση» αυτή ήταν το κύριο θέμα που απασχόλησε τη σύσκεψη του πρωθυπουργού με τους υπουργούς Εξωτερικών και Άμυνας).

– Η ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ενός άλλου κλίματος που θα επέτρεπε τη συμμετοχή της τουρκοκυπριακής πλευράς στις ενταξιακές διαδικασίες, θα ενεθάρρυνε την επανέναρξη του διακοινοτικού διαλόγου και θα καθυστέρουσε ή θα ανέβαλε την εγκατάσταση των S-300 έναντι ανταλλαγμάτων. Ένα από τα ανταλλάγματα αυτά φέρεται να είναι η εμπέδωση ενός «μηχανισμού υπερπτήσεων», όπου η εικόνα του κυπριακού εναέριου χώρου θα μεταβιβάζεται στην έδρα του ΝΑΤΟ, στη Νάπολι, μέσω της βρετανικής βάσης της Δεκέλειας. Πώς θα αντιδρά, όμως, το ΝΑΤΟ, σε περίπτωση τουρκικών παραβιάσεων; Με τη φιλολογία μίας «επίπληξης»; That is the question...

ANTHΩP

ΑΥΤΟΚΟΛΛΗΤΑ ΚΑΙ ΣΤΑ ΑΥΤΟΝΟΗΤΑ

Η απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης κατά του Λεξικού Μπαμπινιώτη συγκέντρωσε δικαίως τα πυρά όλων, ακόμα και της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου, ως πράξη επιβολής λογοκρισίας. Ας αντιμετωπίσουμε ωστόσο ευθέως την υπόθεση, εγκαταλείποντας την περισήρητορη. Για μια ακόμα φορά απλώς διδαχτήκαμε την άποψη του μέσου ανθρώπου όπως εκφράζεται από τον πρωτοδίκη του, που στο κάτω-κάτω δεν απέχει και πολύ από αυτήν του περηφανούς καθηγητή Σταθόπουλου, η οποία αποσπάται ευρέως μέσα στην απόφαση. Είναι πάντως κρίμα που ο δικαστής προτίμησε μια συμβατική, πολύ συντηρητική λύση αποκαλύπτοντας έτσι την κοινωνική και τεχνολογική ατομία του. Θα μπορούσε αντλώντας από τα επιτεύγματα της σύγχρονης χαρτοκολλητικής, ευρέως διαδεδομένα και στη χώρα μας μέσω ξυστών διεξόδων, να επιβάλει κάποιον άλλη εκτυπωτική λύση αντί της χονδροειδούς και φασιστικής απαλοιφής. Ας διέτασσε, λόγου χάρη, την επικάλυψη της επίμαχης απόδοσης του λήμματος με αυτοκόλλητη ή άλλη ειδική ταινία εις την οποία να αναγράφεται προειδοποίηση περί του περιεχομένου καθώς και δήλωσε ότι η λήψης πρωτοβουλίας αποκολλησέως ή αποξέσεως ισοδυναμεί με αποδοχή του περιεχομένου ως μη προσβλητικού της προσωπικότητας του χρήστη. Αλλά και αν έχασε η Δικαιοσύνη την ευκαιρία να προσάψει δι' εκτυπωτικής κατασκευής την ελευθερία του λόγου, ας τολμήσει αυτόν τον νεωτερισμό ο ευαίσθητος λεξικογράφος, αντί να περιμένει τη θαλπωρή της επιτυχούς ανάρσεως για να επανεκδοθεί. Πέραν του οφέλους από την ούτω αδιάλειπτη κυκλοφορία του λεξικού του, παράλληλα θα αξιοποιηθεί πληρέστερα η οικογενειακή βάσεως εκδοτικής εταιρεία, που εκ της φύσεώς της είναι προσαρμοσμένη σε οικοτεχνικές δράσεις.

Στέλιος Καφαντάρης

ΠΑΤΕΝΤΑΤΟΣ ΨΕΥΤΗΣ! ΑΛΛΑ ΜΟΝΟΝ ΑΥΤΟ;

Όταν ερωτήθηκε κάποτε ο κύριος Χρήστος Δ. Λαμπράκης αν πρόκειται να κατασκευάσει Όπερα στο τέως Πάρκο της Ελευθερίας απήντησε γραπτός στο Αντί μεν ότι δεν πρόκειται για όπερα αλλά για γκαράζ, ενώ σε τηλεοπτικό δελτίο edήλωσε ότι θα κατασκευάσει απλώς ένα γκαράζ που θα υπηρετεί τις ανάγκες του Μεγάρου. Όμως στο διαγωνισμό για την «αποπεράτωση του Μεγάρου» ζητήθηκε — και δόθηκε — προσφορά από τους εργολάβους για πανάκριβη υπόγεια Όπερα.

Από προϋπολογισμό για γκαράζ ύψους 17 δισ., η εργολαβία μετετράπη σε πανάκριβη Όπερα κόστους 72 δισ. δραχμών. Ο κ. Βενιζέλος τα γνωρίζει όλα αυτά: Γιατί έχει χρηματοδοτήσει, όσο γνωρίζουμε, ένα γκαράζ αξίας 4 δισ.! Μήπως η κυρία Γουλφ Ματίες έχει προεγκρίνει αυτά μόνον τα πούσα, ενώ το υπόλοιπο θα το πληρώσει ο

έλληνας φορολογούμενος με δανεισμό για να καλυφθεί και η πολιτική εξουσία;

Το θέμα είναι σοβαρό. Πρέπει να επέμβει ο εισαγγελέας τώρα, πριν ο κ. Χρήστος Λαμπράκης, κατά τη γνωστή και παλαιά μέθοδό του, τρέχει να κατακυρώσει υπόγεια το διαγωνισμό κατά τους μήνες των διακοπών;

Και ποιον χαρακτηρισμό διαφορετικό από εκείνον του ψεύτη και του απατεώνα θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε για εκείνον, ο οποίος, ενώ προκηρύσσει διαγωνισμό για έργα αξίας 17 δισ., στο τέλος αναθέτει τα έργα αυτά έναντι του τιμήματος των 72 δισ. δραχμών; Είναι, όμως, μόνον πατεντάτος ψεύτης ο κ. Χρ. Δ. Λαμπράκης; Για τις σχετικές «λεπτομέρειες» αναμείνουμε αμέσως μετά τις αγροτουριστικές σας διακοπές..

X.N.

ΠΑΛΛΑΪΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

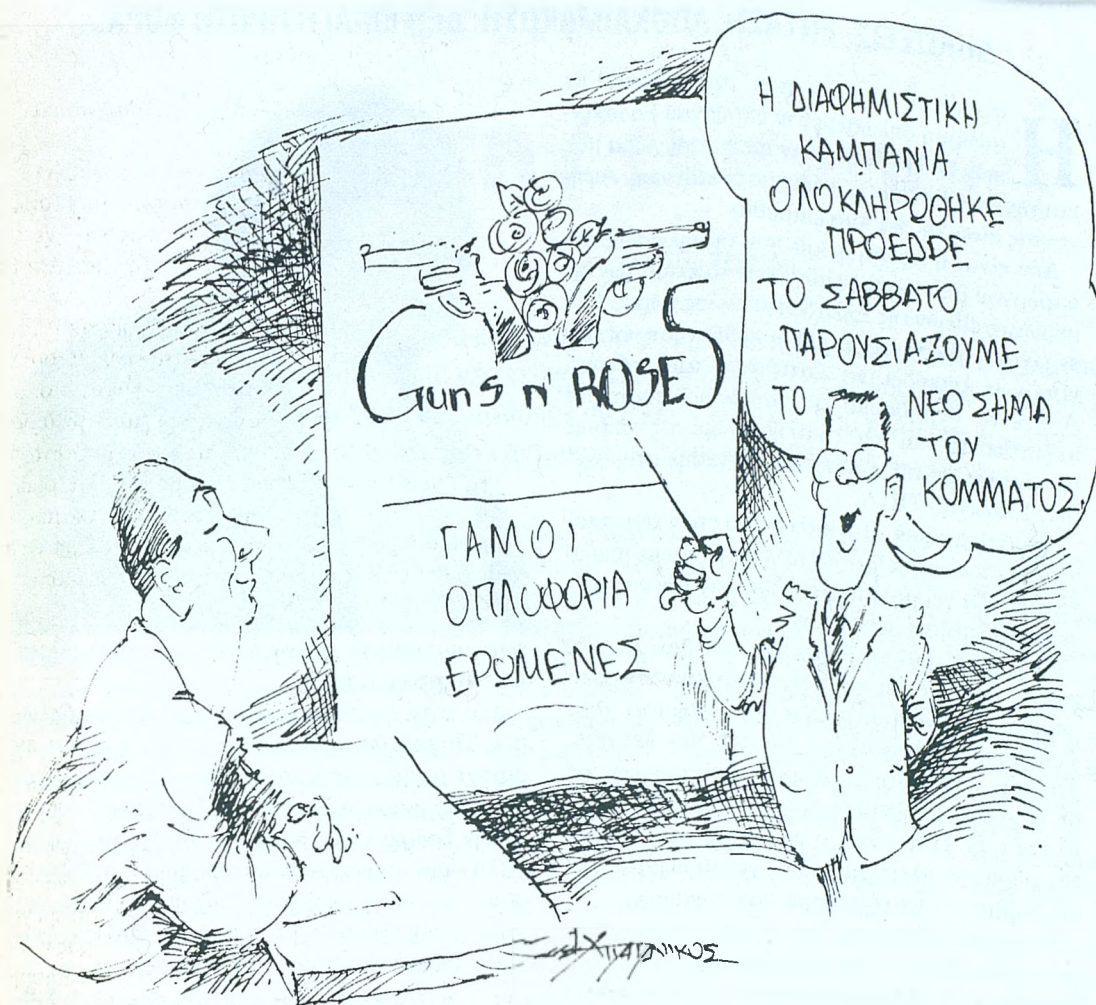
Ποιος είναι ο στόχος του νομοσχεδίου του υπ. Εθνικής Άμυνας περί «παλλαϊκής άμυνας» που πρόκειται σύντομα να ψηφιστεί; Σε ποια εμπόλεμη κατάσταση βρισκόμαστε και πρέπει να οργανώσουμε την άμυνά μας; Ποιοι μας επιβουλεύονται και θα τους αντιμετωπίσουμε αποτελεσματικότερα μετά την τετραήμερη εκπαίδευσή μας; Και γιατί ένα νομοσχέδιο που αφορά το μεγαλύτερο τμήμα του ελληνικού πληθυσμού, άντρες και γυναίκες από 18 έως 60 χρόνων, πρέπει να ψηφισθεί σιωπηρά, με τη λιγότερη δυνατή ενημέρωση, από τη μειωμένη αντιπροσώπευση του θερινού τμήματος της Βουλής;

Είναι προφανές ότι η ανάγνωση του νομοσχεδίου δεν πείθει για τη φρενιστική πολιτική της κυβερνήσεως ή την εγγύηση της πολιτικής συνειδήσεως. Ούτε και ο όρος «Πολιτική Άμυνα» προς αντιδιαστολή της «στρατιωτικής άμυνας», πείθει για τον αντιμιλιταριστικό χαρακτήρα του. Όπως εύστοχα αναρωπιέται και η Ζωή Σβώλου σε άρθρο της στην Αυγή (24.5), ποια εί-

να η διαφορά της Πολιτικής Άμυνας «από την Πολιτική Προστασία όπως ορίζεται από το Ν.2344/1995 για την αντιμετώπιση φυσικών, τεχνολογικών ή άλλων καταστροφών»; Η δημοσίευση του νομοσχεδίου, τον Οκτώβριο του 1997, είχε ξεσηκώσει διαμαρτυρίες και καταγγελίες για στρατιωτικοποίηση της κοινωνίας ακόμα και στο κυβερνητικό κόμμα. Η καθυστέρηση κατάθεσής του στη Βουλή, η κλίση και η ακρόαση των αντιρρήσεων των γυναικείων οργανώσεων από τον υπουργό Άμυνας, δεν κατέληξαν στην απόσυρση του νομοσχεδίου όπως πολλοί πίστευαν. Παρ' όλη την έλλειψη υποδομής για την υλοποίηση των στόχων του νομοσχεδίου (διαμονή και σίτιση για τέσσερις μέρες), το υπ. Εθνικής Άμυνας επιθυμεί την ψήφισή του μέσα στο καλοκαίρι σε μια προσπάθεια να απαντήσει σε όσους το κατηγορούν για «ενδοτικότητα και ήπιους τόνους». Η θέσπιση του μέτρου της παλλαϊκής άμυνας αποδεικνύει κατ' αρχάς την αμηχανία αυτού του υπουργείου. Τα τελευταία χρόνια φαίνεται να μειώνεται ο παραδοσιακά πρωταγω-

νιστικός ρόλος της στρατιωτικής ηγεσίας στη χάραξη της εθνικής πολιτικής. Έτσι, για να μετριάσει τις αντιδράσεις, ο υπουργός επιχειρεί να μας θυμίσει ότι η εγγύηση του πατριωτικού μας αισθήματος έχει ανάγκη από εξάσκηση και γυμνάσια, προβλέποντας σε ποιον πολίτη αρνηθεί να υπακούσει στα κελεύσματα της «πολιτικής άμυνας». Σε συνέντευξη Τύπου που διοργανώθηκε την περασμένη εβδομάδα δόθηκε στη δημοσιότητα κείμενο διαμαρτυρίας κατά του νομοσχεδίου με αίτημα «την απόσυρσή του ή αλλιώς την καταψήφισή του με την πεποίθησή ότι πρόκειται για ιδεολογικο-πολιτικό μέτρο εκφασισμού της κοινωνίας». Το κείμενο υπογράφει η Άννα Καρμανάου, ευρωβουλευτίς του ΠΑΣΟΚ που είχε από την αρχή διαφωνήσει με το κόμμα για αυτό το μέτρο, ο πρόεδρος και βουλευτές του ΣΥΝ, καθώς και οργανώσεις υπεράσπισης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, γυναικείες, αντιρατσιστικές και αντιεθνικιστικές οργανώσεις.

Α.Κ.

Ο ΚΟΚΚΑΛΗΣ ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΙ...

Την Τρίτη το βράδυ, ο βουλευτής της Ν.Δ. Μιχάλης Λιάπης έζησε μια «πρωτόγνωρη εμπειρία», που θα έλεγε και κάποιος απών. Σύμφωνα με το σχόλιο της Ελευθεροτυπίας είχε παρκάρι σε δρόμο στο Κεφαλάρι και συζητούσε με δημοσιογράφο. Ξαφνικά, κάποιοι σεκιουριτάδες πλησιάζουν και του ζητούν επιτακτικά να αποχωρήσει. Η απορία του βουλευτή απαντήθηκε με ένα αυταρχικό «Διότι εδώ από πάνω μένει ο κ. Κόκκαλης!». Άστραψε και βρόντηξε ο επικεφαλής του πολιτικού σχεδιασμού της Ν.Δ. και οι σεκιουριτάδες (καθώς και η γειτονιά) άκουσαν για τα καλά τις φωνές του, που ρωτούσαν «με ποιο δικαίωμα απαγορεύουν», «αν νομίζουν αυτοί και το αφεντικό τους ότι ζούμε σε... μπανανία» και άλλα πολλά. Θυμίζουμε ότι κατά την πρόσφατη επίσκεψή του στην Ελλάδα ο διευθυντής της *Monde Diplomatique* Ιγνάσιο Ραμονέ υπογράμμισε την υπερίσχυση της οικονομικής εξουσίας έναντι της -μόνης νομιμοποιημένης και εκλεγμένης από το λαό- εξουσίας της πολιτικής. Και η χώρα μας απ' ό,τι φαίνεται έχει μετατραπεί ήδη σε ένα «εργαστήριο» γι' αυτή την απαισιόδοξη πρόβλεψη του έγκυρου αναλυτή...

Η ΑΛΓΕΡΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΦΟΝΤΑΜΕΝΤΑΛΙΣΤΙΚΟ ΙΣΛΑΜ

Η πρόσφατη δολοφονία τον Ιούνιο του βερβερίνου τραγουδιστή **Λούνες Ματούμπ** πυροδότησε νέες ταραχές στην Ανατολική Αλγερία. Ο Ματούμπ ήταν δηλωμένος αντιισλαμιστής και φανατικός δημοκράτης, αποτελούσε δε το σύμβολο της κουλτούρας των Βερβερίνων.

Η δολοφονία του ενίσχυσε την αντίθεση προς τώ νόμο που ανακήρυττε την αραβική μόνι επίσημη γλώσσα της Αλγερίας, καταργώντας την επίσημη χρήση της γαλλικής και της γλώσσας των Βερβερίνων.

Οι Βερβερίνοι, μουσουλμάνοι της Βορείου Αφρικής, αντιτίθενται στον εν λόγω νόμο, ο οποίος τέθηκε σε εφαρμογή στο τέλος του Ιουνίου. Η εξέγερση των Βερβερίνων εντάσσεται κι αυτή σ' έναν κύκλο βίας και αίματος, όπου οι φανατικοί ισλαμιστές επιδίδονται απτόητοι στις σφαγές των αμάχων, κι ο στρατός συνεχίζει τις

εκκαθαριστικές επιχειρήσεις του εναντίον τους.

Όσο για το επίσημο κράτος, αυτό επιμένει ενώπιον της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών ότι δεν παραβιάζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Αλγερία. Με έκθεσή της προς την επιτροπή του ΟΗΕ, η αλγερινή κυβέρνηση παραδέχθηκε ότι οι δυνάμεις της διέπραξαν «κάποιες υπερβολές», υπογράμμισε όμως ότι δεν υπάρχει κατάχρηση εξουσίας, ούτε συστηματική χρήση βασανιστηρίων. Και να σκεφθεί κανείς ότι στην Αλγερία έχουν χάσει τη ζωή τους τα τελευταία χρόνια περίπου 65.000 πολίτες. Η αλγερινή κυβέρνηση συνεχίζει να επιρρίπτει τις ευθύνες μόνο στους μουσουλμάνους τρομοκράτες για τις σφαγές των αμάχων, αλλά οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατηγορούν και τα τάγματα θανάτου, που έχουν διασυνδέσεις με το στρατό.

Σ.Ν.

Α.Β.

Ο ΚΗΠΟΣ ΤΗΣ ΕΛ.ΑΣ.

Αστυνομικός που υπηρετούσε στη Διεύθυνση Ασφαλείας Υψηλών Προσώπων τέθηκε σε διαθεσιμότητα αφού, βρισκόμενος εκτός υπηρεσίας και ασκούμενος με το υπηρεσιακό του περίστροφο στη σκοποβολή, τραυμάτισε δύο νέους που διασκέδαζαν με την οικογένειά τους σε παρακείμενο σπίτι. Η Αστυνομική Διεύθυνση Χαλκίδας διέταξε Ένορκη Διοικητική Εξέταση. Και τα μπουμπούκια συνεχίζουν να ανθίζουν στον κήπο της ΕΛ.ΑΣ...

Λ.Β.

ΔΗΛΩΣΕΙΣ, ΕΝΤΑΣΗ, ΑΠΟΚΛΙΜΑΚΩΣΗ: ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ Η ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ...

Η φραστική ένταση που προκλήθηκε με αφορμή δηλώσεις του υπουργού Εξωτερικών Θ. Πάγκαλου ανάμεσα στη χώρα μας και την υπερδύναμη οδεύει προς εκτόνωση. Αφήνοντας πίσω της κάποιο επιμύθιο.

Δεν είναι η πρώτη φορά που οι δηλώσεις του υπουργού Εξωτερικών πάγωσαν το κλίμα των διμερών σχέσεων της Ελλάδας με άλλες χώρες. Ούτε είναι η πρώτη φορά που η κυβέρνηση, εκ των υστέρων, σπεύδει να κατεβάσει τους τόνους. Αρκεί να θυμηθούμε τις χαρακτηριστικότερες περιπτώσεις και να αντιληφθούμε τις όποιες ομοιότητες με την πρόσφατη «ένταση» στις σχέσεις Ελλάδας - ΗΠΑ.

Απόκλιητα ο **Θ. Πάγκαλος** προ ετών είχε αποκαλέσει τον καγκελλάριο Κολ «γίγαντα με μυαλό νάνου». Οι γερμανικές αντιδράσεις τον υποχρέωσαν να ζητήσει συγγνώμη.

Λίγο πριν από τη διάσκεψη των βαλκανικών χωρών στην Κρήτη, το περασμένο φθινόπωρο, ο υπουργός Εξωτερικών είχε χαρακτηρίσει τους Τούρκους «δολοφόνους, βιαστές και ληστές». Υπό την απειλή της τούρκικης αντιπροσωπείας ότι δεν θα παρευρεθεί στη διάσκεψη αν παρίστατο και ο **Θ. Πάγκαλος**, ο υπουργός Εξωτερικών της χώρας -ο πλέον αρμόδιος για τα θέματα που συζητήθηκαν- υποχρεώθηκε να αποσυρθεί.

Μετά την κρίση στα Ίμια και το «ευχαριστώ» του πρωθυπουργού προς τον πρόεδρο Κλίντον, ο **Θ. Πάγκαλος** -εμπυχώνοντας το πεσμένο ηθικό

των «ιμιοπαθών»- είχε επιτεθεί και πάλι φραστικά εναντίον των ΗΠΑ.

Δεν είναι λοιπόν η πρώτη φορά που οι δηλώσεις Πάγκαλου προκαλούν ένταση, η οποία εν συνεχεία και αποκλιμακώνεται. Όταν ως χώρα δεν επιθυμούμε τις απευθείας διαπραγματεύσεις με την Τουρκία, πώς μπορούμε να ζητάμε από τις ΗΠΑ -των οποίων τη διαμεσολάβηση εμείς ζητήσαμε- να «μας αφήσουν ήσυχους»; Τι έχει να ωφεληθεί η εξωτερική πολιτική μας από ενέργειες και δηλώσεις «εν βρασμώ ψυχής»;

Λ.Β.

ραιά, όλο και κάποια πυροκαγιά σε εξέλιξη διακρίνουν.

• Κάηκαν, όμως, άνθρωποι αυτό το καλοκαίρι. Παλεύοντας με τις φλόγες. Απο τις οθόνες, η πολιτεία έχυσε τα κροκοδείλια δακρυά της αποτίοντας μεταθανάτιο φόρο τιμής. Και ακόμα δεν μπήκαμε στον Αύγουστο.

• Δύο πιτσιρικάδες Αλβανοί κάηκαν και αυτοί. Και ας κολιμπούσαν όπως όλος ο άλλος κόσμος σινηθίζει να κάνει τέτοια εποχή. Δεν είχαν όμως κινητό, δεν νοίκιαζαν ομπρέλα και ξαπλώστρα, δεν έφαχναν για rooms to let, δεν άφηναν λεφτά στον τόπο. Για τους αστυνομικούς που τους συνέλαβαν και, αφού τους οδήγησαν στο αστυνομικό τμήμα Στυλίδας, τους βασάνισαν, προκαλώντας τους τραύματα και εγκαύματα, οι δύο πιτσιρικάδες ήταν απλώς δύο Αλβανοί και όχι τουρίστες.

• Ύστερα απ' όλα αυτά δεν μοιάζει περιττό να ελπίζουμε σε εξυγίανση του αστυνομικού σώματος, ακόμη και αν σε τέτοι-

• Πύρινο καλοκαίρι και το φετινό. Φωτιές παντού. Φωτιές και καμένοι άνθρωποι. Οι επιβάτες των πλοίων, αναχωρώντας από τον Πει-

ου είδους υποθέσεις οι έρευνες διεξάγονται από δω και στο εξής από Εισαγγελέα και όχι μέσω ένορκης διοικητικής εξέτασης;

• Τον έφαχναν παντού, σ' όλες τις πιθανές διευθύνσεις αλλά δεν τον έβρισκαν. Ο λόγος για τον Περίανδρο, το πρωτοπαλίκαρο της «Χρυσής Αυγής», που πρωτοστάτησε στην επίθεση εναντίον των δύο φοιτητών και του αδιόριστου καθηγητή στην Ευελπίδων και των αστυνομικών που ανέλαβαν να εκτελέσουν το εισαγγελικό ένταλμα σύλληψης. Έπειτα από έρευνες, ανακάλυψαν ότι ο Περίανδρος είναι προ πολλού εκτός Ελλάδος. Ποιος ξέρει από το Μαρακαϊμπο της Βενεζουέλας πιθανότατα θα σχεδιάζει τον νέο «Αγώνα» του...

• Έγκυρες πληροφορίες της άγονης γραμμής αναφέρουν ότι από του χρόνου η Γαύδος θα έχει «εκσυγχρονιστεί» και γι' αυτό αποτελεί το φετινό σουξέ για τους παραθεριστές των ερημονήσων.

• Όσοι πιστοί ελεύθεροι κατασκηνωτές, συρρεύσατε!

• Καλό Αύγουστο και προσοχή μην τρακάρετε πουθενά με τον Γιακουμάτο. Μπορεί και να σας πυροβολήσει...

Λ.Β.

Αντισημιτισμός στην εκκλησία

του Ηλία Κανέλλη

Ένα εξαιρετικό από κάθε πλευρά κείμενο, που υπογράφει ο διακεκριμένος φιλόλογος και νομικός Σταύρος Ζουμπουλάκης, δημοσιεύεται στο νέο τεύχος του περιοδικού «σπουδής στην Ορθοδοξία» Σύναξη (με το οποίο έπαψε να συνεργάζεται πλέον ο Σωτήρης Γουνελάς). Ο τίτλος του είναι μια ερώτηση: «Υπάρχει τελικά ή δεν υπάρχει αντισημιτισμός στην Ορθόδοξη Εκκλησία;».

Ο κ. Ζουμπουλάκης ξεκινάει από ένα κείμενο του Σεβασμιωτάτου Κορινθίας κ. Παντελεήμονος, ο οποίος, αναφερόμενος στους Εβραίους, ισχυρίζεται ότι είναι αιώνιοι εχθροί των χριστιανών και ότι προέβησαν στην «ίδρυση α) της μασωνίας, β) του μαρξισμού και γ) του χιλιασμού για να χτυπήσουν έμμεσα τον χριστιανισμό». Στην «ανάλυση» του κ. Παντελεήμονος υποστηρίζεται ότι «με τους μασώνους θέλησαν, αρχικά βέβαια, να διαβρώσουν τις ανώτερες τάξεις, με τους μαρξιστές τις εργατικές πολιτικόφρονες και αδικούμενες τάξεις, και με τους χιλιαστές και με άλλες ιουδαιζουσες αιρέσεις θέλησαν να διαβρώσουν τις τάξεις των θρησκευομένων». Όπως, όμως, σημειώνει ο κ. Ζουμπουλάκης, σύμφωνα πάντα με τον ιεράρχη, οι Εβραίοι δεν μισούν μόνο τους χριστιανούς, μισούν και τους Έλληνες. «Είναι φησικοί εχθροί του ελληνισμού», σημειώνει, «γιατί ο ελληνισμός εδράζεται στην ορθή τοποθέτηση του νου, στην ορθολογική διάνοηση, στην ορθή τοποθέτηση του ανθρώπου στην πραγματική του διάσταση, ενώ ο εβραϊσμός τον οδηγεί σε απίθανα και ουτοπικά όνειρα υλικής υφής: γιατί ο ελληνισμός είναι γενικά το θεμέλιο του σημερινού ευρωπαϊκόδυτικού πολιτισμού, που με την καλλιέργεια που έδωσε και δίνει εμποδίζει την πολιτισμένη ανθρωπότητα από το να γίνεται εύστοχη βορά των εβραϊκών παγιδώσεων επιδιώξεων». Οι παραπομπές του κ. Ζουμπουλάκη από το εν λόγω βιβλίο έχουν πολλά ακόμα ευτράπελα για τους αναγνώστες του Αντί, αλλά δυστυχώς κοινές δοξασίες για πλήθος κόσμου που βομβαρδίζεται από αντίστοιχου επιπέδου φληναφήματα.

Όπως σημειώνει ο αρθρογράφος, το πρόβλημα δεν είναι τόσο οι απόψεις του μητροπολίτη – έστω κι αν πολλοί ακόμα επίσκοποι και μητροπολίτες και ιερείς προεβήνουν τα ίδια ή αντίστοιχα για το λαό του Ισραήλ. Το πρόβλημα αρχίζει και γίνεται σοβαρό από τη στιγμή που θετική κριτική για τις εν λόγω απόψεις δημοσιεύεται στο επίσημο όργανο της ελληνικής Εκκλησίας, το περιοδικό Θεολογία, από τον καθηγητή Παναγιώτη Σιμωνά.

«Ο κ. Σιμωνάς», τονίζει ο κ. Ζουμπουλάκης, «είναι καθηγητής της Ερμηνείας της Παλαιάς Διαθήκης στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και συγγραφέας χρήσιμων φιλολογικών μελετών για το κείμενο της Π.Δ., και η Θεολογία είναι το επίσημο "επιστημονικόν" περιοδικόν εκδιδόμενον υπό της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος». Γι' αυτούς τους λόγους και μόνο, ο συγγραφέας του κειμένου εκτιμά ότι δεν πρόκειται για τις μειονωμένες απόψεις κάποιων μητροπολιτών που επιδιώκουν να δημιουργήσουν νοοτροπίες μέσα στην Εκκλησία. Πρόκειται για τις ήδη υπάρχουσες σχετικές νοοτροπίες μέσα στους κόλπους της Εκκλησίας. «Να συζητήσουμε επιτέλους ανοιχτά για τον αντισημιτισμό της Ορθόδοξης Εκκλησίας», ζητεί ο αρθρογράφος. Και σημειώνει:

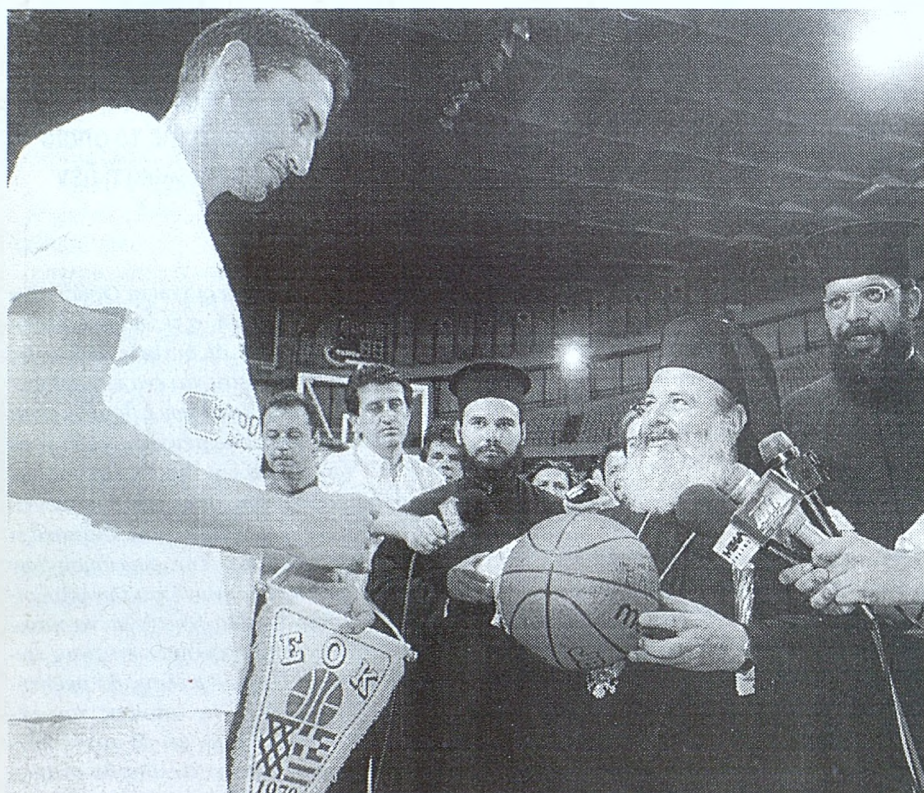
«Ένα κοινό σημείο του βιβλίου του κ. Παντελεήμονος και της βιβλιοκριτικής του κ. Σιμωνά είναι η άποψη πως η Ορθόδοξη Εκκλησία (και η ελληνική κοινωνία γενικότερα) δεν είχε ποτέ και δεν έχει και σήμερα καμία εχθρότητα προς τους Εβραίους αλλά, απεναντίας, τους περιέθαλψε και τους προστάτησε, όταν κινδύνευαν από τους διώκτες τους, που ήταν πάντοτε

ξένοι και σε καμία περίπτωση Ορθόδοξοι Έλληνες, αντίθετα απ' ό,τι έκανε η Καθολική Εκκλησία και οι δυτικές κοινωνίες γενικότερα. Πρόκειται για ένα εκτυφλωτικό ψέμα: το μίσος κατά των Εβραίων είναι αδιάψευστα αποτυπωμένο σε αμέτρητα κείμενα των Πατέρων της Εκκλησίας, σε λειτουργικά κείμενα, σε λαϊκές θρησκευτικές δοξασίες και έθιμα, και διαποτίζει ακόμη την ψυχή και την συνείδηση των θρησκευομένων Ελλήνων (και των υπολοίπων γενικότερα, αλλά εδώ θέλω να κάνω λόγο μόνο για την Εκκλησία και τους ανθρώπους της). Πότε επιτέλους θα συζητήσουμε ανοιχτά όλες τις απόψεις του εκκλησιαστικού μας βίου, χωρίς αυτοδικαιωτική διάθεση; Πότε επιτέλους θα σταματήσει αυτή η θριαμβολογική αυτοεξύμνηση των Ορθοδόξων Χριστιανών; Πότε θα αναλάβουμε τα σκοτεινά σημεία του παρελθόντος και του παρόντος μας; Πότε θα σκεφτούμε και θα συζητήσουμε πάνω σε αυτά για να φωτίσουμε και να κατανοήσουμε; Χωρίς σκέψη και ανοιχτή δημόσια συζήτηση, το μέλλον της εκκλησιαστικής ζωής στον τόπο μας θα είναι τα κούφια λόγια της ρητορείας του κυριακάτικου άμβωνα, ο θρησκευτικός πρωτογονισμός, ο φανατικός ζηλωτισμός ή, στην καλύτερη περίπτωση, ένα πνεύμα αγωνιστικής ευλάβειας».

Ερωτήματα και συμπεράσματα καίρια – αλλά μάλλον ανεδαφικά την εποχή Χριστόδουλου. Που αν η επίσημη Εκκλησία στέρξει να τα συζητήσει σοβαρά, χωρίς λαϊκισμούς και κραυγές, θα είναι όντως μια ευχάριστη έκπληξη. Αλλά μπορούμε, έχοντας ήδη δείγμα γραφής του προκαθημένου της Εκκλησίας της Ελλάδος, να πονύουμε στις εκπλήξεις;

Παίξτε μπάλα, ρέεε...

Ἑπιστολὴ ἀποροῦντος εὐσεβοῦς

Ἐλλογιώτατε κύριε Διευθυντά,

Εἰς ἀπορίαν δεινὴν με ἐνέβαλεν ἡ πολυ-
λαχοῦ δημοσιευθεῖσα καὶ πολυτρόπως
προβληθεῖσα φωτογραφικὴ ἀπεικόνισις
τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου
Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Κυρίου
Κυρίου Χριστοδούλου, κραδαίνοντος
σφαῖραν καλαθοσφαιρικῆς παιγνίου
καὶ εὐλογούντος τοὺς ἀθλητάς.

Δὲν ἐγνώριζον ὅτι ὁ Πανάγαθος, οὗ
ἀντιπρόσωπος ἐπὶ τῆς γῆς, ἢ τουλάχισ-
τον τῆς καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῆς γῆς, τυγ-
χάνει ὁ Σεβασμιώτατος, ἡσυχολεῖτο με
τὰς ἀθλοπαιδίας καὶ δι' αὐτῆς τὰ ἥθη μας καὶ
τὸν πανάρχαιον ὀρθόδοξον πολιτισμὸν
μας.

Ἡ ἀπορία μου, ἐντούτοις, ἐρίτιμε Κύ-
ριε Διευθυντά, εἶναι ἄλλη, καὶ θὰ παρε-
κάλουν νὰ ἔχω τὴν πεφωτισμένην σας
γνώμην –ἦ, τουλάχιστον, τοῦ ἀρμοδίως
διακονοῦντος τὰ τῶν θρησκευτικῶν, ἢ,
ἔστω, ἀθλητικῶν πραγμάτων εἰς τὸ ὑμέ-
τερον, προσοχῆς ἀξίου, περιοδικὸν σύγ-
γραμμα.

Ἀναδιηρήσας τὸν ἡμερήσιον τύπον
εἶδον ὅτι εἰς τὸν ἀνταγωνισμὸν τῆς κα-
λαθοσφαιρικήσεως μετέχουσι ἕξι καὶ δέ-
κα, τὸ ὅλον, ὀμάδες, ἀντιπροσωπεύου-
σαι ἰσάριθμα γένη, διαφόρους θρησκεί-
ας πρεσβεύοντα, ἀλλὰ κατὰ βάσιν τὴν
χριστιανικὴν.

Ἀνιρωτήθην ἂν καὶ εἰς ἄλλας πρω-
τευούσας, οἱ ἐκεῖσε προκαθήμενοι τῶν
τοπικῶν ἐκκλησιῶν προυέβησαν εἰς
ἀναλόγους χειροθεσίας καὶ ἠδύγησαν,
ἐν ὀνόματι τοῦ Παναγάρχου, ὃν νομίμως
καὶ κανονικῶς ἐκπροσωποῦσι εἰς τὰς
χώρας τῆς διακογίας τῶν, ἠδύγησαν,

λέγω, τοὺς ἐντοπίους καλαθοσφαιρι-
στάς ἐν ὧν τῆς εἰς Ἀθήνας καθόδου
τῶν. Ἀναλογισθεῖτε, ἐλλόγιμε Κύριε,
τὴν δεινὴν θέσιν εἰς ἣν θὰ εὐρέθῃ ὁ προ-
καθήμενος τῆς ἀδελφῆς Σερβικῆς Ἐκ-
κλησίας, καλούμενος νὰ ἐπιλέξῃ μεταξύ
ὀρθοδόξου τόξου καὶ ἀθλοπαιδιῶν, ἵνα
μὴ εὐρεθῇ εἰς μειονεκτικὴν, ἐναντι τοῦ
ἐν Ἀθήναις συναδελφοῦ του, θέσιν.

Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καλεῖται ὁ
πανάγαθος Κύριος νὰ ἐπιλέξῃ μεταξύ
δώδεκα, ὅσοι καὶ οἱ Ἀπόστολοι, καὶ
ἀδικῶν τοὺς ἑνδεκα νὰ προυκρίνῃ τὸν
ἕνα; Θεωροῦμε τὸν Ὑψιστον ἱκανὸν
τοιαύτης ἀδικίας; Καὶ μὴ με ἐπιπλήξητε,
ὥς λείψανον παλαιῶν δοξασιῶν καὶ
ἀρχαϊκῶν φρονημάτων, ἀλλὰ σκέπτο-
μαι εἰλικρινῶς καὶ ἐν συντριβῇ καρδίας,
ὅτι τοιαῦται πράξεις ὄξουσι αἰρετικῆς
πλάνης καὶ ἰδιοτελοῦς ἐθνισμοῦ, ὃν πά-
ντοτε, ἀνὰ τοὺς αἰῶνας, ἡ Ἁγία ἡμῶν
Ἀνατολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία
ἀπεριφράστως κατεδίκασεν, ἐπισείου-
σα τὰς δεούσας ἀράς, ἐν ὀνόματι τῶν
τριακοσίων καὶ ἐπέκεινα θεοφόρων
Πατέρων τῆς ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς
Συνόδου.

Πέραν τούτων ὅλων, φιλοφρονέστατε
Κύριε Διευθυντά, μετὰ τρόμου καὶ
ἄλγους ψυχῆς, παρηκολούθησα τὴν συ-
νέχειαν τοῦ σειριώδους ἀναγνώσματος
–«σηρίαλ» ἀποκαλοῦσι αὐτὸ οἱ κακά
λαλοῦντες καὶ κακά δοξάζοντες– ὅπου,
θεοῦ Κύριε φυλακὴν τῷ στόματί μου καὶ
τῆς ψυχῆς μου τὰ ἄλλα καταπραΰνον, ὁ
Κύριος Χριστόδουλος θὰ μεταβῇ αὐτο-
προσώπως καὶ εἰς τὸν τετραπλοῦν τελι-
κόν –κατὰ κόσμον καὶ χυδαῖστί «φάιναι
φόρ»– ἵνα εὐλογῇ ἐκ νέου τὴν ἑλλη-
νικὴν καλαθοσφαίραν ἵνα, οὕτω, διευ-
κολυνθῇ ἡ ἐπιθυμητὴ, ὥς φαίνεται, κα-
τάκτησις τοῦ μεγάλου τροπαίου.

Μὰ δὲν ἐσκέφθη ὁ χριστιανὸς μήπως,
λόγῳ τοῦ ἐπικρατοῦντος, ὥς ἀκούω, χυ-
δαιοῦβριστικοῦ λεξιλογίου ἀλλὰ καὶ
λόγῳ τῆς ἐκβιαστικῆς παρουσίας τοῦ
Θεοῦ μέσω τοῦ Ἑλληνος ἱερατικοῦ
ἀντιπροσώπου, τὸ πλῆθος παρασυρθῇ
ἀπὸ τὰς ἕξεις του καὶ τὰς κακὰς συνη-

θείας του, και μιμηθῇ τὸν ἡρωϊκὸν καὶ ἀγαθὸν ἐκείνον ἀντισυνταγματάρχην τοῦ πολέμου τῆς Ἀλβανίας, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὰς γραπτὰς μαρτυρίας αὐτιγόνων, ἀνασπὼν τὴν σπάθην του ἐτίθετο ἐπικεφαλῇς τῶν ἀνδρῶν του κραυγάζων: «Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ θὰ τοὺς γα.....ουμε τὴν Παναγία».

Λυπεῖται ἡ ψυχὴ μου διότι, ἐν ὥραιοις δειναῖς διὰ τὴν πίστιν, μὲ τοιοῦτα παύγια ἡδύνεται ἡ κορυφὴ τῆς καθ' ἡμῶς Ἐκκλησίας.

Δέξασθαι, Κύριε Διευθυντά, τὰς εὐλογίας καὶ τὰς εὐχὰς μου ὑπὲρ μακροημερεύσεως ὑμῶν προσωπικῶς καὶ τοῦ

φυλλαδίου ὃ διευθύνετε.

Εὐσέβιος μοναχός,
κελλιῶτης βατοπαιδινός
ἐν θεῷ εὐχέτης

Σημείωσις ὑστάτη: Ἀνερωτῶμαι, Κύριε Διευθυντά, μεταξὺ τῶν ἀθλητῶν οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν τὴν εὐλογίαν μεσολαβούσης τῆς «μπάλλας» των, οὐδεὶς ἔχει φοιτήσῃ εἰς σχολεῖον κατηχητικὸν διὰ νὰ ὑπενθυμίσῃ εἰς τὴν Πανιερότητά Του τὸ ὀφειλόμενον σοβαρὸν καὶ εὐθές τῆς διακονίας Του;

ΕΘΝΙΚΗ ΕΛΛΑΔΟΣ, ΜΕ ΓΕΙΑ ΣΟΥ...

Με τον αέρα του φαβορί και με το σταυρουδάκι που τους δώρισε ο αρχιεπίσκοπος Χριστόδουλος για φυλακτό, οι διεθνείς μπασκετμπολίστες της «επίσημης αγαπημένης» των Ελλήνων –σύμφωνα με τα κλισέ των αθλητικών ρεπορτάζ– πέφτουν στη μάχη του Μουντομπάσκετ και κοιτάνε ψηλά.

Πολλοί από όσους στέκουν έξω από το χορό δεν διστάζουν να προεξοφλούν ένα νέο '87. Όμως έντεκα χρόνια μετά την κατάκτηση του ευρωπαϊκού τίτλου από τον Γκάλη, τον Γιαννάκη και τ' άλλα παιδιά και τη μετατροπή της καλαθοσφαίρισης σε εθνικό σπορ, πολλά εἶν' αὐτά που ἔχουν αλλάξει. Και φυσικά όχι μόνο τα πρόσωπα. Ο Γιαννάκης, από ψυχρή, μετατράπηκε σε προπονητή της ομάδας. Και μόνο ο Φασούλας μοιάζει αειθαλής. Τότε, μετά την επιτυχία δεχόταν τα φιλιὰ της Μελίνας και τα συγχαρητήρια του Ανδρέα και του Σαρτζετάκη. Τώρα, πριν από την έναρξη, δέχεται ως αρχηγός της ομάδας τις ευχές του αρχιεπισκόπου. Τότε, το προφίλ της ομάδας χρωματιζόταν από την ψυχραιμία του οικοδόμου Καμπούρη, από τη χαρά για μια αναπάντεχα ξέφρενη πορεία μέχρι τον τίτλο.

Τώρα το μπάσκετ στη χώρα μας έχει γίνει καθεστώς. Η επιτυχία μοιάζει αναμενόμενη, η αποτυχία αδικαιολόγητη. Τώρα οι παίκτες δεν είναι μόνο αθλητές. Είναι αστέρια τηλεοπτικά. Είναι ευκατάστατοι και ἔχουν ἀποκτήσει αέρα κοσμοπολίτικο από τα συνεχή ταξίδια στο εξωτερικό. Και αυτό δεν συνέβη απ' τη μία μέρα στην άλλη. Αντιθέτως, ακολούθησε το χρήμα που έρρευσε άφθονο από τις τσέπες του Γιαννακόπουλου, του Κόκκαλη και όλων των άλλων προέδρων στο παρκέ. Το μπάσκετ είναι πλέον κυρίε ή in – που θα ἔλεγε κι ο αρχιεπίσκοπος. Εθνική Ελλάδος, με γεια σου, λοιπόν...

Αυτοί που πραγματικά αγωνιούν για το τι θα κάνει η Εθνική στο Μουντομπάσκετ δεν είναι ούτε οι πισιρικάδες –αυτοί ιδρώνουν στα τσιμεντένια γήπεδα των γειτονιών και τους φτάνει και τους περισσεύει–, ούτε οι οπαδοί –αυτοί νοιάζονται για τις μεταγραφές και μόνο–, αλλά ούτε κι αυτός που σχηματικά θα ονομάζαμε μέσος πολίτης –αυτός μετράει τα λεφτά του και ετοιμάζεται να την κοπανήσει για θερινές διακοπές με αεροπλάνα και βαπόρια.

Αυτοί που πραγματικά θα πετάξουν απ' τη χαρά τους με ένα ενδεχόμενο μετάλλιο, με μια ενδεχόμενη επιτυχία είναι οι λαμπεροί παράγοντες κάθε είδους. Για τον αρχιεπίσκοπο Χριστόδουλο η κατάκτηση του τίτλου ισοδυναμεί με μια πραγματική επιτυχία του έθνους. Για τον Δημήτρη Αβραμόπουλο πιθανότατα φαντάζει σαν μια ακόμα ευκαιρία για δημοσιότητα και κλεμμένη δόξα. Για τον πρωθυπουργό και την κυβέρνηση ίσως να θεωρείται ο καλύτερος τρόπος για να παραμεριστούν απ' την επικαιρότητα οι εικόνες φωτιάς από ολόκληρη την επικράτεια της χώρας και το τεταμένο κλίμα που σκιάζει τις σχέσεις μας με τη γείτονα Τουρκία αλλά και με το Στέιτ Νηπάρτμεντ.

Όπως και να 'χει, το Μουντομπάσκετ άρχισε. Οι πολυθρόνες αναμένεται και πάλι να δεινοπαθήσουν. Η Κηφισιάς έχει στολιστεί ήδη με τα διαφημιστικά σημαϊάκια των χορηγών της διοργάνωσης. Τα κεφάλια μέσα...

Λεωνίδας Βαλασόπουλος

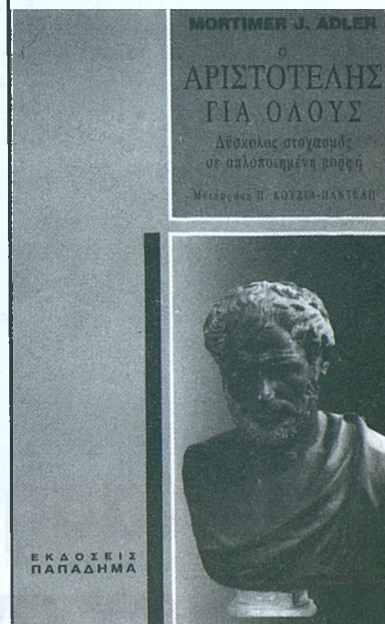
ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: Αρχαία Ελληνική
Γραμματεία - Μελέτες

**MORTIMER
J. ADLER**

Καθηγητής της φιλοσοφίας

Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ

Μετάφραση

Π. ΚΟΤΖΙΑ-ΠΑΝΤΕΛΗ

Καθηγήτρια του Α.Π.Θ.

Με 240σελίδες

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό

Ιπποκράτους 8 Αθήνα

Τηλ.: 36.27.318

Αντίσταση στο «γαία πυρί μειχδήτω» των ανάξιων πολιτικών μας

του Σπήλιου Παπασπηλιόπουλου

Αν στις αρχές Ιουλίου εφέτος, τις ημέρες του μεγάλου καύσωνα, που, λόγω υπερκατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας από τις κλιματιστικές συσκευές, προκάλεσε κατάρρευση του δικτύου της ΔΕΗ, οι Αθηναίοι είχαν στείλει αντιπροσωπεία στο Μαντείο των Δελφών, αν αυτό ήταν ακόμα ενεργό, για να ρωτήσουν πού βρισκόταν η σωτηρία του άστεως, τούτο θ' απαντούσε πάλι όπως απάντησε πριν από 2.478 χρόνια, ερωτώμενο για την αντιμετώπιση της περσικής απειλής: «τα ξύλινα τείχη θα σώσουν την πόλη». Κι αυτή τη φορά με «ξύλινα τείχη» θα εννοούσε τα δέντρα, τα δάση, που –όπως περιγράφει ο Πλάτωνας στον «Κριτία»– κάλυπταν την Αττική.

Οχι μόνον είμαστε ανάξιοι ν' αυξήσουμε τα δέντρα στην Αττική, χρησιμοποιώντας, π.χ., τους πόρους που η ματαιόδοξη μεγαλομανία και διάθεση νεοπλουτικής επίδειξης μεριζών μιάς εγγλώβισε να διαθέσουμε στους Ολυμπιακούς Αγώνες, τιμεντώνο-

ντας ακόμα περισσότερο την Αττική, στο πλαίσιο του εργολαβικού μοντέλου ανάπτυξης, αλλά είμαστε ανάξιοι να περισώσουμε και τα εναπομείναντα δάση. Η ανυπολόγιστη καταστροφή, που αντιπροσωπεύουν οι πυρκαγιές, αποτελεί ήττα της κοινωνίας πολιτών και του οικολογικού κι-

νήματος ανεξάρτητα από την ευθύνη της εκλεγμένης από το λαό πολιτικής εξουσίας. Οι αρχαίοι Αθηναίοι θα τιμωρούσαν τους υπευθύνους για την ολιγωρία που προκάλεσε μια τέτοια εθνική καταστροφή, όπως τιμώρησαν τους υπεύθυνους της καταστροφής στους Αιγός Ποταμούς: με θάνατο.

Ανεξάρτητα από τα αίτια των πυρκαγιών που καταστρέφουν τα δάση μας (εμπρησμοί ως προοίμιο καταπατήσεων, μη τιμωρία των καταπατητών, αλλά αντίθετα νομιμοποίηση των αυθαίρετων, έλλειψη δασικού κτηματολογίου, μόνιμες ελλείψεις σε προσωπικό και μέσα της Δασικής Υπηρεσίας, εξαφάνιση των ανθρώπων του δάσους-ρητινοσυλλεκτών κ.λπ.) αυτό που έγινε ακόμα μία φορά φανερό με τις φρενέτες πυρκαγιές είναι ότι δεν υπήρξε καμία πρόβλεψη και προετοιμασία για την αντιμετώπισή τους. Αντί να καλυφθούν τα κενά και να συμπληρωθούν οι ελλείψεις της Δασικής Υπηρεσίας, ξαφνικά φέτος τον Μάιο οι αρμοδιότητες για την πυρόσβεση στα δάση ανατέθηκε στο Πυροσβεστικό Σύστημα, χωρίς να δημιουργηθεί, ακόμα μια φορά, ένας ενιαίος φορέας δασοπροστασίας, μόνιμο αίτημα των δασικών. Στη συζήτηση του σχετικού Νομοσχεδίου στη Βουλή, στις 5 Μαΐου '98, ο ανεκδιήγητος υπουργός Γεωργίας απαντούσε στον κυβερνητικό βουλευτή **Μ. Γκόννογλου**, που έλεγε ότι θα έχουμε θύματα λόγω αυτής της ανάθεσης στην Πυροσβεστική της ευθύνης για την πυρόσβεση, «δεν συζητώ μαζί σας!». Σε μια λεπτομερή και τεκμηριωμένη έρευνα του Γ. Τσακίρη στην *Ελευθεροτυπία* της 7.6.98 αποκαλύπτονταν η παλαιότητα και ακαταλληλότητα των όσων πυροσβεστικών αεροπλάνων διαθέτουμε. Τα ρεπορτάζ στις ειδήσεις, σ' όλους τους τηλεοπτικούς σταθμούς, αποκάλυπταν καθημερινά το μέγεθος της ανετοιμότητας για την αντιμετώπιση των δασικών πυρκαγιών.

Το 1969, μετά την επίσκεψη στην Ελλάδα του αμερικανού καθηγητή **Καζαμαγιούρ**, ειδικού στα θέματα πρόληψης και καταπολέμησης των πυρκαγιών, δημιουργήθηκαν 15 πειραματικοί σταθμοί, που αντί να επεκταθούν, καταργήθηκαν το 1975. Το 1979, με κυβέρνηση Νέας Δημοκρατίας, ψηφίστηκε ο Νόμος 998 «περί προστασίας των δασών», ο οποίος προέβλεπε, στα άρθρα 26 και 27, ότι οι υπουργοί Γεωργίας, Εθνικής Άμυνας, Εσωτερικών, Δημόσιας Τάξης και Οικονομικών, θα εξέδιδαν δύο Προεδρικά Διατάγματα για την οργάνωση της πυροπροστασίας. Προβλεπόταν ένα συντονιστικό όργανο των δυνάμεων ξηράς και αέρος, ίδρυση σταθμών, εθελοντές, κ.λπ. Τα Διατάγματα αυτά δεν εκδόθηκαν ποτέ και ο Νόμος έμεινε ανενεργός! Το 1989, με κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ, ψηφίστηκε ο Νόμος 1845, ο οποίος προέβλεπε την ίδρυση της «Ειδικού Φορέα Δασοπροστασίας» και

τη δημιουργία σταθμών δασοπροστασίας μέσα στα δάση, δηλαδή λυόμενα κτίσματα, όπου σταθμεύουν οχήματα και εδρεύουν οι άνδρες δασοπυρόσβεσης με ακτίνα ευθύνης 15-20 χιλιόμετρα, έκταση την οποία «χτενίζουν» καθημερινά. Τα αντίστοιχα Προεδρικά Διατάγματα δεν εκδόθηκαν ποτέ και ο Νόμος έμεινε ανενεργός! Τον Σεπτέμβριο 1990, επί κυβερνήσεως Τζαννετάκη συστάθηκε μια «Διακομματική Επιτροπή Δασοπροστασίας», που κατέληξε σ' ένα σωστό και αποτελεσματικό -αν εφαρμοζόταν- πόρισμα, το οποίο όμως έθαψαν όλες οι κατοπινές κυβερνήσεις. Τελικά, έπειτα από παραστάσεις των δασολόγων στον πρόεδρο της Βουλής, ο κ. **Απ. Κακλαμάνης** έφερε το πόρισμα αυτό προς συζήτηση στη Βουλή στις 15 Μαΐου 1995. Ήσαν παρόντες 15 βουλευτές! Τελικά, ο τότε υπουργός Γεωργίας κ. **Μωραΐτης** απεφάνθη ότι «κάνεις δεν μας υποχρεώνει να εφαρμόσουμε το πόρισμα» και εισογήθηκε να τεθεί στο Αρχείο. Η πρότασή του ψηφίστηκε και το πόρισμα ετέθη στο Αρχείο!

Όπως αναφέρει ο άλλοτε πρόεδρος των δασολόγων **Δημ. Κανελλόπουλος** σε μια συνέντευξή του, που αναδημοσιεύτηκε στον συλλογικό τόμο «Το περιβάλλον στην Ελλάδα, 1991-1996», που επιμελήθηκαν η Κίνηση Πολιτών, ο Σύλλογος Ελλήνων Πολεοδόμων και Χωροτακτών και το Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση, «Όσο συνεχίζεται αυτή η υποκρισία, με το κράτος να έχει ξεχάσει ότι η φωτιά παλεύεται μόνο προληπτικά, με τα δάση μας να παραμένουν ακαθάριστα, σωστές μπαρουταποθήκες, με την υλοτομία να γίνεται σε λάθος τόπους, με την πυκνότητα των δασών μας ανεξέλεγκτη, με το λάθος φύτεμα δέντρων, όλα θα έχουν την κατάληξη που σήμερα βλέπουμε, και απορώ με τους πολιτικούς μας που θρηνούν τα δάση κατόπιν εορτής!». Απορούμε όλοι μας. Κι όπως έγραφε ο βιολόγος Γρ. Τσουνής στα *Νέα* της 24.7.98, «Κάθε χρόνο αυτή την εποχή όταν φυσούν δυνατοί άνεμοι η ψυχή μου είναι μελαγχολική, γιατί ξέρω, όπως ξέρουμε όλοι μας, ότι τα χέρια της καταστροφής θα σπείρουν και πάλι μαυρίλα και δυστυχία... Τέλος πάντων τότε θα καταλάβουν οι υπεύθυνοι ότι, όταν δεν ανταποκρίνονται στα υψηλά καθήκοντά τους, πρέπει να έχουν το θάρρος να πηγαίνουν στο σπίτι τους. Η μαρτυρική ελληνική γη δεν μπορεί να περιμένει άλλο. Ας αναλογιστούμε όλοι τις ευθύνες μας. Είναι καιρός να δράσουμε ομαδικά για να σώσουμε ό,τι απομένει».

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: Θρησκειολογία

JOHN BOWKER

Καθηγητής Πανεπιστημίου
της Πενσυλβανίας

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ

JOHN BOWKER

Ο
ΘΑΝΑΤΟΣ
ΚΑΙ ΟΙ
ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

**Μαρία Ν. Κονομή -
Αμαλία Α. Λογιάκη**

Με 352 σελίδες

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

Η Ν.Δ. Νυφούλα!

του Μάνου Στεφανίδη

Alii bellum faciunt.

Tu Felix Austria nubes

«Οι άλλοι ας πραγματοποιούν συρράξεις· υμείς ευτυχής Αυστρία να υπανδρεύεσθε». Αυτό το στίχο απηύθυναν οι ιστορικοί της εποχής στην Αυστρία του 16ου αι. και στον Κάρολο Κουίντο των Αψβούργων υπονοώντας ότι, μέσω επιτυχών επιγαμιών, η επικράτειά του εξαπλωνόταν από τη Βιέννη στη Μαδρίτη.

Νμίζω ότι το ανωτέρω απόφθεγμα ταιριάζει απόλυτα στην Ν.Δ., η οποία επιδιώκει ν' αναβαθμίσει την επικοινωνιακή της τακτική –εφόσον το στυλ του ξεν-πρεμιέ κατηχητή που λανσάρει ο **Σπηλιόπουλος** δεν τραβάει– μέσω βουλευτικών σκανδάλων και γαμήλιων τελετών. Οι κακοί είπαν ήδη πως είναι κι αυτός ένας τρόπος για ν' απασχολείς τα media και να τροφοδοτείς τον ΣΚΑΪ με υλικό χολυγουντιανών

υπερπαραγωγών. Βλέπετε, λόγω θέρους, το ειδησεογραφικό τοπίο είναι άνυδρο. Έτσι λοιπόν για τις μεταμοντέρνες ειδήσεις άνευ ειδήσεων –αλλά με reality victims, με αισθηματικές ρουμπρίκες, με μουσικοχορευτικό πρόγραμμα, με συνεντεύξεις lifestyle κ.λπ.– του ΣΚΑΪ, μετά τους ασθενείς ή πτωχεύσαντες ηθοποιούς του παλιού ελληνικού σινεμά, σειρά έχουν οι ζωηράδες της Ν.Δ. Γιατί –όπως το πανελλήνιο αποθαύμασε– η **Ν.Δ. τελεί γάμους και δέρνει**, πιστή στις πατροπαράδοτες πολιτικές της αξίες. Ο ΣΚΑΪ μάλιστα, μέσα στο πνεύμα της εποχής, παρουσίασε το ρεπορτάζ για την υπόθεση **Γιοβανούδα** με χαλί το μουσικό θέμα της ταινίας *Love story* (πρωτοπορεία!). Στο γάμο πάλι του προέδρου του κόμματος παρήλασαν ο παπάς της Πρώτης, οι φίλες της νύφης, παρατυχόντες Σεργαίοι, ο μωδίστρος της νύφης, τα παρανυφάκια κ.λπ. σ' ένα απίστευτο κρεσέντο συναισθηματικού, σπαραξικάριδου overdose. Ο ΣΚΑΪ, λοιπόν, αφού δεν μας «έστειλε», λόγω καταθλίψεως, με την παρουσίαση των κηδεϊών του, επιχειρεί να μας εξοντώσει τώρα λόγω υπερβολικής, ενθουσιαστικής χαράς. Πάντως οφείλει ν' αναγνωρίσει κανείς ότι οι δημόσιες κινήσεις του νεαρού **Καραμανλή** είναι και μετρημένες και εξαιρετικά κόσμιες σύμφωνα με το παράδειγμα του δωρικού θείου του. Όμως, είπαμε, ζούμε στην εποχή του θεάματος. Έτσι, έστω και ακούσια είμαστε καταδικασμένοι να υφιστάμεθα το θέαμα για το θέαμα, όπως επιτάσσουν τα νέα τηλεοπτικά ήθη. Όσον αφορά τώρα στους τρεις «άτακτους» βουλευτές, φοβάμαι ότι η βουλή έχει κι άλλα παρόμοια φρούτα που αντανακλούν πλέον ή άμεσα την ηθική αλλά και την αισθητική τόσο των κομματικών τους εκλεκτόρων όσο και της εκλογικής βάσης που τους έδωσε το τελικό χρίσμα. (Με μόνη ίσως και έκπαιλαι σταθερή εξαίρεση τους βουλευτές της Αριστεράς).

Γιατί μην μου πείτε ότι υπάρχει ένας –έστω ένας εθνοπατέρας– που να πηγαίνει στο σπίτι του όχι με Ι.Χ. αλλά με τον ηλεκτρικό σιδηρόδρομο όπως έπραττε, και πράττει, ο **Γρηγόρης Φαράκος**. Κατά τ' άλλα, το πρόβλημα των περισσότερων εκπροσώπων του έθνους είναι το πώς θα

επιπλεύσουν κοινωνικά «πουλώντας εξουσία» στις τοπικές κοινωνίες προέλευσής τους. Αν θέλαμε, όμως, να μην μείνουμε στην επιφάνεια, θα λέγαμε ότι η κρίση του κοινοβουλευτικού μας συστήματος δεν τεκμαίρεται μόνο από την ανανδρία ή τον φιλοτομαρισμό ή τον παρωχημένο τσαμπουκά του δεινά βουλευτή. Κυρίως τεκμαίρεται από την προϊούσα μετατροπή του συγκεκριμένου εκπροσώπου του έθνους σε απλό αριθμό της θηριώδους κομματικής πλειοψηφίας και σ' ενεργούμενο της πιο ισοπεδωτικής πειθαρχίας. Για τη δυσάρεστη αυτή εξέλιξη είναι υπεύθυνα και τα δύο κόμματα εξουσίας με τις κατά καιρούς λογικές βουβής υποταγής που απαιτούν από τα μέλη τους.

Πώς να παραχθεί, όμως, έτσι πολιτικός σύγχρονος λόγος; Είναι επόμενο οι βουλευτές ν' αποδεικνύουν την ύπαρξή τους με χαστούκια, κουμπούρια ή αντικοινωνικές συμπεριφορές και παιχνιδάκια μικροεξουσίας. Τέλος, η κρίση που υποβόσκει στο πολιτικό μας σύστημα τεκμαίρεται πρωτίτως από την απόσταση η οποία –φρεν– χωρίζει βουλή και βουλευτές –εντέλει δυστυχείς μέσα στην αόμματη αυταρέσκειά τους– από τη σημερινή κοινωνία και τις σύνθετες ανάγκες της. Για ποιον «λαό» αλήθεια «βουλευέται» μια τέτοια βουλή; Πού βαδίζουν σήμερα οι τσιμενταρισμένες κομματικές «ομορφινίες»; Ακούνε άραγε τη «βοή των πλησιαζόντων γεγονότων»; Ή νομίζουν πως με το θέαμα και διά του θεάματος μόνο θ' αντιμετωπίσουν την οξύτατη πρόκληση των καιρών;

Και το μεν ΠΑΣΟΚ ως κυβέρνηση είναι εκ των πραγμάτων αναγκασμένο να πολιτεύεται. Η Ν.Δ. όμως, το κόμμα που κατ' εξοχήν τροφοδότησε το νέο ΠΑΣΟΚ με πολιτικό υλικό, είναι κρίμα να μην παράγει πολιτικό λόγο εγκλωβισμένο σε παρωχημένες πρακτικές. Είναι κρίμα να στοχεύει στο τηλεοπτικό κοινό μεταποιώντας την πολιτική του αμνηχανία σε πανηγυρικά «θεάματα». Με τον **Στέφανο Μάνο** εκτός και τον **Ανδρέα Ανδριανόπουλο** ανενεργό, η Ν.Δ. έχει απολέσει δύο βασικούς εκφραστές θεωρίας και πολιτικής πρακτικής.

Και οι γάμοι ή οι πανηγύρεις δεν είναι, φρεν, ικανές ν' αναπληρώσουν το υπάρχον ιδεολογικό κενό.

«Νύφη μου το φουστάνι σου / αγγέλιου σου το ράψαν / και στη δεξιά σου τη μεριά / τον Κώστα σου εγράψαν».

Δίκτυα και κινήσεις πολιτών η ασπίδα του «εκσυγχρονισμού»

του Ρεπόρτερ

Την περασμένη Πέμπτη συγκεντρώθηκαν στην Πνύκα όχι λίγοι πολίτες που ακόμα δραστηριοποιούνται στα κοινά, σε μια εκδήλωση που οργάνωσε η «Παρέμβαση». Η «Παρέμβαση» είναι μια από τις Κινήσεις Πολιτών που, εδώ και μερικά χρόνια, έχουν εμφανιστεί στη χώρα μας, ύστερα από μια διαδοχή πολιτικών γεγονότων και συγκυριών. Ποιες είναι όμως αυτές οι οργανώσεις – τα Δίκτυα, οι Κινήσεις και οι Ενώσεις; Ποια τα στελέχη τους; Σε τι συνίσταται η πολιτική τους δράση; Και γιατί συμμετέχουν πολίτες που δραστηριοποιούνται υποστηρικτικά προς τις κυβερνητικές επιλογές ή μέλη και φίλοι του Συνασπισμού που οραματίζονται μια μεγάλη εκσυγχρονιστική Κεντροαριστερά; Είναι αλήθεια ότι όλες αυτές οι οργανώσεις, στην τωρινή συγκυρία, θεωρούνται ασπίδα των επιλογών της «εκσυγχρονιστικής» κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ; Αυτά και άλλα ερωτήματα επιχειρεί να απαντήσει το ρεπορτάζ που ακολουθεί.

Εν αρχή ην ο «Όμιλος Αλέξανδρος Παπαναστασίου». Στα μέσα της δεκαετίας του '60, οι Σάκης Καράγιωργας, Β. Φύλιας, Αστ. Στάγκος, Σπ. Παπασπηλιόπουλος, Κ. Σημίτης, Μ. Πλωρίτης, Γερ. Νοταράς και άλλοι διανοούμενοι της «Αριστεράς του Κέντρου», κυρίως, προσπάθησαν, μέσω ενός πολιτικού ομίλου διαλόγου, να συντελέσουν στην απαγκίστρωση της χώρας από σχήματα παλαιά και παρωχημένα.

Οι περιπέτειες του «Ομίλου» είναι λίγο-πολύ γνωστές. Αποτέλεσε τον πυρήνα της Δημοκρατικής Άμυνας. Με τη μεταπολίτευση, η Δημοκρατική Άμυνα μαζί με το ΠΑΚ ίδρυσαν το ΠΑΣΟΚ. Σύντομα, ο Α. Παπανδρέου άρχισε τις «εκκαθαρίσεις». Τότε, το ριζοσπαστικό κομμάτι της Δ.Α.

και οι άνθρωποι που ανήκαν στον «Όμιλο Παπαναστασίου» αρνήθηκαν να ακολουθήσουν μέχρι τέλους τον Ανδρέα Παπανδρέου σε μεταπολιτευτικά πολιτικά του εγχειρίσματα.

Όμως, η συγκομιδή εμπειριών και στελεχών απεδείχθη πολύ χρήσιμη. Το μοντέλο «Όμιλος Παπαναστασίου» για τη συγκρότηση ενός πολιτικού κινήματος λέγεται ότι είχε κατά νου ο Κ. Σημίτης, κυρίως μετά

το 1988, όταν παρέμενε εκτός «διαδικασιών του κινήματος». «Μαζευόμασταν με τον Κώστα Σημίτη και άλλους μετά τις μοναξιές του Ε.Γ. του ΠΑΣΟΚ και συζητούσαμε», μας εκμυστηρεύθηκε με σχετική νοσταλγία στέλεχος του σημαντικού περιβάλλοντος. Μια εκτίμηση που πλησιάζει λοιπόν στην πραγματικότητα είναι ότι ο κ. Σημίτης προσανατολίστηκε στη δημιουργία αυτών των ομίλων, με την προοπτική να αποτελέσουν τον πυρήνα ενός δικού του πολιτικού κινήματος, αφού ασφυκτιούσε –και διακινδύνευε– μέσα στο ίδιο του το κόμμα.

Άλλωστε, το κλίμα που αναπτύχθηκε και στη χώρα μας με την αποστασιοποίηση των πολιτών από τα πολιτικά κόμματα οδήγησε πολλούς ενεργούς πολίτες να συγκροτήσουν κινήσεις διαλόγου πάνω στα κοινωνικά προβλήματα. Οι «Κινήσεις» αυτές άρχισαν να εμφανίζονται μετά το 1988. Μια τέτοια «Κίνηση Πολιτών» συγκροτήθηκε το 1989 και πρόεδρός της ορίστηκε ο Φαίδων Βεγλερής. Πολύ κοντά στις αντιλήψεις της

«Κίνησης Πολιτών» είναι και η ομάδα διαλόγου «Παρέμβαση», που εμφανίζεται το 1995.

ΑΛΛΟΥ ΤΥΠΟΥ ΚΙΝΗΣΕΙΣ

Λίγο αργότερα, μετά το Ωνάσειο και τις διαλυτικές τάσεις μέσα στο ΠΑΣΟΚ, μια σειρά από άλλες «κινήσεις» φάνηκαν στον ορίζοντα. Είναι όλες πλαισιωμένες από στελέχη του περιβάλλοντος Σημίτη. Πρόκειται για τον ΟΠΕΚ, την «Πολιτεία» και το «Δίκτυο για την Κεντροαριστερά». Πριν από λίγες ημέρες εμφανίστηκε και η «Κίνηση Ενεργών Πολιτών». Βεβαιωμένες είναι οι μεταξύ τους διασυνδέσεις, δεν είναι ωστόσο βεβαιωμένες οι διασυνδέσεις των μελών των κινήσεων αυτών και του περιβάλλοντος του πρωθυπουργού. Όμως δεν μπορεί κανείς και να αμφισβητήσει ότι συμπλέουν προς την πολιτική και τις πρωτοβουλίες Σημίτη.

Η παρουσίαση της δομής τους και η απαρίθμηση των μελών τους εικονογραφεί, πιστεύουμε πολύ καθαρά, αυτή τη «γεινίαση» με το περιβάλλον Σημίτη. Κάποτε βέβαια μερικά από τα στελέχη αυτών των «Κινήσεων» ενεργούν με «πρωτογονισμό», κι αυτό αρχίζει να ενοχλεί τους υπολοίπους. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του υπεύθυνου του Γραφείου Τύπου του πρωθυπουργού, **Γ. Πανταγιά** (φωτογραφία από τις κοινωνικές εκδηλώσεις που οργανώνει, σε άλλες στήλες) τον οποίο κατηγορούν ότι απλώς «προσπαθεί να χτίσει το δικό του πολιτικό μέλλον».

Αλλά και για άλλους λέγονται πολλά. Μέλος του ΟΠΕΚ και ο **Χρ. Βερελής**, για παράδειγμα, ανεδείχθη σε υφυπουργό ΥΠΕΧΩΔΕ και έχει στην αρμοδιότητά του τη διανομή των κονδυλίων που αφορούν τα έργα για τους Ολυμπιακούς του 2004. Όλοι θυμούνται, ωστόσο, ότι ο **κ. Χρ. Βερελής** ήταν ο χρηματοδότης της «ομάδας των τεσσάρων» και δικαιούνται να συνάγουν ότι «εξ αυτού ο λόγος του έχει σήμερα βαρύτητα στο περιβάλλον Σημίτη». Θα μακρυνόρυστα με τις αναφορές του είδους «ποιος είναι πού» από τα μέλη των τριών «Κινήσεων» – του ΟΠΕΚ και της Πολιτείας, αλλά εν μέρει και του Δικτύου. Κάτι τέτοιο, θα θυμίζε το ρεπορτάζ που είχε προ χρόνων δημοσιεύσει στο *Βήμα* ο δημοσιογράφος **κ. Μιχ. Δημητρίου** και εμφανίζε όλα τα μέλη της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ να είναι διορισμένα σε κάποια ΔΕΚΟ ή κάπου αλλού στον δημόσιο τομέα. Η παπανδρεϊκή αρχή «*κυβέρνα και διάριζε*» είναι γνωστό πού οδήγησε· αλλά

ΟΠΕΚ (ΟΜΙΛΟΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ)

Ιδρύθηκε το 1991. Τα ιδρυτικά μέλη προέρχονταν από το χώρο του ΠΑΣΟΚ, «κυρίως φίλοι του Σημίτη», και κάποιοι από το χώρο του ΣΥΝ, στελέχη από το «κλίμα Παπαγιαννάκη». Στα ιδρυτικά μέλη μεταξύ άλλων συμπεριλαμβάνονταν και οι:

Κ. Σημίτης, **Δημ. Παπούλιας** (πρόεδρος του ΟΤΕ), **Χρ. Βερελής** (υφυπουργός ΥΠΕΧΩΔΕ), **Ν. Θέμελης** (διευθυντής του γραφείου του κ. Σημίτη), ο καθηγητής **Αργύρης Φατούρας**, ο συνδικαλιστής **Ροβ. Σπυρόπουλος**, ο καθηγητής στη Νομική του ΑΠΘ **Βασ. Σκουρής**, ο **Άρης Καλλιπολίτης**, χημ. μηχανικός σε διευθυντική θέση στην Αγροτική Τράπεζα, κ.ά. Από το «κλίμα Παπαγιαννάκη» υπέγραψαν ο **Νίκος Γρατσιάς** (σήμερα πρόεδρος του ΟΣΕ) και ο καθηγητής στο ΕΜΠ **Λευτέρης Παπαγιαννάκης**.

Στη συνέχεια προσεχώρησαν και άλλοι, όπως: **Ν. Γκαργγκάνας**, **Μυρσίνη Ζορμπά**, **Σπύρος Πλασκοβίτης**, ο τώως πρόεδρος της Ολυμπιακής **Μπλέσιος**, **Ινώ Αφεντούλη**, **Κ. Ζέππος**, **Ν. Αλιβιζάτος**, **Κ. Τσουκαλάς**, **Β. Κεδικογλου**, **Δημ. Τσάτσος**, **Τ. Μαντέλης**, **Γ. Δρυς**, **Μιχ. Παπαγιαννάκης**

κ.ά.

Το Διοικητικό Συμβούλιο μετά τις τελευταίες εκλογές του Ομίλου απαρτίστηκε από τους:

Πρόεδρος: **Δημ. Παπούλιας**, καθηγητής, πρόεδρος του ΟΤΕ. Αντιπρόεδρος: **Βασ. Βουτσάκης**, δικηγόρος, Γραμματέας: **Λίλιαν Μήτρου**, δικηγόρος. Ταμίας: **Άρης Καλλιπολίτης**, χημικός μηχανικός. Μέλη: **Γιάννης Καλογήρου**, **Κώστας Χλωμούδης** (και οι δύο στελέχη του ΣΥΝ), **Αντώνης Κούρτης**, δημοσιογράφος, **Γιάννης Τζουτζουράκης**, δικηγόρος και ο **Γ. Πανταγιάς**, υπεύθυνος του Γραφείου Τύπου του πρωθυπουργού, ο οποίος μάλιστα πήρε και τις λιγότερες ψήφους κατά τις εκλογές.

Πάντως, ο **Γ. Πανταγιάς** ορίστηκε πρόεδρος του παραρτήματος ΟΠΕΚ Πειραιά. Αυτός ο τίτλος τού φτάνει προς το παρόν και μπορεί από 'κει να οργανώνει τις πολυπληθείς συγκεντρώσεις και τα γλέντια στον Ναυτικό Όμιλο –όπως το τελευταίο πάρτυ– που συγκέντρωσε περί τα 1.000 άτομα, πολλούς δημοσιογράφους και το σύνολο περίπου της κυβέρνησης και της παρακυβέρνησης...

ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ «ΠΟΛΙΤΕΙΑ»

Όταν ο **Κ. Σημίτης** διαδέχτηκε τον **Α. Παπανδρέου** στην ηγεσία της χώρας και του ΠΑΣΟΚ, άνθρωποι που δεν είχαν δραστηριοποιηθεί στον ΟΠΕΚ, για να δείξουν κι αυτοί (κυρίως οι εκτός ΠΑΣΟΚ) την υποστήριξή τους προς τον νέο πρωθυπουργό, συγκρότησαν την «Πολιτεία». Μια ομάδα αποτελούμενη από τους **Νικήτα Λιοναράκη**, **Γιάννη Τούντα**, **Μυρσίνη Ζορμπά** κ.ά. «βγήκε μπροστά» και ίδρυσε την «Πολιτεία», η οποία εμφανίστηκε με κείμενο διακήρυξης το οποίο υπέγραψαν 83 πολίτες. Μεταξύ άλλων αναφέρομε ενδεικτικά και τους:

Ολύμπιος Δαφέρμος, **Γρ. Καυκαλάς**, **Γ. Κοτανίδης**, **Θ. Λίποβατς**, **Α. Λουλούδης**, **Ναπ. Μαραβέγιας**, **Ν. Μουζέλης**, **Π. Νεράντζης**, **Σωτ. Ντάλης**, **Ανδρ. Παππάς**, **Πολυδ. Παπαδόπουλος**, **Γ. Τούντας**, **Ιλεάνα Τούντα**, **Γ. Χατζηγώγας** κ.ά.

Μετά το πρώτο τρέξιμο, ήρθε η κούραση και η αδρανοποίηση.

«Στην αρχή, ένα καινούργιο κλίμα διεφάνη. Εμείς προτεινάμε και αναζητήσαμε τον διάλογο. Ενδιαφέρον περιέβαλε τις κινήσεις μας. Όμως, ο **κ. Σημίτης** υποβάθμισε αυτές τις δραστηριότητες· εμείς συνεχίσαμε με τις ατομικές μας πρωτοβουλίες. Υπήρξε μια κοιλιά ενώ, αντίθετα, όλοι μας περιμέναμε μια κλιμάκωση».

Το καινούργιο στοιχείο όμως ήρθε και αναζωογόνησε και την «Πολιτεία». Οργανώθηκε ο συ-

ντονισμός των τριών κινήσεων που διακηρύσσουν τα συνθήματα περί Κεντροαριστεράς. Οι τρεις κινήσεις είναι ο ΟΠΕΚ, η «Πολιτεία» και το «Δίκτυο». Τώρα υπάρχει συντονισμός, διατυπώθηκε ένα κοινό διακηρυκτικό κείμενο και άρχισαν οι προετοιμασίες, ώστε το φθινόπωρο να γίνει μια σειρά εκδηλώσεων σε όλη την Ελλάδα, ξεκινώντας από τη Θεσσαλονίκη. Οι «τρεις» βρίσκονται σε επαφή και συντονίζονται με άλλες Κινήσεις Πολιτών. Έστειλαν ήδη επιστολή στις ηγεσίες του ΠΑΣΟΚ και του ΣΥΝ, θα ζητήσουν συναντήσεις και θα τις πιέσουν ώστε να εγκαινιασθούν συζητήσεις «*αφού και οι δύο ηγεσίες ομιλούν για συγκλίσεις*».

Ο **Γιάννης Τούντας**, σε άρθρο του στην *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία* της 19.7.98, διατύπωνε πάντως ένα αίτημα «συγκρατημένης απαισιοδοξίας» και πικρίας, γιατί δεν προχωρούν οι πρωτοβουλίες των δικτύων.

Σήμερα, το Δ.Σ. του «Πολιτικού Ομίλου Πολιτεία» συγκροτούν οι εξής:

Πρόεδρος, **Γιάννης Τούντας**. Α' Αντιπρόεδρος, **Ναπολέων Μαραβέγιας**. Β' Αντιπρόεδρος, **Μαρία Πίνιου-Καλλή**. Γεν. Γραμματέας, **Νικήτας Λιοναράκης**. Ειδ. Γραμματέας, **Πολυδεύκης Παπαδόπουλος**. Ταμίας, **Μυρσίνη Ζορμπά**. Μέλη, οι **Γ. Κοτανίδης**, **Λυκ. Λιαρόπουλος** και **Κ. Πατέστος**.

«ΔΙΚΤΥΟ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΕΝΤΡΟΑΡΙΣΤΕΡΑ»

Η όπως διευκρινίζει ο βουλευτής Επικρατείας του ΠΑΣΟΚ και εμψυχωτής του, **Παρασκευάς Παρασκευόπουλος**, «για λόγους συντομίας», «Δίκτυο της Κεντροαριστεράς».

Το τεύχος 1 του ενημερωτικού δελτίου *Νέα του Δικτύου* που μόλις κυκλοφόρησε (Ιούλιος-Αύγουστος 1998) —έναν ολόκληρο χρόνο μετά τη σύσταση του «Δικτύου»— αρχίζει με την ακόλουθη φράση: «Τα τελευταία χρόνια ακούγεται όλο και πιο συχνά η έκφραση “κοινωνία των πολιτών”...»

Αυτή η «κοινωνία των πολιτών» αναφέρεται με κάθε ευκαιρία και χωρίς πολλές πολλές διευκρινίσεις αποδεικνύεται αρκετά χρήσιμη αλλά και αναλώσιμη έννοια, σε κάθε περίπτωση που αφορά τις υπό εκκρόαση πολιτικές κινήσεις.

150 Βορειοελλαδίτες κυρίως ήταν όσοι υπέγραψαν πριν από ένα χρόνο το διακηρυκτικό κείμενο του Δικτύου. Σήμερα, στα *Νέα του Δικτύου*,

διαβάζουμε ότι υπήρξε «πρόσφατη συνέντευξη και συμφωνία με την κοινή διακήρυξη των 16 σημείων ανάμεσα στο “Δίκτυο”, τον ΟΠΕΚ και την “Πολιτεία”», καθώς και για τη «συνδιοργάνωση εκδηλώσεων με την “Παρέμβαση” και την “Κίνηση Πολιτών”».

Στο χώρο του «Δικτύου» κινείται το «ενδιάμεσο κομμάτι των ανθρώπων που απογοητεύθηκαν από το ΠΑΣΟΚ και τον ΣΥΝ». Απογοήτευση... Γιατί όμως;

Για τους πασοκίτες λόγω του «παπαδρεϊσμού» του ΠΑΣΟΚ και για τους αριστερούς λόγω του συγκλονισμού που ακολούθησε η πτώση της ΕΣΣΔ, μας διευκρίνισε ο πρωτοστατών στο Δίκτυο βουλευτής Επικρατείας του ΠΑΣΟΚ Π. Παρασκευόπουλος, πρώην στέλεχος του ΣΥΝ και παλιότερα ένα από τα δυναμικά στελέχη του ΚΚΕ στη Θεσσαλονίκη.

απεδείχθη πολύ επιτυχής και αποτελεσματική για να την απαρνηθεί ο διάδοχος του αιμινηστού.

Η ΚΟΙΝΗ ΚΑΘΟΔΟΣ

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το κοινό κείμενο που έδωσαν στη δημοσιότητα ο ΟΠΕΚ, η «Πολιτεία» και το «Δίκτυο για την Κεντροαριστερά» στις 25.6.98, ανακοινώνοντας στην πραγματικότητα τον συντονισμό των ενεργειών τους. Η «κοινωνία των πολιτών» δεν αναφέρεται φυσικά πουθενά, άλλωστε ο σκοπός της συμπίεσης γίνεται σαφής όταν αναφέρεται στο «ισχυρό

πλειοψηφικό ρεύμα»:

«Είναι απαραίτητη η συγκρότηση ενός ισχυρού πλειοψηφικού ρεύματος στην ελληνική κοινωνία, με εκσυγχρονιστικό-προοδευτικό προσανατολισμό, που θα μπορέσει να στηρίξει και να ολοκληρώσει την πολιτική των μεταρρυθμίσεων και θεσμικών αλλαγών».

Αν και το απόσπασμα αυτό «τα λέει όλα» και αποσαφηνίζει τους συγκεκριμένους επιδιωκόμενους πολιτικούς στόχους («διαμόρφωση ενός νέου συνασπισμού εξουσίας»), δίνουμε μερικές ακόμη διατυπώσεις από το κοινό κείμενο των «τριών»:

ΠΟΛΛΑ ΛΟΥΛΟΥΔΙΑ Ν' ΑΝΘΗΣΟΥΝ...

Πριν από λίγες ημέρες ανακοινώθηκε η συγκρότηση μιας νέας «Κίνησης», της «Κίνησης Ενεργών Πολιτών». Το αμφιθέατρο του ΥΠΕΞ γέμισε κυρίως από «πασοκίτες ή αγνώστους», όπως μας πληροφόρησαν άτομα που προσεκλήθησαν τηλεφωνικά.

Εκεί εμφανίσθη η «Κίνηση Ενεργών Πολιτών». Δεν φαίνεται να έχει σχέση με μια άλλη «Κίνηση Ενεργών Πολιτών» που είχε εμφανιστεί τον Ιούλιο του 1994, με γραφεία στην οδό Υψηλάντου 25, όπου και τα γραφεία του περιοδικού *Πολιτικά Θέματα*. Στην παλαιά εκείνη «Κίνηση» συμμετείχαν οι **Τάκης Κύρκος**, **Ν. Μακρίδης** και **Π. Παπαγαρυφάλλου**. Έκτοτε όμως δεν ακούστηκαν και δεν εμφανίστηκαν σε κάποια εκδήλωση ή σε εμάς διαφεύγει η όποια δράση της.

Η νέα πάντως «Κίνηση Ενεργών Πολιτών» εμφανίσθη και στην Πνύκα στις 23.7.98, στη συνά-

ντηση που οργάνωσε η «Παρέμβαση», και ένας εκπρόσωπός της έκαμε μια σύντομη ομιλία. Το Διοικητικό Συμβούλιο της απαρτίζεται από τους:

Πρόεδρος ο **Αντ. Αγγελίδης**, σύμβουλος του κ. Σημίτη για θέματα ποιότητας ζωής. Αντιπρόεδρος ο γιατρός κ. **Δημόπουλος**, παλαιότερα και αυτός μέλος του ΟΠΕΚ. Γενική Γραμματέας η κ. **Πανοπούλου**, σύμβουλος στο Υπουργείο Υγείας-Πρόνοιας.

«Πάνε να οργανώσουν την πολιτική τους επιρροή, συχνά προσωπική πολιτική», σχολίασε για τη συγκεκριμένη «Κίνηση» μέλος άλλου «φορέα».

Μια διαπίστωση που προκύπτει από την ανάγνωση των συμμετεχόντων στα διάφορα «Δίκτυα» και τις «Κινήσεις» είναι είτε η μετακίνηση «από δικτύου εις δίκτυον» είτε η ταυτόχρονη παρουσία σε περισσότερα του ενός «Δικτύου».

«Είναι ανάγκη οι διαδικασίες διαλόγου να συνεχιστούν, να αποκτήσουν πιο οργανωμένο και ουσιαστικό περιεχόμενο, να ενταχθούν σε μια κοινή προοπτική σύγκλισης και συνεργασίας, να εξασφαλίσουν, εκτός των άλλων, τη συμμετοχή των δυνάμεων του Π.Σ.Κ και του ΣΥΝ που μοιράζονται το κοινό όραμα για μια σύγχρονη σοσιαλιστική Αριστερά».

Από το ερχόμενο φθινόπωρο και μετά την θερινή αγρανάπωση, οι «τρεις» προγραμματίζουν πολλές κοινές παρουσίες-εκδηλώσεις σε όλη την Ελλάδα. Δεν είναι γνωστές οι διαδικασίες που αίφνης συντόνισαν και δραστηριοποίησαν τις τρεις αυτές διακεκριμένες ομάδες και πώς προέκυψε το κείμενο. Είναι όμως φανερό ο δρόμος που θα ακολουθήσουν οι πολιτικές αυτές κινήσεις: θα δράσουν αφενός ως μοχλός πίεσης προς τον ΣΥΝ και, συγχρόνως, θα «παράλάβουν» τις δονήσεις που φθάνουν ως το κόμμα της εξουσίας.

Η τακτική που θα ακολουθήσουν, όπως μας πληροφορούν μέλη αυτών των κινήσεων, είναι να συνεργαστούν αφενός με πολιτικά πρόσωπα του «ευρύτερου εκσυγχρονιστικού χώρου» και, αφετέρου, με τις ανεξάρτητες «Κινήσεις». Στις επόμενες εκδηλώσεις, η «Παρέμβαση» αλλά και η «Κίνηση Πολιτών» ήδη edήλωσαν ότι θα συνεργαστούν για συγκεκριμένες εκδηλώσεις με τους «τρεις».

ΤΟ ΚΑΡΕΚΛΑΚΙ ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

Είναι φανερό και από την παρουσίαση μερικών από τις Κινήσεις, τα Δίκτυα και τις Ενώσεις που παρατίθεται στις σελίδες αυτές ότι, γενικά, μπορούν να ταξινομηθούν σε δύο κατηγορίες:

• **Στις ανεξάρτητες ή σχετικά ανεξάρτητες**

• **και σε εκείνες που έχουν συγκροτηθεί με σκοπό, όπως φαίνεται, να προπαγανδίσουν το «προξενικό» ΠΑΣΟΚ και ΣΥΝ.**

Θα καταφύγουμε στα λόγια ενός γνωστού πολιτή που δρα από χρόνια σε παρόμοιες κινήσεις, του **Σπύριου Παπασπηλιόπουλου**. Αμέσως μετά τη δημοσίωση της διακήρυξης της «Πολιτείας», διακήρυξη την οποία συνυπέγραψε, έστειλε μια επιστολή προς την Προσωρινή Διοικούσα Επιτροπή με ημερομηνία 23.7.96. Στην επιστολή αυτή, ο Σπ. Παπασπηλιόπουλος κάνει μερικές εύστοχες παρατηρήσεις που χρωματίζουν και το είδος αυτών των Κινήσεων και την υποδοχή τους από το ευρύτερο κοινό:

«Δίνουμε την εντύπωση μιας μικρομέγα-

λης υπεροψίας, αφού θεωρούμε τον εαυτό μας απαραίτητο για το γάμο ΠΑΣΟΚ και Συνασπισμού και από την άλλη μεριά, ότι επιδιώκουμε κάποιο καρεκλάκι της εξουσίας».

Και συνεχίζει:

«Η αστοχία αυτής της δημοσίευσης συμπλήρωσε τη γενικόλογια των τριάντα θέσεων που δόθηκαν για δημοσίευση, καθώς και την ανεπιτυχή από πολλές απόψεις εκδήλωση στο Μουσείο Λαϊκών Οργάνων της Πλάκας. Κατά τη γνώμη μου θα έπρεπε να λέμε συγκεκριμένα πράγματα, να ξεκαθα-

ρίζουμε υπό ποιες προϋποθέσεις θα στηρίξουμε κριτικά τον Σημίτη, να ασκούμε ανηλεή κριτική στο ΠΑΣΟΚ και να προβαίνουμε σε κριτική ανάλυση των αποτελεσμάτων της 12ετούς σχεδόν διακυβέρνησής του. Πρέπει με σαφήνεια και εμπειριστατομένα να καταδείξουμε τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν ως προς την οικονομία, την οικολογία, την παιδεία, τα εθνικά θέματα, την ανεργία, τη διαφθορά του δημόσιου βίου. Όχι μόνο πρέπει να προβούμε στην ανατομία τού, με σοσιαλιστική γλώσσα, λαϊσισμού του ΠΑΣΟΚ και στην ανάλυση

Με τους εφοπλιστάδες...

Ο φίλος μας κ. Πανταγιάς εκ των διανοουμένων του ΠΑΣΟΚ και στενός συνεργάτης του κ. Σημίτη, τώρα τελευταία ανακάλυψε τη «λάμψη» των επιχειρηματιών της θάλασσας, μετά από εκείνους της στεριάς.

Στη φωτογραφία τον βλέπουμε να χαμογελά - σε εκδήλωση του ΟΠΕΚ - με τον πατέρα και υιό Παναγόπουλο των επιχειρήσεων ΑΤΤΙΚΗΣ (Superfast Ferries) και όλοι να είναι.. στον 7ο εκσυγχρονιστικό ουρανό. Σε άλλες φωτογραφίες τον βλέπουμε με την κυρία Τζίνα Μαμιδάκη, των πετρελαίων και σε άλλες με Σφηνιάδες και τα ρέστα... Θα μου πει κανείς και τι σημαίνει αυτό, απαγορεύεται κάποιος να κάνει παρέα με εφοπλιστές;

Οχι βέβαια... Τίποτα δεν απαγορεύεται. Και άλλωστε κάποτε το απαγορεύεται θα πρέπει να απαγορευτεί. Απλώς αναφέρουμε τη διαδρομή... των «μεταλλάξεων». Και ακόμα δεν είδατε τίποτα. Κατά τ' άλλα ο Γιώργος (Πανταγιάς) παραμένει ο ίδιος στις συνήθειές του...

Ο ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΛΙΜΑΝΙ

«ΛΙΜΑΝΙ» είναι ο τίτλος περιοδικού που εκδίδεται στον Πειραιά και συνήθως είναι πλούσιο σε ειδησεογραφικό υλικό - ενώ η κριτική του απηχεί θέσεις κυρίως του «προεδρικού» ΠΑΣΟΚ. Από το τελευταίο τεύχος αγρεύσαμε την φωτογραφία με τη λεζάντα που την συνοδεύει. Την αναδημοσιεύουμε για να χαρούν και οι αναγνώστες μας με τις δραστηριότητες του «διανοούμενου στελέχους του ΟΠΕΚ» κ. Γ. Πανταγιά.

«ΕΝΩΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ»

Η «ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ» ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 1995, «εποχή των απογοητεύσεων με το Ωνάσειο», με πρωτοβουλία των Λ. Τσούκαλη, Περ. Βασιλόπουλου, Ριχάρδου Σωμερίτη, Ν. Μουζέλη, Νικ. Διαμαντούρου Ν. Αλιβιζάτου, Μ. Ηλιού, Κ. Κριμπά κ.ά. και έχει σήμερα γύρω στα 300 μέλη, σύμφωνα με το τελευταίο ενημερωτικό της φυλλάδιο.

Μεταξύ των ιδρυτικών μελών, εκτός των προαναφερθέντων, είναι και οι:

Χρ. Αγγριαντώνη, Σπ. Ασδραχάς, Σ. Βαλντέν, Θ. Βερέμης, Αγγ. Ελεφάντης, Μυρσ. Ζορμπά, Μ. Κοπιδάκης, Λ. Κυριακόπουλος, Π. Λουκάκος, Γ. Μπουτάρης, Μ. Μυλωνάκης, Σπ. Παπασηλιόπουλος, Χρ. Ροζάκης, Γ. Τζαννετάκος, Π. Τζίμας, Λ. Χατζηπροδρομίδης κ.ά.

Η αρχική ιδέα, όταν ιδρύθηκε, ήταν να προστατεύει τους πολίτες από τις αυθαιρεσίες

και τις υπερβολές του κράτους μέσω προσφυγών σε δικαστήρια. Όμως, αυτό έμεινε απλώς ως βούληση, εξαιτίας του ανενεργού των καθηγητών που είχαν αναλάβει την ευθύνη· ελάχιστες δράσεις έγιναν σ' αυτόν τον τομέα. Η «Παρέμβαση» σχεδόν έσβησε και επανενεργοποιήθηκε μετά την 1.1.97. Διατηρεί σήμερα σχέσεις με τον ΟΠΕΚ, την «Πολιτεία» και το «Δίκτυο Ε21».

Το Δ.Σ. της «Παρέμβασης» αποτελούν οι: Νίκος Μουζέλης, πρόεδρος, Λουκάς Τσούκαλης, αντιπρόεδρος, Βίκτωρ Παπαζήσης, Γεν. Γραμματέας, Ινώ Αφεντούλη, Ειδ. Γραμματέας και τα μέλη Πωλίνα Λάμψα, Βαρβάρα Βερνίκου και Κ. Φιλιππόπουλος.

Διευθυντής (έμμισθος) και «ψυχή» της «Παρέμβασης» είναι ο δημοσιογράφος Περικλής Βασιλόπουλος.

«ΚΙΝΗΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ»

Η «Κίνηση των Πολιτών» ιδρύθηκε το 1988 και πρώτος πρόεδρος της ήταν ο καθηγητής Φαίδων Βεγλερής. Από δύο θητείες τώρα, ο Φ. Βεγλερής είναι ο επίτιμος πρόεδρος της

Κίνησης. Ιδρυτικά μέλη, μαζί με τον Φ. Βεγλερή, ήταν οι Θ. Παπαλεξόπουλος, Σπήλιος Παπασπηλιόπουλος, Λουκάς Κυριακόπουλος, Μαρία Μπέκετ, Περικλής Βασιλόπουλος, Άρης Σταματόπουλος, Δημ. Μαύρος, Λήδα Μοδιάνο, Ηλίας Κατσούλης κ.ά.

Σήμερα, το Δ.Σ. αποτελούν οι: Λεωνίδας Κύρκος, πρόεδρος, Σπήλιος Παπασπηλιόπουλος, αντιπρόεδρος, Νίκος Γιαννής, Γεν. Γραμματέας και Αναπληρωτής Γεν. Γραμματέας ο Κ. Μπακόπουλος. Μέλη του Δ.Σ. είναι οι Θ. Παπαλεξόπουλος, Ηλίας Κατσούλης και Λουκάς Κυριακόπουλος.

Εκτός από τις άλλες της δραστηριότητες, η «Κίνηση των Πολιτών» έχει επιμεληθεί διάφορες εκδόσεις όπως φυλλάδια για τα Ίμια, για την ΠΓΔ της Μακεδονίας, ένα βιβλίο με τίτλο *Τα Βαλκάνια στην Ενωμένη Ευρώπη* και συμμετείχε μαζί με τον ΣΕΠΟΧ και το WWF Ελλάδας στην έκδοση του βιβλίου *Το περιβάλλον στην Ελλάδα, 1991-96*.

«ΔΙΚΤΥΟ Ε21»

Το «Δίκτυο Ε21» ιδρύθηκε πρόσφατα και δεν έχει καμία σχέση με το «Δίκτυο 21», τη γνωστή εθνικιστική κίνηση των Χρ. Λαζαρίδη, Σαρ. Καργάκου, Λιάνας Κανέλλη κ.ά. Το «Ε21» κινείται μέσα στο «κλίμα Μάνου» και διευθυντής του είναι ο Θεόδωρος Σκυλακάκης. Το «Ε21» ήταν και αυτό παρόν στη συνάντηση που οργάνωσε η «Παρέμβαση» στις 23.7.98 στην Πνύκα. Αν και θεωρείται το πιο «δεξιό» από τα δίκτυα, εξαιτίας της εμπλοκής Μάνου, ο ΟΠΕΚ επιδιώκει και έχει επιτύχει μια σύμπλευση με το Ε21 προετοιμάζοντας και συνδυοργανώνοντας από κοινού εκδηλώσεις.

τον χαρακτήρα του, καθώς και το πώς αυτός διαμορφώθηκε, και γιατί εμείς, πιστεύοντας στον δημοκρατικό σοσιαλισμό, και θέλοντας να είμαστε αριστεροί, μείναμε απέξω. Πολλοί είναι εκείνοι οι οποίοι πρέπει να μας εξηγήσουν γιατί δεν τους ενοχλούσαν οι αθλιότητες του αρχηγικού και ολοκληρωτικού ΠΑΣΟΚ. Νομίζω ότι εμείς πρέπει να δίνουμε στην ατομική πολιτική ηθική και να μας ενδιαφέρει ποιο είναι το προϊόν των ανθρώπων, όταν μάλιστα η τηλεόραση στο συνέδριο του ΠΑΣΟΚ απογύμνωσε όλους τους «βαρώνους» τον κόμματος και είδανε όλοι, ακόμη και αυτοί που δεν το ήξεραν, σε τι μετριότητες και σκαλαθύρματα στηρίχθηκε ο άλλοτε ηγεμόνας του ΠΑΣΟΚ. Αν υπάρχει ελπίδα να υπάρξει ένας υγιής χώρος για τον δημοκρατικό σοσιαλισμό και τη δημοκρατική Αριστερά, αυτό θα γίνει με την κριτική του παρελθόντος, και όχι με συγκάλυψη, που θα μπορούσε να οδηγήσει σε καινούργιες εξαπατήσεις του ελληνικού λαού».

Αυτές οι εξαπατήσεις είναι που υποκρύπτονται πίσω από πολλές Κινήσεις και Δίκτυα. Και θα πρέπει να πείθουν κάθε φορά οι όποιες πρωτοβουλίες ότι δεν επεξεργάζονται και νέες εξαπατήσεις.

ΤΑ ΔΙΚΤΥΑ ΑΠΛΩΝΟΝΤΑΙ...

Πώς όμως αντιμετωπίζει ο ΣΥΝ όλην αυτή τη δραστηριότητα στην οποία έχουν εμπλακεί αρκετά από τα στελέχη του; Ας παραμερίσουμε το γεγονός ότι στο Συντακτικό «υπάρχουν δυο ψυχές» – όπως προσφυώς διατύπωσε ο Ν. Μπίστης. Επειδή όμως όλη αυτή η δραστηριότητα έχει συγκεκριμένη αφετηρία και επειδή συνέπεσε με συγκεκριμένες πολιτικές συγκυρίες, η αιμηχανία είναι το χαρακτηριστικό για την έως σήμερα αντίδρασή του. Από τη μεριά του διαμηνύει ότι δεν ανησυχεί. Πιστεύει ότι όλη αυτή η υποθεση «έχει πολλά χαρακτηριστικά πλαστότητας και νοσηρών ενίοτε παραγοντισμών».

«Όλα καλά», σχολίαζε στέλεχος του «προεδρικού περιβάλλοντος» του ΣΥΝ, «αλλά γιατί αποφεύγουν να συζητήσουμε επί της κυβερνητικής πολιτικής και όχι ερήμην αυτής της πολιτικής όλα αυτά τα Δίκτυα του σημερινού περιβάλλοντος».

Από τη μεριά του, ο ΣΥΝ ετοιμάζεται για τη δική του ιδεολογική αντεπίθεση: το Δεκέμβριο, με την επέτειο των 50 χρόνων της Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, ο ΣΥΝ προγραμματίζει μια μεγάλη εκδήλωση-συνέδριο, όπου θα συζητηθούν οι όροι επαναπροσδιορισμού

των ανθρωπίνων δικαιωμάτων την εποχή της ανόδου του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων.

Μια άλλη προσπάθεια του ΣΥΝ είναι να «συναντήσει» τις αυτόνομες οικολογικές ομάδες που δρουν στην επαρχία κυρίως, δεν είναι καπελωμένες από κόμματα και τις συναποτελούν ενεργοί και δραστήριοι πολίτες – στελέχη άλλοτε του χώρου της Αριστεράς.

«Αυτοί δεν είναι αφελείς άνθρωποι. Έχουν στοιχηθεί σε κόμματα σε παλιότερες εποχές. Και δεν σκοπεύουν να υπηρέτησουν ξανά τα εξουσιαστικά παιχνίδια ενός γαλαξία παραγόντων», σχολίασε το ίδιο στέλεχος του ΣΥΝ.

Μια έρευνα του ΕΚΚΕ που διεξήχθη στο διάστημα 15. έως 31.12.1996 –για όποιον ενδιαφέρεται μπορεί να την αναζητήσει στην ηλεκτρονική διεύθυνση του Internet: <http://www.ekke.gr>– για τις μη κυβερνητικές και οικολογικές οργανώσεις, παρουσιάζει πολύ ενδιαφέροντα στοιχεία. Σωστά η έρευνα ασχολήθηκε με τη διερεύνηση του χώρου των ΜΚΟ και προσανατολίστηκε κυρίως σε οργανώσεις που ασχολούνται με το ανθρωπογενές περιβάλλον και τα οικολογικά προβλήματα. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η αρχή για τη δημιουργία αυτών των οργανώσεων έχει τις ρίζες της στο οικολογικό κίνημα. Βέβαια, οι νοοτροπίες που διατρέχουν τις οργανώσεις αυτές είναι πολύ διαφορετικές αφού, όπως παρατηρείται και στην έρευνα, «ενεργοποιούνται ανακλαστικά φόβου επανάληψης του ατελέσφορου εγχειρήματος των Οικολόγων-Εναλλακτικών». Και η έρευνα συνεχίζει:

«Πρόκειται όμως για χώρο που επιπεριέχει δυναμική προοπτική και κατά τα επόμενα χρόνια, όχι βεβαίως κατά γραμμικό τρόπο και χωρίς παλινωδίες και καθυστερήσεις, αναμένεται να αναπτυχθεί, να αποκρυσταλλωθεί οργανωτικά, να εξειδικευθεί θεματικά και εν τω συνόλω να συμβάλλει καθοριστικά στην αντιμετώπιση και επίλυση των οξυμμένων πάσης φύσεως περιβαλλοντικών προβλημάτων».

Η πορεία των «Κινήσεων» και των «Δικτύων» θα ακολουθήσει διάφορα μονοπάτια, γιατί η καθεμιά Κίνηση ή το κάθε Δίκτυο έχει άλλους στόχους και οι φιλοδοξίες των ανθρώπων που τα στελεχώνουν είναι εντελώς διαφορετικές.

Τί σχέση μπορεί να έχει το μέλος μιας μικρής οικολογικής συντροφιάς στην Κοζάνη ή τα Χανιά με το όποιο «επίλεκτο μέλος» του ΟΠΕΚ;

Η Αυτοκρατορία των εμπορευμάτων - και τα «Δίκτυα» αιωρούμενα στην πολιτική αγορά

ΠΡΩΤΑ ΜΑΣ
ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΑΝΕ,
ΜΕΤΑ ΜΑΣ
ΕΡΙΑΝ ΤΗΝ ΤΙΜΗ,
ΜΕΤΑ ΜΑΣ
ΕΣΘΗΣΑΝ ΤΑ ΦΩΤΑ.
ΜΠΑΣ ΚΑΙ ΘΕΛΟΥΝ
ΝΑ ΜΑΣ ΠΗΔΗΣΟΥΝ;

του Δημήτρη Κρίση

Ζούμε ανάμεσα σε εμπορεύματα, σ' έναν κόσμο εμπορευμάτων που ως ακόρεστοι κατακτητές εξαπλώνονται αδειάζοντας το κοινωνικό πεδίο από άλλα ανταγωνιστικά πράγματα:

Τοποθετώντας ακόμη και «άνυλα» εμπορεύματα, το σύστημα παραγωγής τους συρρικνώνει, απογοητεύει εξοθίζοντας στις γωνίες γνώμες, αισθήματα και ανθρωπιστικά περιεχόμενα. (Μου θυμίζει κάτι από την ανησυχιακή ταινία του **Κάρπεντερ** *Ζουν ανάμεσά μας*: πίσω από το σχήμα φυσιολογικών ευπρεπών ανθρώπων «κρύβονται» καταχθόνια νεκροειδή όντα που δεν γίνονται ορατά με το γυμνό ανθρώπινο μάτι παρά με τη βοήθεια ειδικών γυαλιών που όμως το σύστημα καταστρέφει κάπως όπως τους ιατρικούς στην πυρά την εποχή της Αντι-μεταρρύθμισης – ώστε να μην αποκαλυφθεί η αληθινή εφιαλτική εξουσιαστική φύση τους).

Ο λόγος περί εμπορευμάτων ή κατά εμπορευμάτων: μπορούμε να θέσουμε το ερώτημα με τον ίδιο τρόπο, την ίδια ένταση και την ίδια ανησυχία όπως πριν από 20

χρόνια; Προ πάντων όπως πριν από την αμετάκλητη διάλυση της δεύτερης παγκόσμιας υπερδύναμης που, έστω βιασμένα και κουρελιασμένα, είχε κάποτε αναγράψει άλλα πράγματα στις σημαίες της; Που ωστόσο είχε καταγραφμένα στην ιστορική μνήμη της πράγματα όπως λ.χ. η κριτική του **Μαρξ** για τον φетиχισμό του εμπορεύματος και τις αλλοτριωτικές δυνάμεις εξαπολυμένες πάνω στον άνθρωπο;

Αυτά τα ίχνη δυσφημισμένα από τις κραυγές της θριαμβεύουσας εμπορευματοποίησης έχουν άραγε οριστικά σβηστεί ή μήπως μπορεί και αξίζει να ξανα-ανακαλυφθούν;

Αυτά τα εμπορεύματα που αναγορεύονται σε αταξίες (περιλαμβανομένου και του ίδιου του ανθρωπίνου σώματος) είναι πια απαλλαγμένα από τον αντίπαλο λόγο του σοσιαλισμού ή μιας δημοκρατίας της αυτονομίας όπως εν πολλοίς την περιέγραψε ο **Καστοριάδης**.

Μας απάλλαξαν από μια «εχθρική» ιδεολογία, τοποθετώντας στη θέση της μια δική τους ιδεολογία – έστω λιγότερο διακριτή και ρητή αλλά σάμπως παραγόμενη και εκλυόμενη μέσα από τους ίδιους τους τεχνο-οικονομικούς ιστούς της. Ή, έστω, προσπαθώντας να συσκοτίσουν τα πράγματα ή τις συνειδήσεις μας εξαγγέλλοντας χαρμόσυνα το «τέλος της Ιστορίας».

Αν θέλουν να μας πουν ότι μας απάλλαξαν από μια δουλειά όπου κατέληξαν οι χειραφετητικές εξαγγελίες, προσπαθούν να αποκρύψουν τη δική τους δουλειά που λέει ή προσαρμόζεστε στη «μοναδική πραγματικότητα» που υπάρχει ή απωθείσθε, στην άκρη του πεδίου (ο **Άλντους**

Χάξλεϋ ίσως θα το 'λεγε «ζώνη των πρωτόγονων»).

Η δύναμη του φιλελευθερισμού τους: τέρμα οι φυλακές, τα φρούρια του Ιφ και τα Γκούλαγκ. Έχουμε χάρις στις τεχνικές μας περισσότερα «όπια του λαού» απ' όσα είχε εντοπίσει ο «δικός σας» **Μαρξ**.

Αυτή είναι «η μοναδική πραγματικότητα», μας λένε οι αυτοϊκανοποιημένες φωνές τους. Δεν χρειάζεται να ψάξετε για άλλη, αυτή είναι η λιγότερο επιβλαβής και ανταρτική αφού αποφασίζουν οι αγορές, δηλαδή κάτι απαλλαγμένο – υποτίθεται – από τα ελαττώματα και τα πάθη της ανθρώπινης εξουσίας.

Η αυταπάτη τους ή μάλλον η πονηρία τους είναι ότι δεν είναι καθόλου απαλλαγμένες από τις αδυναμίες και τις ματαιοδοξίες του *χρήματος*.

Όλ' αυτά τα ονομάζουν φιλελεύθερη δημοκρατία: στην πραγματικότητα είναι ο ανήκουστος φιλελευθερισμός του χρήματος. Όποιος δεν το κατέχει ή δεν το κατέχει σε επαρκείς ποσότητες πρέπει να έχει πρόβλημα ταυτότητας: τελικά είναι ένας αποτυχημένος που έμεινε έξω από την εξέλιξη. Και μάλιστα «εξέλιξη» με ιλιγγιώδεις χρονικότητες: τόσα ή τόσα δισεκατομμύρια δολάρια διακινούνται ανά λεπτό ή δευτερόλεπτο στα Χρηματιστήρια, του κόσμου. Όποιος μένει πίσω σε ταχύτητα χάνει το παιχνίδι – κάτι σαν θανατηφόρο video game.

Αυτοί οι άνθρωποι της παγκοσμιοποίησης και των εμπορευμάτων μπορεί να κατέχουν κάμποσα «όπια των μαζών» σαρκάζοντας τον **Μαρξ**: όμως ίσως

δεν κατάλαβαν το λάθος του ότι η θρησκεία είναι κάτι παραπάνω απ' αυτό. Ότι είναι επίσης η αντιμετώπιση του δέους εμπρός στο θάνατο: το κατάλαβε η **Ανιές Χέλερ** ότι αυτό το μέγα ζήτημα ο μαρξισμός δεν το ακούμπησε· παρασυρμένος ίσως από τον οικονομισμό, το απέφυγε.

Να 'τος λοιπόν ο παγκοσμιοποιημένος οικονομισμός σ' όλο του το μεγαλείο (αλλά ειρωνικά από την άλλη ιδεολογική πλευρά) με όλη την τεχνολογική σκευή του, προπάντων απιλλασμένος από τα χειραφετητικά του όνειρα και τις αξιώσεις του για δικαιοσύνη.

Αυτά είναι παλιά σαβούρα, μας λένε κομπορημονώντας, εμείς θα οργανώσουμε και τα όνειρά σας και μάλιστα με την τελευταία λέξη της τεχνικής εξέλιξης. Μπορούμε ακόμη και να σβήσουμε τα σύνορα ανάμεσα στο πραγματικό και το φανταστικό: κάτι σαν το υπέρτατο ναρκωτικό.

Το αντίτιμο που καλούμαστε να πληρώσουμε: ας είμαστε προσαρμοσμένοι, λογικά υπάκουοι, θαυμαστές της «προόδου» τους.

Προ πάντων να μην πούμε: αυτή τη «μοναδική σας πραγματικότητα» δεν μου επιτρέπει να τη δεχτώ ως μοναδική η ελευθερία μου ως ανθρώπου. Κι επίσης: εν τέλει μπορώ να της αντιτάξω την ιστορική μου μνήμη – και μια παλιά αγωνιστική διάρκεια.

Τα παραπάνω μπορούν ίσως να φωτίσουν από μια γενικότερη σκοπιά ένα μικρο-ελληνικό παράδειγμα ή αν θέλετε ένα κεντροαριστερό προϊόν: τα αναφύμενα απαιτητικά μικροφωνασκούντα «Δίκτυα» δικτυωμένα με παλιούς αριστερούς, αριστερίζοντες, διανοούμενους και γενικώς κάποτε ανησυχούντες για τους άλλους, τους «ταπεινούς και καταφρονεμένους» και τώρα μάλλον περισσότερο για τον εαυτό τους. Κούφια νεφελώδης κεντροαριστερή ρητορική με εμφανή σημάδια κόπωσης και παγκοσμιοποιημένης αμηχανίας: αυτή είναι τώρα η πραγματικότητα, ελάτε μαζί μας να περισώσουμε ό,τι απέμεινε, οι αγορές ανασκίρτησαν με την ισχυρή κίνηση Λάτση, θα συζητάμε

πολιτικά σε ωραία ξενοδοχεία με βεράντα, μην στέκεστε εκεί αποκοιμημένοι από την πρόοδο και την πορεία των μετοχών, μην ψάχνετε τις μνήμες, δεν θα κερδίσετε τίποτα μ' αυτό, η «εποχή απαιτούσε» μια επιταχυνόμενη προσαρμογή, το τελευταίο κοστούμι θα είναι Armani, ίδια δημοτικότητα του **Σημίτη** με τη **Ρούλα Κορομηλά** στους νέους (δημοσκόπηση των *Νέων*), βλέπετε πόσο ξέπεσε η νεολαία κι έχουμε καθήκον κ.τ.λ., επίσης συνεντεύξεις σε καλά εστιατόρια «συζητώντας για τον **Μιχαηλάγγελο**».

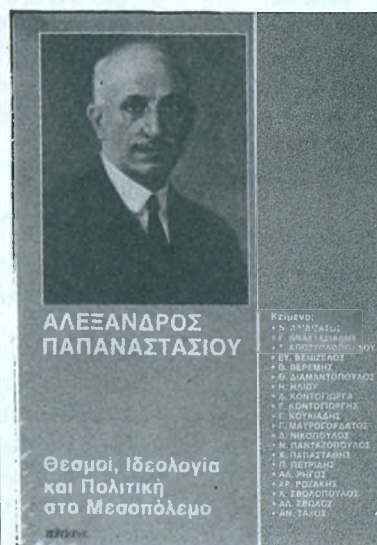
Ο καινούργιος γενναίος ρεαλισμός – αυτοί ανέλαβαν να τον επωμισθούν χοροπηδώντας πάνω στη μνήμη τους. Έχοντας ένα φρεσκοπλυμένο «παράθυρο» στη στίλβουσα δημοσιότητα χωρίς θέα στην κοινωνία των 2/3 (που κάποτε προθύμως καταγγέλλαμε). Έχοντας βεβαίως και τον καινούργιο αντίλογο: είναι η πολυφωνία μιας «κοινωνίας πολλών ταχυτήτων». Είναι καιρός να πάρουμε μια καλή «ταχύτητα».

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ:
Θεσμοί, ιδεολογία
και πολιτική στο Μεσοπόλεμο

ΚΕΙΜΕΝΑ:

- Ν. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ
- Γ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ
- Τ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ
- ΕΥ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ
- Θ. ΒΕΡΕΜΗΣ
- Θ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ
- Η. ΗΛΙΟΥ
- Δ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΑ
- Γ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ
- Γ. ΚΟΥΚΙΑΔΗΣ
- Γ. ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ
- Δ. ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ
- Ν. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ
- Χ. ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ
- Π. ΠΕΤΡΙΔΗΣ
- ΑΛ. ΡΗΓΟΣ
- ΧΡ. ΡΟΖΑΚΗΣ
- Κ. ΣΒΟΛΟΠΟΥΛΟΣ
- ΑΛ. ΣΒΩΛΟΣ
- ΑΝ. ΤΑΧΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
**ΠΟΛΥ
ΓΡΑΦΕΙΟ**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΣΕΙΡΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΡΓΥΡΙΟΥ -
ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ - ΣΤΡΑΤΗΣ
ΤΣΙΡΚΑΣ - ΝΤΙΝΟΣ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Επτά κείμενα για τον Νίκο Καββαδία
ΔΑΝΙΗΛ Ι. ΙΑΚΩΒ

Η αρχαιογνωσία του Οδυσσέα Ελύτη

Μ.Ζ. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ

«ΑΡΙΑΔΝΗ». Μια σπουδή στον ερωτικό
Σεφέρη

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ

«Εις την οδόν των Φιλελλήνων» του
Α. Εμπειρίκου

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΙΟΡΗΣ

Ο γλωσσικός αφελληνισμός.

Πέραν του μισοξενισμού και της
υποτελείας

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ

«Ο έρωτας στα χιόνια» του Αλ.
Παπαδιαμάντη

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και
πνευματική ζωή

ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ

Ερωτικές μεταμορφώσεις: αντίδωρο
στην Μάτση Χατζηλαζάρου

ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ

Ούτως ή άλλως

ΣΟΝΙΑ ΙΛΙΝΣΚΑΓΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

Από την πορεία της ελληνικής ποίησης
του 20ού αιώνα

ΣΕΙΡΑ: ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ

CHARLES KAHN

Ο Αναξίμανδρος και οι απαρχές της
ελληνικής κοσμολογίας

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ

Περί μυστικής θεολογίας

Εισαγωγή: VLADIMIR LOSKY

ΠΡΟΚΛΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ

Στοιχειώσεις Θεολογική

Εισαγωγή · Σχόλια: E.R. DODDS

Γ.Σ. ΚΙΡΚ

Ηράκλειτος: τα κοσμολογικά
αποσπάσματα

ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ομιλίες στην Εξαήμερο

ΣΕΙΡΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ

Για τον Γκράμσι. Μεταξύ Σαρτρ και
Αλτουσέρ

Παρεμβάσεις

ΠΙΕΤΡΟ ΙΝΓΚΡΑΟ

Η κρίση και ο τρίτος δρόμος

ΛΟΥΓ' ΑΛΤΟΥΣΕΡ

Στοιχεία αυτοκριτικής

ΡΑΛΦ ΜΙΑΛΙΜΠΑΝΤ

Το Κράτος στην καπιταλιστική
κοινωνία.

Ανάλυση του δυτικού συστήματος
εξουσίας

ΤΣ. ΛΟΥΠΟΡΙΝΙ - Ε. ΜΠΑΛΙΜΠΑΡ -

Α. ΤΟΖΕΛ

Η κριτική της πολιτικής του Μαρξ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

Φύλλα - φτερά

ΜΑΡΙΑ ΤΟΥΝΤΑ

Η δική του Φλωμπέρ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Μεροληπτική κατάθεση

ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ

Η εργασία στην ποίηση

ΑΝΟΥΣΩ ΚΟΥΣΑΘΑΝΑ - ΡΟΕ

Η Άλλη μου πατρίδα

ΓΙΩΡΓΟΣ Σ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ

Απολογισμός και απολογία «από του
φοβερού βήματος»

ΛΕΥΚΩΜΑΤΑ

ΚΑΤΙ ΤΟ «ΩΡΑΙΟΝ»

Μια περιήγηση στην νεοελληνική
καχογυστιά

ΑΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

Τα παλιά αθηναϊκά σπίτια

ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

Ο Τρίτος Δρόμος

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΑΤΙΤΖΗΣ

Τσιγγάνικη ορχήστρα

ΜΙΑΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ

Ιστορία μιας γραμμής

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗΣ

Το ημερολόγιο του Ανδρέα

ΔΟΚΙΜΙΑ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ

Η Αδιαχώρητη Κοινωνία

ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΗΜ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ

Πολιτικό σύστημα και πολιτική

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Θεσμοί, Ιδεολογία και Πολιτική στον
Μεσοπόλεμο

ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΖΑΝΙΑΣ

Ο μαρξισμός της Ιστορικής

Σοσιαλδημοκρατίας

ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ

Δημοκρατική διοίκηση επιχειρήσεων

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ ΜΑΡΤΕΝ

Λαμπράκηδες. Ιστορία μιας γενιάς

ΠΛΟΥΤΗΣ ΣΕΡΒΑΣ

Το κυπριακό. «Στρατηγική» και
στρατηγική

ΕΛΛΗ ΣΚΟΠΕΤΕΑ

Το «Πρότυπο Βασιλείο» και η Μεγάλη
Ιδέα

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

Μια συνάντηση: Σεφέρης -
Μακρυγιάννης

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΛΙΑΠΗΣ

Ο χορός στους Κουντουριώτες

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ

Συνηγορία της παραλογοτεχνίας

ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ

Ο κόσμος του ελληνικού χορού

ΑΝΤΩΝΗΣ ΖΩΗΣ

Η αρχαιολογία στην Ελλάδα

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ο Βασιλιάς που πέθανε

ΥΓΕΙΑ • ΚΟΙΝΩΝΙΑ • ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Μελέτες για το Σύστημα Υγείας

Βιβλία που καλύπτουν
τα ενδιαφέροντα
και τους προβληματισμούς
του σύγχρονου πολίτη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ • ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΠΕ

ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6 • 106 78 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ: 3645133 FAX: 3607878

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

Η διεύρυνση της Ε.Ε.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου, στις 12 και 13 Δεκεμβρίου 1997, η Ευρωπαϊκή Ένωση προχώρησε στην υιοθέτηση της Διαδικασίας Διεύρυνσής της με τις δέκα χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και την Κύπρο.

Προκειμένου η Διεύρυνση να έχει σφαιρικό χαρακτήρα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε την ταυτόχρονη έναρξη της ενταξιακής διαδικασίας και με τις έντεκα υποψήφιες χώρες (10 χώρες ΚΑΕ συν Κύπρος). Μάλιστα προχώρησε και σε μια πανηγυρική Συνάντηση, στις 30 Μαρτίου του 1998, των υπουργών Εξωτερικών της Ε.Ε. και των 11 υποψηφίων χωρών, στις Βρυξέλλες. Η ενταξιακή διαδικασία, όπως απεφασίσθη στο Λουξεμβούργο, προβλέπει την έναρξη διμερών διαπραγματεύσεων διακυβερνητικού χαρακτήρα μόνο με τις χώρες της πρώτης ομάδας (Πολωνία, Τσεχία, Ουγγαρία, Σλοβενία, Εσθονία και Κύπρος).

Στις 31 Μαρτίου 1998 άρχισαν επισήμως οι διαπραγματεύσεις στις Βρυξέλλες με τις 6 παραπάνω χώρες. Για τις άλλες πέντε (Ρουμανία, Βουλγαρία, Λιθουανία, Λετονία και Σλοβακία) προβλέπεται να ακολουθήσει Απόφαση του Συμβουλίου που θα δίνει το «πράσινο φως» για την έναρξη διαπραγματεύσεων. Μέχρι τη λήψη της συγκεκριμένης Απόφασης του Συμβουλίου, οι χώρες της δεύτερης ενταξιακής ομάδας, η καθεμία χωριστά, θα μετέχουν σε συναντήσεις με τις 15 χώρες-μέλη της Ε.Ε. και την Επιτροπή.

Προβλέπεται, επίσης, η διεξαγωγή ετησίων ελέγχων «του βαθμού υιοθέτησης του κοινοτικού κεκτημένου για το σύνολο των 11 υποψηφίων χωρών», καθώς και η υποβολή ετησίων εκθέσεων προόδου από την Επιτροπή.

Στις 27 Απριλίου 1998 άρχισε επισήμως στις Βρυξέλλες η διαδικασία εξέτασης του βαθμού ενσωμάτωσης του κεκτημένου της Ε.Ε. στο εσωτερικό Δίκαιο των υποψηφίων προς ένταξη (5+1) χωρών. Η συγκεκριμένη

**Σύμφωνα με την
προβλεπόμενη
διαδικασία, ως τα
μέσα του 1999,
τα αρμόδια
όργανα της Ε.Ε.
και των 11
υποψηφίων
χωρών θα
προβούν στην
καταγραφή του
υφιστάμενου
βαθμού
υιοθέτησης του
«Κοινοτικού
κεκτημένου».**

διαδικασία (screening) στοχεύει στον προσδιορισμό τυχόν προβλημάτων που συναντούν οι χώρες αυτές στην προσπάθειά τους να συμμορφωθούν προς το κοινοτικό κεκτημένο (acquis communautaire).

Συνολικά θα εξετασθούν 31 θεματικές, μεταξύ των οποίων είναι: η ελεύθερη διακίνηση αγαθών και προσώπων, η ελεύθερη διάθεση υπηρεσιών, η ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίου, το εταιρικό δίκαιο, η πολιτική ανταγωνισμού, η γεωργία, η αλιεία, η φορολογία, η ενέργεια, η βιομηχανική πολιτική, η τελωνειακή ένωση, η Οικονομική και Νομισματική Ένωση, η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας κ.ά.

Στο πλαίσιο της προενταξιακής στρατηγικής που έχει χαράξει η Ε.Ε., ουσιαστικό ρόλο αναμένεται να διαδραματίσουν οι λεγόμενες «εταιρικές σχέσεις» (accession partnerships), στις οποίες πρόκειται να ενταχθεί και το σύνολο των οικονομικών μέσων που θα διαθέσει η Κοινότητα για την υποστήριξη των υποψηφίων κρατών. Ήδη το Συμβούλιο της Ε.Ε. έχει εγκρίνει τον οριζόντιο κανονισμό-πλαίσιο που θα διέπει τη βοήθεια της Ε.Ε. προς τις υποψήφιες χώρες. Η εφαρμογή του παραπάνω κανονισμού πρόκειται να στηριχθεί σε επιμέρους διμερείς εφαρμοστικούς κανονισμούς.

Ήδη, από τις 30 Μαρτίου 1998, η Επιτροπή έχει εντάξει και επιδώσει στις υποψήφιες χώρες τα κείμενα των διμερών «εταιρικών σχέσεων». Σκοπός τους είναι να συγκεντρωθούν σ' ένα ενιαίο πλαίσιο οι τομείς προτεραιότητας, τα οικονομικά μέσα που θα διαθέσει η Ε.Ε. και οι προϋποθέσεις που θα διέπουν την οικονομική βοήθεια. Σύμφωνα με την προβλεπόμενη διαδικασία, ως τα μέσα του 1999, τα αρμόδια όργανα της Ε.Ε. και των 11 υποψηφίων χωρών θα προβούν στην καταγραφή του υφιστάμενου βαθμού υιοθέτησης του «Κοινοτικού κεκτημένου» (screening) ενόψει της σύνταξης των ετησίων εκθέσεων προόδου από την Επιτροπή.

Προς μια νέα εποχή στις σχέσεις Βρετανίας και Ε.Ε.

του Σωτήρη Ντάλη

Ο πρωθυπουργός της Βρετανίας Τόνυ Μπлайρ είχε προγραμματίσει για το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που έγινε στο Κάρντιφ της Ουαλίας στις 15 και 16 Ιουνίου 1998, μια ουσιαστική συζήτηση για την απασχόληση και την ευημερία στην Ευρώπη.

Μάλιστα σε άρθρο του, που δημοσιεύθηκε σε πολλές ευρωπαϊκές εφημερίδες λίγες ημέρες πριν από τη Σύνοδο Κορυφής, υποστήριξε ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι καταδικασμένη να αλλάξει, αν επιθυμεί να κερδίσει το στοίχημα του ενιαίου νομίσματος, της διεύρυνσης, εάν επιθυμεί να αντιμετωπίσει τον ανταγωνισμό της παγκόσμιας αγοράς.¹

Τι ήταν άραγε αυτό που έκανε τον βρετανό πρωθυπουργό να μιλήσει τόσο ξεκάθαρα για την ανάγκη μιας οικονομικής μεταρρύθμισης με την ευρύτερη έννοια του όρου. Μια οικονομική μεταρρύθμιση στην οποία έδωσε τέσσερις προτεραιότητες.² **Πρώτον**, θα πρέπει να αναθεωρήσουμε τα εθνικά μας σχέδια δράσης για την απασχόληση. «Πρέπει να απομακρυνθούμε από μια υπερβολική ρυθμιστική προσέγγιση και να υιοθετήσουμε συγκεκριμένα μέτρα για τη δημιουργία θέσεων εργασίας», πρότεινε ο Τόνυ Μπлайρ. **Δεύτερον**, θα πρέπει να συμφωνήσουμε πάνω σε κοινές οικονομικές κατευθυντήριες γραμμές για την αναμόρφωση των αγορών προϊόντων, κεφαλαίου και εργασίας. **Τρίτον**, είναι ανάγκη να αναζητήσουμε νέα μέτρα που να εξασφαλίζουν ότι η Ενιαία Αγορά θα λειτουργεί αποτελεσματικά και με συνέπεια. Και **τέταρτον**, θα πρέπει να αναζητήσουμε καλύτερες ρυθμίσεις και ευκολότερη πρόσβαση σε κεφάλαια γι' αυτούς που πραγματικά δημιουργούν απασχόληση (επιχειρηματίες και μικρομεσαίες επιχειρήσεις). Επιχει-

ρώντας να εξηγήσουμε τους λόγους που οδήγησαν τον Τόνυ Μπлайρ να προωθήσει στο Κάρντιφ μια πραγματική συζήτηση για το μέλλον της Ευρώπης και για το πώς θα φέρουμε την Ε.Ε. πιο κοντά στους λαούς της, θα περιορίζαμε την ανάλυσή μας σε δύο βασικά επίπεδα: Το πρώτο έχει να κάνει με την κυβέρνηση Μπлайρ, η οποία φαίνεται να εγκαταλείπει οριστικά την απομονωτική πολιτική που ακολούθησαν μέχρι σήμερα όλες σχεδόν οι βρετανικές κυβερνήσεις. Κι εδώ θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι το Κάρντιφ εγκαινίασε μια νέα εποχή στις σχέσεις της Βρετανίας με την υπόλοιπη Ευρώπη. «Οι μέρες που η ιστορία κάθε Συνόδου Κορυφής συνοψιζόταν σε έναν καβγά ανάμεσα στη Βρετανία και όλους τους άλλους και που οι ευρωπαίοι εταίροι μας, έπρεπε να συνεννοούνται με μια Βρετανία η οποία φαινόταν διαρκώς να διαφωνεί και να βρίσκεται αλλού από την υπόλοιπη Ευρώπη, οι ημέρες αυτές αποτελούν παρελθόν», σημείωνε εύστοχα σε άρθρο του ο Τόνυ Μπлайρ, κάτι που υπογράμμισε πάλι, μιλώντας στην Ολομέλεια του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στις 18 Ιουνίου.

Σ ένα δεύτερο επίπεδο ανάλυσης θα τοποθετούσαμε την κοινή επιστολή που έστειλαν προς τον Τόνυ Μπлайρ, οι Χέλμουτ Κολ και Ζακ Σιράκ στις 9 Ιουνίου 1998.³ Με την επιστολή αυτή ζητούσαν από τον προεδρεύοντα του Συμβουλίου Τόνυ Μπлайρ να θέσει στη Σύνοδο του Κάρντιφ το πρόβλημα «της απομάκρυνσης της Ε.Ε. από τους πολίτες». Τόνιζαν μάλιστα ότι η Ε.Ε. δεν θα πρέπει να υποκαθιστά τις τοπικές κυβερνήσεις και ότι «στόχος της Ευρωπαϊκής πολιτικής δεν υπήρξε ποτέ η οικοδόμηση ενός κεντρικού κράτους της Ε.Ε.». Ουσιαστικά, οι Κολ - Σιράκ προτείνουν δύο επίπεδα συζήτησης στο πλαίσιο της Ε.Ε.: α) έμφαση στην αρχή της επικουρικότητας, τόσο στην εθνική πολιτική (κάτι που ικανοποιεί ιδιαιτέρως τον Ζακ Σιράκ), όσο και σε θέματα που θίγουν άμεσα τον ευρωπαίο πολίτη. Κατά συνέπεια, περιορισμός στη γραφειοκρατία των Βρυξελλών. Κάποιοι αναλυτές προσθέτουν ήδη, δίπλα στον όρο της επικουρικότητας, αυτόν της αρχής της υπευθυνότητας (οι Άγγλοι μιλούν για «accountability»)⁴.

β) Περισσότερη ενοποίηση στους τομείς της εξωτερικής πολιτικής, της δικαιοσύ-

νης και της εσωτερικής ασφάλειας.

Η επιστολή Κολ - Σιράκ, η οποία ερμηνεύθηκε από πολλούς σχολιαστές και ως αποτέλεσμα της προσπάθειας επανασυμφιλίωσης των δύο ηγετών μετά τη διένεξη που παρουσιάστηκε μεταξύ τους στη Σύνοδο Κορυφής της 2ας Μαΐου 1998 στις Βρυξέλλες για το πρόσωπο του διοικητή της Κεντρικής Ευρωπαϊκής Τράπεζας, έθεσε κι ένα σαφές χρονοδιάγραμμα, προκειμένου να συζητηθούν οι θεσμικές μεταρρυθμίσεις που θα κάνουν την Ε.Ε. πιο δημοκρατική και ισχυρή.⁵ Πράγματι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Κάρντιφ, ακολουθώντας τις προτροπές Κολ - Σιράκ, προχώρησε σε εκτενή συζήτηση για τη μελλοντική εξέλιξη της Ε.Ε. και αποφάσισε να δοθεί προτεραιότητα στην επικύρωση της Συνθήκης του Άμστερνταμ και στη συνέχεια να αντιμετωπισθούν τα θεσμικά ζητήματα που δεν επιλύθηκαν στο Άμστερνταμ. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αναγνώρισε την ανάγκη να έλθει η Ε.Ε. «εγγύτερα στο κοινό και να προσανατολιστεί προς τα θέματα που απασχολούν περισσότερο τους ευρωπαίους πολίτες, μεταξύ άλλων μέσω της ενίσχυσης της δημοκρατικής νομιμότητας και της υλοποίησης της επικουρικότητας».⁶ Ως πρώτο βήμα, ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου θα συγκαλέσει άτυπη σύνοδο των Αρχηγών Κρατών και Κυβερνήσεων στις 16 και 17 Οκτωβρίου 1998 στη Βιέννη, ώστε να συνεχίσουν τη συζήτηση για το μέλλον της Ευρώπης, μια συζήτηση στην οποία θα πρέπει να συμμετάσχουν όλα τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. Ο βρετανός πρωθυπουργός, μιλώντας στο Στρασβούργο, υπεραμύνθηκε του Ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, το οποίο όπως είπε δεν πρέπει να εγκαταλειφθεί. Πρέπει όμως να εκσυγχρονισθεί. «Είμαι υπέρ της Ευρώπης αλλά κατά του status quo», υπογράμμισε ο Τόνι Μπлайρ, κλείνοντας την ομιλία του στην ολομέλεια του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στις 18 Ιουνίου 1998.

Αν επιχειρήσουμε να καταγράψουμε το βασικό μήνυμα που κατέθεσε ο βρετανός πρωθυπουργός στο Στρασβούργο, θα υπογραμμίζαμε χωρίς δισταγμό αυτό που επισήμανε στο Στρασβούργο και ο πρόεδρος της Επιτροπής Ζακ Σαντέρ, ότι «η στάση της Μεγ. Βρετανίας έχει αλλάξει, κι αυτό είναι ιδιαίτερος σημαντικός για την Ευρωπαϊκή Προοπτική».

ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΕΝΑ ΝΕΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΧΕΔΙΟ

Η Σύνοδος Κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Κάρντιφ της Ουαλίας έγινε σε κλίμα πολύ πιο ήρεμο απ' ό,τι η προηγούμενη στις Βρυξέλλες, κι ασχολήθηκε με μεγάλα ζητήματα που προβληματίζουν έντονα τους 15 εταίρους τα τελευταία χρόνια :

- Η οικονομική μεταρρύθμιση, οι διαρθρωτικές αλλαγές σε θέματα εσωτερικής αγοράς και τα προγράμματα για την αντιμετώπιση της ανεργίας ήταν το **πρώτο** επίπεδο διαβουλεύσεων στο Κάρντιφ.

- Η περίφημη «Ατζέντα 2000 - Για μια ισχυρότερη και διευρυμένη Ένωση», η οποία ως γνωστόν αντικατοπτρίζει τις στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον 21ο αιώνα, ήταν το **δεύτερο** σημαντικό θέμα στην ημερήσια διάταξη της Συνόδου Κορυφής στο Κάρντιφ. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προχώρησε σε μια αναλυτική συζήτηση βάσει των εκθέσεων προόδου της προεδρίας και του Συμβουλίου, οι οποίες κατέγραφαν τις εξελίξεις στο νέο δημοσιονομικό πλαίσιο, στη νέα διοργανική συμφωνία για τη δημοσιονομική πειθαρχία και τη βελτίωση της διαδικασίας του προϋπολογισμού. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δεν προχώρησε σε συγκεκριμένες αποφάσεις για τις δημοσιονομικές πτυχές και τα ποιοτικά στοιχεία της μετεξέλιξης των κοινοτικών πολιτικών, επιβεβαίωσε όμως τη θέση περί σφαιρικής διαπραγματευτι-

κής αντιμετώπισης των θεμάτων της Agenda 2000 (κάτι που αποτελεί η ελληνική θέση) και κατέγραψε την «ευρεία συμφωνία» για επταετή δημοσιονομική περίοδο (2000-2006) με «πρόβλεψη αναπροσαρμογής κατά την πρώτη διεύρυνση». Μπροστά στις ιστορικές προκλήσεις της διεύρυνσης και της εμβάθυνσης που καλείται να αντιμετωπίσει η Ε.Ε. το «πρόγραμμα Δράσης 2000» (Ατζέντα) με τις διαρθρωτικές αλλαγές που προτείνει, επιχειρεί να εντάξει την πολιτική βούληση για διεύρυνση της Ε.Ε. στο κατάλληλο πλαίσιο μεταρρυθμιστικής διαδικασίας που θα εξασφαλίζει την οικονομική και κοινωνική συνοχή.⁷ Εξάλλου, οι προκλήσεις της αυξανόμενης ανεργίας και η μεγάλη αναπτυξιακή καθυστέρηση ορισμένων περιφερειών των υποψηφίων κρατών-μελών δεν μπορούν να αντιμετωπισθούν με παραδοσιακές οικονομικές μεθόδους, κάτι που είχε επισημάνει και ο Ζακ Ντελόρ στη Λευκή Βίβλο για την ανάπτυξη, τον ανταγωνισμό και την απασχόληση.

- Οι κατευθυντήριες γραμμές που προωθεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποτελούν και σημαντικό σημείο τριβής στους κόλπους της Ε.Ε. Για παράδειγμα, η Ελλάδα δεν συμφωνεί με το «όριο» 1,27% των διαθέσιμων πόρων για τις ανάγκες των «15» και της διεύρυνσης, ένα ποσοστό σαφώς μικρότερο από εκείνο που είχε συμφωνηθεί στην προηγούμενη δημοσιο-

νομική περίοδο. Επίσης, το κόστος της διεύθυνσης, οι λεγόμενες διαπεριφερειακές επιπτώσεις της ΟΝΕ και η αναμόρφωση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής φαίνεται να προβληματίζουν σοβαρά πολλές χώρες της Ε.Ε. κυρίως αυτές του Νότου. Τέλος, το ζήτημα της διεύθυνσης περιλαμβάνει και το «Πρόβλημα Τουρκίας», το οποίο εμφανίζεται ως εμμονή κάποιων χωρών (Γαλλία - Βρετανία) να ικανοποιήσουν την Αγκυρα «εδώ και τώρα», παρακάμπτοντας τις αποφάσεις του Λουξεμβούργου.

– Η πολιτική ενοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τρίτο βασικό θέμα του Κάρντιφ), αποτελεί ίσως το μείζον πρόβλημα, το οποίο καλείται να επιλύσει στο άμεσο μέλλον η Ε.Ε. Μετά την υιοθέτηση της Συνθήκης του Άμστερνταμ, την έναρξη των διαπραγματεύσεων για την ένταξη νέων κρατών-μελών και, κυρίως, τη δρομολόγηση του ενιαίου νομίσματος, θα υπάρξουν τεράστιες συνέπειες όχι μόνο σε οικονομικό αλλά και πολιτικό επίπεδο.

Η νέα αυτή πραγματικότητα συνεπάγεται μεταρρυθμίσεις και περισσότερη αποτελεσματικότητα και ικανότητα δράσης. Αυτή τη νέα «τάξη πραγμάτων» στην Ε.Ε. επιχείρησαν να επισημάνουν με την κοινή επιστολή τους προς τον προεδρεύοντα του Συμβουλίου της Ε.Ε. Τόνυ Μπλαιρ, οι Χέλμουτ Κολ και Ζακ Σιράκ. Με την πρωτοβουλία αυτή οι δύο ευρωπαίοι ηγέτες αναγνωρίζουν ρητά την ανάγκη να αρχίσει η θεσμική μεταρρύθμιση πριν από την προσεχή διεύθυνση, αλλά και εισηγούνται τον καθορισμό συγκεκριμένου σχετικού χρονοδιαγράμματος, που θα γεφυρώσει το βαθύ χάσμα ανάμεσα στους πολίτες και στη γραφειοκρατία των Βρυξελλών. Στο ίδιο μήκος κύματος και ο Ζ. Ντελόρ, ο οποίος προτείνει μια πιο πολιτική Ε.Ε. που θα εκλέγει τον πρόεδρο της Επιτροπής στις Ευρωεκλογές, μια πρόταση που μόνο ο Μ. Παπαγιαννίδης έχει επισημάνει, από ελληνικής πλευράς, με εύστοχο άρθρο του στην *Αυγή* της 21ης Μαΐου 1998.

Να αξιοποιηθούν οι προσεχείς ευρωεκλογές προτείνει ο Ζακ Ντελόρ και ρίχνει την ιδέα ο υποψήφιος για την προεδρία της Επιτροπής να εκλεγεί από όλους τους πολίτες στις προσεχείς ευρωεκλογές που θα γίνουν σ' ένα χρόνο. «Το όλο εγχείρημα εξαρτάται μόνο από τη βούληση των πολιτικών υποθέσεων της Ευρώπης, των

κοιμμάτων και των κυβερνήσεων. Οι πολιτικοί σχηματισμοί που θα αναμετρηθούν στις ευρωπαϊκές εκλογές μπορούν να προτείνουν στους εκλογείς έναν υποψήφιο για τη προεδρία της Επιτροπής. Οι πολίτες όλης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όταν θα πάνε να ψηφίσουν, θα ξέρουν ότι αποφασίζουν επίσης για την προεδρία της Επιτροπής». Τα παραπάνω υποστηρίζουν δέκα πολιτικές προσωπικότητες της Ισπανίας (μεταξύ αυτών και ο Φ. Γκονζάλες) σε άρθρο τους που δημοσιεύθηκε στην *El País* στις 27 Μαΐου 1998. Με το κείμενο αυτό στηρίζουν τις θέσεις του Ζ. Ντελόρ για ένα ευρωπαϊκό σχέδιο, πολύ πέρα από το ευρώ, με δημοκρατικούς κανόνες λειτουργίας, με αποφασιστική συμμετοχή των πολιτών όλων των χωρών που απαρτίζουν την Ευρωπαϊκή Ένωση. «Περισσότερη αντιπροσωπευτική εξουσία στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, περισσότερη δημοκρατική νομιμοποίηση στην Επιτροπή», είναι τα δύο βασικά επίπεδα της πρότασης του Ζ. Ντελόρ, με την οποία επιχειρεί ένα σημαντικό βήμα για την υπέρβαση του δημοκρατικού ελλείμματος, αναθέτοντας στα χέρια των ευρωπαίων πολιτών την προεδρία της Επιτροπής.

Ένας άλλος βασικός άξονας διαβουλεύσεων στο Κάρντιφ ήταν το έλλειμμα στην ΚΕΠΠΑ (Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτικής Ασφάλειας) και η ανάγκη εμπέδωσης της ασφάλειας και σταθερότητας στη νοτιοανατολική Ευρώπη.

Μια σειρά από τρέχοντα κρίσιμα ζητήματα, όπως η Βοσνία, το Κόσσοβο, το Μεσανατολικό, τα πυρηνικά του Πακιστάν και της Ινδίας, αλλά και η κατάσταση στον Περσικό Κόλπο, απασχόλησαν τους «15», δίχως όμως να υιοθετήσουν κάποια πρωτοβουλία. Ο βρετανός πρωθυπουργός Τόνυ Μπλαιρ, παρουσιάζοντας στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στο Στρασβούργο τα συμπεράσματα της Βρετανικής Προεδρίας, αρκέστηκε να υπογραμμίσει την ανάγκη να γίνει η Ε.Ε. μια δύναμη που θα ενισχύει την κοινή μας ασφάλεια στο εσωτερικό κάθε χώρας αλλά και στο εξωτερικό.

Πιο σαφής στις απόψεις του, ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Χ. Χιλ Ρόμπλες, παρουσιάζοντας στις 15 Ιουνίου στο Κάρντιφ τις θέσεις του Κοινοβουλίου, συμφώνησε με τη διαπίστωση της επιστολής Κολ - Σιράκ, ότι απαιτείται να προχωρήσει η ολοκλήρωση στα θέματα της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και της

Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ).

«Η κρίση στο Κοσσυφοπέδιο αποτελεί το νιοστό παράδειγμα ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είναι ακόμη εις θέσιν να ενεργήσει με πλήρη ανεξαρτησία και αποτελεσματικότητα για την αντιμετώπιση τόσο σοβαρών καταστάσεων, οι οποίες επιπροσθέτως εξελίσσονται τόσο κοντά στην Ευρώπη», σημείωσε ο ισπανός πρόεδρος του Ε.Κ. και υπενθύμισε ότι, με ψήφισμά του της 12ης Μαρτίου 1998, το Ε.Κ. ζήτησε από την Ε.Ε. να προχωρήσει στην αποστολή δυνάμεων πρόληψης στην περιοχή.¹⁰

Εν κατακλείδι, θα σημειώναμε ότι η Σύνοδος του Κάρντιφ επιβεβαίωσε αυτό που εύστοχα έχει επισημανθεί σχετικά με τη νέα Συνθήκη της Ε.Ε., ότι πρόκειται για μια ενδιάμεση Συνθήκη η οποία δεν δημιουργεί καν το πλαίσιο για να μπορεί σε κάποιο βαθμό να λειτουργεί η Ε.Ε. μετά τη διεύθυνση προς Ανατολάς με 20 ή 25 μέλη. Επίσης, θα προσθέταμε ότι «άνοιξε» μια νέα συζήτηση, η οποία, ίσως για πρώτη φορά τα τελευταία χρόνια, θα έχει «ως κεντρικό στοιχείο την ενίσχυση του ρόλου της κοινωνίας και των πολιτών στην ενωσιακή διαδικασία και τη διαμόρφωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»¹¹.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Στην Ελλάδα δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα τα *Νέα* της 12ης Ιουνίου 1998 με τον τίτλο «Ευρώπη εργασίας και ευημερίας».
2. Βλέπε *Agence Europe* No 7243 της 17ης Ιουνίου 1998.
3. Βλ. Εφημ. *Ελευθεροτυπία* της 10ης Ιουνίου 1998.
4. Όπως η ανταπόκριση των Henri de Bresson και Philippe Lemaître στην εφημ. *Le Monde* της 17ης Ιουνίου 1998.
5. «Cardiff: L'Europe des nations», κύριο άρθρο της εφημερίδας *Le Figaro* της 16ης Ιουνίου 1998.
6. Βλ. Τα Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Κάρντιφ.
7. Βλ. αναλυτικότερα τις προτάσεις του «Προγράμματος Δράσης 2000», γνωστότερου και ως Ατζέντα 2000.
8. Εφημερίδα *Καθημερινή* της 7ης Ιουνίου 1998.
9. Η εφημ. *Καθημερινή* της 7ης Ιουνίου 1998 δημοσίευσε εκτενές απόσπασμα του συγκεκριμένου άρθρου.
10. *Bulletin* 17.06.98 - PE. 167.611.
11. Π. Ιωακείμης: «Η Ευρώπη σε αναζήτηση νέου σχεδιασμού», *Οικονομικός Ταχυδρόμος* της 23ης Ιουλίου 1998.

Ανησυχίες από την ένταση

του Σωτήρη Ντάλη

Ατμόσφαιρα πολέμου έχει δημιουργηθεί ανάμεσα στα Τίρανα και το Βελιγράδι, ειδικά μετά τις σφοδρές συγκρούσεις των τελευταίων ημερών στα σύνορα Γιουγκοσλαβίας - Αλβανίας. Οι δύο χώρες τεντώνουν το σχοινί της αντιπαράθεσης με αφορμή τις αιματηρές συγκρούσεις των τελευταίων στην πόλη Οράχοβατς του κεντρικού Κοσσυφοπέδιου. Παρ' όλες τις προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας, η κατάσταση στο Κοσσυφοπέδιο εξακολουθεί να επιδεινώνεται.

Γιουγκοσλάβος στρατιώτης επιτηρεί τη συνοριακή γραμμή μεταξύ Σερβίας και Αλβανίας.

Η αυστριακή προεδρία καταδίκασε τόσο τις καταγγελλόμενες εισβολές εκατοντάδων ανταρτών από την Αλβανία στο Κοσσυφοπέδιο όσο και τους βομβαρδισμούς του γιουγκοσλαβικού Στρατού κατά αλβανικού εδάφους και ζήτησε από την Αλβανία να επιδείξει αυτοσυγκράτηση και να υιο-

θετήσει πιο μετριοπαθή στάση στο Κοσσυφοπέδιο.

Μολονότι η προοδευτική σκλήρυνση της στάσης των αυτονομιστών ανταρτών του Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσσυφοπέδιου (ΑΣΚ) δεν αποτελεί έκπληξη (και γιατί να αποτελέσει άλλωστε, όταν ο αμερικανός απεσταλμένος Ρ. Χόλμπρουκ τους

συναντά στο Γιούνικ του Κοσσυφοπέδιου στις 24 Ιουνίου), η επιμονή του Βελιγραδίου να απαντά, ασκώντας ολοένα και μεγαλύτερη πίεση, κινδυνεύει να επιφέρει καταστροφικά αποτελέσματα. Αρνούμενοι κατηγορηματικά να τους παραχωρηθεί καθεστώς αυτονομίας, διατηρώντας τη δυσπιστία τους απέναντι στον ηγέτη της αλβανικής κοινότητας **Ιμπραήμ Ρουγκόβα** και προσεγγίζοντας σταδιακά τις αλβανόφωνες κοινότητες του Μαυροβουνίου και της FYROM, οι αλβανόφωνοι αντάρτες βλέπουν τη δύναμή τους να αυξάνεται και την ένταση στην περιοχή να κλιμακώνεται, με τις αρχές του Βελιγραδίου να προσπαθούν πεισματικά να επιλύσουν το πρόβλημα, αναζητώντας μια αμφίβολη στρατιωτική νίκη.

Σύμφωνα με στοιχεία των τελευταίων ημερών που έδωσε η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες (HCR), περισσότεροι από 80.000 άνθρωποι είχαν εγκαταλείψει τις εστίες τους πριν από τις συγκρούσεις στο Οράχοβιτς. Επίσης, δέκα έως δεκατρείς χιλιάδες Κοσσοβάροι έχουν βρει καταφύγιο στη Βόρεια Αλβανία και περίπου είκοσι χιλιάδες έχουν καταφύγει στο Μαυροβούνιο. Κι ενώ όλη η διεθνής κοινότητα ζητεί πολιτική λύση, στο ίδιο πνεύμα εμφανίσθηκε και η ελληνική πρωτοβουλία, η οποία στηρίζεται σε τρεις άξονες: στην αύξηση της διεθνούς προστασίας στο Κόσσοβο, στην «αποδέσμευση» των ενόπλων και στην έναρξη διαπραγματεύσεων.

Για να υπάρξει, όμως, προοπτική σ' όλες αυτές τις πρωτοβουλίες που προωθούνται στο Κόσσοβο, θα πρέπει να επικρατήσει η λογική της διαπραγμάτευσης και να σταματήσει να χύνεται αίμα.

Το παράδοξο του πετρελαίου

του Αστέρη Χουλιάρα

Φαίνεται απόλυτα παράδοξο: κανένα από τα μεγάλα σε πληθυσμό και λιγότερο αναπτυγμένα κράτη του πλανήτη που είχαν εντυπωσιακά έσοδα από εξαγωγές πετρελαίου στην περίοδο 1974-85 δεν κατάφερε να επιδείξει θετικά οικονομικά αποτελέσματα. Από τη Βενεζουέλα στη Λατινική Αμερική μέχρι την Αλγερία και το Ιράκ στον Αραβικό Κόσμο, κανένα πετρελαιοπαραγωγό κράτος δεν κατάφερε να χρησιμοποιήσει το πετρέλαιο για να αναπτυχθεί.

Η Νιγηρία είναι, ίσως, το εντυπωσιακότερο παράδειγμα.

Η Νιγηρία είναι το πολυπληθέστερο κράτος της Αφρικής. Σχεδόν ένας στους έξι κατοίκους της ηπείρου είναι Νιγηριανός. Δημιούργημα της βρετανικής αποικιοκρατίας, η ανεξάρτητη Νιγηρία αποτελούνταν από 250 εθνότητες με πολύ διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Σύμφωνα μ' έναν από τους πρώτους πολιτικούς της άνδρες, η χώρα δεν ήταν τίποτε περισσότερο από μια «γεωγραφική έκφραση»¹. Ακόμη και στην προ της αποικιοκρατίας περίοδο υπήρχε μια σαφής θρησκευτική διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στον μουσουλμανικό Βορρά και τον χριστιανικό Νότο. Οι αντιθέσεις ανάμεσα στις δύο περιοχές ενισχύθηκαν στην περίοδο της αποικιοκρατίας. Επιδιώκοντας να διατηρήσουν την έμμεση διακυβέρνηση των βύρειων επαρχιών μέσω των εμιράτων, οι Βρετανοί περιόρισαν τις επαφές μεταξύ Βορρά και Νότου. Και ακόμη περισσότερο: με το σύνταγμα του 1947 διαίρεσαν αυθαίρετα τη χώρα σε τρεις διοικητικές περιφέρειες (βορράς, δύση, ανατολή), αγνοώντας τον επιμέρους πολυεθνικό τους χαρακτήρα και θέτοντας τις βάσεις για τις αντιθέσεις και τις συγκρούσεις που επρόκειτο να ακολουθήσουν.

Στην περίοδο της ανεξαρτησίας, τη Νιγηρία κυβέρνησαν κατά το πλείστον ανίκανοι και άπληστοι ηγέτες. Η διαφθορά έγινε ο κανόνας και η αυθαιρεσία της εξουσίας η καθημερινή πρακτική. Με την εξαίρεση δύο σύντομων περιόδων (1960-1966 και 1979-1983), για 28 χρόνια την εξουσία

κατείχαν στρατιωτικές κυβερνήσεις κυριαρχούμενες από μουσουλμάνους του βορρά. Επιδιώκοντας να αποτρέψουν έναν εμφύλιο πόλεμο ανάλογο μ' εκείνον της εξέγερσης των Igbo της Μπιάφρας (1967-70), η αποικιακή διαίρεση της χώρας σε τρεις περιφέρειες εγκαταλείφθηκε για να αντικατασταθεί από 4, κατόπιν 12, 19, 21, 30 και τελικά 36 ομόσπονδα κράτη. Εντούτοις, η διαίρεση αυτή απελευθέρωσε τις μικρότερες εθνότητες από την καταπιεστική ηγεμονία των τριών μεγαλύτερων εθνοτικών ομάδων (Yoruba, Hausa-Fulani και Igbo), δημιουργώντας νέες τριβές. Παράλληλα, τα ομόσπονδα κράτη παρέμειναν εξαρτημένα από τις χρηματοδοτήσεις της κεντρικής κυβέρνησης, γεγονός που ευνόησε την κακή διαχείριση και ενίσχυσε τη διαφθορά μιας μικρής ελίτ. Σύντομα η παρακμή της Νιγηρίας άρχισε να γίνεται εμφανής σε κάθε επίπεδο. Πριν από την ανακάλυψη μεγάλων αποθεμάτων πετρελαίου, το κατά κεφαλήν εισόδημα της χώρας ήταν 200 δολάρια. Στις αρχές της δεκαετίας του '80, χάρη στο πετρέλαιο, ανήλθε στα 800 δολάρια. Σήμερα, παρά το ότι οι εξαγωγές πετρελαίου αντιπροσωπεύ-

ουν 12 δισεκατομμύρια δολάρια ή πάνω από το 75% των κρατικών εσόδων, το κατά κεφαλήν εισόδημα της χώρας δεν ξεπερνά τα 300 δολάρια². Όλοι οι σημαντικοί κρατικοί θεσμοί βρίσκονται σε κατάσταση προχωρημένης σήψης. Οι κοινωνικές υπηρεσίες βρίσκονται ίσως στο χειρότερο σημείο από την εποχή της ανεξαρτησίας. Ο χαρακτηρισμός «κλεπτοκρατικός» δεν αρκεί πια για να περιγράψει την κατάσταση μιας κοινωνίας που έχει «εγκληματοποιηθεί». Σύμφωνα με την Transparency International, τον διεθνή οργανισμό που παρακολουθεί τη διαφθορά, διεθνείς επιχειρηματικοί κύκλοι θεωρούν τη Νιγηρία ως την πλέον διεφθαρμένη χώρα του κόσμου³. Την περίοδο 1990-94, για παράδειγμα, 12,2 δισεκατομμύρια δολάρια κρατικών εσόδων από πωλήσεις πετρελαίου εξαφανίσθηκαν χωρίς να κατηγορηθεί κανείς⁴. Η Νιγηρία είναι πια κομβικό σημείο στο διεθνές λαθρεμπόριο ναρκωτικών και στο ξέπλυμα βρώμικου χρήματος. Και παρόλο που είναι παραγωγός πετρελαίου για περισσότερο από δύο δεκαετίες, η χώρα αδυνατεί να εξυπηρετήσει ένα συσσωρευμένο χρέος 37 δισεκατομμυρίων δολαρίων⁵.

ΝΙΓΗΡΙΑ

Βασικά Στοιχεία

Έκταση: 923.768 τ.χ.

Πληθυσμός (1998): 125.000.000*

ΑΕΠ (1993): 32,98 δισ. δολάρια

ΑΕΠ κατά κεφαλήν (1993): 310 δολάρια

Εξωτερικό χρέος (ως ποσοστό του

ΑΕΠ το 1992): 30,96 δισ. δολάρια

* Υπολογισμός που βασίζεται στην απογραφή του 1963.

Η ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

Το πρόβλημα της Νιγηρίας προέρχεται από μια ιδιαίτερα διεφθαρμένη πολιτική οικονομία σε συνδυασμό μ' έναν εκπληκτικό ορυκτό πλούτο. Ακριβώς επειδή η Νιγηρία ήταν μόνο «μια γεωγραφική έκφραση», «το κράτος γινόταν συχνά αντιληπτό ως απόμακρο και ξένο. Κατέληξε να γίνεται κατανοητό ως προμηθευτής υπηρεσιών και εργασίας που δεν ανήκε

Ο Αστέρης Χουλιάρας είναι ερευνητής στο Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων

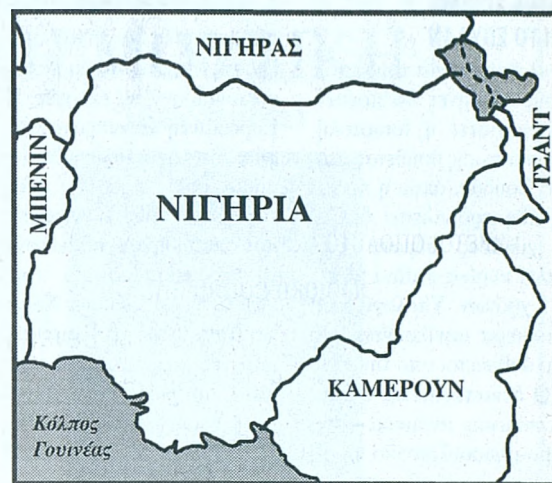
σε κανένα». Έτσι ξέσπασε ένας πολιτικός αγώνας στον οποίο ο έλεγχος του κράτους ήταν κρίσιμης σημασίας τόσο για την οικοδόμηση πελατειακών δικτύων όσο και για προσωπικό πλουτισμό. Οι δημόσιες θέσεις κατέληξαν να θεωρούνται «ατομική ιδιοκτησία». «Αν μπορέσω να γίνω υπουργός φέτος», αναφέρεται ότι είπε ένας νιγηριανός πολιτικός, «θα μπορέσω να φροντίσω την οικογένειά μου για τις επόμενες τρεις γενιές»⁷. Η κλοπή από το κράτος έγινε βασική στις προσπάθειες των πολιτικών ηγετών να κερδίσουν την υποστήριξη των ψηφοφόρων-πελατών τους. Το ίδιο το μέγεθος της Νιγηρίας (125.000.000 κάτοικοι) συνέβαλε αποφασιστικά στην προαγωγή των πελατειακών σχέσεων. Όπως σημειώνει ένας αναλυτής: «τα μέλη της ελίτ είναι πάρα πολλά για να γνωρίζουν ο ένας τον άλλον προσωπικά και για να αναπτύξουν συνεκτικούς δεσμούς. Έτσι χρήματα πρέπει να χρησιμοποιούνται για να σταθεροποιούν κάθε σχέση»⁸. Από την άλλη πλευρά, η αύξηση των ομόσπονδων κρατών δημιούργησε δι-εθνικές πελατειακές σχέσεις, αυξάνοντας τις πιέσεις στην κεντρική κυβέρνηση⁹. Αυτή η τάση προς τις πελατειακές σχέσεις ενισχύθηκε σημαντικά τόσο από τη μεγέθυνση της παραγωγής πετρελαίου όσο και από την αύξηση της διεθνούς τιμής του στις αρχές της δεκαετίας του '70. Η διαφθορά και η κακή διαχείριση δεν είχαν καμία σχέση με τη διακυβέρνηση της χώρας από στρατιωτικούς ή από εκλεγμένες κυβερνήσεις. Η Νιγηρία προσφέρει ξεκάθαρες αποδείξεις ότι ένα δημοκρατικό καθεστώς στην Αφρική μπορεί να είναι τόσο καταστροφικό για την οικονομία όσο είναι και ένα αυταρχικό.

Στην αρχή του καλοκαιριού δύο θάνατοι έστρεψαν την προσοχή της διεθνούς κοινής γνώμης στη Νιγηρία. Ο πρώτος ήταν ο θάνατος του αρχηγού του κράτους στρατηγού **Sani Abacha** τον Ιούνιο. Ο θάνατος του σκληρού και διεφθαρμένου Abacha και η άνοδος στην εξουσία του στρατηγού **Abdulsalam Abubakar**, ενός στρατιωτικού που δεν κατείχε στο παρελθόν πολιτική θέση, προκάλεσαν ένα αίσθημα ανακούφισης και αναπτέρωσαν τις ελπίδες για μια «μη ελεγχόμενη» μετάβαση στη δημοκρατία και για έξοδο της Νιγηρίας από τη διεθνή απομόνωση στην οποία είχε περιέλθει τα τελευταία χρόνια¹⁰. Εντούτοις, ο δεύτερος θάνατος κλόνισε την αρχική αι-

σιοδοξία. Στις 7 Ιουλίου, ο **Moshood Abiola**, ο άνθρωπος που οι Νιγηριανοί είχαν πιστέψει πριν από πέντε χρόνια ότι είχαν εκλέξει πρόεδρο της χώρας, πέθανε λίγο πριν αποφυλακισθεί. Χιλιάδες διαδηλωτές πλημμύρισαν τους δρόμους του Lagos, σπάζοντας βιτρίνες καταστημάτων, ανατρέποντας αυτοκίνητα και επιτιθέμενοι στους Hausa (τα μέλη της προερχόμενης από το βορρά εθνότητας απ' όπου προέρχονται οι περισσότεροι στρατιωτικοί ηγέτες της χώρας)¹¹. Πολλοί πίστεψαν ότι η Νιγηρία θα επέστρεφε στο παρελθόν και οι «σκληροί» του καθεστώτος θα έπειθαν τον νέο πρόεδρο να ακυρώσει οποιαδήποτε σκέψη για δημοκρατική μετάβαση. Εντούτοις, ο στρατηγός Abubakar διέφυσε τις Κασσάνδρες, ανακοινώνοντας τη διεξαγωγή εκλογών στο πρώτο τετράμηνο του 1999. Στις 29 Μαΐου 1999, δηλαδή, η Νιγηρία θα έχει έναν εκλεγμένο πρόεδρο¹². Έχει, όμως, νόημα η συζήτηση για τον εκδημοκρατισμό της χώρας; Ή μήπως, όπως παρατηρεί ένας αναλυτής, «το θεμελιώδες ζήτημα είναι η οικονομική μεταρρύθμιση». «Αν η σήψη της οικονομίας δεν σταματήσει», τονίζει, «δεν θα υπάρχει προοπτική δημοκρατίας στο μέλλον και η ίδια η ακεραιότητα του εθνικού κράτους θα απειληθεί»¹³.

ΤΟ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ, ΑΙΤΙΑ ΠΑΡΑΚΜΗΣ!

Η υπερβολική εξάρτηση από ένα και μόνο προϊόν έχει αρνητικές συνέπειες για την ανάπτυξη μιας χώρας, ιδιαίτερα αν η διακύμανση της τιμής αυτού του προϊόντος τείνει να είναι έντονη. Μια πρόσφατη μελέτη υποστηρίζει ότι, στην περίπτωση των πετρελαιοεξαγωγικών κρατών, μια περίοδος ιδιαίτερα υψηλών τιμών του πετρελαίου μπορεί να είναι τόσο καταστροφική για μία οικονομία όσο και μια περίοδος πολύ χαμηλών τιμών¹⁴. Εκτός κι αν οι κρατικοί θεσμοί μπορούν να προσαρμοσθούν γρήγορα και δημιουργικά στις ταχύτατα εναλλασσόμενες οικονομικές πραγματικότητες, οι ευκαιρίες που εμφανίζονται μπορούν να παράγουν περισσότερες απογοητεύσεις παρά επιτυχίες. Εν τέλει, ο θεσμικός χαρακτήρας του κράτους είναι εκείνος που προσδιορίζει τα αποτελέσματα της οικονομικής αλλαγής. Στη Νιγηρία, χωρίς ριζική αλλαγή της φύσης του κράτους, το

πετρέλαιο θα είναι περισσότερο αίτιο παρακμής παρά πηγή πλούτου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Το σχόλιο έγινε από τον Obafemi Awolowo το 1947 (Crawford Young, «The Impossible Necessity of Nigeria: A Struggle for Nationhood», *Foreign Affairs*, Vol. 75 (6), November-December 1996, p. 139).
2. «Nigeria's loss», *The Economist*, July 11, 1998, pp. 14-15.
3. James Rupert, «Nigerian Oil Corruption Began at the Top», *International Herald Tribune*, June 10, 1998, p. 2.
4. *Ibid.*
5. Richard Joseph, «Nigeria: Inside the Dismal Tunnel», *Current History*, Vol. 95 (601), May 1996, p. 194.
6. Tom Forrest, *Politics and Economic Development in Nigeria*, Boulder, Co: Westview Press, 1993, p. 3.
7. Alex Gboyega, «Nigeria: Conflict Unresolved», in I. William Zartman, ed., *Governance as Conflict Management: Politics and Violence in West Africa*, Washington, D.C.: Brooking Institution Press, 1997, p. 150.
8. Jeffrey Herbst, «Is Nigeria a Viable State?», *The Washington Quarterly*, Vol. 19 (2), Spring 1996, p. 158.
9. *Ibid.*, pp. 158-159.
10. «Nigeria's unexpected chance», *The Economist*, June 13, 1998, p. 47.
11. Karl Vick, «Three-Way Split Keeps Nigeria Divided», *The Guardian Weekly*, July 26, 1998.
12. Alex Duval Smith, «Nigeria promised civilian rule in 1999», *The Guardian Weekly*, July 26, 1998.
13. J. Herbst, *op. cit.*, p. 166.
14. Terry L. Karl, *The Paradox of Plenty: Oil Booms and Petro-States*, Berkeley: University of California Press, 1997.

ΚΟΣΜΟΔΡΟΜΙΟ

Η ΠΕΙΝΑ ΑΠΕΙΛΕΙ ΠΑΛΙ ΤΟ ΣΟΥΔΑΝ

Τουλάχιστον για τους επόμενους 15 μήνες θα πρέπει να συνεχιστεί η αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας στο νότιο Σουδάν, όπου η πείνα έχει ήδη προκαλέσει δεκάδες χιλιάδες θύματα και απειλεί κυρίως παιδιά κάτω των 5 χρόνων. Υπολογίζεται ότι σήμερα απειλούνται 2,5 εκατ. άνθρωποι από την πείνα. Ο δεκαπενταετής εμφύλιος πόλεμος ανάμεσα στον αριβο-μουσουλμανικό βορρά και τον κατά πλειοψηφία χριστιανικό νότο δεν έχει σταματήσει παρά τις κατά καιρούς ανακοινώσεις για εκεχειρία ή διαξαγωγή συνομιλιών μεταξύ των αντιμαχόμενων μερών. Από το 1983 μέχρι σήμερα υπολογίζεται ότι έχουν χάσει της ζωή τους ένα εκατομμύριο άνθρωποι λόγω του πολέμου και της πείνας που συνεπάγεται. Στο μεταξύ, οι διαμαρτυρίες για τον τρόπο διαχείρισης της ανθρωπιστικής βοήθειας συνεχίζονται. Οι καταγγελίες ότι τα τρόφιμα δεν φτάνουν στον προορισμό τους και ταΐζουν κυρίως τον σουδανικό στρατό και τους αντάρτες επαναθέτουν το πρόβλημα του ρόλου της ανθρωπιστικής βοήθειας ως παράγοντα συντήρησης του πολέμου. Η απαίτηση για πολιτική λύση εξακολουθεί να παραμένει η μόνη διέξοδος στο δράμα του σουδανικού λαού.

ΑΙΜΑΤΗΡΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΣΤΗΝ ΚΑΜΠΟΤΖΗ

Μετά 30 χρόνια, οι πρώτες πολυκομματικές βουλευτικές εκλογές την περασμένη Κυριακή στην Καμπότζη βάφτηκαν στο αίμα από τους Ερυθρούς Χμερ. Πάντως η νίκη του Καμποτζιανού Λαϊκού Κόμματος και του ηγέτη του Χουν Σεν αναγνωρίστη-

κε και από τους 500 διεθνείς παρατηρητές που είχαν σταλεί στη Μανίλα για να παρακολουθήσουν τις εκλογές. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνώρισε ότι δεν σημειώθηκαν σημαντικές πράξεις βίας εκτός από τους 10 νεκρούς που σκοτώθηκαν στο Άνλογκ Βενγκ, παραδοσιακό κρησφύγετο των Ερυθρών Χμερ. Σε αυτές τις βουλευτικές εκλογές κατέβηκαν 39 κόμματα, αριθμός-ρεκόρ για τα 5 εκατ. των ψηφοφόρων και τις 122 θέσεις της Βουλής. Η φτώχεια, η διαφθορά και η βία ταλαιπωρούν την ασιατική αυτή χώρα που δεν μπορεί ακόμα να επουλώσει τις πληγές του παρελθόντος: τη γενοκτονία περισσότερο από 1 εκατ. Καμποτζιανών - για άλλους ίσως και 2 εκατ. - από το καθεστώς του Πολ Ποτ και τη βιετναμική κατοχή στη διάρκεια της δεκαετίας του '80.

ΓΑΛΛΟ-ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ

Η σύγκληση νέας διάσκεψης για τη διάσωση της ειρηνευτικής διαδικασίας στη Μέση Ανατολή κατόπιν γαλλο-αιγυπτιακής πρωτοβουλίας αποδεικνύει την ανάγκη άρσης του αδιεξόδου που έχει δημιουργηθεί στις συνομιλίες μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων. Η αμερικανική διαμεσολάβηση έχει φτάσει σε αδιέξοδο εδώ και πολλούς μήνες εξαιτίας της αδιαλλαξίας του πρωθυπουργού Μπενιαμίν Νετανιάχου. Το Ισραήλ αρνείται να αποχωρήσει από το 13,1% των εδαφών της Δυτικής Όχθης, όπως προτείνει η Ουάσινγκτον. Ο γάλλος πρόεδρος Ζακ Σιράκ και ο αιγύπτιος πρόεδρος Χόσνι Μουμπάρακ είχαν από τον περασμένο Μάιο συζητήσει την ανάγκη σύγκλησης διεθνούς

διάσκεψης για το Μεσανατολικό. Η συνάντηση των υπουργών Εξωτερικών των δύο χωρών στο Παρίσι στην αρχή της εβδομάδας καθόρισε τον τρόπο πραγματοποίησής της. Το πρώτο βήμα είναι μια καταρχήν ευρεία διάσκεψη μεταξύ ΗΠΑ, Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ρωσίας και Αιγύπτου και κατόπιν μια δεύτερη συνάντηση με τη συμμετοχή του Ισραήλ, της Συρίας, της Παλαιστίνης και του Λιβάνου. Οι αντιδράσεις για αυτήν την πρωτοβουλία είναι μάλλον θετικές προς το παρόν. Οι κάποιες επιφυλάξεις που διατύπωσε ο σύριος πρόεδρος Χαφέζ αλ Άσσαντ, στην πρόσφατη επίσκεψή

του στο Παρίσι, έχουν να κάνουν κυρίως με τη διασφάλιση των θέσεων της Συρίας: το αίτημα για αποχώρηση των Ισραηλινών από τα αραβικά εδάφη που καταλήφθηκαν το 1967.

Ο ΘΡΗΝΟΣ ΤΗΣ Ν. ΓΟΥΙΝΕΑΣ

Περισσότεροι από τρεις χιλιάδες είναι οι νεκροί που χάθηκαν στην Παπούα-Νέα Γουινέα από τα παλιρροϊκά κύματα. Ύστερα από ισχυρό θαλάσσιο σεισμό τα κύματα έφτασαν τα 10 μέτρα και σάρωσαν επτά χωριά σε λωρίδας γης, μήκους 30 χιλιομέτρων, πλάι στη λιμνοθάλασσα Σισάνο. ☠

Η αγωνία
ζωγραφισμένη στα
πρόσωπα των
ηλικιωμένων
πολιτών που
παρακολουθούν
τις συγκρούσεις
στο Κόσσοβο.

Ηλίας Χ. Παπαδημητράκοπουλος

Ηλίας Πετρόπουλος

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΡΟΣ ΜΝΗΣΤΗΝ

Εικονογράφηση: Αλέκος Φασιανός

Δύο σύγχρονοι συγγραφείς, ο **Ηλίας Χ. Παπαδημητράκοπουλος** και ο **Ηλίας Πετρόπουλος** με το βιβλίο τους «**ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΡΟΣ ΜΝΗΣΤΗΝ**» επιχειρούν, ως εραμιστάι ερωτικών επιστολών, να επαναφέρουν στο προσκήνιο το αποξεχασμένο σήμερα επιστολιμαίο λογοτεχνικό είδος.

Μια οξύτατη καταγραφή των επαρχιακών μας ηθών κατά τις αρχές του αιώνας, άγρια σάτιρα των ερωτικών προκαταλήψεων, το βιβλίο κοσμείται με 52 πρωτότυπα σχέδια του **Αλέκου Φασιανού**.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

... η άλλη άποψη στο βιβλίο

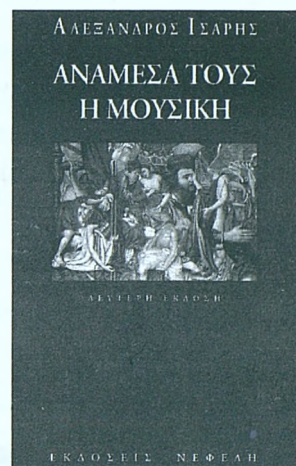
ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10 680, Τηλ. 36.07.744 - FAX: 36.23.093

Σύγχρονη ελληνική πεζογραφία

Αλέξανδρος Ίσαρης

ΑΝΑΜΕΣΑ ΤΟΥΣ Η ΜΟΥΣΙΚΗ

(Διηγήματα)

Το πιο ενδιαφέρον χαρακτηριστικό στο βιβλίο του Αλέξανδρου Ίσαρη είναι ο τρόπος που χρησιμοποιεί την τέχνη ως στοιχείο πλοκής των κειμένων του. Στα τέσσερα πεζογραφήματα θα βρούμε παραπομπές σε κλασικούς δημιουργούς και περιστατικά από τη ζωή που έχουν μείνει στην ιστορία: επίκληση σε φράσεις ή εικόνες-κλειδιά από ένα σημαντικό μυθιστόρημα ή έναν σπουδαίο πίνακα· σχόλια για τη δική τους ζωγραφική αναφορά σε μουσικές συνθέσεις και ως υπότιτλο σε κάθε πεζογράφημα τους χαρακτηρισμούς *largo, affetuoso e giocoso, adagio, appassionato* – «ανάμεσά τους η μουσική». Έτσι ο αφηγητής μετατρέπει την τέχνη σε αδιαφιλονίκητο τμήμα της καθημερινής του πραγματικότητας– είναι ο τρόπος άμυνας που διαθέτει, εφ' όσον η πραγματικότητα της τέχνης είναι ιδανική με τον τρόπο της τον περιβάλλει και τον προστατεύει, του παραστέκεται και τον παρηγορεί.

ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΚΟΤΖΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

... η άλλη άποψη στο βιβλίο

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10 680, Τηλ. 36.07.744 - FAX: 36.23.093

Δωμάτια και rooms to let

της Ελένης Βερυκίου

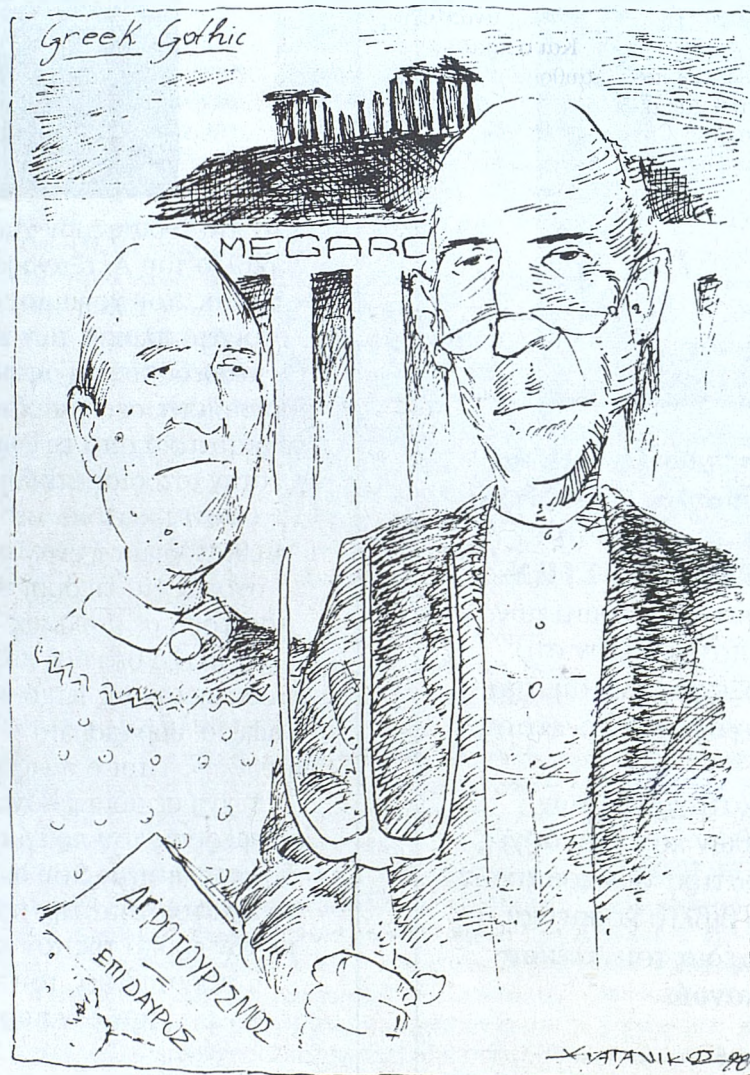
«Αυτός δεν ήταν έρωτας, ήταν Γολγοθάς». Το ρεφρέν έβγαινε από το υπόγειο αθηναϊκής πολυκατοικίας, τρεμόπαιζε τον καημό στο πυκνό μεσημέρι, χτυπούσε τα εσωτερικά παράθυρα των ευνοημένων ορόφων, και δυσανασχετούσε τις μεσημεριανές αναπαύσεις των κατοίκων του μικροαστικού ονείρου. Η φωνή επέμενε παιδική, τρεμάμενη και μπάσα. Σκαρφάλωνε αποφασιστικά στο φωταγωγό, ζητώντας δικαίωση στο φως.

Αυτουργός της μεσημεριανής περιπάθειας, ένας Αλβανός, 18 χρόνων περίπου. Ένα παιδί παχουλό, πυρακτωμένο ζούσε τον πυρετό του ύστερου ελλαδικού σουξέ, πώς αλλιώς; underground. Ένας μικρός μετανάστης είναι εκεί. Στις γερές, υπόγειες θεμελιώσεις ενός ανεξίτηλου κοινωνικού design, με υπέργειους μεγαλοϊδεατισμούς, που είχε εκπονήσει ο υψηλός, πυκνοφρυδής και πρόσφατα εκλιπών εθνάρχης. Και το είχε αρχειοθετήσει, μακριά από τις δικές του ευθυτενείς μαρμαρυγές, στις αυθεντικές πορείες του χρόνου, δωμάτια χωρίς θέα, ζωή χωρίς άποψη, υπαρκτές επισημάνσεις της έκλειψης να υποδέχονται και να στεγάζουν, υπομονετικά και μεγαλόθυμα τις καινούργιες εκδοχές της εξαθλίωσης.

Εν τω μεταξύ, οι θυρωροί και οι άλλοι διωγμένοι από την προσδοκία επαρχιώτες, οι παλιοί ένοικοι της σκοτεινής διαδρομής, αναρριχημένοι πλέον στο πανωσήκωμα της εθνικής προοπτικής, μαζί με τα πάγια στρώματα της μέσης ευημερίας, αγόρασαν κλειδαριές. Για να ασφαλίσουν από αυτό που είναι το εγγύς και ξεστό ακόμη παρελθόν τους, αγαθά που αισθάνονται ότι χρήζουν μερίμνες υψίστης ασφαλείας, όπως η υποτιμη-

μένη ησυχία του 14%. Ξενοφοβία λοιπόν. Ο νέος πατριωτικός νεωτερισμός, χωρισμένος με μια λεπτή, σθηθρου μεσοτοιχία από την πατροπαράδοτη αρετή, την φιλοξενία.

σου όρου. Αυτές έφτιαξαν, με κύριο εκτελεστή την ελληνική οικογένεια, την ηρωική και πάντα ατομική και τυχάρπαστη, τον ευρύ τομέα των τουριστικών υπηρεσιών. Ήταν τότε που οι Ελληνίδες, «οι πονεμέ-

Γιατί είναι καλοκαίρι και η νησιωτική Ελλάδα έχει ξεσκονίσει δωμάτια και ηλιοβασιλέματα, γκαρσονιέρες και χαμόγελα. Έχει ανοίξει τις τεράστιες αφίσες του Ξενίου Διός. Έχει αερίσει όλα τα Ξενία της βιοποριστικής σκοπιμότητάς της. Θεληματική και πολύγλωσση, υποδέχεται κάποιους άλλους ξένους: τους γνώριμους συναλλαγματικούς και ελπιδοφόρους.

Rooms λοιπόν, Rooms to let! Ελλάδα, μια ιστορία δωματίων. Μια μακρόχρονη ιστορία ανάπτυξης, που μετρά κλινικοσκέπασματα και κλίνες. Μονόκλινες, δίκλινες εθνικές επιταγές που σ' αυτές υποκλίνεται ο μείζων αναπτυξιακός παλμός και οι μεγάλες προσδοκίες του ισοζυγίου.

Ένα welcome ετοιμάζεται χρόνια τώρα. Εποχιακό και μεθοδικό με πινακίδες ξενόγλωσσες και λαϊκούς σκοπούς. Ένα welcome που χάνεται στην βαθιά προϊστορία του πρώτου μεταπολεμικού μεταπρατισμού και των εμβασμάτων από την Γερμανία. Τις δύο κύριες χρηματιστικές πηγές του εθνικού μέ-

νες γυναίκες του Ρωμαϊκού», όπως έλεγε ο **Δημήτρης Χατζής**, άφηναν ραπτομηχανές και ελαιώνες και κοσμούσαν τις πρώτες Greek salads, δομώντας την ανάπτυξη.

Μια οικονομία ολόκληρη πλασμένη με μητριαρχικούς αυτοσχεδιασμούς, αρσενικά ζειμπέκικα και διαλειπτικές κρατικές παρεμβάσεις. Έτσι η υπαίθρος άνοιγε την sea-view θεματολογία της, το αντίπαλο και ομοούσιο δέος της αντιπαροχής. Της άλλης κοινωνικής ευρεσιτεχνίας του άστεως, που τίποτα δεν την αντιπαρέχεται και τίποτα δεν την προσπερνά.

Γι' αυτό και οι εθελούσιες εκκενώσεις του οικείου χώρου, ηρωικές έξοδοι σε απίθανες, έναστρες δυνάμεις, όπως και οι αλληλέγγυες υπεράριθμες συμπτώξεις σ' ένα δωμάτιο, για να χωρέσουν οι ξένοι, πολύ γρήγορα παραχώρησαν τη νησιωτική πατρίδα στη λαμπρότερη εθνολογική μας τεχνολογία. Τις γνωστές εξάρσεις του μπेतόν αρμέ, που κατάπιναν πορτοκαλεόνες και κληματαριές, ακρογιάλια και ανάσες, για να διατυπωθεί η μέγιστη εθνική κραυγή της λουξ ταυτότητάς μας: Δωμάτια με μπάνιο!

Ένας home made οικονομικός σχεδιασμός, μαζί με hand made αποφάσεις, έφεραν apartments και studios, rooms και bars, το πολυτελές λεξιλόγιο της νέας επαρχιακής κοινωνικότητας. Αλλά τα πρώτα charters έσκιζαν ήδη τον γαλανό ελληνικό ουρανό και τα ομαδικά ευρωπαϊκά στίφη διέσχιζαν τις αίθριες, καλοκαιρινές ζωές μας, κλονίζοντας τις τελευταίες αμεριμνησίες του χειροποίητου. Οι ντόπιοι, κύριοι του αναπτυξιακού εργοχείρου που λέγεται ελληνικός τουρισμός, υπογράφουν πια συμβάσεις με τους όρους της αφηρημένης ρύθμισης που επιβάλλουν οι παγκόσμιοι τουριστικοί οργανισμοί.

Η μικρή κλίμακα -μικρή ιδιοκτησία, μικρή επιχείρηση, το mini-market της εθνικής μας υπόστασης, το νευραλγικό κύτταρο του περιήφου κοινωνικού ιστού, γίνεται μια κατατρεγμένη ταυτότητα και παθαίνει νευραλγίες στην άρθρωση του μεγάλου.

Τώρα αρχίζει η ανάγνωση του πιο γνωστού κεφαλαίου του ελληνικού μοντέλου: του κεφαλαίου της ερήμωσης και του αζήτητου. Το παλαιό και προχειρολόγο, το δωμάτιο χωρίς «τις σύγχρονες προδιαγραφές» διαγράφεται και φθίνει μαζί του η εποχή της ευφορίας. Μένει χωρίς ανταγωνισμό και αμύχανο κοιτάζει τις ζωηρές πινελιές που μπαίνουν στη μουντή υδατογραφία της ελληνικής ανάπτυξης. Τις κυ-

νές εκδορές του τσιμέντου στη γη της Περασφόνης. Τις αμέτρητες πισίνες που τις περιζώνουν πλαστικοί χλωροτάπητες και πάνω σ' αυτούς, οι άσπιλες λευκές καρέκλες του μελαμψού, τσιγγάνικου εμπορίου. Swimming pools! Υπήρξαν οι δόξες των μεγάλων ξενοδοχείων. Τώρα μπαζώνουν τα τελευταία πηγάδια και παραμύθια της ελληνικής αυλής, της τελευταίας δομής της οικειότητας.

Έτσι, σε παραθαλάσσια κοινότητα 830 κατοίκων καταμετρήθηκαν πισίνες: 26, κήποι: άκυροι, λευκά: μόνο τα γιασεμιά. Ρομαντικά, πεισματικά κυκλώνουν με απαλά αρώματα και λεπτή νοσταλγία τους τσιμεντένιους, πένθιμους νεολογισμούς της τουριστικής ανάπτυξης.

Και ο κρατικός τομέας; Αφού άφησε τον αυθορμητισμό του μπακλαβά, την σαχπινιά της στάμνας και της καραγκούνας και την επιβλητικότητα του popular art αμφορέα να συστήσουν εθνικούς πόρους, ξύπνησε! Και άρχισε να βρυχάται, ως συνήθως, γύρω από το πτώμα του τετελεσμένου. Γιατί όλοι παίρνουν μοιραίες στροφές σ' αυτόν τον τόπο. Οι λαϊκές τραγουδιές, αφού φόρεσαν την ωτ-κουτύρ, διεκδικούν ακόμη την επίμαχη στροφή στην ποιότητα. Οι παλιοί ζεν-πρεμιέ της Φίνος Φιλμ, αφότου απέκτησαν ρυτίδες και μεγάλα στομάχια, έκαναν στροφή προς Κρέοντα και Αγαμέμνονα. Έτσι και η κρατική παρέμβαση, καταϊδρωμένη και σοβαροφανής, ζητεί να φορέσει τα καινούργια φωτοστέφανα της υποδομής και της ανάπλασης στις συντελεσμένες καταστροφές της τουριστικής εκποίησης.

Γι' αυτό η ζεύξης, οι Εγνατίες του σοσιαλισμού, θέλουν να ενώσουν με νέο πνεύμα τα Ηρώδεια, τις Επιδαύρους και τους Ολυμπισμούς του διαρθρωτικού μέλλοντός μας. Θα αφήσουν όμως πάλι απ' έξω τις υπόγειες διαδρομές της εθναρχίας να συνομιλούν ψιθυριστά με τις νεκρές φύσεις της τουριστικής τοπιογραφίας. Εκεί που μεταπτυχιακές και άλλες άνεργες γενιές βρίσκουν το παραγκμασμένο καταφύγιό τους. Στα αυτοδίδακτα, ανορθόγραφα επιτεύγματα των γονιών. Εκεί που ο Zorba the Greek φέρνει βαριεστημένα τα βήματά του και το συρτάκι χασμουριέται κοιτάζοντας από μια απόμερη γωνιά τις νέες, λαϊκότερες πρωτοπορείες του βαρελάδικου.

Ενώ ο έλλην έφηβος φοράει ασημένιο σκουλαρίκι, χορεύει trans και αποτελεί αυτό που ήταν πάντα η νιότη: το ανθισμένο μέλλον μας.

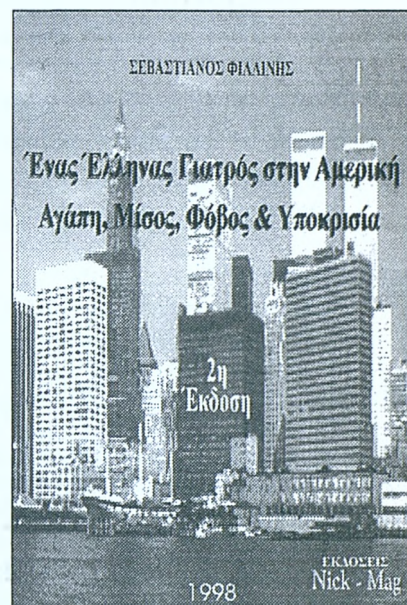
ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

σε δεύτερη έκδοση

το βιβλίο του

**ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΥ
ΦΙΛΛΙΝΗ**

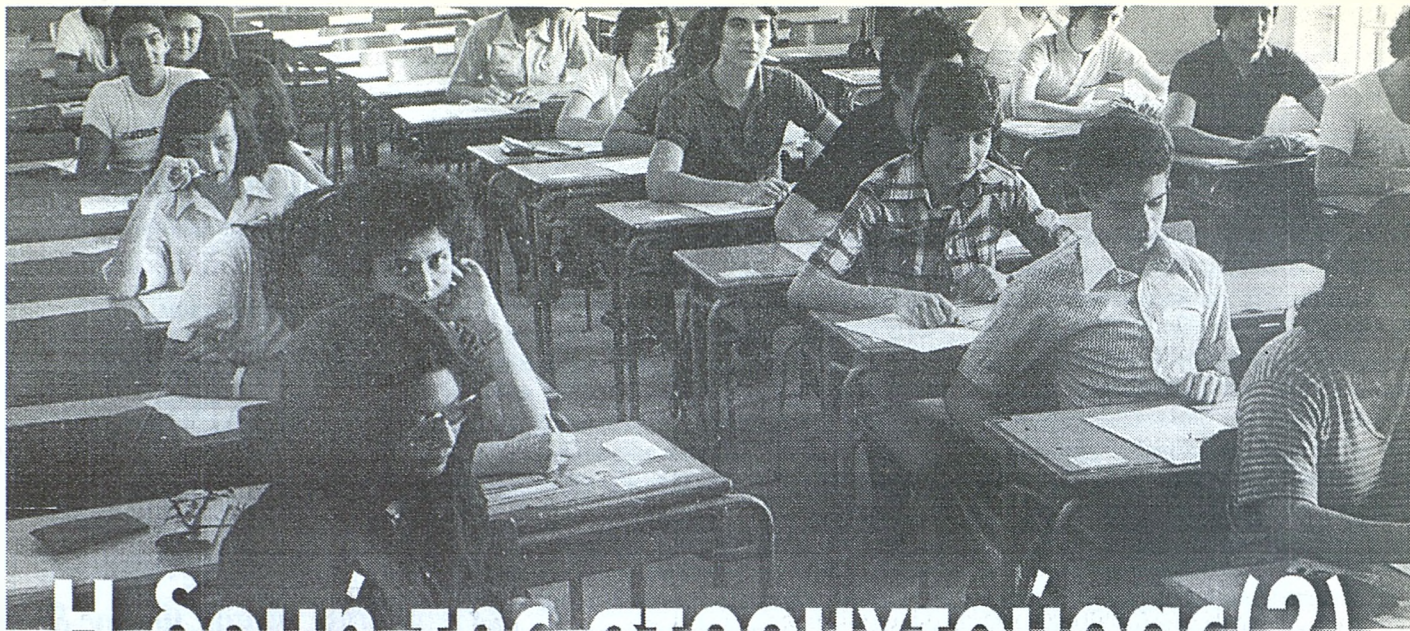
**Ένας Έλληνας Γιατρός
στην Αμερική
Αγάπη, Μίσος, Φόβος &
Υποκρισία**

**Η τριλογία από τον «Master
Writer» Σεβαστιανό Φιλλίνη
μεταξύ βιογραφίας και
μυθιστορήματος. Διδακτικό,
επιστημονικό, συναρπαστικό.
ΜΗΝ ΤΟ ΧΑΣΕΤΕ**

**Εκδόσεις
Nick-Mag**

Τηλ.: 9653578

Η δομή της στρουχτούρας(2)

του Ανδρέα Μπελεζίνη

Η απάντηση που όφειλα στην επιστολή της συναδέλφου και δημοσιεύτηκε στο προηγούμενο τεύχος του Αντί, με ανάγκασε να διακόψω το μελλοντολογικό, ας πούμε, αφήγημα για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση Αρσέν-Εξαρχάκου-Κασσωτάκη, και ειδικότερα για την τύχη της διδασκαλίας κειμένων της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Αν είναι αργά να ξαναπιάσουμε το νήμα, μένει ίσως καιρός να ξεκαθαρίσουμε το επιμύθιο της παιδιάς.

Στην ταινία *Ο κύκλος των χαμένων ποιητών*, που ιδιαίτερα συγκινεί τους έφηβους θεατές, ο νέος καθηγητής μπαίνει στην τάξη στην αρχή της χρονιάς, σε μια εδω στη μέση. Η απόκλιση οφείλεται στον διαφορετικό εκεί χαρακτήρα του αριστοκρατικού προπαραισκειαστικού σχολείου και στον μικρό αριθμό των μαθητών. Επ' ευκαιρία θα πρέπει να σημειώσουμε ότι σε κάποιο σημείο της ταινίας γίνεται λόγος για θερινά μαθήματα, στα οποία ένας γονιός υπέβαλε το βλαστό του, εκόντα άκοντα (ας παρηγορούμαστε). Επιπλέον, στο φιλμ ο τίτλος του κεφαλαίου που ζητεί ο αγγλοσπουδασμένος καθηγητής να σχίσουν οι μαθητές του, είναι «Η κατανόηση της ποίησης», οπότε και, όταν οι μαθητές, ενθαρρυνόμενοι από τους τολμηρότερους, απαλλάσσουν το βιβλίο τους από τις σχολαστικές οδηγίες, στην οθόνη, κατά ευτυχές κινηματογραφικό εύρημα, προβάλλεται αφαλκίδευτη η λέξη «Ποίηση». Στο δικό μας παιχνίδι, που τοποθετείται στο 2015, το αντίστοιχο κεφάλαιο (θα) επιγράφεται «Η μη κατανόηση της ποίησης» και (θα) κοσμείται από φωτογραφίες του γάλλου Βέλτσου, ήτοι του Jacques Derrida, και του Έλληνα Derrida, ήτοι του Γεωργίου Βέλτσου. Γιατί αυτή η αναντιστοιχία; Μα, για να καταφανεί η μεγάλη, στη χώρα μας, καθυστέρηση. Τα δρώμενα της ταινίας τοποθετούνται στο τέλος της δεκαετίας του '50, οπότε και είχε ήδη επέλθει κόρος από την άκρως εκτεχνικευμένη διδασκαλία της ποίησης στην αμερικανική εκπαίδευση. Πάνω σ' αυτό έχουμε μια ενδιαφέρουσα ανακοίνωση υπό τον τίτλο «Ο ΑΛΛΟΣ ΠΗΓΑΣΟΣ - Ποίηση και ποιητική παράδοση στην αμερικανική παιδεία», που εύκολα μπορεί να βρει κανείς, στα Πρακτικά του έβδομου Συμποσίου Ποίησης (1987) της Πάτρας. Αν επρόκειτο να υπαινιχτούμε τη διδακτική πραγματικότητα που κυριαρχούσε στη χώρα μας το 1959, θα μιλούσαμε για «κοσμητικά επίθετα» ή το πολύ-πολύ θα επιγράφαμε το προς αποβολή κεφάλαιο ενός φανταστικού -δεν υπήρξε ποτέ- σχετικού εγχειριδίου «Καλογολικά στοιχεία». Εξάλλου, αν επιζητούσαμε απόλυτο (δηλ. κατ' ουσίαν)

συγχρονισμό και αντιπαραβάλλαμε το υπερατλαντικό 1959 προς το δικό μας σωτήριο 1998, θα παραγνωρίζαμε ότι κανένας μαθητής και βέβαια κανένας δάσκαλος δεν είχε ως τότε αισθανθεί κόρο από την εφαρμογή μεθόδων μελέτης και διδασκαλίας της ποίησης που εμπνέονταν από τη γλωσσολογική και σημειολογική κοσμογονία και από τη θεωρία της λογοτεχνίας. Μετρημένοι στα δάχτυλα του ενός χεριού ήταν όσοι, όπως ο Κ. Γεωργούλης, ο αείμνηστος Πέτρος Κολακλίδης και βέβαια ο ποιητής (και δοκιμογράφος) Γ. Σεφέρης, είχαν επαφή με τους θεωρητικούς και κριτικούς προβληματισμούς των αρχών του αιώνα. Στη σχολική πράξη πάντως που μας ενδιαφέρει εδώ, έφταναν ελάχιστα και ωχρά ψήγματα, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι δεν υπήρξαν φιλόλογοι που έκαναν σωστή δουλειά μέσα στην τάξη κατά τη διδασκαλία λογοτεχνικών κειμένων. Τα πράγματα άρχισαν να αλλάζουν μετά το 1960 και μάλιστα από τη στιγμή που για πρώτη φορά καθιερώθηκε η εξέταση (αντινομική, αλλά αναγκαία συνθήκη) της λογοτεχνίας και της ποίησης για την απόκτηση του ακαδημαϊκού απολυτηρίου. Έκτοτε λίγο με λίγο και κυρίως μετά την κατάρρευση της δικτατορίας που στο μεταξύ ανέτρεψε το σύστημα εισαγωγής και για άλλους λόγους και γιατί φοβόταν τον ενθουσιασμό των νέων για το «μάθημα» της λογοτεχνίας, παρατηρείται μεγάλη κινητικότητα. Από τα ρεύματα και τα κινήματα ευνοείται ο στρουκτουραλισμός. Θα μου επιτραπεί, αντί άλλης περιγραφής, να επικαλεστώ τρία ανέκδοτα που δείχνουν την έκταση του φαινομένου κατά τη θετική και αρνητική του όψη. Σε μια σχετική γελοιογραφία ο Μπόμπο φωνάζει την αδελφή του να κατέβει από τον δεύτερο όροφο στην εξώπορτα του σπιτιού, όπου την περιμένει ο φίλος της, νέος με μαλλιά ως τους ώμους: «Τζένη, Τζένη, τρέχα' ήρθε η δομή της στρουχτούρας» (εντεύθεν και ο τίτλος του παρόντος και προηγούμενου σημειώματος). Το δεύτερο: γνωστή ποιήτρια συχνάζε σε αίθουσες διαλέξεων και καραδοκούσε τότε ο ομιλητής θα εκστόμιζε τον μαγικό όρο «δομή», οπό-

τε και τον διέκοπτε για να ρωτήσει απαιτητικά «τι εστί δομή». Οι ομιλητές έμεναν άναυδοι, ενώ η ίδια, με το δίκιο της κάπου, επέχαιρε. Βρέθηκε όμως κάποτε η ίδια στα κρύα του λουτρού, όταν ο επί του βήματος, προειδοποιημένος, απήγγειλε από στήθους τον ορισμό του Piaget. Και κάτι ακόμη, λίαν ενδεικτικό για την κατάχρηση του όρου: δεινός κατά τα άλλα φιλόλογος και εκδότης καυχόταν ότι ο ίδιος ποτέ στα γραπτά του δεν υπέκυψε στη γοητεία του όρου.

Θα μου πείτε: ωραία, να πλημμυρίσουν τα διδακτικά εγχειρίδια με σωσσυριανά, γιακομπσιανά ή και με άλλα πιο προχωρημένα. Πάει καλά!

Άλλωστε έχουν ήδη σκάσει μύτη στα τεύχη Έκφραση-Έκθεση. Το γεγονός ότι οι καθηγητές παίρνουν μια ιδέα (λειπή και κάποτε στραβή) μαζί με τα παιδιά, δεν είναι για θρήνο ή μεμφιμοιρία, εκτός αν είναι κανείς αποφασισμένος να γκρινιάζει και να σκούζει για πολλά άλλα στη χώρα μας και προπαντός για τα πανεπιστημιακά. Είτε μας αρέσει είτε όχι, υπήρξε μια ομάδα φιλόλογων και συμβούλων που δούλεψαν με ζήλο τα τελευταία είκοσι ή τριάντα χρόνια για να συνδέσουν τη σχολική πράξη με νεότερες προτάσεις και μεθόδους ανάγνωσης. Αν συνδέσουν τη σχολική πράξη με νεότερες προτάσεις και μεθόδους ανάγνωσης. Αν αυτό έγινε σπασμωδικά ή εάν συμπαρέσυραν κάποτε και «άχυρα επιστημονισμού» (δεν μου ανήκει η έκφραση), κάτι τέτοιο είναι συγγνωστό. Θα μπορούσε μόνο να τους καταλογίσει κανείς ότι εξαιτίας των θεσμικών τους δεσμεύσεων παραίτησαν υποχωρητικοί στο εξετασιοκεντρικό πνεύμα που επιδεινώνεται με το θεσμό του «εθνικού απολυτηρίου» και τείνει να επιβάλει την «αξιολόγηση» (και όχι τη διδασκαλία, τη μάθηση και την απόλαυση) ως το άπαν στην εκπαίδευση. Κατά τα άλλα, οι άνθρωποι αυτοί δούλεψαν αβοήθητοι και όχι λίγες φορές βρέθηκαν υπό τα διασταυρούμενα πυρά πανεπιστημιακών και ελεύθερων σκοπευτών, ως εάν και οι δεύτεροι και οι πρώτοι δεν είχαν τις δικές τους ευθύνες για τα κενά και τις καθυστερήσεις. Ο μελλοντικός ιστορικός της εκπαίδευσης που θα διαβάσει προσεκτικά τα πρακτικά και άλλων και κυρίως του έβδομου Συμπόσιου Ποίησης με θέμα η Ποίηση στην Παιδεία (Πανεπιστήμιο Πατρών, Ιούλιος 1987, εκδ. Γνώση), θα κατανοήσει γιατί η ομάδα αυτή, κυρίαρχη σήμερα, θέλησε με το θέμα της έκθεσης για το γέλιο, που δόθηκε στις φετινές γενικές εξετάσεις, να τιμήσει τον Ηλία Σπυριόπουλο. Αν τώρα πολλοί σκέφτηκαν ότι έτσι ο εκλεκτός εκπαιδευτικός μπήκε στη θέση του Chomsky ή του Foucault του περσινού θέματος, δεν πειράζει καθόλου· το χιούμορ δεν κάνει ποτέ κακό.

Αλλά πώς και γιατί ο Derrida και οι θιασώτες του κατά την πρόβλεψή μας θα πρέπει να παραδοθούν στο πυρ το εξώτερο ή έστω στον κάλαθο των αχρήστων από τον νέο καθηγητή και τους εφήβους του 2015; Για να έχουν μέχρι τότε τυποποιηθεί, αποστεγνώσει και «αλγεβρωθεί» (κατά τον όρο του Marcel Jousse), δεν θα έπρεπε να ανιχνεύονται ήδη στην ενεστώσα κατάσταση; Ανιχνεύονται, και όχι μόνο στα κείμενα αρειμάνιων ή λυμφατικών θεωρητικών της λογοτεχνίας (ο πρώτος χαρακτηρισμός ανήκει στον Δ. Καιφάλη). Στον Συμπληρωματικό οδηγό για τη διδασκαλία των Φιλολογικών Μαθημάτων στην Α' Λυκείου κατά το σχολικό έτος 1997-98, ο Κων. Μπαλάσκας, συντάκτης των Οδηγιών για τα κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, αφιερώνει κεφάλαιο υπό τον τίτλο «Και η αποδόμηση». Με το τελευταίο αυτό ερώτημα σε εκκρεμότητα, το σενάριο μας μπορεί να πάρει τέλος. Ως προς τους κινδύνους όμως που απειλούν το ευαίσθητο μάθημα της νεοελληνικής Γραμματείας στο Λύκειο της βαθμοθηρίας και της «αξιολόγησης», ο Σεπτέμβριος δεν είναι μακριά.

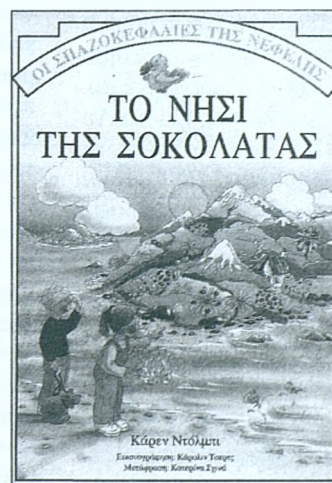
ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΝΕΟΥΣ

Σειρά: Οι Σπαζοκεφαλίες της Νεφέλης

Κάρεν Ντόλμπι ΕΝΑΣ ΔΡΑΚΟΣ ΣΤΟ ΝΤΟΥΛΑΠΙ

Κάρεν Ντόλμπι ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΣΟΚΟΛΑΤΑΣ

Η σειρά «Οι Σπαζοκεφαλίες της Νεφέλης»,
συνδυάζει την περιπέτεια, την αγωνία,
αλλά και τη διασκέδαση.

Τα παιδιά απολαμβάνουν την ιστορία,
αλλά συμμετέχουν στην εξέλιξή της ακόμη
πιο ενεργά, λύνοντας τις σπαζοκεφαλίες
κάθε σελίδας.

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
... η άλλη άποψη στο βιβλίο

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10 680, Τηλ. 36.07.744 - FAX: 36.23.093

ΔΙΔΑΛΟΥΟΣ

ΠΑΛΙ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Επανέρχεται στις απόψεις του συνεργάτη μας Ανδρέα Μπελεζίνη για τη Μέση Εκπαίδευση, όπως αυτές δημοσιεύθηκαν στο προηγούμενο τεύχος του *Αντί*, η αναγνώστριά μας Μαρία Αλεβίζου.

Αγαπητό *Αντί*

Θα ήθελα πρώτα πρώτα να ευχαριστήσω το περιοδικό για τη φιλοξενία και την άμεση δυνατότητα έκφρασης που μας παρέχει. Στη συνέχεια, θα ήθελα να πληροφορήσω τον κ. Μπελεζίνη –αφού ερωτά– ότι εργάζομαι 21 χρόνια σε δημόσια Λύκεια (Γενικά και Πειραματικά), δούλεψα 2 χρόνια και ως γραμματέας ΠΥΣΔΕ και ότι επιδιώκω διαρκείς επιμορφώσεις. Επειδή όμως το θέμα μας δεν βρίσκεται εκεί, θα ήθελα να ερωτήσω τον κ. Μπελεζίνη:

Η φροντιστηριακή του πείρα τον πληροφορεί ότι αυξήθηκε κατά 300% ο αριθμός των μαθητών της Β' Λυκείου που παρακολουθούν φροντιστήριο τον Ιούλιο. Η δική μου εμπειρία στο Δημόσιο Λύκειο με πληροφορεί ότι, για πρώτη φορά μέσα στα 20 χρόνια που διδάσκω, οι μαθητές της Α' τάξης –σχεδόν όλοι– παρακολουθούσαν και ενδιαφέρονταν για τα Αρχαία Ελληνικά (όπως και για τα Μαθηματικά). Το θεωρεί θετικό ή αρνητικό γεγονός και πώς το ερμηνεύει;

Όταν έγραφα ότι «τα παιδιά των μη προνομιούχων τάξεων είναι συνήθως έξυπνα και εργατικά», δεν σημαίνει καθόλου ότι τα παιδιά αυτά «υπερέχουν μαθησιακά» όπως το εξέλαβε ο κ. Καθηγητής. Η απόσταση ανάμεσα σ' αυτές τις δύο καταστάσεις είναι τεράστια και όλοι γνωρίζουμε τους παράγοντες που εμφολίζουν. Όμως γιατί θίγονται οι ασθενέστερες τάξεις; Αν δεν έπεισαν τα προηγούμενα παραδείγματά μου, ας απαντήσει:

Είναι άραγε ο θεσμός της πρόσθετης διδακτικής στήριξης αρνητικός; Είναι αρνητική προοπτική να συνδέεται η καθημερινή εργασία του μαθητή με την εισαγωγή του στις ανώτερες σχολές; Με ποιον άραγε τρόπο μέτρα σαν αυτά θίγουν τις ασθενέστερες τάξεις;

Ο κ. Μπελεζίνης είναι –ως γνωστόν– πρώτα πνευματικός άνθρωπος κι έπειτα φροντιστής. Γι' αυτό, δεν πρέπει ν' ανησυχεί μήπως η «πίτα δοθεί στους καθηγητές» και όχι στους φροντιστές. Μάλλον θα έπρεπε να νοιάζεται πώς η πίτα θα δοθεί στο Δημόσιο Σχολείο. Αναβάθμιση της παιδείας μόνο με αποσπασματικά νομοτήματα (όσο κι αν αυτά κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση) δεν γίνεται. Στην πραγματικότητα οι ασθενέστερες τάξεις, από άλλα θίγονται: τις διπλοβάρδιες, τις ελλείψεις κτιρίων και εργαστηρίων, τις ελλείψεις καθηγητών, την παντελή απουσία καθοδήγησης και επιμόρφωσής τους, τους κομματικούς εγκαθέτους που ελέγχουν όλους τους μηχανισμούς (από τις διευθύνσεις σχολείων μέχρι τ' ανώτατα Συμβούλια) και άλλα πολλά. Μ' άλλα λόγια, όσο η δημόσια παιδεία ασφυκτιά από έλλειψη χρημάτων και απ' τους κομματικούς εναγκαλισμούς, τίποτα δεν θα πάει μπροστά.

Ευχαριστώ
Μαρία Αλεβίζου
Φιλόλογος

Ο «ΣΤΟΧΟΣ», ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΚΑΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟΣΙΩΠΗΣΕΙΣ

Στο Κυπριακό αναφέρεται η επιστολή που ακολουθεί – και κομίζει μια άποψη «σκεπασμένη» από την επίσημη πολιτική του «Ενιαίου Αμυντικού Δόγματος».

Αγαπητό *Αντί*,

θα ήθελα να συμπληρώσω την πολύ σωστή αναφορά του Μ. Βασιλάκη στις κυ-

πριακές δραστηριότητες του Στόχου με την υπόμνηση του «αλά Επισκοπή» επεισοδίου στο τουρκικό φυλάκιο της Άχνας στις 8 Σεπτεμβρίου 1996. Σ' αυτό σκοτώθηκε ένας Τούρκος (κουρδικής καταγωγής μάλιστα) σκοπός και τραυματίστηκε σοβαρά άλλος. Η επίθεση που έλαβε χώρα μέσα από το έδαφος των παρακείμενων βρετανικών βάσεων της Δεκέλειας αποτέλεσε κατά τον Στόχο της 12.6.96 αποτέλεσμα της δράσης «Ελλήνων Κομάτων» στην Κύπρο, πράγμα που φυσικά διέψευσαν οι κυπριακές αρχές. Έγινε μία ολιγόωρη σύλληψη για ανάκριση ενός απόστρατου στρατηγού στη Λεμεσό και, έκτοτε, το θέμα παραμένει κλειστό (και ξεχασμένο).

(Περαιτώ ίσως να προσθέσουμε ότι η επίσημη άποψη των κυπριακών αρχών είναι «προβοκάτσια», ενώ αυτή του ψευδοκράτους ταυτίζεται με εκείνη του Στόχου).

Δεν κάνει ιδιαίτερη εντύπωση το κουκούλωμα του θέματος από την κυπριακή κυβέρνηση βέβαια. Εδώ έχουν «ξαναγράψει» όλη τη σύγχρονη κυπριακή ιστορία (π.χ. κουκούλωμα των γεγονότων των Χριστουγέννων του '63, κουκούλωμα της υπόθεσης στην Κοφίνου, κουκούλωμα της «εξαφάνισης» διακοσίων Τουρκοκυπρίων του χωριού Τόχνη το '74, αμνηστευση του συναντουργού του πραξικοπήματος/εισβολής Σαμψών, ανάδειξη του ηθικού συναντουργού του πραξικοπήματος/εισβολής επισκόπου Χρυσοστόμου σε αρχιεπίσκοπο – ακόμα ένας αρχιεπίσκοπος...) – και η αποσιώπηση του συγκεκριμένου περιστατικού είναι πραγματικά λεπτομέρεια.

Κατά τα άλλα, προχωρούμε πλησίον προς τον ελληνοτουρκικό πόλεμο που ετοιμάζει η ΕΟΚΑ Γάμα των Κληρίδη-Χρυσόστομου, και ο κυπριακός Στόχος (διάβαζε «Ένωση»), υπό τα χειροκροτήματα του πάλαι ποτέ ΑΚΕΛ που αυτή τη στιγμή εστιάζει την αντιπολιτευτική του

πολιτική στα αντιλαϊκά φορολογικά μέτρα της κυβέρνησης – τόσο πολύ πια αντιπολίτευση...

*Ευχαριστώ για το χώρο σας,
Γιώργος Αυρατζόπουλος
Λονδίνο*

ΥΓ. Αναρωτιέμαι αν η πραγματική αλληλογραφία ανθρώπων όπως π.χ. ο Σεφρέρης θα αποχαρκτηριστεί κάποτε από το ΥΠΕΞ ή αν θα μείνουμε και πάλι στον αντιξυρικό/εθνικιστικό μύθο του νομπελίστα – όπως το θέλει η επίσημη ιστοριογραφία μας, ξήτω!

ΜΙΑ ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΠΙΝΟΖΑ

Η συνεργάτις μας Έρν Κασίμη αισθάνεται την ανάγκη να ξαναδιατυπώσει κάποιες φράσεις της από μια κριτική που δημοσίευσσε σε παλιότερο τεύχος του *Αντί*.

Θα ήθελα να διορθώσω μια βιβλιοκριτική μου η οποία δημοσιεύθηκε στο *Αντί* το Φθινόπωρο του 1996, για το βιβλίο του Deleuze: *Spinoza, Πρακτική φιλοσοφία*. Πράγματι, κανείς δεν είναι αλάθητος και πάντα οφείλει, εφόσον αναγνωρίζει την λάθος εκτίμηση που τυχόν έκανε, να το δηλώνει.

Έπειτα από μία συζήτηση με τον νεαρό –πλην όμως ικανότατο– θεωρητικό Γιάννη Πρελορέντζο, παρακινήθηκα να ξαναδιαβάσω το κείμενο του Deleuze, το οποίο ομολογώ ότι είχα εξετάσει επιπόλαια. [Ο κύριος Πρελορέντζος έχει διακριθεί για το διδακτορικό του στον Spinoza – επιτέλους, ένας αξιόλογος Σπινόζιστής στον πανεπιστημιακό χώρο].

Κατ' αρχήν θέλω να διορθώσω την εντύπωσή μου στην έκφραση του Deleuze για τον Spinoza, ο οποίος τον αναφέρει ως ανηθικιστή. Ανηθικιστής δεν σημαίνει ανήθικος αλλά μη ηθικιστής, οπότε συμφωνώ με τον Deleuze απολύτως. (Άλλωστε και γω γράφω στο άρθρο μου ότι ο Spinoza δεν είναι ηθικολόγος αλλά αναμφισβήτητη ηθικός).

Επίσης, καμία σχέση δεν έχει η σπινόζική διάκριση μεταξύ των παθών της χαράς και της λύπης με κακά θεωρητικά κείμενα όπως αυτό της *Χαρούμενης επιστήμης* του Νίτσε κ.λπ. Ξαναδιαβάζοντας τον Deleuze διαπίστωσα με χαρά ότι πόρρω απέχει από το να έχει Νίτσεικές επιδρά-

σεις.

Όσο για το αριστοτελικό «καλά για μας» (*Περί Ψυχής*) θα 'θελα να προσθέσω τα εξής: Όταν είχα διαβάσει την *Κύρου Παιδεία* του Ξενοφώντος δεν κατάλαβα γιατί η διδασκαλία του «κάνε το καλό και ρίξ' το στο γιαλό» ήταν στην αρχαιότητα διδασκαλία μόνο για τους δούλους. Σ' αυτό άλλωστε φαίνεται –εκ πρώτης όψεως– να υπάρχει και η χριστιανική διδασκαλία. Ευτυχώς που το, φαινομενικά γενικά, «μη κρίνετε ίνα μη κριθείτε» (φαινομενικά γενικό, γιατί ό,τι είτε ο Χριστός πρέπει να προσέξει κανείς που το απευθύνει), το συμπληρώνει ως χριστιανική φιλολογία με τη (χριστιανικότετη) αρετή της «δικρίσεως» του «Ιωάννη της Κλίμακας», που παραπέμπει στον εξαγρωμένο Ιησού στο Ναό, που έδωξε τους εμπούρους με το μαστίγιο. (Αυτή η αρετή υφίσταται μόνο για τους ανεπτυγμένους οπωσδήποτε ανθρώπους, π.χ. για τους Ιεράρχες, γράφει ο Ιωάννης). Όμως για κάτι τέτοιο δεν φτάνουν οι καλές προθέσεις, ούτε η γνώση των φιλοσοφικών κειμένων αρκεί για να το καταλάβει ο αφελής άνθρωπος: χρειάζεται ωριμότητα και γνώση ζωής που για πολλούς είναι αυτονόητη, αλλά ο άνθρωπος που αυθεντικά απορεί με όσα συμβαίνουν γύρω του αργεί να την αποκτήσει.

Με τον Πλάτωνα λοιπόν (στην *Πολιτεία*), με τον Αριστοτέλη στο «καλά για μας» και με τον Spinoza και τον Deleuze! Κάποτε, ένας σπουδαίος δάσκαλος της φιλοσοφίας, ο Κ. Σιμόπουλος, μου είχε πει: «Στη ζωή υπάρχουν δύο μέτρα και δύο σταθμά». Και ο νοών νοεΐτο. Αν είχα παρεξηγήσει τον Deleuze είναι γιατί αναφέρει τον Spinoza ως άθεο. Πράγματι, ο Spinoza δεν είναι άθεος, αλλά κάνει καλά ο πολύς Deleuze και τον ονομάζει άθεο.

Γιατί πολλή η κατηλεία περί τα θεία. Άλλωστε, αν διαβάσει κανείς το κεφάλαιο όπου ο Deleuze αναγράφει τον Spinoza ως άθεο, θα καταλάβει ότι ούτε ο Spinoza ήταν άθεος ούτε ότι ο Deleuze το εννοεί, καθώς επίσης και ότι μέσα από την ανάπτυξη του ο Deleuze γράφει μια υπέροχη πραγματεία για την αληθή φύση της θεότητας.

Έρν Κασίμη

Μόλις κυκλοφόρησε

Από τα
Πορτραίτα του Φαγιούμ
στις
Απαρχές της Τέχνης των Βυζαντινών Εικόνων
(μια συμβολή για μιάν άλλη προσέγγιση)

ΒΙΚΕΛΑΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΔΗΜΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ 1998

Από τα
Πορτραίτα του Φαγιούμ
στις Απαρχές της Τέχνης
των Βυζαντινών Εικόνων

Έκδοση της Βικελαίας
Βιβλιοθήκης του Δήμου
Ηρακλείου

Το βιβλίο διατίθεται
από τις

Εκδόσεις Δωρικός
Ζωοδόχου Πηγής 29,
106 81

Τηλ.: 3303609,
τηλ. & fax: 3301866

Υποκατάστημα:
Πεσμαζόγλου 5
(Στοά του Βιβλίου),
τηλ.: 3212641

ΕΠΙΣΗΜΑΪΝΟΥΜΕ

ΠΕΡΙ ΡΟΚ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΔΑΙΜΟΝΙΩΝ...

Το Rockwave Festival στη Φρεαττύδα –το μεγάλο ροκ γεγονός του καλοκαιριού– πέρασε αφήνοντας γλυκόπικρη γεύση.

Γιατί το να βλέπει κανείς ζωντανά στην Ελλάδα της συναυλιακής μιζέριας μπάντες του σήμερα όπως οι Portishead και οι Asian Dub Foundation δεν μπορεί παρά ν' αφήνει μια γλυκιά γεύση όπως και το να παρακολουθείς ζωντανά συγκροτήματα ορόσημο της τελευταίας δεκαπενταετίας σαν τους Sonic Youth και τους Spiritualized.

Η πίκρα όμως εμφανίζεται όταν συλλογιστεί κάποιος τον κρετινισμό ενός κατά τ' άλλα «απελευθερωμένου» κοινού, που αποδοκίμασε έντονα την Νατάσα Άτλας με μόνο κριτήριο την τουρκική καταγωγή της. Όσο για την εμφάνιση του μεγαλύτερου ελληνόφωνου ροκ συγκροτήματος Τρύπες, σημαδεύτηκε από τη διακοπή του ρεύματος που συνέβη τη στιγμή που ανέβηκαν στη σκηνή κι απ' τις πέτρες που προτίμησαν κάποιοι να εκτοξεύσουν...

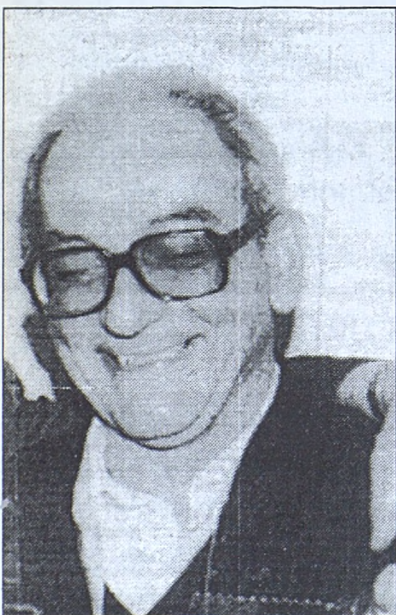
Πάντως, αν θέλουμε να είμαστε ακριβείς στο ροκ λεξιλόγιο, η έννοια του φεστιβάλ συνδέεται όχι μόνο με τις συναυλίες τριών, τεσσάρων, πέντε ή και παραπάνω συγκροτημάτων σε μία βραδιά. Ροκ φεστιβάλ σημαίνει πολήμερο και ολόήμερο πανηγύρι στην ύπαιθρο, με θεατές-κατασκηνωτές και όχι απλώς καταναλωτές σε κλίμα φιλικό και εγκάρδιο, και όχι κομπλεξικό και ψωροπρωτευουσικό. Αυτά.

Και του χρόνου καλύτερα...

Α.Β.

ΥΓ. Εγώ δεν πήγα, αλλά έτσι μου είπαν.

ΕΝΑΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ ΕΦΥΓΕ

ΜΙΑ ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΗ όσο και ουσιαστική παρουσία της ελληνικής πνευματικής ζωής, στις τελευταίες δεκαετίες, ο Γιάννης Κρητικός, έφυγε αθόρυβα, την περασμένη εβδομάδα, στη Ρόδο όπου ζούσε τα τελευταία χρόνια, σε ηλικία 80 χρόνων. Γεννήθηκε στο Κάιρο και εντάχθηκε γρήγορα στις γραμμές του προοδευτικού κινήματος, εντασσόμενος στις γραμμές της αντιφασιστικής Ligue Pacifiste, στην προπολεμική Αίγυπτο. Στη διάρκεια του Εμφυλίου άφησε την Αίγυπτο και εντάχθηκε στο Δημοκρατικό Στρατό. Η πολυγλωσσία του του έδωσε τη δυνατότητα να αναλάβει γρήγορα την ευθύνη της μετάφρασης σημαντικών έργων (του Κεφαλαίου, και πολλών ρωσικών και γερμανικών μαρξιστικών κειμένων). Τα τελευταία χρόνια συνεργαζόταν με τις εκδόσεις «Ράππα» από τις οποίες κυκλοφόρησε και το τελευταίο (ογκώδες) μεταφραστικό του έργο: *Ο ταξικός αγώνας στον αρχαίο ελληνικό κόσμο* του Τζ. Σαιντ Κρουά.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

• **Δείτε:** Την αναδρομική έκθεση του Γιάννη Ψυχopaίδη, Διασταυρώσεις, στο Ίδρυμα Κυδωνιέως, στην Άνδρο. Ένας από τους βασικότερους εκπροσώπους του «κριτικού ρεαλισμού»

στην ελληνική ζωγραφική, με αντιπροσωπευτικά έργα από όλες τις δημιουργικές περιόδους του – πολλά από τα οποία ήρθαν στην Άνδρο από μουσεία και συλλογές του εξωτερικού, ενώ κάποια από τα εκτιθέμενα έχουν ειδικά φιλοτεχνηθεί για την έκθεση.

• **Δείτε:** Το αφιέρωμα στον Βιμ Βέντερς, με τρεις ταινίες της δημιουργικότερης περιόδου του, από σήμερα ως την επόμενη Πέμπτη στον κινηματογράφο Αλφαβίλ. Εκτός των άλλων, και η ασπρόμαυρη *Κατάσταση πραγμάτων*, όπου μπορείτε να απολαύσετε και τον Σάμουελ Φούλερ να τραγουδά ένα όμορφο τραγούδι που δοξάζει το Χόλλυγουντ.

• **Διαβάστε:** Τα μικρά καλαίσθητα τομύδια της σειράς «Άτακτος λαγός» των εκδόσεων Άγρα. *Η νύχτα των Ινδιάνων*, ένας λόγος του αρχηγού των Σηάτλ του 1855, *Επτά νοδοί στον Μπρετόν* του Ζυλιέν Γκρακ, *Το μοτίβο της εκλογής των μικρών κουτιών* του Φρόντ... Τυπωμένα στην κάσα, σε χειροποίητο χρωματιστό χαρτί, σε διαφανή θήκη και με εξαιρετικές μεταφράσεις, συνιστούν μια αξιοπρόσεκτη πρόταση για χρήση και καλαίσθητα βιβλία, στην εποχή όπου και το βιβλίο αρχίζει να υπακούει στους νόμους της μαζικής παραγωγής.

• **Διαβάστε:** Το αστυνομικό μυθιστόρημα του Ελβετού Φρήντριχ Ντύτενματ, *Ο δικαστής και ο δήμος του*, που κυκλοφορεί σε μετάφραση Ανδρέα Αποστολίδη από τις Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις. Μπορεί κανείς να φαντασθεί ελβετικό αστυνομικό μυθιστόρημα; Και μάλιστα διαδραματιζόμενο στην αμέσως μεταπολεμική Κεντρευρώπη, με επιχειρηματίες και πολιτικούς επί σκηνής, με Κωνσταντινούπολη στο παρασκήνιο; Η σαρκαστική και λογοτεχνική πένα του Ντύτενματ όλα τα μπορεί...

ΠΟΙΑ ΗΤΑΝ Η «ΤΡΕΛΗ ΑΠΟ ΕΡΩΤΑ»;

ΣΤΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΜΕΤΑΞΑ, στη 1 μετά τα μεσάνυχτα του Σαββάτου, 18 Ιουλίου, άφησε την τελευταία της πνοή η **Φλέρυ Νταντωνάκη**. Ήταν η μεγάλη φωνή του **Μάνου Χατζιδάκι**, όργωσε τον κόσμο αναζητώντας στα ταξίδια το νόημα που θαρρώ ποτέ δεν βρήκε και άφησε τη φωνή της σε ελάχιστες ηχογραφήσεις – μεταξύ των οποίων και ο **Μεγάλος Ερωτικός** με τη μελοποιημένη ποίηση σημαντικών νεοελλήνων ποιητών και της Σαπφούς.

«Η Φλέρυ είναι ανεπανάληπτη και όταν δοκιμάζει. Δεν σκέφτεται το κοινό. Σκέφτεται τον απόλυτο έλεγχο της φωνής της. Και δίνεται ολόκληρη σε αυτό το κινήγι της τελειότητας. Για μια ακριβή μουσική, που πηγάει τόσο από τα ρεμπέτικα όσο και από τα δικά μου τραγούδια», έλεγε για την τραγουδίστρια του ο Μάνος Χατζιδάκις.

Η δισκογραφία της δεν είναι ιδιαίτερα πλούσια. Πρωτοεμφανίστηκε με το δίσκο Φλέρυ, που ηχογραφήθηκε το 1967 στην Αμερική και περιείχε νέες εκτελέσεις παλιών λαϊκών τραγουδιών. Ακολούθησε ο δίσκος με τη **Ρυθμολογία** και τον **Κύκλο του CNS** του Χατζιδάκι, το 1971. Ο **Μεγάλος Ερωτικός** ήρθε ένα χρόνο μετά (μαζί με την Νταντωνάκη πρωτοεμφανιζόταν στο τραγούδι και ο **Δημήτρης Ψαρια-**

νός). Στη δισκογραφία εμφανίστηκε λίγες φορές ακόμη – οι αξιοσημείωτες είναι πάντα σε δουλειές του Χατζιδάκι: **Γειτονιές του φεγγαριού-Χωρίον ο πόθος** (με τον **Ευτύχιο Χατζητοφή**, 1977) και **Λειτουργικά** (έξι παλιά ρεμπέτικα και επτά τραγούδια του Χατζιδάκι, με το συνθέτη να παίζει στο πιάνο – είχαν ηχογραφηθεί το 1970 στη Νέα Υόρκη αλλά κυκλοφόρησαν μόλις το 1991).

«Ξεχάστηκα μέσα μου», έλεγε η Φλέρυ Νταντωνάκη παλιότερα, αιτιολογώντας εν μέρει γιατί απέφυγε να τραγουδά.

Και συνέχιζε: «Έψαχνα να βρω την ευτυχία. Δεν υπάρχει όμως ευτυχία στον κόσμο. Υπάρχει μόνο μια ζωή που πρέπει να τη ζήσεις θαρραλέα, χωρίς δειλίες...»

Έζησε θαρραλέα. 22 χρόνων ξεκίνησε για την Αμερική, τραγούδησε στα ισραηλίτικα coffee shops, μάγεψε τον Μάνο Χατζιδάκι σε μια παράσταση-μουσικαλ αφιερωμένη στον **Ζακ Μπρελ**, έκανε τους **New York Times** να γράφουν για φαινόμενο και να συγκρίνουν το ταλέντο της με της **Λάιζα Μινέλλι**... Γύρισε στην Ελλάδα, ταξίδεψε στα Ιμαλάια, στο Θιβέτ, στις Ινδίες, έπειτα ριζωσε στη Νέα Σμύρνη – και έζησε από τα ραδιόφωνα τις μνήμες όσων αντιστέκονταν στα τελευταία χιτς των καψούρικων και των σκυλάδικων.

Πέθανε έπειτα από επώδυνη ασθένεια. Μετά θάνατον τη θυμήθηκαν πολλοί – ανάμεσά τους και ο υπουργός Πολιτισμού **Ευάγγελος Βενιζέλος**, ο οποίος δήλωσε ότι «ήταν ένα αερικό της μουσικής». Καλός ο ποιητικός οίστρος αντί επικηδείου, αλλά την τιμητική σύνταξη που edικαιούτο, σύμφωνα με το νόμο, το ελληνικό κράτος της την απένειμε μόλις την προηγούμενη Τρίτη – μετά θάνατον. Φαίνεται ότι για το ελληνικό κράτος τα «αερικά» πρέπει να τρέφονται με αέρα...

BOMBIDIA ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΦΑΣΙΑΣ

άδετε...

• Θέμα της εβδομάδας, ο επιστημονικός διάλογος για τη λεξικογραφία που άνοιξε στο έγκριτον **Βήμα**.

Με τον **κ. Μπαμπινιώτη** να επιτίθεται κραταιός (κραδαίνοντας την καταδικαστική απόφαση ως τρόπαιον) κατά του **κ. Μαρωνίτη** και με τον **κ. Μαρωνίτη**, την επόμενη εβδομάδα, να αντικρούει οργισμένος, σε ολιγόστιχη επιστολή, τις ύβρεις.

• Και να φαντασθείτε ότι, ως πριν από λίγο καιρό, οι μόνιμοι επιστήμονες που διεξήγαγαν αντιστοίχον εγκυρότητας επιστημονικές αμφισβητήσεις ήταν εκείνοι τον αλήστον μνήμης προέδρου **Σαλιαρέλη**.

• Το ωραιότερο, όμως, το αποκάλυψε το **Ποντίκι**. Η λεξικογραφική ΕΠΕ που

εξεπόνησε το λεξικό του Μπαμπινιώτη ανήκει, λέει, εξ ημισείας στη σύζυγο του καθηγητή και στον παλιό τυπογράφο **Γ. Τσιβερώτη**.

• **Ωραίο χουνέρι** έκανε στον δικό μας **Γιώργο Αυρατζόπουλο** ο **Γιώργος Κορδομενίδης**, εκδότης του (καλού) θεσσαλονικιότικου περιοδικού **Εντευκτήριον**, στο αφιέρωμα/απολογισμό για την Πολιτιστική. Το κείμενό του φιγουράρει δίπλα σε άλλα των **κ. Καραμπελιά, Γιανναρά** αλλά και **Βενιζέλου, Μικρούτσικου**...

• Πάντως, ο υπουργός είναι πολύ **ικανοποιημένος**. Κι ο απολογισμός του, «summa summum θετικός».

• Εμπρός λοιπόν τώρα και για την **Πολιτιστική Ολυμπιάδα**. Φυσικά, μετά τα μπάνια του λαού. **Καλές διακοπές. Μανωλάκης ο Βομβιστής**

• Ο **Σημίτης** στον πρώτο αγώνα της εθνικής ομάδας του μπάσκετ εναντίον του Καναδά. Ουκ εά με καθεύδειν το του **Σιράκ** τρόπαιον.

• Αλλά και στον πολιτισμό του **Μεγάρου**, στην Αργολίδα, με παξιμαδάκια, σαπούνι από σιτάρι και μεγάλες, ζουμερές, οικολογικές ντομάτες... Φυσικά, πλάι στον **κ. Λαμπράκη**.

• Με τα **πυροτεχνήματα** κάτι δεν πήγε καλά. Ευτυχώς, η πανδασία δεν χάλασε επειδή, την ίδια στιγμή, καγόταν η Ελλάδα.

• Των δασών υμών εμπιπραμένων, υμείς

ΔΕΝ ΘΑ ΗΤΑΝ υπερβολή να πούμε πως η μεταπολεμική νεολαία μεγάλωσε αγκαλιά με την *Μάσκα* και το *Μυστήριο*, τα θρυλικά περιοδικά των **Απόστολου Μαγγανάρη** και **Νίκου Θεοφανίδη**. Ήταν βεβαίως αντρικά περιοδικά, αλλά ξέφευγαν εντελώς από τη λογική των περιοδικών ποικίλης ύλης που κυκλοφορούσαν τότε – και κυκλοφορούν ακόμη και σήμερα. Διότι η *Μάσκα* και το *Μυστήριο* ήταν φιλολογικά περιοδικά, εξειδικευμένα στο χώρο της αστυνομικής φιλολογίας.

Αλλά ήταν και κάτι παραπάνω: μια ανάσα ζωής, μια δυνατότητα φυγής από τις κατασκοπικές συνθήκες ζωής στην Ελλάδα κυρίως στην επαρχία – της εποχής εκείνης. Για πρώτη φορά ο αναγνώστης είχε τη δυνατότητα ταύτισης με τους λαϊκούς ήρωες της αμερικανικής μεγαλούπολης, τη δυνατότητα να ξεφύγει από τις πιεστικές συλλογικότητες της ελληνικής κοινωνίας και να ανακαλύψει τη δύναμη που έχει η πίστη στην ατομική ηθική. Το παρελθόν και η ιστορία που τόσο βάραιναν στις συνειδήσεις έδωσαν τη θέση τους σε μια καταβύθιση στο σκληρό αλλά τόσο γοητευτικό παρόν που είχε η ζωή στη μεγάλη πόλη. Ήταν τα περιοδικά αυτά, με τις φλογερές ξανθιές, τις νύχτες στα κλαμπ, τους έρωτες και τους φόνους, το παράθυρο στον κόσμο – κυρίως στον Νέο Κόσμο. Ήταν το life style, ας πούμε, του '50, που πολύ αργότερα όμως από τη σημερινή φτηνή εκδοχή του.

Η αστυνομική φιλολογία έγινε μόδα πολύ αργότερα και στην Ελλάδα – εννοούμε μόδα στο χώρο των διανοουμένων που τότε τη σόμπαραν. Γύρω στις αρχές της δεκαετίας του '80 άρχισαν να κυκλοφορούν μαζικά τα καλύτερα έργα των μεγάλων του είδους. Αλλά πια η *Μάσκα* και το *Μυστήριο* δεν υπήρχαν, οι εποχές είχαν αλλάξει. Και η αστυνομική λογοτεχνία έπαυε να είναι μια ανάσα ζωής, ένα λαϊκό είδος και έγινε απλώς ένα άλλο πεδίο φιλολογικής έρευνας. Ο Μαγγανάρης και ο Θεοφανίδης πέθαναν, ενώ και οι υπόλοιποι συντελεστές είχαν αποτραβηχτεί. Τα πολιτικά μας δράματα δεν επέτρεπαν τέτοιες πολυτέλειες.

Και έτσι η είδηση της επανέκδοσης της *Μάσκας* από τον μεγάλο τεχνίτη της αστυνομικής γραφής, τον **Τζίμυ Κορίνη**, ήρθε σαν ζεραυνός. Ο Τζίμυ Κορίνης, ο διευθυντής της τελευταίας περιόδου της *Μάσκας*, είναι ένας άνθρωπος παθιασμένος. Έζησε για χρόνια αποτραβηγμένος μετά το

κλείσιμο των περιοδικών στο Λονδίνο, παθιά με τα φαντάσματα των ηρώων του, ζώντας προφανώς με την ελπίδα της επανέκδοσης. Και τα κατάφερε. Μαζί με τον **Κώστα Καββαθά** έβγαλαν τη *Μάσκα του Τζίμυ Κορίνη*. Έχοντας ο ίδιος – απ' όσο ξέρω – στην κατοχή του όλο το αρχείο της αμερικανικής *Black Mask*, μας δίνει τώρα μια φροντισμένη έκδοση, που περιλαμβάνει πλήρεις μεταφράσεις κειμένων και κατατοπιστικά βιογραφικά των συγγραφέων. Ο Λέμμυ Κώσιον, ο Άγιος και ο Μάρλοου, επιστρέφουν έτσι, χάρις σ' αυτήν την περιεργή εμμονή του Τζίμυ Κορίνη.

Επιστρέφουν βεβαίως σε μια Ελλάδα που έχει αλλάξει. Δεν ξέρω εάν το εγχείρημα θα πετύχει. Οι παλιοί λάτρεις του είδους, οι ορμητικοί νεαροί του '50 και του '60, τώρα έχουν οικογένειες, πέρασαν από τις κλαδικές και ίσως πια να χασοκογέλανε ξεφυλλίζοντας τα *MAX* και τα *ΚΑΙΚ*. Ή ίσως πάλι, οι πιο καλλιεργημένοι απ' αυτούς, να έχουν πέσει με τα μούτρα στον Κοέλο. Ίσως δηλαδή ο αγαπημένος μας Τζίμυ να είναι μόνος.

Αλλά όχι εντελώς. Ακόμη και από καθαρώς φιλολογικό ενδιαφέρον κάποιοι θα αγαπήσουν τη *Μάσκα* του. Για να δουν με τα μάτια τους μια αφήγηση στέρεη, μια γλώσσα ζωντανή. Και να δουν τα πρότυπα των σημερινών λογοτεχνικών προσπαθειών, που πλασσάρουν μεν την αποκήρυξη του λογοτεχνικού μοντερνισμού, αλλά που μάλλον αγνοούν τον τρόπο για να διηγηθούν μιαν απλή ιστορία, τον τρόπο που κατασκευάζονται οι μυθιστορηματικοί ήρωες της pulp λογοτεχνίας – αυτοί που ήταν τα πρότυπα για πολλούς μεγάλους μυθιστοριογράφους του αιώνα μας.

Ο Τζίμυ Κορίνης επιστρέφει, μετά από πολύχρονη απουσία. «Δεν μου έχεις πει ακόμα τι σου συνέβη στη *Νέα Υόρκη*», θα μπορούσαμε κι εμείς να τον ρωτήσουμε, όπως ρωτάνε τον «Άγιο» στο φινάλε της ιστορίας που δημοσιεύει τώρα. «Κι εκείνος, που κάπνιζε ένα τσιγάρο στα σκοτεινά, της απάντησε: «Ίσως δεν θα μάθω ποτέ τι μου συνέβη στη *Νέα Υόρκη*».

Και το μυαλό του πέταξε τρεις χιλιάδες μίλια μακριά κι άκουσε τον ορμητικό μιας πολυάσχολης πόλης και μια απαλή φωνή να του ψιθυρίζει: «Ω ρεβονάρ».

Απόστολος Διαμαντής

ΤΟΝ ΔΙΑΚΕΚΑΥΜΕΝΟ Ιούλιο του 1998, πέθανε σε ηλικία 97 ετών η ποιήτρια **Ζωή Καρέλλη** (φιλολογικό ψευδώνυμο της Χρυσούλας Αργυριάδου), αδελφή του **Νίκου Γαβριήλ Πεντζίκη**. Είχε γεννηθεί στη Θεσσαλονίκη το 1901. Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1935 με ένα διήγημά της που δημοσιεύθηκε στο πρώτο τεύχος του περιοδικού *Το 3ο Μάτι*. Δημοσίευσε τις ποιητικές συλλογές *Πορεία* (1940), *Εποχή του θανάτου* (1948), *Φαντασία του χρόνου* (1949), *Της μοναξιάς και της έπαρσης* (1951), *Χαλκογραφίες και εικονίσματα* (1952), *Κασσάνδρα και άλλα ποιήματα* (1955), *Παραμύθια του κήπου* (1955), *Το πλοίο* (1955), *Αντιθέσεις* (1957), *Ο καθρέφτης του μεσονυκτίου* (1958), *Τα ποιήματα σε δύο τόμους* (1973). Δημοσίευσε ακόμη θεατρικά έργα και δοκίμια – μεταξύ των οποίων *Περί αμφιβολίας* (1958), *Το Απόλυτο στο έργο του Κλωντέλ* (1959) και *Περιμένοντας τον Γκοντό ή το πάθος της*

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΣΟΥΡΣΟΣ:

Τον περασμένο Μάρτιο έφυγε από τη ζωή, πλήρης ημερών, ο **Ναπολέων Σούρσος**, ένας καλλιτέχνης άξιος, σεμνός και ευγενής, πραγματικός ιδαλγός στις μέρες μας. Επαγγελματίας χαράκτης μεταλλίων, με μεγάλη δραστηριότητα στον τομέα αυτόν, δεν άφησε τις μεγάλες αγάπες του, τη ζωγραφική και τη χαρακτική, ούτε το άλλο ασίγηστο πάθος του, την ιστιοπλοία (Πάνου Ταξεδάκη, «Ναπολέων Σούρσος. Ένας χαράκτης ιστιοπλόος», περ. *Συλλεκτικός Κόσμος*, τχ. 28, Μάρτιος 1983· του ίδιου, «Ναπολέων Σούρσος και άλλα μετάλλια», περ. *Συλλεκτικός Κόσμος*, τχ. 29, Απρίλιος 1983).

Γιος του επίσης ζωγράφου και χαράκτη Σωκράτη Σούρσου (1873-1944), που καταγόμενος από τον Τυρό Κυνοουρίας είχε γεννηθεί στο Φανάρι της Κωνσταντινούπολης, όπου ο πατέρας του και παππούς του Ναπολέοντα, **Ηλίας**, είχε τοιχογραφήσει τα ανάκτορα του σουλτάνου Αβδούλ Χαμίτ και είχε ιδρύσει σχολή ζωγραφικής, ο Ναπολέων Σούρσος γεννήθηκε στην Αθήνα το 1913. Ο πατέρας του, μετά το τέλος των σπουδών του στο Σχολείο των Τεχνών της Αθήνας, όπου

αδράνειας (1967). Δοκίμια, ποιήματα, μελέτες και διηγήματα έχει δημοσιεύσει σε πλήθος περιοδικών. Τιμήθηκε δυο φορές με το Κρατικό Βραβείο Ποίησης (το 1956 και το 1974), ενώ ποιήματά της έχουν δημοσιευθεί σε πολλές ξένες γλώσσες.

Αντί άλλων αναφορών στο χαρακτήρα της ποίησης που άφησε η Καρέλλι, προσφεύγουμε στα δικά της λόγια, όπως τα κατέθεσε σε μια μακροσκελή συνέντευξή της δημοσιευμένη στο Διαβάζω (τχ. 30, Απρίλιος 1980. Στην ερώτηση πώς η ίδια ζει την ποίηση, μεταξύ άλλων, απαντούσε:

«(...) Δεν μ' αρέσει να αισθάνομαι λόγια μεταχειρισμένα μέσα στο στόμα μου. Αυτό είναι κι ένα ελάττωμα βέβαια, γιατί σε απομακρύνει από τον άλλο. Η ποίηση είναι αποκαλυπτική σαν μια ιδιαίτερη θέληση πέρα από μένα. Δεν τη διευθύνω εγώ, με διευθύνει, με οδηγεί. Το ίδιο συμβαίνει και όταν προσπαθώ, και όταν επιθυμώ να διαβάσω ξένη ποίηση. Τη θεωρώ λαλιά

ελεύθερη. Οραματική; Αφηρημένη; Αν είναι δυνατόν ν' αφαιρεθεί ό,τι είναι άθροισμα ζωής γι' αυτό τη λέω και μεταφυσική, όχι με το νόημα της φιλοσοφίας, μα της οντολογίας καθ' εαυτής. Παρακαλώ να προσέξετε τη σύνθεση αυτής της λέξης. Σαν ον υπάρχω και λέγω. Λέγω ό,τι βλέπω και ακούω σαν ύπαρξη. Άλλο αν ύστερα επεξεργάζομαι το λόγο μου σαν μια σύνθεση μουσική με άκρα προσοχή. Τα νοήματα και αυτά τα αισθάνομαι στην αρχή όπως τη μουσική. Τα οράματα, ό,τι βλέπω έχουν τις προεκτάσεις τους· γιατί βλέπω πάρα πολύ. (...)

Καμιά φορά οι ανθαιρεσίες είναι αποκαλυπτικές. Οφείλονται στην έξαρση που υπάρχει, κι εγώ αυτό το έχω επιτρέψει στο λόγο μου. Ανέλαβα την ευθύνη αυτή για να μεταδώσω τη συγκίνηση της ψυχής. Να, που επανέρχομαι στους πολύχρωμους γαλαξίες από πεταλούδες. Άλλες χρυσοκίτρινες και πορτοκαλόχρωμες και άλλες πρά-

σινες. Πόσο οξύνεται το αίσθημα των λέξεων από τη σύνθεση των συμφώνων με τα φωνήεντα. Θα πείτε, φθάνω τώρα σε υπερβολές. Η πύκνωση δεν φθάνει σε μια υπερβολή σωστή τελικά; Μου έρχονται στο νου και τα μαθηματικά, που τα θαυμάζω πολύ καθώς είμαι και ανίδη, αλλά να, τα αισθάνομαι. Σταματώ πάνω σ' αυτά, φθάνει. Αν θέλετε, εδώ χαράζουμε πια μια υπερβολή». Η Ζωή Καρέλλι ποτέ δεν επιζήτησε την υπερβολή στην ποίησή της. Ούτε, πολύ περισσότερο, στον υπερτονισμό της ποιητικής της ενόρμησης...

Η.Κ.

ΕΝΑΣ ΙΔΑΛΓΟΣ ΚΑΛΙΤΕΧΝΗΣ

σπούδασε από το 1893 ως το 1900 ζωγραφική με καθηγητή τον Νικηφόρο Λύτρα και χαρακτική με καθηγητή τον Νικόλαο Φέρμπο, άνοιξε εργαστήριο χαρακτικής στην πλατεία Ρόμβης (Κτενά 2), στο ιστορικό εμπορικό κέντρο της Αθήνας. Στο εργαστήριο αυτό, που λειτουργούσε και ως κατάστημα, συγκεντρώνονταν φίλοι του, καλλιτέχνες και λόγιοι –ο πολύ φίλος του ζωγράφος Γεώργιος Προκοπίου, ο ζωγράφος Σπυρίδων Βικάντος, ο ζωγράφος Γεώργιος Ιακωβίδης, ο λογοτέχνης και διευθυντής της Εθνικής Πινακοθήκης Ζαχαρίας Παπαντωνίου, ο οποίος κατοικούσε δίπλα στο σπίτι των Σούρσων, στην οδό Περγάμου, στον Άγιο Παντελεήμονα Αχαρνών. Παιδάκι ο Ναπολέων άκουγε τις συζητήσεις τους και παρακολουθούσε τον πατέρα του να χαράζει το ξύλο και τον χαλκό. Διαφημιστικές ξυλογραφίες του Σωκράτη Σούρσου βρίσκουμε σε εφημερίδες της εποχής («Τα πλέον ελαφρά, μαλακά καπέλλα μόνον στον «Ειδικόν», Σταδίου 21», εφ. Χρόνος, 10 Απριλίου 1904). Ήταν φυσικό έτσι να στραφεί ο Ναπολέων στην τέχνη.

Σπούδασε στη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας από το 1927 μέχρι το 1934 ζωγραφική με καθηγητές τους Δημήτριο Μπι-

Ναπολέοντα Σούρσου, Γυμνό,
Χαλκογραφία με καλέμι

σάνη, Σπυρίδωνα Βικάντο, Γεώργιο Ιακωβίδη, και γλυπτική με καθηγητή τον Θωμά Θωμόπουλο. Από το 1934 ανέλαβε το εργαστήριο του πατέρα του και εκεί δούλευε παραγγελίες μεταλλίων, φιλοτεχνώντας μόνος τα έργα, από την αρχική μακέτα και ως το τέλος. Παράλληλα, όταν

εξοικονομούσε ακόμα και ελάχιστο χρόνο, επιδιδόταν στη ζωγραφική και στη χαρακτική. Τα θέματα των έργων του είναι γυμνά, λουλούδια, θαλασσογραφίες και καράβια, τους τύπους και τα σκαριά των οποίων ήξερε βαθιά και πλατιά – στο σπίτι του, ανάμεσα σε πίνακες ζωγραφικής, χαρακτικά του πατέρα του και δικά του, μετάλλιά του και εργαλεία της ζωγραφικής και της χαρακτικής, διέκρινε κανείς, σε περίοπτη θέση, ξύλινες μακέτες καραβιών, συναρμολογημένες με αζαρίβεια αξιοθαύμαστη από τον ίδιο.

Του άρεσε του Ναπολέοντα Σούρσου να αφηγείται επί ώρες ιστορίες από τη ζωή και την τέχνη του, από τα ταξίδια και τους ανθρώπους που γνώρισε. Εξαιτίας σακχαρώδους διαβήτη, που δεν διαγνώστηκε –φευ!– εγκαίρως, η όρασή του τον είχε εγκαταλείψει, όπως τον είχαν εγκαταλείψει και οι παλιοί φίλοι... Παραπονιόταν ότι δεν έβλεπε καλά τα χρώματα των τελευταίων έργων του και πως δεν του τηλεφωνούσαν πια. Καθηλωμένος σε μια καρέκλα, αναθυμόταν το παρελθόν και το έφερνε μπροστά του σαν παρόν.

Δημήτρης Πανλόπουλος

“Ένας χαλκέντερος ριψοκίνδυνος στοχαστής πὺ τὸν ἔλεγαν Παναγιώτη Κονδύλη

τοῦ Φίλιππου Ἡλιοῦ

*Il ne fût rien
même pas Académicien*

Μπορεῖ νὰ μοιάζει κοινότοπο, καὶ ὅποσδήποτε ἡ προσωπικὴ φιλία θὰ πρέπει νὰ παίζει κι ἐδῶ τὸ ρόλο της, ἀλλὰ ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα: μὲ τὸ θάνατο τοῦ Παναγιώτη Κονδύλη ἡ εὐρωπαϊκὴ σκέψη, καὶ ἡ ἑλληνικὴ, ἔχασαν ἕναν ἀπὸ τοὺς πρῶτους σημαντικούς τους ἐργάτες κι ἕναν ἀπὸ τοὺς πρῶτους θαυραλέους δημιουργούς. Πολὺ νωρὶς, ὁ Κονδύλης εἶταν πενιχνταπέντε ἐτῶν, καὶ κάπως ἄδικα, ἀγκαλιὰ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἰσχυριστεῖ κανεὶς πὺς ὑπάρχουν δίκαιοι θάνατοι.

Δὲν εἶμαι ἀρμόδιος νὰ μιλήσω μὲ ἐπάρκεια γιὰ τὸ σύνολο τοῦ ἔργου του. Γιὰ τὰ θέματα ὅπου οἱ πνευματικὲς του ἀναζητήσεις καὶ οἱ συγγραφικὲς του ἐπιδόσεις διασταυρῶνονταν μὲ τὰ ἐνδιαφέροντά μου, μπορῶ νὰ καταθέσω τὴ μαρτυρία μου: πρόκειται γιὰ ἔργα σπάνιας διεκδυτικότητας, ἐντυπωσιακῆς εὐρυμάρειας καὶ ἀψογῆς ἐρευνητικῆς ὑποδομῆς. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται γι' αὐτὸ σήμερα, κι ἴσως, ὅπως ἐλπίζω, νὰ ἔχω τὴν εὐκαιρίαν νὰ μιλήσω, ἄλλοῦ, ἀναλυτικότερα, καὶ γι' αὐτὲς τὶς πλευρὲς καὶ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη παρουσίαν του. Γιὰ ἄλλα θὰ εἶναι ὁ λόγος μου.

Πέρα ἀπὸ τὰ ἐπιμέρους θέματα πὺ τὸν ἀπασχόλησαν στὴ μακρὰ, ἐντυπωσιακὴ, σειρὰ τῶν μεγάλων του ἔργων –καὶ ὅσο σημαντικά κι ἂν εἶναι αὐτά– ἐκείνο πὺ θέλω νὰ συγκεντρώσω, αὐτὴ τὴν ὥρα, ἀπὸ τὴν πνευματικὴν παρουσίαν τοῦ Παναγιώτη Κονδύλη, εἶναι οἱ γνωστικὲς καὶ μεθοδολογικὲς του ἐπάρκειες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀπέρρεαν ὅλα τὰ ἄλλα.

• Συνεχίζοντας τις αναφορές στη ζωή και το ἔργο του Π. Κονδύλη, το Ἀντί δημοσιεύει σήμερα δυο ἀκόμη κείμενα. Τα κείμενα αὐτά, σε μια πρώτη μορφή, ἔχουν δημοσιευθεῖ στὴν Ἀυγὴ τῆς 26.7.

Πρῶτα διαμορφωμένη, ἡ εὐρύτατη παιδεία του τοῦ ἐπέτρεπε νὰ ἔχει τὶς συνολικὲς γνωστικὲς ἐτοιμότητες πὺ καθιστοῦσαν πρῶτον ἀνετη, καὶ πρῶτον ἀποτελεσματικὴ, τὴν προσέγγισι καὶ τὴν διερεύνησι τῶν ἐπιμέρους θεμάτων. Ἡ συνολικὴ καὶ σὲ βάθος γνώσι καὶ ἐποπτεία τῶν ἐκφάνσεων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ εἶχε ὡς συνέπεια οἱ ἐπιμέρους θεματικὲς νὰ διαθέτουν ἐξ ὑπαρχῆς τὸ ἐπαρκὲς πλαίσιο, πὺ ὁδηγοῦσε στὴν κατανόησιν τους καὶ στὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἀδιόρατων συνοχῶν πὺ συγκροτοῦν τὶς ἀντιθετικὲς ἐνότητες τῶν κοινωνιῶν καὶ τοῦ κόσμου. Ἡ ἰδιομορφία τοῦ συγκεκριμένου δὲν μετατρέπονταν, στὴ σκέψιν τοῦ Παναγιώτη Κονδύλη, σὲ μοναδικότητα, ἢ σὲ σειρὲς μοναδικοτήτων, πὺ λειτουργοῦσαν ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς ἱστορικὲς, δηλαδὴ τὶς κοινωνικὲς, πλαισιώσεις. Καὶ ἡ ἐξαντλητικὴ, κάθε φορὰ, μελέτι τοῦ ὑπὸ διερεύνησι συγκεκριμένου, ἐντάσσονταν, μονίμως, καὶ μὲ ἐπιμονή, στὶς συνέχειες καὶ τὶς ρήξεις ἐνὸς κόσμου πὺ κινεῖται μὲ τοὺς ρυθμούς τῆς διαχρονικότητος καὶ τῶν μεγάλων διαρκειῶν.

Σ' αὐτὴν τὴ συνολικὴ ἐποπτεία, ὅπου οἱ στιγμὲς καὶ οἱ βραχεῖες διάρκειες ἐντάσσονται σὲ σύνολα, γιὰ νὰ ἀποκατασταθεῖ τὸ νόημά τους, θὰ πρέπει νὰ ἀφαιρεται καὶ ἡ σιγουριά πὺ ἐμφάνιζε ὁ πνευματικὸς βηματισμὸς τοῦ Παναγιώτη Κονδύλη, καὶ οἱ ρυθμοὶ τῆς συγγραφικῆς παραγωγῆς του. Ὁ ἴδιος εἶταν σὲ θέση, καὶ τὸ εἶχε κάνει περισσότερες ἀπὸ μίαν φορὰς, μὲ παραδειγματικὴ ἐπιστημονικὴ ἐντιμότητα, νὰ τροποποιεῖ καὶ νὰ προσαρμόζει τὰ πορίσματά του, ἐκεῖ ὅπου ἡ μελέτι τῶν πραγματικότητων δὲν ἐπαλήθευε τὸ ἀφαιρετικὸ θεωρητικὸ σχῆμα.

Δασκάλους θὰ πρέπει νὰ εἶχε πολλούς, ἰδίως στὴ Γερμανία. Τοῦ ἴδιου τοῦ ἄρρεσε νὰ θυμᾶται, μὲ συγκίνηση καὶ τρυφερότητα, τὸν Φώτι Ἀποστολόπουλο, τὸν ἀφανῆ καὶ ἀποτελεσματικὸ διδάσκαλο

τῶν ἀριστερῶν νέων τῆς γενιᾶς τοῦ Παναγιώτη Κονδύλη

Στὴν ἐπάρκεια τῆς παιδείας του, καὶ προφανῶς ὡς συνέπειά της, θὰ πρέπει νὰ προσθέσουμε τὴ σπάνια (δηλαδὴ σπανίζουσα) μεθοδολογικὴ του αὐστηρότητα καὶ τὸν ἀπόλυτο σεβασμὸ πὺ ἐπεδίωκε νὰ ἔχει στὰ ἐργαλεῖα τῆς δουλειᾶς του καὶ στὶς πραγματικότητες πὺ, μὲ τὰ ἐργαλεῖα αὐτά, ἐπιχειροῦσε νὰ ἀποκρυπτογραφῇ. Ἐκεῖνο πὺ πρυτάνευε στὴ σκέψιν του εἶταν ἡ ἀνάγκη νὰ ὁδηγηθοῦμε, προκειμένου νὰ ἐννοήσουμε τὸν κόσμον καὶ τὶς κοινωνικὲς λειτουργίες, σὲ ἀναλύσεις καὶ κατανοητικὰ σχήματα πὺ θὰ ἐξοστράκιζαν ὅ,τι θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ ὡς ἐπιθυμητὴ ἐκβάσι ἢ ὡς βολονταριστικὴ παρέμβασι τοῦ μελετητῆ/ἐρευνητῆ. Μαθητὴς τοῦ Μάρξ, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε ὁ μεγάλος του δάσκαλος καὶ σημάδεψε, ὅσο κανεὶς ἄλλος, τὴ σκέψιν του, ὁ Παναγιώτης Κονδύλης ἐπέδιωκε νὰ ὁδηγηθεῖ, καὶ νὰ ὁδηγήσει, στὴν ἀναζήτησι τῶν «ὄντως ὄντων», στοὺς πυρῆνες τῆς πραγματικότητος καὶ στὶς ἀλληλοδιαπλοκὲς τῶν γενεσιουργῶν αἰτιῶν. Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα τὸ πεδίο ἔμενε ἀνοικτὸ γιὰ νὰ μελετηθοῦν τὰ δευτερογενῆ φαινόμενα, ἢ τὰ ἐπικαινόμενα, στὶς πραγματικὲς ἱστορικὲς τους διαστάσεις, μὲ ὅλη τὴ βαρύτητα πὺ ἐμφανίζουν στὶς ἱστορικὲς διαδρομὲς, ἀλλὰ γι' αὐτὸ πὺ ὄντως ὑπῆρξαν καὶ ὄχι γι' αὐτὸ πὺ ἐπιθυμήθηκε νὰ εἶναι.

Σπάνια ἔχω συναντήσει, στὶς ἀναγνώσεις μου, ἄλλον στοχαστὴ πὺ, ὅπως ὁ Παναγιώτης Κονδύλης, ἐπεχειρήσει, μὲ τόση ἐπιμονή καὶ τόσο καλὰ ἀποτελέσματα, νὰ συλλάβει τὸ καίριο, τὸ οὐσιώδες καὶ τὴν ἀναγκαίαν συνθήκην τῶν πραγμάτων: τῶν μορφωμάτων τῆς κοινωνίας, τῆς σκέψης καὶ τῆς ιδεολογίας, καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν νὰ ἀναχθεῖ σὲ ἐριμνευτικὲς προτάσεις τὶς ὁποῖες δὲν ὑπονόμευε ἢ κατεστημένη γνώσι

και τα παραδομένα αξιακά πρότυπα και, όπωςδήποτε, δεν έρχόταν να αλλοιώσει ή επιδίωξη ιδεολογικών καταστάσεων ή άλλου τύπου σκοπιμοτήτων, όποιες κι αν μπορούσε να είναι αυτές.

Η Ελλάδα και τα προβλήματά της απασχόλησαν τον Παναγιώτη Κονδύλη και ένα σημαντικό τμήμα του έργου του είναι αφιερωμένο στη διερεύνηση και την ανάλυση ελληνικών πραγματικοτήτων. (Στα έργα αυτά συγκαταλέγω, βέβαια, και τη μνημειώδη συναγωγή του και μετάφραση των κειμένων του Μάρξ και του Ένγκελς για την Ελλάδα, την Τουρκία και το Ανατολικό ζήτημα και, όπωςδήποτε, τους δεκάδες τόμους της «Φιλοσοφικής και Πολιτικής Βιβλιοθήκης», αυτό το εξαιρετικό όργανο της μετακένωσης των πιο σημαντικών έργων της δυτικοευρωπαϊκής παιδείας στην καὶ ἡμᾶς γλώσσα και σκέψη).

Η ελληνική πνευματική κοινωνία δεν διέθετε, όπως φάνηκε, επαρκείς υποδοχές για να δεχθεί το σημαντικό αυτό έργο. Όχι για να το αποδεχθεί, πράγμα που δεν αποτελούσε ζητούμενο, αλλά απλώς για να το συζητήσει. Να το συζητήσει με σοβαρότητα και επάρκεια, με τους όρους, δηλαδή, που επέβαλε αυτό το έργο. Και να το εντάξει στους προβληματισμούς της: έστω και για να το αναιρέσει.

Η Ελλάδα δεν είχε, στη σκέψη του Παναγιώτη Κονδύλη, ο τόπος των εξιδανικεύσεων και των συνεννοχών. Οί μυστικοί δεσμοί που δένουν τους ανθρώπους με τον τόπο τους τον οδηγούν να επιστρέφει, μόνιμα, και ενώ είχε τη δυνατότητα του μόνιμου και ένδοξου εκπαιτισμού, στην Ελλάδα, τους ανθρώπους της και τα προβλήματα της. Όχι ως (συμ)μέτοχος μιας αδιέξοδης, αναποτελεσματικής και, τελικώς, α-ιστορικής ελληνολατρίας. Αλλά με το ψυχρό μάτι του αναλυτή, ο οποίος ήταν σε θέση να χρησιμοποιήσει, και για τα πράγματα που αγαπούσε και τον πλήγωναν, τα ίδια νοητικά εργαλεία και την ίδια άσφαιρη έρευναιτική στάση που θα χρησιμοποιούσε αν μελετούσε οποιοδήποτε άλλο, πιο απόμακρο θέμα.

Η Ελλάδα, στη σκέψη του Παναγιώτη Κονδύλη, ήταν ένας τόπος, όπως όλοι οι άλλοι τόποι. Ήταν, όμως, ο δικός του ο τόπος. Η πνευματική του εντιμότητα

Ο Παν. Κονδύλης σε νεανική ηλικία.

και η επιστημονική του επάρκεια δεν του επέτρεπαν, όταν καταπιάνονταν με θέματα της νεοελληνικής ιστορίας και ιδεολογίας –της παλαιότερης, και σκέπτομαι εδώ τις καιριές συμβολές του στην ιστορία του νεοελληνικού Διαφωτισμού ή της πιο πρόσφατης, με τις ήθελημένα, όπως πιστεύω, προκλητικές τοποθετήσεις του για την κατάσταση της ελληνικής κοινωνίας στον αιώνα μας και στην εποχή μας– δεν του επέτρεπαν μεθοδολογικές εκπτώσεις που θα απέρεαν από συναισθηματικές φροτίσεις και συννενοχικές αλλοιώσεις των λειτουργιών του έρευναιτή που στοχάζεται και του στοχαστή που δεν ξεχνά ότι είναι πολίτης.

Το συνολικό συμπέρασμά του από τη θεώρηση της ελληνικής πραγματικότητας δεν ήταν αισιόδοξο. Αντιθέτως ήταν άκρως απαισιόδοξο, και, τα τελευταία χρόνια, πολλαπλασιάζονταν στα γραπτά του, με ήθελημένη, επαναλαμβάνω, οξύτητα, διαπιστώσεις και διατυπώσεις για μια συνεχιζόμενη πτωτική πορεία, με ελαχιστοποιημένες προοπτικές μεταστροφής. Ίσως γιατί γνώριζε, πώς η αυτοσυνειδησία που θα μπορούσε να οδηγήσει στην επίγνωση των πραγματικοτήτων και σε αντιστροφή της πορείας, προϋπέθετε, και προϋποθέτει, έναν ανελέητο αυτοέλεγχο και μια κριτική ματιά, απαλλαγμένη από άλλοτριωτικές δεσμεύσεις και αυτοϋπονόμευτες επαγγελίες. Μια κριτική ματιά που δεν χαρίζεται σε κανέναν και σε τίποτε, γιατί τότε θα ανατρέπονταν ή χρησιμική της έμβελεια και η αποτελε-

σματικότητα του έγχειρήματός της.

Αυτή η «πληγωμένη Ελλάδα που πληγώνει» δεν γιατρεύεται με το να κρύβει, με σεμνότητα ή με αναισχυντία, τις πληγές της. Ο Παναγιώτης Κονδύλης τα γνώριζε πολύ καλά όλα αυτά. Διέθετε και το πνευματικό ήθος και την επιστημονική τόλμη που του επέτρεψαν να διατυπώσει τις αντίληψεις του, και τα πορίσματα των έρευνών και των θεωρητικών του προσεγγίσεων, χωρίς εκείνες τις συμφιλωτικές εκπτώσεις που οδηγούν στους τελεσφόρους συγκερασμούς και στις αυτοκυρώσεις.

Αλλά ποιός θυμάται πιά, στις ημέρες μας, εκείνους που έλεγαν ότι η αλήθεια είναι επαναστατική;

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ, άσχετο από τα προηγούμενα και συναφές.

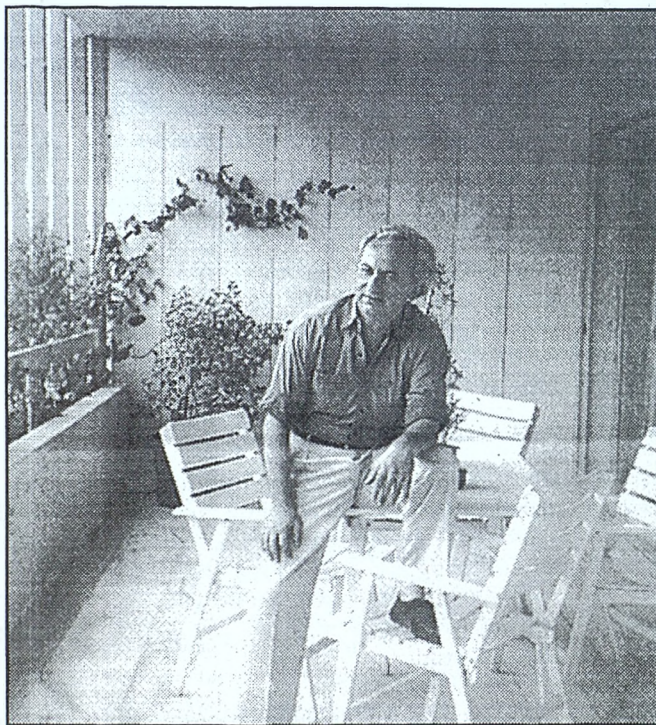
Στην εκκλησία της Ερυθραίας, την ημέρα της νεκρώσιμης ακολουθίας, κοίταξα τα πρόσωπα και τα στεφάνια. Οί συγγενείς, βέβαια, ολίγοι φίλοι και συναγωνιστές από τα χρόνια τα παλαιά, συνεργάτες και φίλοι πρόσφατων εποχών, οί εκδότες και οί τυπογράφοι με τους οποίους είχε συνεργαστεί. Και τα στεφάνια: των φίλων και των συνεργατών, κάποιων ανθρώπων που τον γνώριζαν λίγο αλλά είχαν σε θέση να εκτιμήσουν το έργο του και την προσφορά του, και ελάχιστες συλλογικότητες: ο «Όμιλος Μελέτης του Ελληνικού Διαφωτισμού», τα «Ιστορικά», το Πάντειο Πανεπιστήμιο και η Φιλοσοφική Σχολή των Ιωαννίνων. Και, όπως θα μπορούσε να το περιμένει κανείς, χωρίς να το ελπίζει, ή σωτηρή απουσία της Πολιτείας. Ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες στοχαστές του αιώνα μας είχε πεθάνει και η ελληνική Πολιτεία τον τίμησε με την αδιάφορη σιωπή της. Σκεπτόμουν τί θα συνέβαινε εκείνη την ημέρα αν ο νεκρός προέρχονταν από τις περιοχές του λαϊκού τραγουδιού ή του ελαφρού θεάτρου. Όχι πώς είναι κακό να τιμάται, έστω και με την αναπόφευκτα κραυγαλέα υπερβολή, ή μνήμη και ή προσφορά αυτών των ανθρώπων. Δείχνει, απλώς, ποιές, ανάμεσα στις μορφές του σύγχρονου μας πολιτισμού, ή Πολιτεία, και όχι μόνον αυτή, θεωρεί ότι πρέπει να τιμά και να αναδεικνύει. Και σκεπτόμουν πώς, τελικά, ίσως και να είναι καλύτερα έτσι. Για να γνωρίζουμε πού βρισκόμαστε και σε ποιους δρόμους περπατούμε.

‘Ο Παναγιώτης Κονδύλης καὶ ὁ ἑλληνικὸς Διαφωτισμὸς

τοῦ Σπ. Ι. Ἀσδραχᾶ

Τὰ ἔντεκα μελετήματα πού συγκροτοῦν τὸ βιβλίο τοῦ Παναγιώτη Κονδύλη *‘Ο νεοελληνικὸς Διαφωτισμὸς. Οἱ φιλοσοφικὲς ιδέες* (Θεμέλιο, 1988), ἂν δὲν ἔχουν τὴν ἐποπτεία τῶν μεγάλων του συνθέσεων, ἔχουν μιὰ ἰδιαίτερη ἀξία γιὰ τὴν ἔρευνα τῆς δεξίωσης τῶν ιδεῶν τοῦ Διαφωτισμοῦ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ λογιόσυνη κατὰ τὸ δεύτερο ἡμίσυ τοῦ 19 αἰῶνα καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ ἐπόμενου: ἡ ἰδιαίτερη ἀξία συνίσταται στὸ γεγονός ὅτι ὁ Κονδύλης μπορεῖ ὄχι ἀπλῶς νὰ ἐντάσσει τὰ ἑλληνικὰ φαινόμενα στὴν εὐρύτερή τους εὐρωπαϊκὴ συνάφεια, ἀλλὰ κυρίως νὰ καταδεικνύει τὸ ἀκριβὲς νόημα τῶν ἐννοιῶν στὴ δεδομένη στιγμή καὶ νὰ διαγράφει τὰ ἀκριβῆ ὄρια τοῦ ἑλληνικοῦ φαινομένου καὶ τὸ βαθμὸ τῆς συγχρονικότητάς του μὲ τὸ ἀντίστοιχο εὐρωπαϊκόν. ‘Ο ἑλληνικὸς Διαφωτισμὸς δὲν ἦταν γιὰ τὸν Κονδύλη μιὰ ἐρευνητικὴ καὶ στοχαστικὴ προτεραιότητα πού τὸν ὀδηγεῖ στὸν εὐρωπαϊκὸ Διαφωτισμό, ἀλλὰ ἡ ἀπόληξη τῆς ἐνασχόλησής του μ’ αὐτὸν τὸν τελευταῖο: ἔτσι στὸ πρόσωπό του ἡ δεξίωση τῶν φιλοσοφικῶν ιδεῶν τοῦ Διαφωτισμοῦ στὴν Ἑλλάδα βρῖσκει τὸν ἰδανικὸ μελετητὴ, ἐκείνον δηλαδή πού εἶναι σὲ θέση νὰ ἀναγνωρίζει κάθε στιγμή σὲ τί τελικῶς συνίσταται αὐτὴ ἡ δεξίωση καὶ νὰ δείχνει ποιὲς ἦταν οἱ τομὲς πού ἡ νέα φιλοσοφία ἐπέφερε στὸ παραδοσιακὸ φιλοσοφικὸ σῶμα.

Ίσως ὅλα αὐτὰ φαίνονται αὐτονόητα, δὲν εἶναι ὡστόσο αὐτονόητες καὶ δεδομένες οἱ ἐφαρμογές, δηλαδή τὸ ιστοριογραφικὸ ἀποτέλεσμα: ἂν ὁ ἑλληνικὸς Διαφωτισμὸς ἔχει ἀποτελέσει προνομιούχο πεδίο τῆς ἑλληνικῆς ιστορικῆς ἔρευνας, ὡστόσο ἡ ἔρευνα αὐτὴ δὲν προσανατολίστηκε μὲ ἐπαρκὴ τρόπο σὲ μιὰ ἱστορία τῶν ιδεῶν πού ξεπερνώντας τὶς εὐρετικὲς καὶ συγκριτικὲς τῆς προϋποθέσεις θὰ ἀναγόταν σὲ μιὰ ἀναγνώριση τῆς συγχρονικῆς σημασίας τῶν ιδεῶν αὐτῶν, σὲ μιὰ

Ο Παν. Κονδύλης σε πρόσφατη φωτογραφία.

ἀναγνώριση, λόγου χάρι, τῆς σημασίας πού εἶχε ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴ νοησιαρχία στὸν ἀνθρωποκεντρισμὸ τοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ μέσω αὐτοῦ στὴν ἀνασήμενση τοῦ πολιτικοῦ. ‘Ο Κονδύλης μᾶς ἔδειξε πόσο ἀπαραίτητη εἶναι ἡ ἀνατοποθέτηση τῶν ζητημάτων, πόσο γιὰ παράδειγμα ἔχει σημασία νὰ γνωρίσουμε ἀπὸ κοντὰ τὴ θέση τῆς Μεταφυσικῆς μέσα στὸ σύστημα σκέψης τῶν δεκτῶν τῶν ιδεῶν τοῦ Διαφωτισμοῦ ἢ νὰ ξανασκερτοῦμε ἂν ὁ δειλὸς πλατωνισμὸς ἐρχόταν νὰ ἀνατρέψει φιλοσοφικὲς καὶ θεολογικὲς μονιμότητες ἢ νὰ τὶς διαωνίσει. Μὲ δυὸ λόγια, μᾶς ἔδειξε ὅτι ἡ μελέτη τοῦ ἑλληνικοῦ Διαφωτισμοῦ προϋποθέτει μιὰ πνευματικὴ σκευὴ διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκείνη μὲ τὴν ὁποία ξεκινήσαμε, ὅτι γιὰ νὰ γραφοῦν αὐτὰ τὰ ἔντεκα κείμενα ἔπρεπε νὰ ἔχει προηγηθεῖ ἡ μεγάλη του σύνθεση γιὰ τὸν εὐρωπαϊκὸ Δια-

φωτισμό (1981).

‘Ο Κονδύλης φυσικὰ μᾶς θυμίζει ὅτι ἡ ἀνάλυση καὶ ἡ ιστοριοποίηση τῶν φιλοσοφικῶν ἐννοιῶν δὲν ἀρκοῦν γιὰ νὰ ἐξηγήσουν τὸν τρόπο καὶ τὸν τύπο τῆς δεξίωσής τους σὲ πνευματικὲς καὶ κοινωνικὲς συλλογικότητες, ὅπως οἱ ἑλληνικὲς, χαρακτηριστιζόμενες ἀπὸ «ὑποπλασία» ὅπως ὁ ἴδιος λέγει: ἡ κοινωνιολογικὴ πρόβαση, δηλαδή ἡ συστάθμιση τῶν κοινωνικῶν ὁρῶν δεξίωσης, ἀποτελεῖ τὸ ἀπαραίτητο συμπλήρωμα τῆς ἱστορίας τῶν ιδεῶν. Βέβαια τοῦτο δὲν εἶναι μιὰ καινοφανὴς σκέψη, εἶναι ὡστόσο ἓνα ἐργαλεῖο ἱκανὸ νὰ μᾶς ἐξηγήσει ὅ,τι συνέβαινε στὴν πράξη καὶ παρουσιαζόταν μὲ ἰδιαίτερη ἔμφαση στὰ πεδία τῆς συμβίωσης τοῦ νεωτερισμοῦ μὲ τὶς παραδοσιακὲς σταθερές: στὴν ὀπτικὴ αὐτὴ μᾶς μιλά γιὰ μεθερμηνεῖα, τοῦ Χριστιανισμοῦ, λόγου χάρι, στὸν Κοραή. Καὶ τοῦτο ἴσως μπορεῖ νὰ φανεῖ αὐτονόητο, δὲν εἶναι ὡστόσο μιὰ αὐτονόητη ἐφαρμογὴ στὴν ἱστορικὴ πρακτικὴ: παραπέρα, ἡ μεθερμηνεῖα ὀρίζει περισσότερο πεδία ρήξεων παρὰ προσαρμογῶν καὶ ὅπωςδήποτε δὲν σημαίνει πάντοτε μηχανισμούς

ἀποκρύψων. Στὴν ὀπτική αὐτὴ μᾶς ἔδωσε ὑποδειγματικές σελίδες σχετικές μὲ τὴ θέσι τῶν ἐξ ἀποκαλύψεων ἀληθειῶν στὸ ἔργο τῶν Διαφωτιστῶν ἢ μὲ τὴ συνεκτικότητα τοῦ συντηρητικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου πού, μέσω τῆς ἀκρότητάς του, δείχνει τὴ συνολική, πλέον, ἀνατρεπτικότητα τοῦ λόγου τῶν φιλοσόφων.

Δὲν προτίθεται σ' αὐτὸ τὸ σύντομο σημείωμα νὰ δείξω ποῦ αὐτὰ τὰ μελετήματα τοῦ Παναγιώτη Κονδύλη ἦρθαν νὰ ἀποκαταστήσουν στὶς σωστές τους διαστάσεις θέματα, καὶ μάλιστα καίρια, τοῦ ἑλληνικοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ ποῦ ἀνέτρεψαν ὀρισμένες ἀπὸ τίς βεβαιότητες ἢ τίς εὐκολες ἀποτιμήσεις τῆς προηγούμενης ἔρευνας ἢ νὰ ἀναδείξουν τὰ εὐτυχή της εὐρήματα καὶ τίς εὐστοχεῖς θεωρήσεις της. Θὰ ἤθελα μόνον νὰ ἐπισημάνω τίς μεθοδολογικὲς ὑποχρεώσεις πού μᾶς ἐπέβαλε μὲ τὰ λίγα αὐτὰ κείμενα, ὑποχρεώσεις πού προσδιορίζουν καὶ τὴν ἰδανική φυσιογνωμία τοῦ ἱστορικοῦ τῶν ἰδεῶν καὶ μάλιστα τῶν «μετακενυμένων» ἰδεῶν καὶ ἀκόμη τὸν τύπο τῶν ἐρωτημάτων πού πρέπει νὰ θέτουμε καὶ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο θὰ πρέπει νὰ τὰ θέτουμε, ἄλλοιῶς τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο θὰ πρέπει νὰ τὰ ἱστοριοποιούμε: ἀνάμεσα στὰ πολλὰ παραδείγματα, τὸ πρόβλημα τοῦ ὕλισμοῦ, οἱ δυνατότητες ὑποδοχῆς του σὲ συνάρτηση ὥστόσο μὲ τὴν ἀνθρωποκεντρικὴ καὶ πολιτικὴ οὐσία αὐτοῦ τοῦ ἀφομοιούμενου ὡς πρὸς τὸ γενικὸ του σχῆμα Διαφωτισμοῦ ἀπὸ τὰ περιβάλλοντα τῆς ἑλληνικῆς λογισμένης.

Ἡ ἔρευνα τοῦ Κονδύλη στὰ κείμενα τῶν ἐκφραστῶν τοῦ ἑλληνικοῦ Διαφωτισμοῦ συναντιέται μὲ τὴν προγενέστερη καὶ τὴν ἐμβιβάζει: ἂν ὁ μετριοπαθὲς χαρακτήρας του εἶχε ἦδη ὑποδειχθεῖ καὶ ἂν εἶχαν ἦδη συνδηλωθεῖ οἱ κοινωνικοὶ του κατανγκαστικοὶ προσδιορισμοί, παρέμενε ὥστόσο νὰ δεიχθεῖ γιατί καὶ σὲ ποῖο βαθμὸ προσέκρουε στὴν παραδοσιακὴ ἀντίληψη τοῦ κόσμου προκαλώντας ἐντάσεις δυσεξίγητες σὲ σχέση μὲ τὴ δική του τονικότητα. Μὲ ἄλλα λόγια τίθεται τὸ ζήτημα τῆς ἀριστοτελικῆς κυριαρχίας πού πηγαίνει μαζί μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἐμμονῆς τῆς θεολογικῆς ἐρμηνείας τοῦ κόσμου: στὴν ἐρμηνευτικὴ του πρόβαση ὁ Κονδύλης προσδιόρισε τὴ συνοχή αὐτοῦ τοῦ κόσμου τῆς παράδοσης καὶ ἔδειξε σὲ ποῖο ἐπίπεδο τοποθετοῦνταν ἡ σύγκρουση, ἐπισημαίνοντας τὴν ἐσωτερικὴ ἀδυναμία μετριοπισμοῦ τῆς συνοχῆς τοῦ παραδοσιακοῦ συστήματος: συγχρόνως ἔδειξε τὰ ὅρια μέσα στὰ ὁποῖα μπορούσε νὰ κινήθῃ ἢ μερικὴ του προσαρμογὴ, εἴτε αὐτὴ εἶχε νὰ κάμει μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα εἴτε μὲ τὸν πλατωνισμό πού καλοῦνταν νὰ στηρίξει θεολογικὲς ἀνάγκες. Ἐδειξε ἔτσι ὅτι δυὸ κινήματα μὲ κοινὸ παρονομαστὴ τὸ μετριοπισμὸ, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ συγκλίνουν παρὰ ὅταν τὸ ἓνα ἀπ' αὐτὰ, τὸ διαφωτιστικὸ, μπορούσε νὰ ἀπορροφηθεῖ ἀπὸ τὸ παραδοσιακό: ἂν δὲν προχώρησε πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ μὲ συστηματικὲς διερευνήσεις, ἄνοιξε ὅπωςδὴποτε τὸ δρόμο, ὑποδεικνύοντας συγχρόνως ποιὲς ἦταν οἱ δυνατότητες μεθερμηνείας τῆς παράδοσης σὲ ἄλλες ἐποχὲς καὶ συγκυρίες. Ὅπως συνέβη μὲ τὸ Διαφωτισμὸ, ἔτσι καὶ ὡς πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ ἄνοιξε τὴ βασιλικὴ ὁδὸ μὲ τὸ στοχαστικὸ του ἔργο γιὰ τὴ μαζικὴ δημοκρατία καὶ τὸ σύνδρομό της, τὴ μαζικὴ κουλτούρα. Ὁ ἴδιος προσέφερε ἓνα ἄμεσο παράδειγμα γιὰ τὸ εὖρος τῶν ὁρίων τῶν πνευματικῶν ἐκδηλώσεων ἐκείνων πού ἄφηνε τὴ φροντίδα γιὰ τὴν ἐρμηνεία τους στὴν κοινωνιολογικὴ πρόβαση: τὸ δυσβάστακτο πνευματικὸ του εὖρος ἦταν μεγαλύτερο ἀπὸ ἐκεῖνο πού διαθέτουν οἱ πνευματικοὶ μᾶς θεσμοί, μὲ ἐκδηλὸ ἐκφραστὴ τὸ ἀθηναϊκὸ Πανεπιστήμιον πού τὸν τίμησε μὲ μιά ἀπὸ τίς πολλὰς συνεπεῖς του ἀπορρίψεις.

ΝΕΦΕΛΗ - ΙΣΤΟΡΙΑ

Διεύθυνση: Αντώνης Λιάκος

Επιμέλεια: Έφη Γαζή

ΖΑΚ ΛΕ ΓΚΟΦ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ

Πρόκειται γιὰ ἓνα βιβλίο το ὁποῖο εἶναι ταυτόχρονα ἐγκυκλοπαίδεια τῶν ἱστορικῶν σπουδῶν ἀλλὰ καὶ θεωρητικὸς στοχασμὸς πάνω στὴν ἱστορία. Ὁ συγγραφέας παρουσιάζει τὴν ἱστορικὴ σκέψη ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ὡς τὴ σύγχρονη ἐποχὴ, καὶ παρ' ὅλο πὺ ἐπικεντρώνεται στὴ δυτικὴ ἱστορικὴ παράδοση, δὲν περιορίζεται σ' αὐτήν. Τὸ ἔργο ἀπευθύνεται τόσο στοὺς ἱστορικοὺς, στοὺς κοινωνικοὺς ἐπιστήμονες καὶ στοὺς εκπαιδευτικοὺς, ὅσο καὶ σὲ ὅλους ἐκείνους πὺ θέλουν νὰ καλλιεργήσουν τὴν ἱστορικὴ τους συνείδηση καὶ νὰ ἐκλεπτύνουν τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἀντιλαμβάνονται τὴν ἱστορία.

ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΣΕΙΡΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

ΧΑΡΗΣ ΕΞΕΡΤΖΟΓΛΟΥ: *Εθνικὴ ταυτότητα στὴν Κωνσταντινούπολη τὸν 19ο αἰ.*

• ΜΠΕΝΕΝΤΙΚΤ ΑΝΤΕΡΣΟΝ: *Φαντασιακὲς Κοινότητες. Στοχασμοὶ γιὰ τίς*

ἀπαρχὲς καὶ τὴ διάδοση τοῦ ἐθνικισμοῦ

• ΛΟΥΙΖΑ ΠΑΣΣΕΡΙΝΙ: *Σπαράγματα τοῦ 20οῦ αἰ. - Ἡ ἱστορία ὡς βιωμένη ἐμπειρία*

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

... ἡ ἄλλη ἀποψη στὸ βιβλίο

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10 680, Τηλ. 36.07.744 - FAX: 36.23.093

Το θέατρο κάνει

ΜΙΑ ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΤΑΠΑ ΣΟΥΝΤ

της Μαρίας Λουίζας Παπαδοπούλου

Εφτά χρόνια αδιαλείπτως έρχεται στην Ελλάδα ο Τάπα Σουντάνα, ο ηθοποιός του Πήτερ Μπρουκ που κατάγεται από το Μπαλί (Με τον Πήτερ Μπρουκ έχει συνεργαστεί στο Συνέδριο των Πουλίων, στην Κάρμεν, στη Μαχαμπαράτα, στην Τρικυμία κ.α.). Συνεργάτης στην αρχή του Σταύρου Ντουφεξή, προσκεκλημένος της Ασπασίας Παπαθανασίου, του Θωδ Εσπίριτου στα Χανιά αλλά και μιας ομάδας νέων ηθοποιών, ο Τάπα Σουντάνα επισκέπτεται την Ελλάδα με ενθουσιασμό. Βρίσκει εδώ, όπως λέει, γενναιοδωρους ανθρώπους. Με δεξιοτεχνία και ευαισθησία καλλιεργεί μια τέτοια ατμόσφαιρα όπου η δημιουργική ενέργεια, η συμμετοχή και η διαθεσιμότητα κάθε ηθοποιού απελευθερώνονται και ενεργοποιούνται άμεσα, με τρόπο φυσικό. Τα σεμινάρια του αναζωογονούν, δίνουν κουράγιο, αποκαλύπτουν αδυναμίες. Είναι δε τόσο πλούσια σε ερεθίσματα δουλειάς και σκέψης που μπορεί κανείς να βρει εκεί ό,τι ψάχνει, ό,τι του λείπει, και να εμπνευστεί με τρόπο διαφορετικό. Τελευταία φορά ήρθε στην Ελλάδα τον Ιούλιο για ένα δεκαήμερο σεμινάριο στα Χανιά. Υστερα, μας προσέφερε φιλικά άλλες τέσσερις μέρες άσκησης στην Αθήνα. Του ζήτησα να μιλήσουμε λίγο για τη δουλειά του, να μεταφέρουμε όσο το δυνατόν μια εικόνα της. Την επομένη θα ταξίδευε για τη Γαλλία και, εκείνη την ώρα, έφτιαχνε τη βαλίτσα του. Μου είπε χαμογελώντας: «Μην ασχολείσαι να ονομάζεις ποιος είσαι. Αν κάποιος σκουπίζει το χόμα, είναι τα ίχνη της σκούπας που θα πουν ποιος είσαι». Πήγε στο κέντρο του δωματίου και άναψε ένα αρωματικό στικ. Σιγά σιγά πλησίασαν και άλλοι ηθοποιοί και σχηματίστηκε ο κύκλος της κουβέντας.

- Τον τελευταίο καιρό κάνετε κυρίως σεμινάρια σε διάφορες χώρες: Ιταλία, Ελλάδα, Γαλλία, Ισπανία και αλλού...
—Επιλέγω να κάνω τα πράγματα που μου αρέσουν: αναζητώ τη σοφία, την πνευματικότητα, το μυστήριο της ενέργειας της ζωής. Το θέατρο είναι ένας χώρος όπου μπορούμε να τα ανιχνεύσουμε όλα αυτά.
- Με τι τρόπους;
—Μέσα από αυτό που ονομάζω πρόγραμμα, δηλαδή μια σειρά ασκήσεων. Αναζητώ να βρω αυτό που συνδέει τους ανθρώπους.
- Θα ήταν ίσως χρήσιμο να μεταφέρουμε μια σύντομη εικόνα των προγραμμάτων
—Πόρτα εισόδου στη δουλειά είναι η φυσική άσκηση. Το σίλατ (ινδονησιακή πολεμική τέχνη), το κοντάρι, το τσί-τσι, ασκήσεις υγείας του ταοϊσμού... Το σίλατ επιτρέπει να γνωρίσουμε τη δομή και τη λειτουργία του σώματος. Δεν πρέπει να ειδοωθεί σαν πάλη αλλά σαν ανταλλαγή ιδρώτα, προσπάθειας. Ο δάσκαλός μου, ο Σουμπούρ Ραχαρτζά, μου έδωσε μια ολοκληρωμένη διδασκαλία όπου γινόταν φανερή η σχέση της πολεμικής τέχνης με τις δυνάμεις της φύσης, κάτι που υπάρχει και στο τσί-τσι. Το σίλατ δεν διαμορφώνει μόνο

την κίνηση αλλά και τη σκέψη. Το κοντάρι είναι ένας σπουδαίος δάσκαλος. Σου μαθαίνει να το ακολουθείς, να είσαι ευλύγιστος. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει ακόμα ασκήσεις με κρουστά που βοηθούν να αφουγκραστείς το ρυθμό του κειμένου, να τον νιώθεις να χτυπά μέσα σου. Επίσης, το τοτέμ, δηλαδή τη δημιουργία ενός προσωπικού χώρου, μιας εικόνας που φέρει το πνεύμα του χώρου και του ανθρώπου που το φτιάχνει – ένα προσωπικό σκηνικό.

- Το σεμινάριο έχει τίτλο «Αφύπνιση των τριών κόσμων: του σώματος, του συναισθήματος και της σκέψης ως βασική προϋπόθεση της δουλειάς του ηθοποιού»...
—Με ενδιαφέρει η έκφραση. Ο ηθοποιός πρέπει να δουλέψει και να ενώσει τους τρεις κόσμους: το σώμα, το συναισθήμα και τη σκέψη. Η καλή ισορροπία, η καλή υγεία είναι η βασική προϋπόθεση για την τέχνη του ηθοποιού, για να μπορεί να καταλαβαίνει και να εκφράζει την ποικιλία των ανθρώπινων καταστάσεων. Οι ασκήσεις υγείας του ταοϊσμού βοηθούν την κατανόηση της σχέσης ανάμεσα στα όργανα του σώματος και τα αισθήματα. Η ρυθμική άσκηση με το κόντο (ιαπωνικό τύμπανο)

εκτονώνει το αίσθημα. Το σίλατ βάζει σε κανάλι την ενέργεια. Τα κάτω του κονταριού και της πολεμικής τέχνης βοηθούν να ακολουθείς τη ροή. Στόχος είναι να φτάσει ο ηθοποιός στην κατάσταση που χρειάζεται για να μπορεί να τροφοδοτεί την ιστορία. Ο ηθοποιός είναι υπηρέτης της ιστορίας. Η ιστορία είναι πιο μεγάλη, πιο πλούσια, πιο σπουδαία από αυτόν.

Η ΤΕΛΕΤΟΥΡΓΙΑ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

- Θα ήθελα να μιλήσουμε για τη δουλειά σας. Με απλά μέσα: κοντάρια, κάποια πολύχρωμα σκοινιά, χάι-κον, φράσεις που τροφοδοτούν τη σκέψη, ο χώρος μετασχηματίζεται και σιγά σιγά δημιουργείται ένα είδος χαρούμενης τελετής, μια ομαδική γιορτή που νομίζω πως σε όλους μας λειτουργεί ενεργητικά.
— «Εμένα», λέει μια κοπέλα, «οι στιγμές αυτές με κάνουν να αγαπώ και να σέβομαι τον εαυτό μου και τους άλλους», «Τιμώ αυτό που δίνω». Η στιγμή γίνεται πολύτιμη», «Βαθαίνει μέσα μου η ανάγκη πειθαρχίας και συνειδήσης του εαυτού μου», «Σταματάει η απλή πραγματικότητα της ζωής και ξεκινά η μαγεία».
- Πώς δημιουργείς αυτή τη μαγεία, ποια είναι η εσωτερική πορεία, πώς την καθοδηγείς;
— Αυτό που ονομάζουμε τελετουργία είναι ένα τρόπος να χρησιμοποιείς τα αντικείμενα, να δουλεύεις τους χώρους... Πρώτα απ' όλα πρέπει να έρθω κοντά σας, να γνωρίσω τους ανθρώπους με τους οποίους θα μοιραστώ τη δουλειά. Επειτα, να αισθανθώ το χώρο, την ψυχή του. Στην Ινδονησία μιλάμε για Σα-Καλά-Πατρά, Χώρο-χρόνο-Κατάσταση. Μέσα στους τρεις κόσμους (σώμα, συναισθήμα, σκέψη) υπάρχει η πνευματικότητα, οτιδήποτε δεν είναι ορθολογικό. Ο άνθρωπος δεν μένει μόνο στο χειροπιαστό, στο υλικό. Υπάρχει αυτό που ονομάζουμε θρησκεία, πίστη, ενέργεια, αόρατο πνεύμα. Εδώ είναι η γέφυρα που μας ενώνει με το θέατρο. Το θέατρο κάνει ορατό το αόρατο.
- Το θέατρο για σας, μιλά στη σχέση του με το κοινό, θα μπορούσε να έχει τη μορφή

ορατό το αόρατο

ΑΝΑ, ΗΘΟΠΟΙΟ ΤΟΥ ΠΗΤΕΡ ΜΠΡΟΥΚ

μιας τελετής όπου το κοινό θα συμμετείχε.

— Το κοινό πάντα συμμετέχει. Η συμμετοχή είναι είτε υλική —ο θεατής πληρώνει— είτε πραγματική (είναι εκεί) είτε εσωτερική: αφηρνίζεται η φαντασία του.

• Έχω την αίσθηση πως το θέατρο που θα θέλατε να κάνετε θα επέτρεπε την αυθόρμητη ενεργή συμμετοχή του κοινού, σαν να μετείχε σε μια τελετή. Μια παράσταση που ο θεατής να νιώθει όπως νιώθει ο ηθοποιός.

— Όταν έκανα σεμινάριο στην Όσπια, κοντά στη Ρώμη, 25 άτομα συμμετείχαν. Καθημερινά και για δέκα ημέρες καθένας έρπιαχνε και ανέπτυσε το τοτέμ του, έγραφε φράσεις, ζωγράφιζε τη μάσκα του. Την τελευταία μέρα, κάθε ηθοποιός παρουσιάζε στο κοινό το κείμενό του, ένα ζωντανό τοτέμ. Ύστερα, όλος ο κόσμος, κοινό και ηθοποιοί, χόρευαν μαζί με τη συνοδεία της μουσικής.

• Αυτή η ανάγκη σου για τελετουργικό θέατρο από πού πηγάζει;

— Προέρχομαι από το Μπαλί. Εκεί, όταν γίνονται τελετές στους ναούς, παρουσιάζονται θεάματα στον εξωτερικό χώρο, ενώ στο εσωτερικό των ναών οι άνθρωποι χορεύουν, κάνουν προσφορές. Πιστεύεται ότι οι θεοί και οι δαίμονες παρακολουθούν την τελετή. Είμαστε υποχρεωμένοι να κάνουμε ζωντανά τα ακατανόητα στοιχεία του εαυτού μας. Ο παππούς μου ήταν μοναχός, τελετάρχης στο ναό του Ντενπασάρ. Θυμάμαι, έλεγε πως γύρω στις 2 η ώρα το πρωί κατεβαίνουν οι θεοί για να κάνουν ένα είδος προφητείας. Χρειάζεται ένα ανθρώπινο σώμα, ας πούμε ένας ηθοποιός, να μεταφέρει το πνεύμα των θεών. Ο επίλεκτος ονομάζεται *Πε μαν Κου* δηλαδή *Αυτός που κουβαλά τους Θεούς*, που κατοικείται από το πνεύμα τους. Ο Πεν μαν Κου τρέμοντας, εκστασιασμένος, μιλά σε μια ακατανόητη γλώσσα. Τον προσφέρουμε λουλούδια, φραγτό, φωτιά... Οι άνθρωποι εξηγούν γιατί π.χ. η συγκομιδή δεν ήταν καλή — ίσως γιατί δεν έγινε η κατάλληλη προσφορά στους θεούς. Την αυγή γίνεται λιτανεία με μουσικά όργανα, τραγούδια.

«Το θέατρο είναι ένα κρύσταλλο της ζωής», λέει ο Τάπα Σουντάνα.

Η ΑΝΑΤΟΛΗ, Η ΔΥΣΗ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

• Τι μπορεί να σημαίνει αυτό το θέατρο για ένα άνθρωπο της Δύσης

— Καταλαβαίνω πως ό,τι αδιόρατα με εμπνέει όταν ψάχνω στη Δύση, είναι μια επιστροφή σε μένα, στο Μπαλί. Αν η προσωπική ιδέα, όμως, περιλαμβάνει κάτι παγκόσμιο, υπάρχει συνάντηση του δημιουργού με την παράδοση και τον σύγχρονο κόσμο. Πιστεύω ότι η Δύση είναι το κεφάλι, η Ανατολή είναι η αίσθηση. Η Δύση και η Ανατολή είναι μέσα στον άνθρωπο. Δεν είναι γεωγραφικός προσδιορισμός.

• Στον άνθρωπο βρίσκουμε τις ίδιες ανάγκες

— Υπάρχουν οι ίδιες ανάγκες. Επιφανειακά

είναι πολύ διαφορετικοί αλλά αν ψάξουμε στο βάθος είναι το ίδιο. Εμπνεόμαστε από το ίδιο πράγμα, από τη ζωή. Πηγαίνουμε πάντα προς το κέντρο της ζωής — και το θέατρο είναι κάτι που βρίσκεται στη συνέχεια της ζωής, αλλά με διαφορετική πυκνότητα. Το θέατρο είναι ένα κρύσταλλο της ζωής.

• Αυτά που λέτε μου δίνουν την αίσθηση ενός ανθρωπιστή

— Το θέατρο είναι το βαρόμετρο της κοινωνίας. Οι πολιτικοί χωρίζονται σε δεξιούς και αριστερούς. Το θέατρο είναι ο δρόμος της μεσότητας, της ορθότητας. Αν δεν έχει ο ηθοποιός εσωτερική αλήθεια τι μπορεί να εκφράσει; Ο στόχος είναι ο άνθρωπος. Ο άνθρωπος στη δημιουργικότητά του.

Συνάντηση αρχαίου δράματος

της Ιωάννας Κλεφτόγιαννη

Η 9η Διεθνής Συνάντηση Αρχαίου Δράματος (14-19.7), που διοργάνωσε το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών, φιλοξένησε διεθνές συνέδριο και χοροδραματικές παραστάσεις. Καλλιτέχνες από όλο τον κόσμο, ιδιαίτερα όμως από την Ανατολή, και επιστήμονες από όλες τις ηπείρους συγκεντρώθηκαν στους Δελφούς και «συντονίστηκαν» από κοινού υπό το γενικό θέμα της Συνάντησης: «Περί Ιστορίας και Μύθων, θέατρο-κίνηση-μουσική».

Αοριστία και κοινοτοπίες. Πολλοί ήταν εκείνοι που προσήψαν αυτές τις μορφές σε πολλούς ομιλητές της Συνάντησης. Παρ' όλα αυτά, υπήρξαν εισηγήσεις που είχαν ενδιαφέρον. Ορισμένες απ' αυτές παρουσιάζουμε στη συνέχεια.

Στη Μήδεια, τη ζηλότυπη σύζυγο, τη μάγισσα-δαίμονα, την ηρωίδα, και τέλος τη βάρβαρη αναφέρθηκε η **Μάριαν Μακντόναλντ** (θεατρολόγος στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια). Αντλώντας τα παραδείγματά της από τον κόσμο της όπερας, από τις εκδοχές για τη Μήδεια των Μαρκ Αντουάν Σαρπεντιέ, Λουίτζι Κερουμπίνι, Τζοβάνι Πατσίνι και Μίκη Θεοδωράκη, η καθηγήτρια προσπάθησε να δείξει πόσο έντονη είναι στο έργο των μουσουργών η αποτύπωση της θέσης της γυναίκας μέσα στην κοινωνία, αλλά και της εξέλιξης του γυναικείου ζητήματος.

Στις απόπειρες διακωμώδησης του τραγικού Οιδίποδα αναφέρθηκε ο **Φάνης Κακωιδής**. Ο καθηγητής τόνισε πως «όταν ξέρουμε πόσο αδιάστατοι ήταν πάντα οι κωμικοί να διακωμωδούν ακόμη και τους θεούς τους ίδιους, φαινομενικά είναι παράδοξο το γεγονός ότι η συγκομιδή της εποχής είναι εξαιρετικά φτωχή». Ο ομιλητής δεν παρέλειψε να αναφερθεί στην παρωδία της Μήδειας από το Θέατρο Σκιών του Π.

Μιχόπουλου αλλά και στην πολύκροτη πια Μήδεια του Μπόστ, με έναν Οιδίποδα, τυφλό ζητιάνο, που επιδιώκει να προσληφθεί, χωρίς όμως επιτυχία, ταμίας σε τράπεζα...

Ο **Τζέιμς Ντίγγλ**, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Κάιμπριτζ, προσπάθησε μέσα απ' τη διαλεκτική των κειμένων της Μήδειας του Νεόφρονα και του Ευρυπίδη, να δείξει ότι σε καμία περίπτω-

ση ο Ευριπίδης δεν μιμήθηκε το Νεόφρονα –όπως τουλάχιστον πιστευόταν παλαιότερα– γιατί «η ποίηση του δευτέρου είναι πολύ κακής ποιότητας και ως εκ τούτου είναι φύση αδύνατον ο Ευριπίδης να είχε συγκρατήσει ένα τέτοιο δείγμα κακής ποιητικής δημιουργίας».

Στη μυθοπλασία ως ανθρώπινη ψυχική ανάγκη και αναγκαίο όρο για την επιβίωση αναφέρθηκε ο **Ιάκωβος Καμπανέλλης**. Τα παραδείγματά του, αντλούμενα από προσωπικά βιώματα, ήλθαν να επισφραγίσουν την άποψή του ότι με την μυθοπλασία η ύπαρξη χορταίνει και γεμίζει ελπίδα.

Στα άδυτα της συνείδησης και του ασυνειδήτου της Μήδειας έκανε μια βουτιά με την εισήγησή του ο **Μπενεντέτο Μαρτσούλο**. Για τους Οδυσσείς στη Λογοτεχνία και του Οδυσσέα του Καμπα-

νέλλη μίλησε ο **Ανδρέας Παναγόπουλος**, για το μύθο και την ιστορία στην ελληνική δραματολογία του αρχόμενου 19ου αιώνα η **Άννα Ταμπάκη**, για τη φωνή και τον ποιητικό λόγο ο **Σπύρος Σακκάς**, για το μύθο του Ιππόλυτου ο αμερικανός καθηγητής της θεατρολογίας **Καρλ Μούλλερ**, για τους ελληνικούς μύθους σε σχέση με τους ισλανδικούς ο ισλανδός σκηνοθέτης και θεατρικός συγγραφέας **Σβάν Άιναρσον**, για τον Αντρέι Σέρμπαν η

Σκηνή από τη συγκλονιστική Μήδεια της Χαμπέι Μπάτζι Όπερα. Ο Ευριπίδης, σε παραδοσιακή κινεζική όπερα.

Μαρίνα Κοτζαμάνη, για το χορόδραμα Κατάκλι η **Λία Μελετοπούλου**...

Αυτά όσον αφορά το Συμπόσιο. Όσο για την πληθώρα των χοροδραματικών εκδηλώσεων εκείνο που μπορεί κανείς να πεί με σιγουριά ότι επέτυχε ήταν η συνάντηση-γνωριμία του κοινού με κάποιους άλλους (άγνωστους και, ίσως, εξωτικούς) πολιτισμούς και

τρόπους καλλιτεχνικής έκφρασης. Όμως, και σ' αυτή την περίπτωση αισθητή ήταν η απουσία αμιγούς θεατρικής παράστασης, αφού όλες οι παρουσιάσεις ήταν χοροθεατρικές, γεγονός που ήλθε εκ παραλλήλου να διαφεύσει τον ίδιο τον τίτλο της Συνάντησης (θυμίζουμε: «Θέατρο-Κίνηση-Χορός»).

Πιο συγκεκριμένα:

- Οι παραστάσεις ξεκίνησαν με τον Ορέστη, ένα χορόδραμα βασισμένο σε αποσπάσματα της *Ορέστειας* του Αισχύλου, της *Ηλέκτρας* του Σοφοκλή, του *Ορέστη* του Ευριπίδη και, τέλος, του *Ορέστη* του Γιάννη Ρίτσου. Μια δουλειά με τη σκηνοθετική-χορογραφική υπογραφή του **Ισιδώρου Σιδέρη**, όπου οι συμβολισμοί ήταν έντονοι και αναμφισβήτητοι, οι χορογραφίες παρουσίαζαν νεωτερικές προτάσεις, αλλά ο λόγος, όπου παρεμβαλλόταν, μάλλον έπληττε το συνολικό θέαμα. Από τα «δυνατά»

στοιχεία της παράστασης η μουσική του Γιάννη Μεταλλινού, και ίσως κι η προσήλωση σ' έναν *Ορέστη*, αυτόν του Γιάννη Ρίτσου (προς αποφυγήν νοηματικού συνονθυλεύματος).

- Με τίτλο *Για την Αντιγόνη* παρουσιάστηκε τη δεύτερη μέρα των εκδηλώσεων η παράσταση του Εθνικού Κέντρου Χορογραφίας του Μονπελιέ. Μια παραγωγή που συγκέντρωσε όλες τις φυλές, προσπαθώντας να υπερβεί τα εθνικά και φυλετικά όρια. Ζωντανία, έντονοι ρυθμοί, εμπνευσμένες χορογραφίες, πολυχρωμία, υπό την «έξυπνη» χορογραφική καθοδήγηση της **Ματίλντ Μονιέ**, σκηνογραφική «ευελιξία» που «έδενε» με τα εκάστοτε κοστούμια και χορογραφίες, σε δύο ώρες γεμάτες ευχάριστο θέαμα, που εύλογα όμως προκάλεσε τα ερωτήματα του κοινού: «Ποια σχέση έχει με το αρχαίο δράμα;».

- Την επόμενη (και τρίτη) ημέρα της συνάντησης η ράγκα (πανάρχαιο μουσικό ινδικό είδος που συνοδεύεται πάντα από ποιητικό λόγο) του ινδού ερμηνευτή του μπανσόνρι, **Χαρίπρασαντ Καουράζια**, αναφερόταν στον Μεγαλέξανδρο. Ο παραδοσιακά ντυμένος μουσικός, που συνοδεύταν από τρία ακόμη παραδοσιακά ινδικά όργανα, ταξίδεψε το κοινό του αρχαίου σταδίου σε άλλες μουσικές σφαίρες, ερμηνεύοντας με πάθος τη μουσική που ο ίδιος είχε γράψει και δημιουργώντας αναπόφευκτους συνειρμούς με τις μουσικές του Σπανουδάκη. Τόσο οικεία ήταν τα ακούσματα του παλαίμαχου μουσικού στο κοινό, που τον καταχειροκρότησε.

- Γκροτέσκ, πολυχρωμίες, ασυνήθιτη μεγέθη για τα δικά μας δεδομένα, ήταν η ταυτότητα της πρότασης του Διεθνούς Κέντρου Χορού «Κατακάλι» του Ν. Δελχί, την ίδια βραδιά, για τις *Βάχχες* του Ευριπίδη. Τέσσερις περίπου ώρες τελετουργίας (προσευχής, αυτοσυγκέντρωσης) πριν την παράσταση και το θέαμα που παρείχε το Κατακάλι ήταν πράγματι φαντασμαγορικό, ενώ συγχρόνως παρέπεμπε σε πρωτολειαικές μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης, που ανιχνεύεται στα βάθη των αιώνων.

- Ιδιαίτερη αίσθηση προκάλεσε, στην παράσταση των «τεράστιων μεγεθών», ο χορός των νεαρών ινδών μαινάδων, που μονάχα με τις εκφράσεις του προσώπου και το παιχνίδισμα των τεράστιων κατάμαυρων ματιών τους «έδινε παράσταση μέσ' στην παράσταση, αντικαθιστώντας και αναπληρώνοντας την ανιπαρξία λόγου» (η αφήγηση του έργου γινόταν από τραγουδιστή που συνο-

Κίνηση, έθνικ στυλ και πρωτοτυπία, στην πολύχρωμη *Αντιγόνη* από το Μονπελιέ.

δευόταν ζωντανά από παραδοσιακά ινδικά όργανα).

- Και μία ακόμη παρουσίαση των *Βαχχών* του Ευριπίδη, αυτή τη φορά από το Εθνικό Θέατρο της Όπερας του Πεκίνου. Σε μια παράσταση που έσπασε τις «νόρμες» της κινεζικής όπερας και «υποδύθηκε» τον ελληνικό τρόπο παρουσίασης δράματος. Ελληνικότροπη μουσική –γραμμένη από κινέζο μουσικό–, κοστούμια που παρέπεμπαν στα αντίστοιχα κοστούμια εποχής όπως καθιερώθηκαν από τις θεατρικές αντιλήψεις του Ροντήρη για την τραγωδία, αλλά και σκηνοθετικό νήμα που παρέπεμπε σε ελληνικό ανέβασμα, η παράσταση, αν εξαιρεθεί η γλώσσα θα μπορούσε να ήταν ελληνική παραγωγή. Εξαιρετικά εκφραστικές ήταν και οι μάσκες του χορού.

- Τελευταία παράσταση ήταν η *Μήδεια* της Χεμπέι Μπάντζι όπερας της Κί-

νας. Μια παράσταση στην οποία οι θεατές μπόρεσαν πλέον να δουν την παραδοσιακή μορφή της κινεζικής όπερας. Χορός, ακρίβεια στην κίνηση, ακροβατισμοί, πολεμικές τέχνες και λόγος, σε ένα υπερθέαμα.

Μια σειρά παραστάσεις δίνονταν καθημερινά και στο σπίτι του Σικελιανού:

- Πρώτη παράσταση η *Κλυταιμνήστρα*, σε μια πρόταση χορού από τη **Λία Μελετοπούλου** και το «Μικρό Χορευτικό Θέατρο». Δραματοποιημένη έντονη κίνηση, συναισθηματική φόρτιση μέσα απ' την κίνηση –όχι το χορό– και την έκφραση, σε μια παράσταση που θύμιζε έντονα σκηνές βωβού κινηματογράφου.

- Προκλητική θέλησε να είναι η πρόταση του **Σωτήρη Χατζάκη** και του Θεάτρου «Πολιτεία». Σε μια προσπάθειά του να δικαιολογήσει την ένταξη αποσπασμάτων της ήδη έτοιμης παράστασης της *Φόνισσας* του Παπαδιαμάντη, στο πλαίσιο της Συνάντησης, ο σκηνοθέτης «καπέλωσε» τη βραδιά διαβάζοντας την προσωπική του θέση περί ομοιοτήτων λαϊκού δρώμενου (τουτέστιν, *Φόνισσα*) και αρχαίου δράματος, βερμπαλιζώντας και διαστρεβλώνοντας, κάποιες στοιχειώδεις θέσεις περί αρχαίου δράματος, και δίνοντας μονάχα το «περιθώριο» λίγων λεπτών στους ηθοποιούς (ανάμεσά τους και η Λυδία Κονιόρδου) να αρθρώσουν θεατρικό λόγο.

- Προσεγγίζοντας τις πηγές: αυτός ήταν ο τίτλος της παράστασης του **Άρη Ρέτσου**. Ολομόναχος, με μια μάσκα κι ένα έγχορδο, ο ηθοποιός έδωσε τη δυνατότητα πειραματίσθηκε αποδίδοντας την *Αντιγόνη* του Σοφοκλή στο πρωτότυπο κείμενο.

- Τελευταία παράσταση, η *Μήδεια* της **Βολφ** από το θέατρο «Σημείο». Ένας τεράστιος συμπαγής πάγος που έλιωνε πολύ αργά και μια πολυξωνική σιδηροκατασκευή ήταν η σκηνογραφική πρόταση της **Λίλυς Πεζανού**, σε μια παράσταση που –απίστευτο κι, όμως, αληθινό– ο ένας μετά τον άλλο αποκοιμιόταν – ακόμη και οι επώνυμοι των πρώτων σειρών.

Μονάχα όταν ο Ιάσωνας, **Γεράσιμος Δεστούνης**, έδωσε μια κλωτσιά στον πάγο –που μάλλον συμβόλιζε ανθρώπινο κορμί, αφού λίγο πριν ο ηθοποιός του είχε φορέσει το σακάκι του– και θρυμματίζοντάς τον σε πολλά μικρά κομμάτια προκαλώντας εκκωφαντικό θόρυβο, οι κοιμισμένοι θεατές επανήλθαν στην «τά-ξη».

SHAHZIA SIKANDER, *Veil 'n Trial*, 1997. Ακρυλικό σε λινό 3 πάνελ
168x244 το καθένα.

Global Vision II, Ν. Υόρκη via Καλκούτα

του Μάνου Στεφανίδη

- Μπορεί ν' αναστραφεί η ήδη δεσμοδετημένη, από τις αρχές του αιώνα πορεία;
- Μπορούν τα καλλιτεχνικά κέντρα με αντιστροφή των ισχυουσών συνθηκών να επηρεασθούν από τις περιφέρειες;
- Πού αρχίζουν τα όρια και πού τελειώνουν οι σχέσεις του διπόλου «εθνικό-διεθνικό» καθώς βαδίζουμε, λόγω παγκοσμιοποίησης, σε κοινές, ομαδοποιημένες συμπεριφορές και ομοιόμορφες κουλτούρες;

Αυτά τα ερωτήματα, πάνω-κάτω, έθετε η έκθεση, «περί-πάτρης» που οργανώσα πριν από δύο χρόνια με τη συνδρομή του Ιδρύματος ΔΕΣΤΕ στο «Σπίτι της Κύπρου». Μ' αυτά τα ερωτήματα επίσης προλόγιζα πέρσι τον Νίκο Χαραλαμπίδη, όταν εκπροσωπούσε την Κύπρο στην Biennale Βενετίας.

Αυτός είναι grosso modo και ο προβληματισμός της τριμερούς έκθεσης Global Vision που παρουσιάζεται στο νεότευκτο κέντρο του ΔΕΣΤΕ, στο Νέο Ψυχικό. Μόνο που εδώ ανθολογούνται περισσότερες της μιας εθνικές κουλτούρες ή τοπικές ιδιαιτερότητες. Οφείλω να πω εξαρχής ότι ο εκθεσιακός χώρος του ΔΕΣΤΕ είναι κάτι εξαιρετικά θετικό για τον τόπο διότι διευρύνει τους διαύλους επικοινωνίας με το εξωτερικό και γιατί, λόγω Δάκη Ιωάννου, μπορεί να παρέμβει στο διεθνές καλλιτεχνικό γίγνεσθαι, και τις επιλογές του, όπως συνέβη πρόσφατα με την περίπτωση Α. Ψυχούλη! Και ασχέτως του αν συμφωνεί κανείς ή όχι με όλες τις προτάσεις ή την πολιτική του ιδρύματος, δεν μπορεί παρά να εξάγει τη

σοβαρότητα της παρουσίας του: πόσο μάλλον που ευρύτερα στον εικαστικό χώρο περισσεύουν μεν οι εξαγγελίες αλλά κατ' ουσίαν ελάχιστα πράγματα συμβαίνουν.

Σε παλιότερο τεύχος του *Αντί* (663) ο Θανάσης Μουτσόπουλος παρουσίασε την πρώτη ενότητα του Global Vision. Αξίζει τον κόπο, νομίζω, ν' ασχοληθεί κανείς με τη δεύτερη ενότητα των εξι-παρουσιαζόμενων καλλιτεχνών από την Ταϊλάνδη, την Κίνα, την Τζαμάικα, το Βέλγιο και το Πακιστάν. Είναι ενδεικτικό ότι συστηματικά στον ελληνικό χώρο ξένους δημιουργούς μάς έχει παρουσιάσει μόνο η γκαλερί Bernier, λειτουργώντας εδώ και σχεδόν δύο δεκαετίες ως ένα ιδιότυπο εναλλακτικό μουσείο της σύγχρονης διεθνούς τέχνης.

Στόχος του Global Vision είναι, όπως ήδη είπαμε, ν' ακολουθήσει τα trends των nineties που προβάλλουν λογής μειονότητες, περιθωριοποιημένες ομάδες ή καλλιτέχνες από την περιφέρεια (afro, latin, caribbean ή aboriginal art). Λίγο παλιότερα ήταν σ' έξαρση η τέχνη των φεμινιστριών ή των ομοφυλοφίλων με έντονο τον πολιτικό-

ακτιβιστικό χαρακτήρα. Τώρα, όπως συμβαίνει και με το χώρο της ελαφράς μουσικής, το ethnic στοιχείο δεν θεωρείται πια φοκλόρ ούτε επαρχιώτικη αφέλεια, αλλά προβάλλεται στην πρώτη γραμμή. Βέβαια, για να επιλεγεί ως politically correct ένας καλλιτέχνης, λ.χ. απ' την Κίνα ή την Αίγυπτο, πρέπει να καλύπτει κάποια standards που θέτει με αυστηρότητα το αποφασίζον και ελέγχον την καλλιτεχνική αγορά μητροπολιτικό κέντρο· εν προκειμένω η Ν. Υόρκη. Αρα, κατ' ουσίαν, το Global Vision είναι η άποψη που έχουν οι ΗΠΑ ως βασικοί διαμορφωτές του παγκόσμιου γούστου, σχετικά με το τι αξίζει από τις γειτονίες του Global Village και τι όχι. Και, στην πραγματικότητα, οι μη δυτικοί καλλιτέχνες εκπροσωπούν την τοπική τους ιδιαιτερότητα ακριβώς για να πιστοποιήσουν τη δύναμη ή την ακώλυτη λειτουργία των μηχανισμών του κυρίαρχου μητροπολιτικού κέντρου.

Προσωπικά νομίζω ότι τελικά αυτό που προβάλλεται, έστω και αν δεν ομολογείται, είναι η γραφικότητα των μη δυτικών παραδόσεων, ο εξωτισμός των ιθαγενών πολιτι-

σμών και όχι η βαθύτερη γνώση των χαρακτηριστικών ή της ιδεολογίας τους. Ο δυτικός άνθρωπος δεν μπορεί να συλλάβει, έτσι αβασάνιστα και χωρίς μύηση ή χρόνο, τις πολιτιστικές πληροφορίες που φέρουν, π.χ., τα βότανα του «Οίκου της Ελπίδας» του Ταυλανδέζου Montien Boonma, ούτε την ιεροτελεστία των κινέζικων «ανακουφιστικών» δοχείων του Chen Zhen, αλλά μένει απλώς στην επιφάνειά τους. Όμοια όπως δεν θα μπορούσε να καταλάβει την μυσταγωγία του Ζεϊμπέκικου, ενός ανδρικού, μυστικιστικού-θεατρικού δρωμένου που χορεύεται κατά μόνος ή τις τελετές της πυροβολισίας που εκτελούν οι Αναστενάρηδες του Αγίου Κωνσταντίνου· τελετές από τις οποίες ένας ξένος θα απεικόνιζε μόνο την ευχαρίστηση κάποιων εντυπωσιακών έγχρωμων φωτογραφιών.

ΦΥΛΕΤΙΚΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ: ΕΝΑ ΣΥΝΘΕΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Κατά τη γνώμη μου, η φυλετική πληροφόρηση είναι ένα πρόβλημα σύνθετο και ευαίσθητο που χρήζει περαιτέρω διερεύνησης. Η ανακάλυψη εκ νέου της οραματικής Ανατολής από τους Δυτικούς – είχε συμβεί πάλι το ίδιο φαινόμενο και στις αρχές του αιώνα με τον Gauguin, ή τον Nolde αλλά και λίγο μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Θυμίζετε την κλίση προς το Ζεν που είχαν οι αμερικανοί αφηρημένοι εξπρεσιονιστές – απλώς αποδεικνύει το ασύμβατο κάποιων πραγμάτων. Το φαινόμενο, δηλαδή, να επιχειρείται να προσεγγισθεί ό,τι θεωρείται ως «Ανατολή» με τους τρόπους της Δύσης. Κάτι τέτοιο μου θυμίζει το video-clip του Michael Jackson για το τραγούδι του Earth Song (ένα είδος Global Vision της ποπ μουσικής): Ο Jackson τραγουδά και εναλλάσσονται σκηνές από πρόσφυγες στην πρώην Γιουγκοσλαβία, αφρικανούς νομάδες, και aboriginals που προσεύχονται ή που εκφράζουν τη δυστυχία τους για τις καταστροφές που υφίσταται ο πλανήτης. Επίσης παρεμβάλλονται εικόνες από εσχιμώους που σκοτώνουν φώκιες, δελφίνια αιχμαλωτισμένα σε δίχτυα και πυροβολημένους ελέφαντες. Το video-clip αποτελεί μιαν υπερπαραγωγή που θα κόστισε ότι το μισό *Underground* του Κουστουρίτσα και πάνω-κάτω υποστηρίζει ότι όλες οι φυλές της γης θα ξαναβρούν τη χαμένη τους αθωότητα χάρη στη δράση αυτού του χαρισματικού, του λευκού –πλέον– καλλιτέχνη Michael.

Υπό την έννοια αυτή πιο ουσιαστικά ως προς τη διερεύνηση του προβλήματός μου φαίνονται τα έργα κάποιων δικών μας δημιουργών, τα οποία νομιμοποιούν τη μο-

ντερνιστική τους πρόθεση μέσα από την πιο επώδυνη πατριδογνωστική διαδικασία (Χατζημιχάλης, Ξένος, Αλεξίου, Λοιζίδου κ.ά.). Σε μια πρόσφατη συνέντευξη στην *Ελευθεροτυπία*, η Ρέα Γαλανάκη μιλώντας για το μυθιστόρημά της *Ελένη ή ο Κανένας*, το αφιερωμένο στη συνταρακτική ζωή της πρώτης έντεχνης ελληνίδας ζωγράφου Ελένης Μπάκουρα, μητέρας του πρώιμου ιμπρεσιονιστή μας Ιωάννη Αλταμούρα, δήλωνε επιγραμματικά: «*Η οικουμενικότητα βγαίνει από τη βαθιά σπουδή του εθνικού*».

– Πώς, λοιπόν, κοινωνείται η οικουμενική κληρονομιά; Ο Μοντερνισμός ανέκαθεν έθετε αυτό το πρόβλημα. Από τις μάσκες του Picasso ως το βουδισμό του George Brecht και τα ταξίδια στα μοναστήρια Zen του M. Tobay. Όσον αφορά επίσης μια τέχνη που ν' απευθύνεται στις αισθήσεις, θυμίζετε τον φλουξίστα Dieter Roth και τα γλυπτά του από μπαχάρι ή σοκολάτα. Στις μέρες μας όμως κάθε προσωπική ετερότητα κάθε πρωτογένεια μοιάζει φαλκιδευμένη από τη λογική και τους μηχανισμούς της αγοράς. Είναι αυτό που υποστηρίζει ο F. Lyotard όταν λέει: «Ζούμε διά μέσου, μέσω διαμεσολαβημένων εικόνων, έχοντας παραχωρήσει το δικαίωμα της πρωτογένειας σε κάποιους πρωταγωνιστές. Σήμερα οι μεγάλες ιδέες πρέπει να καταστούν λαϊκό κτήμα, δηλαδή ν' απο-ιδεολογικοποιηθούν. Αυτό το χρυσάφι της πολιτιστικής κληρονομιάς, που κάποτε χλευαζόταν ως η υψίστη οπισθοδρόμηση, σήμερα «προσφέρεται» μέσα από διαδικασίες super market. Σκέφτομαι πως ο πράσινος J. Beuys με τη δράση του «I like America και America likes me», που πραγματοποίησε στη νεοϋορκέζικη γκαλερί του René Block το 1974, ζήτησε σε μιαν εποχή έκπτωσης του μεγάλου έργου να μιλήσει για τη γλώσσα ως μεγάλο έργο. Η συμφιλίωσή του με το κογιότ, το τσακάλι της αμερικανικής ηπείρου, μέσα από μια τριήμερη συνύπαρξη, επέτρεψε αργότερα στον Kevin Kostner να καταστήσει μια μεγάλη ιδέα κοινόχρηστη στο φιλμ *Dancing with the wolves*. Υπό την έννοια αυτή η επάρκεια των παλαιότερων πολιτισμών (Ινδία, Κίνα) είναι περίπου αδύνατον να γίνει κατανοητή στο σύνολό της από τη δυτική κοινωνία, την εθισμένη στον υπερβολικό ατομοκεντρισμό και στην αθροιστική εξίσωση: ευημερία=κατανάλωση.

Πάντως το ΔΕΣΤΕ, ταράζοντας τα νερά και στοχεύοντας σε πολλαπλούς στόχους –επικοινωνιακούς, παιδευτικούς, αισθητικούς–, θέτει, επιτέλους, προβλήματα που ελάχιστα τίθενται στον τόπο μας και σκιαγραφεί μιαν «περί πάτρης» διαδικασία μέ-

σα από τις αξίες της οικουμενικότητας ή παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον. Επαναλαμβάνω πάντως πως το πρόβλημα είναι όντως δύσκολο και συχνά μπορεί να οδηγήσει σε συγχύσεις.

Στον πρόλογο του δεύτερου φυλλαδίου, για παράδειγμα, που υπογράφει η Κατερίνα Γρέγου, διευθύντρια του Κέντρου, διαβάζουμε: «*Όπως και στην πρώτη παρουσίαση της σειράς, η έκθεση δεν ασχολείται με κατεστημένες ιδέες περί εθνικότητας, πολιτιστικά στερεότυπα ή ορισμούς της "εθνικής" τέχνης, αντίθετα, συνεχίζει έναν υπερεθνικό διάλογο...κ.λπ.*». Όμως οι μνημειώδεις εγκαταστάσεις των πέντε από τους έξι καλλιτέχνες πραγματοποιούν ακριβώς συνειδητές αναφορές σε συγκεκριμένα πολιτιστικά στερεότυπα. Και συνεχίζει το κείμενο της κ. Γρέγου λίγο πιο κάτω: «*Το αποτέλεσμα είναι η δουλειά των καλλιτεχνών αυτών να θίγει μια σειρά από θέματα: μνήμη, ιστορική κληρονομιά και πολιτιστική παράδοση, αλλά και την κατάλυση των διακρίσεων μεταξύ "ανατολής" και "δύσης", σοσιαλιστικής και καπιταλιστικής ιδεολογίας*». Δεν αποτελεί όμως αυτή η αποστροφή αντίφαση ως προς τα προηγούμενα; Η αναφορά στην πολιτιστική μνήμη και τη διαπολιτισμικότητα της εικαστικής δημιουργίας συνιστά ένα όντως δύσβατο εγχείρημα. Πάντως η συλλογή του Δάκη Ιωάννου, εξελισσόμενη σταθερά, βρίσκεται σε μιαν άκρως ενδιαφέρουσα διαδικασία ανανέωσης. Άλλοτε προσέγγισε τη σύγχρονη τέχνη μέσω του Τζεφ Κουνς, σήμερα χαρτογραφεί τις νεοϋορκέζικες τάσεις via Καλκούτα. Ο κόσμος αλλάζει κι εμείς μαζί του, αλλά ο Beuys είναι σταθερά επίκαιρος όταν πρόετρεπε: «*Ας αρμεξούμε την ενέργεια της ανθρωπότητας*».

Ο Δημοσθένης Δαββέτας, ποιητής και κριτικός τέχνης που μοιράζεται ανάμεσα στο Παρίσι και την Αθήνα, καταγράφει έτσι μια συνομιλία του με τον Jean Michel Basquiat (1960-1988), τον έγχρωμο νεοϋορκέζο ζωγράφο της Bad Painting με το δραματικό τέλος που είχε πατέρα Αιτιανό και μητέρα Πορτορικάνα. Ρωτά ο κριτικός: «*Στη δουλειά σου υπάρχουν εικόνες των Τοτέμ, των πρωτόγονων σημείων ή των φετίχ. Είναι η ανάζητηση των αφρικανικών ριζών σου; Και ο Basquiat: «Δεν πήγα ποτέ στην Αφρική. Μεγάλωσα και επηρεάστηκα καλλιτεχνικά από το νεοϋορκέζικο περιβάλλον μου. Όμως έχω μια πολιτιστική μνήμη. Δεν χρειάζεται να πάω να την ψάξω, την έχω μέσα μου. Υπάρχει και είναι εκεί στην Αφρική.»*

Το πρόδεμα «υπέρ» (hyper) τίθεται συχνά πριν από έννοιες όπως: πραγματικότητα, τεχνολογία, χώρος, αισθητική, κείμενο και αυτές είναι πλέον κοινόχρηστοι όροι της γλώσσας της τεχνολογίας και του πολιτισμού. Η διαφορά ανάμεσα στην έννοια της υπερπραγματικότητας από αυτή της πραγματικότητας αφορά την επιβολή και την υπεροχή της εικόνας πάνω σ' αυτό που θεωρείται πραγματικό.

Υπερ-πραγματική πραγματικότητα

της Αργυρώς Μαντόγλου

Ο γάλλος στοχαστής **Ζαν Μπωντριγιάρ** συχνά θέτει τον όρο πραγματικότητα εντός εισαγωγικών, υπονοώντας ότι ο όρος που πάντα εθεωρείτο δεδομένος τώρα έχει τεθεί υπό αμφισβήτηση. Η θεωρία του προσπαθεί να ερμηνεύσει τη φύση και τη δύναμη των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Μαζί με άλλους σύγχρονους γάλλους θεωρητικούς, όπως τον **Λιοτάρ**, έχει υιοθετήσει τις θεωρίες του μεταμοντερνισμού, δηλαδή της υπεροχής της εικόνας έναντι του σημείου, της απεικόνισης έναντι της αναφοράς, της τεχνολογίας έναντι της φύσης και της κατανάλωσης έναντι της παραγωγής. Ισχυρίζεται πως όσο η πληροφόρηση αυξάνεται τόσο το νόημα μειώνεται ενώ η υπερπραγματικότητα (hyper-reality) ως «εκστατική έκφραση της πραγματικότητας» τείνει πλέον να αντικαταστήσει αυτό που θεωρούμε πραγματικό.

Ο Μπωντριγιάρ καθώς και ο **Ουμπέρτο Έκο** επικεντρώνονται στην κρίση της απεικόνισης, η οποία δεν έχει μόνο επιρεάσει τον σύγχρονο πολιτισμό αλλά και –ως ένα βαθμό– τον έχει κατασκευάσει. Αυτή η κρίση είναι κύρια στον μεταμοντερνισμό διότι δεν αφορά μονάχα την κατανόηση του πολιτισμού αλλά και την παραγωγή του. Ο Μπωντριγιάρ αμφισβητεί τη θεωρία του Σωισσύρ για το σημείο, δηλαδή την ιδέα πως η πραγματικότητα παρέχεται στη συνείδηση άμεσα και χωρίς μεσολάβηση.

Υποστηρίζει πως τα πράγματα που ονομάζουμε και βιώνουμε δεν αντιστοιχούν σε κάποια πραγματικότητα. Ζώντας στην εποχή της υπερπραγματικότητας η εικόνα έχει αποδεσμευτεί από την

αναφορά της. Υπάρχουν μόνο μοντέλα πραγματικότητας και όχι μία και αυθεντική. Αν πιστέψουμε τον Μπωντριγιάρ, ζούμε πλέον στην εποχή της τέλεις αυτονομίας του σημαίνοντος που τώρα αναφέρεται μονάχα σε άλλα σημαίνοντα και ποτέ σε κάποια πραγματικότητα. Τα όρια ανάμεσα στο πραγματικό και στο φανταστικό διαβρώνονται και η παλιά τους αντίθεση παύει να υφίσταται.

Hyper σημαίνει να προσδιορίζεις από τα σημεία και ν' αποβάλλεις κάθε δική σου ταυτότητα, δηλαδή πρόκειται για μια σειρά μοντέλων του πραγματικού χωρίς αφετερία υπερπραγματική.

Η διαφορά ανάμεσα στην πραγματικότητα και στην πλάνη έχει εξαφανιστεί μαζί με τη «μιαγιά των ιδεών». Στον υπερπραγματικό κόσμο η σχέση ανάμεσα στην ύπαρξη και στο φαινόμενο ή ανάμεσα στο πραγματικό και στο νόημα του έχει εξαιρεθεί. Η μίμηση δεν μπορεί πλέον να αποκλυφθεί, γιατί η πραγματικότητα μας είναι αυτή ακριβώς η μίμηση. Η ζωή στην εποχή της εικόνας σημαίνει την κατοίκηση ενός κόσμου όπου εικόνες ακολουθούν άλλες εικόνες, σημεία αναφέρονται σε άλλα σημεία και όλες οι προηγούμενες αντιθέσεις και αναφορές στην πραγματικότητα έχουν διαλυθεί.

Οι μεταμοντέρνες τεχνολογίες της επικοινωνίας, και ιδιαίτερα η τηλεόραση, λειτουργούν ως μια σταθερή πηγή παραγωγής εικόνων. Παρέχουν διαρκώς εικόνες που αναφέρονται σε άλλες εικόνες και μ' αυτόν τον τρόπο η όλη αίσθηση της ιστορικότητας χάνεται, καθώς τα σημεία αντανakλούν μονάχα τον εαυτό τους και τί-

ποτα έξω από αυτόν. Το νόημα της ιστορικότητας έχει τελειώσει. Κανένα γεγονός δεν έχει συνέπειες, είναι ανοιχτό σε κάθε δυνατή ερμηνεία, αν και καμία από αυτές δεν είναι ικανή να προσδώσει το νόημά του. Όταν βλέπει κάποιος τις ειδήσεις στην τηλεόραση μοιάζουν με ένα κολλάζ αποσπασματικών εικόνων, όπου κάθε εικόνα είναι μια προσομοίωση, μια τέλεια αντιγραφή χωρίς αυθεντική αναφορά, δηλαδή μια Υπερ-πραγματική πραγματικότητα. Το παρελθόν και αυτό που ονομάζουμε ιστορία χρησιμοποιείται μόνο ως πηγή εικόνων. Υπάρχει μία απόλυτη άρνηση της ιστορικότητας και όλα απορροφώνται στο παρόν. Ο Μπωντριγιάρ προτείνει πως, αντί να αντιλαμβανόμαστε τον πολιτισμό ως ένα αποτέλεσμα διαφορετικών στρατηγικών και μεθόδων της εξουσίας, θα έπρεπε να τον δούμε ως μια μέθοδο αποπλάνησης. Ισχυρίζεται πως η ιδεολογία της εποχής μας είναι αυτή της Επιθυμίας και πως η στρατηγική της υπερ-πραγματικότητας είναι αυτή της αποπλάνησης. Γράφει: «Αν ένα απλό αντικείμενο μπορεί απλώς να εξουσιαστεί, το υποκείμενο του πόθου θα πρέπει να αποπλανηθεί...»

Με την εμφάνιση των ΜΜΕ και την πληροφοριακή τεχνολογία διάφορες μορφές αποπλάνησης εμφανίζονται. Το είδος της αποπλάνησης που έχει απορροφήσει όλες τις αντιθέσεις εντός των σημείων και που αργότερα ανακυκλώνονται ως πραγματικά. Θεωρεί πως αυτές οι μορφές αποπλάνησης είναι οι εκστατικές παραδοξότητες που ανατρέπουν τα μοντέλα της ρασιοναλιστικής σκέψης, για παράδειγμα την ιδέα πως η αιτία προηγείται του αποτελέσματος. Αυτό που θεωρείται ορθολογικό και πραγματικό μπορεί να είναι μία ακόμα απομίμηση: «ολόκληρος ο παραδοσιακός τρόπος αιτιότητας αμφισβητείται... ο διαχωρισμός ανάμεσα σε αίτιο και αιτιατό, ανάμεσα σε παθητικό και ενεργητικό, ανάμεσα σε υποκείμενο και αντικείμενο, τρόπον και μέσων...»

Ο «ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ» ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗΣ

Πίσω από την εικόνα δεν υπάρχει τίποτα το κρυφό και εκεί είναι όλη η γοητεία της. Στην πραγματικότητα δεν είναι παρά η τέλεια προσομοίωση με καμία άλλη αναφορά πέρα από τον εαυτό της.

Η υπερ-πραγματικότητα δημιουργεί καταναλωτές που καταναλώνουν σημεία και αυτή καθ' αυτή η κατανάλωση είναι προϊόν των σημείων: «αυτό που επιθυμεί η κοινωνία σήμερα μέσα από την παραγωγή και την υπερ-παραγωγή είναι η αποκατάσταση του πραγματικού που όλο και δραπετεύει».

Ισχυρίζεται πως η θεωρία του Μαρξισμού, δηλαδή του προϊόντος το οποίο αντιστοιχεί σε μία αξία χρήσης και μία υπεραξία έχει πια ανατραπεί καθώς δεν καταναλώνουμε πλέον προϊόντα αλλά σημεία και κατασκευασμένα σύμβολα. Η ταυτότητά μας δημιουργείται μέσω αυτών. Το αντικείμενο έχει αξία τη στιγμή της κατανάλωσης, δεν καλύπτει κάποια πραγματική ανάγκη, αλλά καταθέτει την αξία του στον καταναλωτή (σήμα κατατεθέν). Μ' αυτό τον τρόπο ένα ατελείωτο παιχνίδι σημείων καθιερώνεται και καταναλώνεται, το οποίο προγραμματίζει την υπερπραγματική κοινωνία με τη μέθοδο της αποπλάνησης και την παροχή της ψευδαίσθησης της ελευθερίας καθώς παρέχεται ένας απεριόριστος αριθμός προϊόντων για κατανάλωση. Ο Μπωντριγιάρ έχει φτάσει στο ακραίο σημείο να ισχυρίζεται πως τα προϊόντα που καταναλώνουμε μας προσδίδουν και την κοινωνική μας ταυτότητα, δηλαδή των «ελεύθερων» καταναλωτών.

Η υπερ-πραγματικότητα είναι ένα σύμπτωμα που έγινε πραγματικότητα, όχι βεβαίως με το να τη μιμείται αλλά με το να μιμείται τον εαυτό της, δηλαδή το υπερ-πραγματικό είναι αυτό που «οφείλει» να είναι πραγματικό. Το πραγματικό θα πρέπει να «συμμορφωθεί» προς τα προκατασκευασμένα μοντέλα.

Οι θεωρίες του Μπωντριγιάρ μοιάζουν με αυτές του Γκυ Ντεμπόρ, καθώς μοιράζονται το ίδιο αποκαλυπτικό όραμα της «Κοινωνίας του Υπερθέαματος».

Και οι δύο σιτούασιονιστές φαίνεται να συμφωνούν με την ιδέα πως η συμβολική τάξη έχει επιβληθεί σε βαθμό πλέον ολέθριο. Το «υπερθέαμα» του Ντεμπόρ φαίνεται πως έχει αντικατασταθεί από την υπερ-πραγματικότητα του Μπωντριγιάρ. Ο Ντεμπόρ ορίζει τον σύγχρονο πολιτισμό ως το υπερθέαμα που έχει απορροφήσει όλες τις κοινωνικές εκφάνσεις και είναι το μοναδικό θέαμα που βλέπει, ακούει και βιώνει κανείς χωρίς καμία πιθανότητα απόδρασης.

Όλο το κοινωνικό σύνολο εκφράζεται, μετασχηματίζεται και βιώνεται μέσα από το υπερθέαμα. Το θέαμα σήμερα παράγεται από σημεία και στοχεύει στον εαυτό του. Σύμφωνα με τον Γκυ Ντεμπόρ: «Το θέαμα δεν είναι μια συλλογή από εικόνες αλλά ο τρόπος που οι άνθρωποι σχετίζονται και ανάμεσα στη σχέση τους παρεμβάλλεται η εικόνα... Ο πραγματικός κόσμος μετατρέπεται σε απλές εικόνες που γίνονται πραγματικές υπάρξεις και δραστικά κίνητρα της υπνωτικής συμπεριφοράς».

Η έκφραση «υπνωτική συμπεριφορά» έχει αντικατασταθεί από τον όρο «αποπλάνηση» και το θέαμα μ' αυτόν της υπερ-πραγματικότητας.

Ο Ουμπέρτο Έκο χρησιμοποιεί τον ίδιο όρο με τον Μπωντριγιάρ όταν αναφέρεται στη σύγχρονη Αμερική. Γράφουν και οι δυο τους για τα ταξίδια τους στην Ντίσεϋλαντ, σαν την αποθέωση του υπερ-πραγματικού. Εκεί η υπερ-πραγματικότητα είναι η μοναδική πραγματικότητα. Στην Ντίσεϋλαντ, το αμερικανικό όνει-

ΚΥΚΛΟΦΕΡΕΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ

ΣΟΦΙΑΝΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΙΔΗΣ

ΤΑ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΤΑ

η καταγραφή μιας δεκαετίας

ΘΕΜΕΛΙΟ

ρο δεν είναι απλώς ένα δημόσιο θέαμα, αλλά βιώνεται με επιτήδευση. Είναι η εποχή της «αυθεντικής αντιγραφής». Έτσι περιγράφει ο Έκο την υπερπραγματική Αμερική, επαναλαμβάνοντας το όραμα του Μπωντριγιάρ. Στο βιβλίο του *Ταξίδια στην Υπερπραγματικότητα* ισχυρίζεται πως η «πραγματική» εμπειρία με όλες τις λεπτομέρειες αναπαράγεται στην Ντίσνεϋλαντ. Εκεί το «αληθινό» ανακατασκευάζεται και παρουσιάζεται ως αντίγραφο ενός αυθεντικού αλλά κάτι τόσο πραγματικό που έχει απορροφήσει κάθε πραγματικότητα. Η Αλήθεια αναπαράγεται με κάθε υπερ-πραγματική λεπτομέρεια. Εκεί μπορείς να συναντήσεις την αυθεντικότητα του φανταστικού, καθώς η ψευδαίσθηση έχει εγκλωβιστεί μέσα στο υπερ-πραγματικό. Η Ντίσνεϋλαντ μάς πείθει πως η τεχνολογία δύναται να μας προσφέρει περισσότερη πραγματικότητα, περισσότερη ευχαρίστηση και τάξη απ' ό,τι η φύση. Γράφει: «Η ευχαρίστηση της μίμησης, καθώς γνώριζαν και οι αρχαίοι, είναι μια ηδονή από τις πλέον εγγενείς του ανθρώπινου πνεύματος, αλλά εδώ βιώνουμε μόνο την πεποίθηση πως η μίμηση έχει φτάσει στην κορύφωσή της, και πως, μετά από αυτό, η πραγματικότητα θα είναι πάντα κατώτερη».

Εκεί βιώνεις την υπερ-πραγματικότητα με όλες σου της αισθήσεις, η απόσπαση από αυτό είναι αδύνατη, είσαι απόλυτα μέσα σ' αυτήν με μια απόλυτη «συναισθησία».

ΤΟ ΘΑΥΜΑ ΤΗΣ ΡΕΥΣΤΟΠΟΙΗΜΕΝΗΣ ΟΥΤΟΠΙΑΣ

Σύμφωνα με τον Μπωντριγιάρ η Αμερική δεν μπορεί να αναγνωριστεί ως ένα «ρεαλιστικό κείμενο» και σημειώνει τις ταξιδιωτικές του εντυπώσεις στο βιβλίο του *Αμερική* (1998) και στην έκδοση του 1990 ως «Cool Memories». Σε μια συνέντευξή του που δόθηκε αργότερα λέει πως: «Στην Αμερική τα σημεία δεν έχουν αναφορές, απλώς τρέχουν ελεύθερα... Είναι το θαύμα της ρευστοποιημένης ουτοπίας».

Εδώ πλέον το υπερ-πραγματικό παρουσιάζεται ως μια προωθημένη φάση, όπου η αντίθεση ανάμεσα στο πραγματικό και στο φανταστικό είναι πλέον παρωχημένη. Το φανταστικό έχει απορροφηθεί μέσα στο πραγματικό. Και σημειώνει στο βιβλίο του *Simulations*: «Το πλασματικό δεν είναι πια το ονειρικό ή η φαντασίωση του υπερβατικού ή του ενδόμυχου, αλλά είναι μια ψευδαίσθησια ή ομοιότητα που πραγματικού με τον εαυτό της». Το πραγματικό πλέον παρουσιάζεται σαν μια απλή επανάληψη του εαυτού του, όχι σαν μίμηση (ταυτόσημο με κάτι αυθεντικό) αλλά ταυτόσημο με το πλαστογραφημένο. Στη μεταμοντέρνα τέχνη τα παιχνίδια του διπλασιασμού είναι συνηθισμένα (οι εικόνες του Αντν Γουόρχολ). Η πραγματικότητα του προσώπου της Μονρόε χάνεται μέσα στην ομοιότητα των αντιγράφων. Εκεί βλέπουμε μια σταρ με αύρα να παρουσιάζεται σε μια σειρά αντιγράφων με τέτοιο τρόπο ώστε να χάνεται όχι μόνο κάθε αύρα αλλά και κάθε όραση. Σίγουρα, αυτό το δείγμα κακής τέχνης και η τάση για εκκεντρικό στυλιζάρισμα δικαιώνει τον Μπωντριγιάρ όταν επιμένει πως: «Η τέχνη έχει γίνει μια παρωδία του εαυτού της με καμία αναφορά πια σε κάποιο περιεχόμενο».

Στην εποχή της υπερ-αισθητικής τα όρια ανάμεσα στην τέχνη και την μη τέχνη έχουν σπάσει. Το κείμενο γίνεται υπερ-κείμενο (hypertext). Σ' αυτό ο ρόλος του συγγραφέα περιορίζεται (ο καθένας δύναται να γίνει συγγραφέας, να επέμβει στην πλοκή ή να δώσει το δικό του τέλος). Το κείμενο δεν είναι πια μόνο γραπτό αλλά βιώνεται και μέσα από τις υπόλοιπες αισθήσεις, όχι μόνο από την όραση. Η εμπειρία προσλαμβάνεται μέσα από την ολότητα, ήχοι επιστρατεύονται και ο αναγνώστης συμμετέχει και συμπληρώνει και η ανάγνωση γίνεται μια ακόμα υπερπραγματική εμπειρία.

Ο Μπωντριγιάρ φαίνεται πως μας προτείνει, πως από τη στιγμή που δεν υπάρχει καμία έξοδος, καλύτερα να προσαρμοστούμε στον κόσμο της διάχυτης υπερπραγματικότητας. Η διάγνωση του ως ένα σημείο είναι αληθινή, αλλά δεν είμαστε υποχρεωμένοι να αποδεχτούμε τις αποκαλυπτικές του ιδέες και τις μελανές προγνώσεις του. Μοιάζει να μας λέει πως ο μόνος τρόπος να αντιδράσουμε είναι ο απόλυτος εθισμός στα μίντια. Δηλαδή, καθώς τα ΜΜΕ μας κατακλύζουν με όλο και περισσότερα γεγονότα, κάθε ώρα και στιγμή, εξαντλούν την απορροφητική μας ικανότητα. Και ελπίζει πως στο τέλος οι μάξες θα βρουν μια μορφή αντίδρασης όταν φτάσουν στο σημείο που πια απλώς δεν θα επηρεάζονται από τις τεχνικές της υπερπραγματικότητας. Μέχρι εκείνη τη στιγμή αισθάνεται κανείς την ανάγκη να εκφράσει μια βασική διαμαρτυρία, πως πέρα απ' τους αφορισμούς του Μπωντριγιάρ για την υπερ-πραγματικότητα υπάρχουν ακόμα άνθρωποι που αισθάνονται πραγματικοί, με ανάγκες πραγματικές, και πως ακόμα υπάρχουν διανοούμενοι που μπορούν να ασκήσουν την κριτική τους ικανότητα. Ο Κρίστοφερ Νόρρις δικαιολογημένα υποστηρίζει πως υπάρχουν ακόμα... πραγματικά και παρόντα γεγονότα και εμπειρίες... ανισότητα, αστικοποιημένη στέρηση και φτώχεια, ανεργία, μαζική και αυξανόμενη διαφορά ανάμεσα στην υλική ευημερία που κάνουν τους ισχυρισμούς του Μπωντριγιάρ να ακούγονται σαν εξεζητημένες ανοησίες, δηλαδή πως δεν υπάρχει τίποτα πέρα από την ατέρμονη αλυσίδα των αβάσιμων και αυθαίρετων σημείων.

Ο Νόρρις ισχυρίζεται πως οι ισχυρισμοί του Μπωντριγιάρ μάς οδηγούν σε έναν ηθικό και πολιτικό νιχιλισμό και πως τα θέματα της Αλήθειας και της Ηθικής πρέπει να ληφθούν σοβαρά από κάθε θεωρία που ζητεί μια σοβαρή αξιολόγηση. Στοχαστές, όπως ο Μπωντριγιάρ, δίκαια διαγιγνώσκουν τη μεταμοντέρνα κατάσταση σαν μια γενικευμένη κρίση στην τάξη των σημείων που λειτουργεί έτσι ώστε να σβήνει κάθε αίσθηση διαφορετικότητας ανάμεσα σε αλήθεια και ψεύδος, πραγματικότητα και ψευδαίσθηση, σοβαρό και ανόητο λόγο. Αλλά το επιχείρημά του ολισθαίνει, όταν από την περιγραφή των συμπτωμάτων περνάει στο ότι τα πράγματα ήταν πάντοτε έτσι, πως η αλήθεια και η αναπαράσταση ήταν πάντοτε χιμαιρικές έννοιες. Ο Νόρρις ισχυρίζεται πως ο Μπωντριγιάρ δεν μπορεί να ξεφύγει από το διπολισμό της αλήθειας και του ψεύδους και πως αν η διάγνωσή του πετύχει στο να υπονομεύσει όλη τη γοητεία της ψευδαίσθησης και της πραγματικότητας, τότε δεν θα υπάρχει κανένα έδαφος για να αξιολογήσουμε τη θεωρία του. Πάντα θα πρέπει να υπάρχει κάποιο μέτρο για την αλήθεια, αν όχι η ίδια η αλήθεια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Jean Baudrillard, *Simulations*, transl. By Paul Foss, Paul Patton and Philip Beitchman, F.A.S. SEMIOTEXT(E)-1990

Jean Baudrillard, *Fatal Strategies*, transl. by Philip Beitchman and W.G.J. Niesluchowski edited by Jim Fleming, Semiotext (e)/Pluto-1990

Baudrillard Live, *Selected Interviews*, edited by Mike Gane, Routledge, 1993

Guy Debord, *Society of the Spectacle*, from Separation Perfect, Black and Red, 1977

Umberto Eco, *Travels to Hyperreality*, Picador, London, 1986

Christopher Norris, *What's Wrong with Postmodernism, Critical theory and the ends of philosophy*, Harvester-Wheatsheaf, 1990.

ΘΕΑΤΡΟ

της ΕΙΡΗΝΗΣ ΣΤΑΘΗ

Ένας παρακμιακός κόσμος μιας αλλοτινής νεοϋορκέζικης λαϊκής γειτονιάς, ζει στην άπνοια της μίζερης ζωής του. άνθρωποι διαφορετικών εθνικοτήτων και ενδιαφερόντων συνωστίζονται στο εσωτερικό ενός κακοδιατηρημένου κτιρίου, κρύβοντας τα πραγματικά τους

Από τις πρόβες της παράστασης.

Σκηνές πλήξης

αισθήματα και αναλώνουν τις σχέσεις τους στο πεζοδρόμιο ανάμεσα στη ζήλεια και την κακεντρέχεια, χωρίς να είναι ικανοί να προσφέρουν τίποτα ο ένας στον άλλον.

Ο Έλμερ Ράις βασίζει την κεντρική ιδέα του έργου του στην έλλειψη τρυφερότητας μιας γυναίκας που αναζητεί σε έναν εραστή αυτό που ο άντρας της δεν της προσφέρει. Ταυτόχρονα, η ρομαντική αλλά αδιέξοδη σχέση της κόρης της με έναν νεαρό Εβραίο δίνει το πράσινο φως να διαγραφεί το πλαίσιο μιας κοντσουμπολιστικής διάθεσης από τους ενοίκους. Η ανέλιξη των δραματικών καταστάσεων εξανεμίζεται όμως στους μακροσκελείς διαλόγους που συχνά οδηγούν στην ανία και η όλη δόμηση του έργου, με την αποσπασματική διαδοχή των σκηνών, καταλήγει φτωχή. Τα συναισθήματα που κυριαρ-

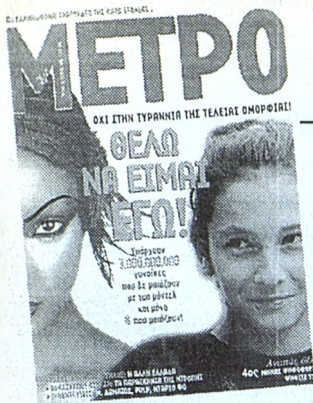
χούν βγαίνουν με τετριμμένο τρόπο μέσα από τα μελοδραματικά στιχομυθία που επικεντρώνονται συνήθως στην ερωτική σχέση των δύο νέων. Έτσι το έργο περιορίστηκε στην περιγραφή τύπων και δεν κατάφερε να δομήσει χαρακτηρισ με ανατροπές συνειδησιακού χαρακτήρα. Η έλλειψη ειρωνείας αλλά και λεπτού σαρκασμού θα μπορούσε να οδηγήσει σε καλύτερα αποτελέσματα.

Ο Σταμάτης Φασουλής, που μετέφρασε και σκηνοθέτησε την παράσταση, δεν κατάφερε να αποφύγει τις κοινοτοπίες των διαλόγων, ενώ μάλλον τις εντατικοποίησε στην προσπάθειά του να κατοπτρίσει μέσα από αυτές τύπους μιας σύγχρονης αθηναϊκής λαϊκής γειτονιάς. Κατάφερε, όμως, να συγχρονίσει τον πολυπληθή θίασο, βοηθούμενος από την αποσπασματικότητα των σκηνών. Η τακτική αυτή δεν του επέτρεψε να ανατρέψει τις μελοδραματικές λύσεις του συγγραφέα. Η υποτονικότητα του κειμένου μεταφέρθηκε στην παράσταση και η τραγική υποπραγματικότητα της ζωής παρέμεινε ζητούμενο.

Στη σκηνή στήθηκε από τον Γιώργο Ασημακόπουλο η πρόσοψη ενός κτιρίου που δεν φαίνεται να χαρακτηρίζει μια τυπικά υποβαθμισμένη γειτονιά μεταναστών, διατηρεί κάτι από το ύφος μιας παλιότερης εποχής, χωρίς να φέρει κανένα χαρακτηριστικό που να αποδίδει το ετερόκλητο ύφος

των ενοίκων του. Η δράση κινήθηκε όμως στο σκηνικό με άνεση, καλοκορδισμένη καθώς είναι από τον σκηνοθέτη.

Η παράσταση πλάτισε στα περιθώρια, αυτοαναλώθηκε στα λόγια, την περιγραφή και τον εντυπωσιασμό, έτσι που ούτε ο κεντρικός της άξονας, το δράμα μιας οικογένειας, να καταφέρει να σταθεί απέναντι στον θεατή με πειστικό τρόπο. Οι ηθοποιοί υποστήριξαν τους ρόλους τους παρ' όλη την τυπολογία τους. Ο Γεράσιμος Σκιαδαρέσης ζωγράφησε αδρά το ρόλο του ανστηρού οικογενειάρχη και δημιούργησε μια φιγούρα βλοσυρή, κλεισμένη στον εαυτό της. Η Σμαράγδα Σμυρναίου παραδίδει τη γλυκύτητα και το ρομαντισμό της στην πλήξη και οδηγείται λίγο αναίτια σε μια σχέση που δεν μοιάζει να της ταιριάζει. Η Μαρί Κωνσταντάτου, πιο κοντά στο χαρακτήρα, συγκινεί για την πρόωρη ωριμότητά της. Ο Δημοσθένης Παπαδόπουλος, αθώος και ρομαντικός αφήνεται ονειροπόλα στην ελπίδα. Ο Παύλος Ορκόπουλος υπογράμμισε την απουσία του ήρωα που φαίνεται να μην νοιάζεται για όσα συμβαίνουν γύρω του. Η Έρση Μαλικένζου υποδύθηκε τη φιγούρα της δύστροπης και κακόγλωσσης γειτόνισσας. Η Μαρίνα Ψάλτη, άκαμπτη στάθηκε με εγκεφαλικότητα στο ρόλο. Και οι υπόλοιποι ηθοποιοί –πάντα μέσα από την τυπολογία των ρόλων τους– στάθηκαν στο πνεύμα της παράστασης.

Ιστορίες στοργής

της Ελένης Βερυκίου

Ο τρόμος του νερού και το ατελές σώμα. Αυτό που έχει μετρηθεί εξονυχιστικά, που έχει ζυγιστεί μεθοδικά και έχει αποδοθεί στη μυθολογία των διορθωτικών επεμβάσεων και στην επιστήμη της αφαίρεσης, βρίσκεται πια στο υγρό τερραίν της δερνής του αλήθειας. Εκεί που η αγοραφοβία του κλιμακώνεται, εκεί που η νωχελική του αυτοάμυνα κλονίζεται και οι υπεκφυγές της χειμερινής του απόδρασης σε τρυφιλές παραιτήσεις συντρίβονται στο πρώτο κυματάκι. Εκεί, εις τον αφρόν της θάλασσας, η αμείλικτη σωματική σημειολογία βασανίζει. Καλοκαίρι λοιπόν, με την καυτή επικαιρότητα της σάρκας. Καλοκαίρι και από τον θαλάσσιο ορίζοντα αναδύεται το ενσώματο δράμα του πολιτισμού των λουομένων. Υπάρχει σωτηρία; Κανείς δεν ξέρει.

Υπάρχει όμως το Body Shop και η τελευταία καμπάνια του. Όπως «υπάρχουν και 3.000.000.000 γυναίκες που δεν μοιάζουν με τοπ μόντελ και μόνο 8 που μοιάζουν», σύμφωνα με το κείμενο της συγκεκριμένης καμπάνιας. Υπάρχει επίσης και ο γνωστός περιοδικός Τύπος της ιλλουστρέ πληροφόρησής μας, που επιδίδεται κάθε καλοκαίρι, από μακρόχρονη παράδοση, σε έναν αγώνα συμπαράστασης σ' όλες τις παραθαλάσσιες αγωνίες του ψυχοσωματικού μας κόσμου.

Έτσι το περιοδικό *Μετρό*, με βάση τη συγκεκριμένη διαφημιστική εκστρατεία, φτιάχνει εξώφυλλο και πολυσέλιδο αφιέρωμα, διατυπώνοντας έναν ακόμη σπαραγμό: «Θέλω να είμαι εγώ!» ή αλλιώς, «η τυραννία των προτύπων»! Αυτή η τυραννία των προτύπων έχει γίνει το πεδίο μαχών των εκπροσώπων της καλλυντικής μας φροντίδας.

Η ομορφιά προσηγήθηκε, όπως μοιραία γίνεται με τα πρότυπα. Πήρε την αποκλειστικότητα των εντάσεων της φαντασίας, πήρε με το μέρος της τις εξάρσεις της ευρηματικότητας και έγινε το αδιάλειπτο, σαγηνευτικό και βιολογικό λάιβ-μοτιβ της καθημερινής μας μέριμνας. Όμως η αποκλειστικότητα δημιουργεί προβλήματα στους περίφημους κύκλους της αγοράς. Εδώ και αρκετό καιρό, λοιπόν, βλέπουμε τις μικρές, δειλές αιχμές «του άσχημου» να επιφυλάσσονται στις τάξεις της και να δίνουν τις δικές τους λύσεις.

Μερικές φορές όμως τα βήματα είναι ακαριαία. 3.000.000.000 γυναίκες που δεν μοιάζουν με τα τοπ μόντελ,

ντελ, σχηματίζουν αποφασιστικά το ιλιγγιώδες αντιπρότυπο, αφήνοντας ταυτόχρονα την αίσθηση ενός extra large δημοκρατικού, μαζικού προτάγματος. Και οι καλοί επιχειρηματίες εγκαταλείπουν τις 8 μειοψηφούσες συλφίδες και μαζί μ' αυτές τις κλασικές αντιδημοκρατικές αρχές που επέβαλε η τυραννική Beauté.

Πρόκειται εδώ για τα κίνητρα της καινούργιας «αθωότητας». Γιατί το κείμενο συνεχίζει: «Η ανδροκρατούμενη βιομηχανία ομορφιάς έχει καταφέρει να αποξενώσει τη γυναίκα από το κορμί της. Μας έμαθαν να αποστρεφόμαστε τα ψωμάκια, τις ραγάδες, τις ρυτίδες, μ' άλλα λόγια καθετί που ζήσαμε και αγαπήσαμε την ίδια τη ζωή: πώς μεγαλώσαμε τα παιδιά μας, πώς απολαύσαμε ένα υπέροχο γεύμα, πώς υποφέραμε και τελικά καταφέραμε να συνεχίσουμε». Η γυναικοκρατούμενη λοιπόν και στοργική βιομηχανία, σαν μια γλυκιά αγκαλιά, περιβάλλει με κατανόηση το σώμα και τους στεναγμούς μας. Γι' αυτό κατασκευάζει στοργές και ανιδιοτελή προϊόντα. Και όλα αυτά μέσα στον νατουραλιστικό σφιγμό που τη διακρίνει. Γιατί το ατελές, παχουλό σώμα είναι η έκφραση της φυσικότητας, όπως ο πόνος και η αγωνία στη ζωή. Έτσι η κυρία της φήμης Body Shop, με απόλυτη εμπορική επιτυχία, φτιάχνει χρόνια αυτή την αθωότητα ανακατεύοντας τους αγνούς, φυσιολογικούς χυλούς της. Η Ρόζα Λούξεμπουργκ της κοσμετολογίας.

Κραγιόν από αγκινάρες, μάσκαρα από φράουλες – όλος ο λαχανόκηπος της αρωματοθεραπείας μας. Χωρίς άλλο, ένας καινούργιος ηθικο-καλλυντικός γκουρού προστίθεται στο πάνθεον των σωτηριολογικών μας ενυδατώσεων! Κανείς βέβαια δεν περιμένει να αντιμετωπισθεί η περιποίηση εκατομμυρίων καταναλωτών μέσα από

αυτόνομες οικιακές διευθετήσεις. Κανείς δεν μπορεί να κάνει τη νατουραλιστική ευχή: μια γιαγιά για τον καθένα μας που θα φτιάχνει τα αγνά υλικά της καθημερινής μας φροντίδας. Το τεχνικό πεδίο είναι δεδομένο, όπως και αυτό της αγοράς. Η επιστήμη και η τεχνολογία έφεραν την απομαγικοποίηση. Ο θετικισμός σάρωσε τους μάγους και τις νεράιδες. Άφησε όμως έναν καλό δρουϊδή –τη βιομηχανία που αυτοαποκαλείται οικολογική και γυναικεία– να κατεβαίνει στο δάσος της Μητέρας Φύσης, για να κορφολογήσει βότανα και ανθρωπισμό.

Μια αυτοκρατορία λοιπόν αντεπιτίθεται με επαναστατημένες ρυτίδες, με περιφρονημένες ραγάδες και θέλει να φέρει στην γκολτίνια του διαφημιστικού αντικονφορμισμού τα gel, τις κρέμες ημέρας και τη συμβατικότητα της απόλυτης ομορφιάς. Η διαφήμιση από τη φύση της και τα ιδανικά της, επιθετική και πανηγυρική, είναι η ιδεώδης φωνή του νέου οράματος. Αφού για χρόνια ταύτισε το πάθος με το Camprari, την οδοντόπαστα με την οικογενειακή γαλήνη, εδώ και καιρό καρφώνει το στίλετό της στο πεδίο του κοινωνικού νοήματος. Τάση που παγιώθηκε όταν τα μαύρα και άσπρα λόγια της Benetton έφθασαν στους δρόμους των αστικών μας τοπίων – ο καλπάζων αντιρατσισμός του πρετ-α-πορτέ. Και κυρίως τότε που κατακόκκινοι τοκετοί προωθούσαν τις εποχιακές κολεξιόν της και ερυθρίζαν τους ηθικούς προβληματισμούς του υπαρξιακού promotion.

Τώρα, ένας ακόμη αφηνιδιασμός. Ένας διαφημιστικός λόγος

που διαβάζεται σαν διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου – τα civil rights της υποδόριας φροντίδας μας! Γι' αυτό άφησε για λίγο τη λεζάντα, τη λαμπρή επιγραμμιατική της δόξα και μπήκε στην απόλαυση του κειμένου, με μακροσκελείς παραγράφους μεστές από νόημα και ενδιαφέρον. Και κυρίως, υπερεστιάζει στη νέα μας εποποιία. Την εποποιία «του κουράγιου», χρησιμοποιώντας όλο το cast των ανθρωπιστικών μηχανισμών: αριστερό περιεχόμενο, ανθρωποκεντρικές συντριβές, φεμινιστικές κορώνες και τον μεγαλύτερο άσσο της, την υπέρβαση του ωραίου που είναι η επιταγή του φυσικού.

Όμως, είναι αναπότρεπτα καλοκαίρι. Δύσκολος καιρός για να λυθούν τα πανάρχαια ζητήματα για τη δύναμη της επιρροής της διαφήμισης στην ανθρώπινη μοίρα. Ξέρουμε όμως ότι αυτή θα κατασκοπεύει πάντα τη ζωή. Και ότι η φιλόστοργη βερσιόν της, με τις γλυκές δημαγωγίες της, θα κρατά τις ανασφάλειές μας σε υπο-αλλεργικό περιβάλλον και το σωματικό μας μαρτύριο κλινικά ηλεγμένο. Γιατί έχει κλέψει τις εντυπώσεις από το χώρο των ιδεών με το να γίνει η πιο αποφασιστική και σοβαρή συνηγορία στη νέα πεμππουσία μας που είναι η ελαφρότητα. Μαζί με την εξειδικευμένη γνώση και τους ανελέητους φορείς της, τους ειδικούς, που διάσπαρτοι στο σώμα και τις ψυχές μας μετρούν σπασμούς, γλουτούς, θερμίδες και ενοχές, ο στοργικός διαφημιστικός λόγος διατυπώνει με ευφράδεια τον light ανθρωπισμό του και μας εύχεται καλές και αποενοχοποιημένες διακοπές.

ΤΙ ΚΑΝΕΙ Η ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ ΟΤΑΝ ΤΕΛΕΙΩΝΕΙ;

*Πάρε μου μια πίπα δώρο γλυκιά μου,
για τα γενέθλιά μου.
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΟΥΛΙΚΑΚΟΣ*

Οταν τελειώνει η δημοσιογραφία, την υποκαθιστά η μυθοπλασία. Κι όταν και η μυθοπλασία αδυνατεί να καλύψει τις ανάγκες του αναγνωστικού κοινού για παράξενα αναγνώσματα, αρχίζει η εντυπωσιοθηρία. Κάπως έτσι ορίζεται το πεδίο ανταγωνισμού των πολύχρωμων περιοδικών ποικίλης ύλης. Τα επιτελεία των οποίων, αφού βλέπουν ότι η εποχή των μεγάλων δημοσιογραφικών επιτυχιών είναι πολύ δύσκολη, επιδιώκουν τον εντυπωσιασμό του αναγνώστη με όποιον τρόπο είναι δυνατόν. Και ανάλογα με το προφίλ του καθενός, προκειμένου μέσω των αναγνωστών, του επιπέδου τους, της μόρφωσής τους και της αγοραστικής τους δύναμης, έτσι επιδιώκει να αναζητήσει πελάτες στη διαφημιστική αγορά.

Ανάμεσα σ' αυτά τα περιοδικά, το πιο ευθύ αλλά και το πιο «μπρούτο» είναι το Nitro, του Πέτρου Κωστόπουλου. Ο εκδότης του, άλλωστε, είναι πρωτοπόρος της δημοσιογραφίας που ονομάστηκε

life style, και πάντα φρόντιζε να κάνει ένα βήμα μπροστά όταν ένοιθε καυτή στην πλάτη του την ανάσα των ανταγωνιστών του. Τα τελευταία χρόνια, που το κοινό έχει βαρεθεί τα τετριμμένα, τα κουτσομπολίστικα και τα αναμενόμενα, ο πρώτος διδάξας γνωρίζει ότι θα διατηρήσει τα υψηλά νούμερα των κυκλοφοριών μόνο αν η ύλη του περιοδικού του σοκάρει. Τι μπορεί, όμως, να είναι τόσο σοκαριστικό σήμερα, που ό,τι και να συμβαίνει φτάνει στον πολίτη/θεατή και –αρκεί να μη θίγει τον ίδιο και τους κοντινούς του– καταπνέεται.

Ο Κωστόπουλος, που τα γνωρίζει όλα αυτά, επιλέγει κάτι εύκολο. Κάνει κύριο τίτλο στο περιοδικό του το στοματικό σεξ, βάζει ένα σκαμπρόζικο λογοπαίγνιο ως υπότιτλο («Από εδώ ως την αιωνιότητα») και ο αναγνώστης μπορεί έτσι να απολαύσει διάφορα ευφυολογήματα ποικιλμένα με περισσή χυδαιότητα –που υποτίθεται ότι δίνουν τεχνικές οδηγίες– και διακοσμημένα με διάφορες φωτογραφίες ξεβράκωτων κοριτσιών.

Φυσικά και δεν πρόκειται για δημοσιογραφία. Για φτηνή μυθοπλασία πρόκειται – που, μάλιστα, μοιάζει να αγνοεί ση-

μαντικά λογοτεχνικά κείμενα που ανήκουν στο προσφιλές στους συγγραφείς είδος της πορνογραφίας. Αν, για παράδειγμα, οι συντάκτες του Nitro είχαν διαβάσει τον Μεγάλο Ανατολικό του Εμπειρικού και χρησιμοποιούσαν αποσπάσματά του, θα είχαν ένα υπέροχο φωτεινό πορνογραφικό κείμενο που και θα έτερπε και δεν θα σκοτεινίαζε τις ανέφελες καλοκαιρινές διακοπές των αναγνωστών του.

Ελπίζουμε τουλάχιστον ότι, αφού επέλεξαν να καταφύγουν στην παραφιλολογική εκδοχή της πορνογραφίας που επικαλείται το πνεύμα της εποχής, το ίδιο το πνεύμα της εποχής να τους καταδικάσει. Οι αναγνώστες τέτοιων περιοδικών επιζητούν την τέρψη αλλά δεν θέλουν και να ντρέπονται περιφερόμενοι στις παραλίες με ένα χυδαιογράφημα υπό μάλης. Διότι περί χυδαιογραφήματος πρόκειται.

Αν ακόμα αναρωτιέστε τι... κάνει η δημοσιογραφία όταν τελειώνει, σπεύσατε να προμηθευτείτε το τελευταίο τεύχος του Nitro...

H.K.

Τι είναι τέχνη;

του Μάκη Θεοδόση

Έ ν α π α ρ α μ ύ θ ι

Μια φορά και έναν καιρό ήταν ένας φτωχός, νέος ζωγράφος που κανείς δεν ήθελε να αγοράσει τα έργα του. Θα πέθαινε απ' την πείνα, αν ο πατέρας του δεν του 'στελνε κάθε μήνα μερικά χρήματα. Πολλά για να πεθάνει, λίγα όμως για να ζήσει.

Αχαΐρευτε! Κάνε κάτι σωστό στη ζωή σου, τον έβριζε κάθε τόσο ο πατέρας του και απειλούσε να σταματήσει το μηνιαίο επίδομα, να κλείσει τη χρηματοπότη, όπως συνήθιζε να λέει. Ο φτωχός, νέος ζωγράφος δεν μπορούσε όμως να φανταστεί τον εαυτόν του χωρίς τη ζωγραφική του. Σαν δαιμονισμένος ζωγράφιζε από νωρίς το πρωί μέχρι αργά το βράδυ και ονειρευόταν να μπορεί κάποτε να ζει από την τέχνη του, να μπορεί να κερδίζει τα προς το ζην με τους πίνακές του.

Πορνογραφικοί, αποφαινότουσαν οι ειδικοί στους οποίους ο φτωχός, νέος ζωγράφος μας έδειχνε απεγνωσμένα τους πίνακές του. Στο πλαίσιο ενός εκούσιου αυτοελέγχου, οι υπεύθυνοι των γκαλερί ήσαν αναγκασμένοι να γυρίζουν πίσω τους πίνακες του φτωχού, νέου ζωγράφου μας χωρίς να μπορούν να κάνουν κάτι γι' αυτόν. Φοβούμενοι μεταγενέστερες απαγορεύσεις ή ακόμη και κατασχέσεις, δεν τολμούσαν να εκθέσουν το έργο του. Ο κακόμοιρος έβρισκε διαρκώς κλειστές πόρτες μπροστά του, μια και χρόνια τώρα ήταν παθιασμένος με την ιδέα να ζωγραφίζει το γυναικείο φύλο σαν ένα είδος νεκρής φύσης, όπως τα περιήρημα μήλα του Σεζάν, σ' όλες τις δυνατές διαβαθμίσεις φωτός και χρώματος και κάτω από διάφορες περσπεκτίβες κάθε φορά. Στην ουσία, τίποτα παράλογο. Σαν άντρας είχε θεοποιήσει κι αυτός το αιδοίο. Αισθανόταν μαγεμένος από αυτό, θεωρώντας το ως την αρχή του κόσμου. Ήταν μέρες που δεν μπορούσε να σκεφτεί τίποτα άλλο· δεν ήταν σε θέση να λυτρωθεί από τη σκέψη του. Γι' αυτό και το ζωγράφιζε ασταμάτητα. Με τίποτα, όμως, δεν μπορούσε να αποδεχθεί τον χαρακτηρισμό πορνογραφικό για το έργο του. Μια μέρα βάλθηκε λοιπόν να εξιχνιάσει το νόημα της λέξης που τον κατηγορούσαν.

Ό,τι αναφέρεται στην πορνογραφία, ό,τι τη χαρακτηρίζει, διάβασε σ' ένα παλιό λεξικό που βρήκε κάπου πεταμένο μέσα στο ατελιέ του. Το επόμενο βήμα φυσικά ήταν να ψάξει τη λέξη πορνογραφία: Όλες οι γλωσσικές και εικαστικές παρουσιάσεις, που μοναδικό σκοπό έχουν τον ερεθισμό του γενετήσιου ενστίκτου στον αναγνώστη ή θεατή, και οι οποίες προσβάλλουν τις γενικές ηθικές αξίες μιας κοινωνίας καθώς και τα όρια που αυτές χαράσσουν.

Αγανακτισμένος και ολίγον τι μουνδιασμένος από το μέγεθος της βλακείας που μόλις είχε διαβάσει, προπάντων όμως οργισμένος για την παραπομπή του παλιού λεξικού στο ποινικό δίκαιο, από όπου είχε παρθεί η ανόητη αυτή επεξήγηση, εγκατέλειψε ο φτωχός, νέος ζωγράφος μας το ατελιέ του και τράβηξε για τη βιβλιοθήκη της πόλης του, με σκοπό να βρει εκεί πιο σύγχρονες πηγές γνώσεις. Αλλά και εκεί δεν ανακάλυψε τίποτα που τον ευχαριστεί. Όσα βιβλία και αν άνοιξε, μόνο διατάξεις ποινικών νόμων και μόνο αποφάσεις πρωτοδικείων, εφετείων και Αρειών Πάγων μπόρεσε να βρει. Βάσει αυτού του συνονθυλεύματος καθοριζόταν τι ήταν πορνογραφικό και συνεπώς απαγορευμένο:

Χωρίς εσωτερική συνάφεια με άλλες εκδηλώσεις της ζωής, άλογη συρραφή σεξουαλικών παραστάσεων, διάβαζε ξανά και ξανά

σχετικά με την πορνογραφία. Ο φτωχός, νέος ζωγράφος μας δεν ήξερε τι να σκεφτεί πλέον. Τα είχε εντελώς χαμένα. Αν κάποιος το επιδίωκε, μπορούσε κάλλιστα να χαρακτηρίσει, σύμφωνα με τα παραπάνω, το όλο έργο του ως πορνογραφικό. Αυτός όμως αρνιόταν πεισματικά να αποδεχθεί αυτή τη ρετσινιά· δε δεχόταν με τίποτα ότι η ζωγραφική του θα έπρεπε γι' αυτόν τον λόγο να πέσει στην αφάνεια ή να απαγορευτεί. Όχι και πάλι όχι! Δεν ήταν δυνατόν να πλανιέται αυτός. Ήταν τόσο πεπεισμένος για τη δημιουργία του. Αποκλείεται να έκανε λάθος. Ήταν σίγουρος. Τελεία και παύλα! Αυτός είχε παραιτηθεί από όλα για να μπορέσει να ζωγραφίσει. Κανείς επομένως δε θα μπορούσε να τον πείσει ότι είχε πάρει λάθος δρόμο. Ένωθε διαρκώς εκείνο το αναθεματισμένο συναίσθημα που του έδινε πάντα δίκιο στη δουλειά του. Να πάρει ο διάολος και να σηκώσει! Είχε δικαίωμα και λόγο να ζωγραφίζει. Ό,τι αυτός ζωγράφιζε πάνω στον μουσαμά ήταν κάτι παραπάνω από ένα κομμάτι πανί και χρώμα. Ακόμη και αν οι άλλοι τον περνούσαν για τρελό, αυτός θα συνέχιζε να ζωγραφίζει. Δεν είχε άλλη επιλογή. Έπρεπε να ζωγραφίζει!

Η παράνοια του σήμερα περιγράφει την πραγματικότητα του αύριο, είχε πριν από χρόνια κάπου διαβάσει, και αυτό τον ενθάρρυνε κάθε φορά να συνεχίσει το έργο του. Ήθελε, αδιάφορα από το τίμημα που έπρεπε να πληρώσει, να τελειοποιήσει, όπως αυτός σκεφτόταν το έργο του, για να μπορέσει να χαρίσει ξανά στους ανθρώπους την πίστη στους εαυτούς τους, που –είτε θελημένα είτε αθέλητα– οι ίδιοι είχαν χάσει. Βέβαια, η συνεχής άρνηση των συνανθρώπων του, αυτών που αυτός αναζητούσε επίμονα να δια φωτίσει, τον πλήγωνε αφάνταστα. Ήταν κι αυτός άνθρωπος με σάρκα και οστά, δεν ήταν θεός ούτε θηρίο, και από κάτι έπρεπε να ζήσει.

Τότε ζωγράφισε κάτι άλλο, του είπε κι μακροχρόνια σύντροφός του, η οποία στεκόταν μοντέλο για τους πίνακες του και είχε βαρεθεί πια να στήνεται με τις ώρες γυμνή μπροστά από τον καμβά του. Δίχως φυσικά να το έχει ομολογήσει ποτέ, της ήταν δυσάρεστο να δείχνει μέσα από τις ζωγραφιές του συντρόφου της σ' όλον τον κόσμο το αιδοίο της. Και η οικονομική μιζέρια, που έπρεπε δίπλα στον φτωχό, νέο ζωγράφο μας καθημερινά να υποφέρει, την είχε με τα χρόνια κουράσει. Βέβαια δεν του είχε παραπονεθεί ποτέ, μια και η αγάπη της γι' αυτόν ήταν υπεράνω υποψίας και μικρολογισμών, έλα όμως που αυτή δεν είχε εγκαταλείψει ακόμη την ελπίδα για κοινωνική άνοδο, για πλούτη και για μια άνετη ζωή! Σε αντίθεση με τον φτωχό, νέο ζωγράφο μας, αυτή και ήλπιζε και επιθυμούσε.

Θέλοντας λοιπόν ο φτωχός, νέος ζωγράφος μας να της κάνει τη χάρη, κυρίως όμως επιθυμώντας να της αποδείξει την ατελείωτη αγάπη που ένιωθε όλα τα χρόνια της σχέσης τους γι' αυτήν, άρχισε να αναζητεί πυρετωδώς νέο μοτίβο για το έργο του. Εγχείρημα όχι και τόσο δύσκολο για το απεριόριστο ταλέντο του. Ήταν, βλέπετε, ένας προικισμένος ζωγράφος, και ας ζωγράφιζε διαρκώς το ίδιο αντικείμενο. Όπως και πολλοί άλλοι πριν από αυτόν καλλιτέχνες, ήταν ένθερμος υποστηρικτής των σειρών στην τέχνη. Όχι το τι, αλλά το πώς ήταν το ανώτατο αξιωματικό του.

Βλασφημία και προσβολή της δημοσίας αιδούς, ξεφώνισαν με

μια φωνή οι ειδικοί στους οποίους ο φτωχός, νέος ζωγράφος μας έδειξε τα νέα του έργα. Να εκθέσουν ή να πουλήσουν τέτοιου είδους πίνακες ούτε λόγος δεν γινόταν. Πρόβλεπαν μάλιστα πως αν δεν κατέστρεφε το γρηγορότερο δυνατόν τους πίνακές του, θα είχε να κάνει σίγουρα με τη δικαιοσύνη. Όποιος ζωγραφίζει τέτοιες ύποπτες φιγούρες, με φουσκωμένα από το λίπος μάγουλα, μύτες σαν

μελιτζάνες, διπλοσάγωνα, με ένα ραβδί στο ένα χέρι και τον ποινικό κώδικα υπό μάλης, οι οποίοι παριστάνουν, λόγω των λευκών περσουλών στην πλάτη και το φωτοστέφανο στο κεφάλι, ολοκάθαρα φύλακες-άγγελους και διά στόματος των οποίων εκφωνείται η επιγραφή του πίνακα: «Βουλώστε το και συνεχίστε να ζείτε», προκαλεί να τον καταδικάσουν, προειδοποιούσαν οι σοβαροί ειδικοί και κουνούσαν ανήσυχοι το κεφάλι τους. Ο φτωχός, νέος ζωγράφος μας τα είχε και πάλι χαμένα. Σε καμιά περίπτωση δεν ήθελε να προσβάλει τα συναισθήματα των συνανθρώπων του, απλώς δεν πίστευε σε φύλακες-άγγελους. Οι εικόνες του δεν ήταν το αποκείμενο μιας αρρωστημένης φαντασίας, όπως έσπευσαν να δηλώσουν κακέντρεχα ορισμένοι από τους τεχνοκριτικούς, στους οποίους ο φτωχός, νέος ζωγράφος μας είχε την ατυχία να δείξει τους πίνακές του, προσδοκώντας από αυτούς τουλάχιστον έναν καλό λόγο. Με το έργο του ήθελε απλά να ειρωνευτεί τη βλακεία των ανθρώπων που πίστευαν στους φύλακες-άγγελους, ήθελε να τους ταρακουνήσει λίγο. Πώς ήταν δυνατόν με τόση πείνα και δυστυχία σ' αυτόν τον κόσμο να πιστεύει κανείς σε φύλακες-άγγελους, ήταν η απορία του:

Ο φτωχός, νέος, ζωγράφος μας ήταν αναμφίβολα ένας πληγωμένος ιδεαλιστής. Ήθελε να έχει γύρω του έναν καλύτερο κόσμο, δεν τον είχε, γι' αυτό και αντιμαχόταν όλα όσα τον ενόχλουσαν. Οι ζωγραφιές του ήταν μια κριτική σύλληψη της πραγματικότητας· μ' αυτές επιδίωκε να οξύνει την αντίληψη των συνανθρώπων του για την ειρωνεία και ελαφρότητα της ζωής. Φυσικά υπερέβαλε ολίγον τι με τις φιγούρες του, αλλά να κινδυνεύει να ριχτεί εξαιτίας τους στη φυλακή, ε αυτό δεν το χωρούσε ο νους του!

Πώς αλλιώς θα μπορούσε να αιφνιδιάσει και να αναταράξει τους συνανθρώπους του, αν όχι με το μέσο της παραμορφωσης, της επιθετικότητας ή της υπερβολής; Βέβαια χρησιμοποιούσε τη σάτιρα αφενός μεν για να εκφράσει την οργή που αισθανόταν μέσα του, αφετέρου όμως να στηλιτεύσει ό,τι θεωρούσε λάθος, άσκημο, αφόρητο ή άδικο. Πώς αλλιώς θα κατόρθωνε να παρακινήσει τους ανύποπτους συνανθρώπους του σε περίσκεψη, αν δεν προσπαθούσε να τους στριμώξει, αν δεν προσπαθούσε να τους προκαλέσει; Είναι ή δεν είναι η υπερβολή από τις αρχές του ανθρώπινου πολιτισμού στοιχείο της σάτιρας; Είναι ή δεν είναι η σάτιρα σήμερα ελεύθερη;

Μα βέβαια, του απάντησε κρυφογελώντας ένας φίλος του που εδώ και χρόνια τώρα σπούδαζε νομικά, θεωρώντας τον εαυτόν του μάλιστα αυθεντία στο συνταγματικό δίκαιο. Το Σύνταγμα της χώρας σου εγγυάται αυτό το δικαίωμα, μια και η τέχνη είναι ελεύθερη.

Από το Μανχάτταν του Γούντνυ Άλλεν.

Ο φτωχός, νέος, ζωγράφος μας ήταν κατενθουσιασμένος ακούγοντας τον φίλο του. Ήδη από τα σχολικά του χρόνια είχε μάθει: Το Σύνταγμα μιας χώρας είναι ο ανώτατος νόμος· κανείς άλλος νόμος δεν επιτρέπεται να είναι αντίθετος προς αυτό. Πώς δεν το είχε σκεφτεί και ο ίδιος πρωύτερα; Πώς το είχε ξεχάσει; Το Σύνταγμα το έλεγε ξεκάθαρα: Η τέχνη είναι ελεύθερη. Επομένως αυτός

μπορούσε να ζωγραφίζει κατά βούληση. Κανείς δεν μπορούσε να του απαγορεύσει την τέχνη του. Ο φτωχός, νέος, ζωγράφος μας μπορούσε να ανασάνει επιτέλους ελεύθερα. Αμέσως βέβαια, όπως ήταν επόμενο, αναρωτήθηκε πώς και το Σύνταγμα εγγυόταν την ελευθερία της τέχνης; Τι είχε συμβεί και το Σύνταγμα ασχολιόταν μαζί της; Όπως όλοι οι πεπεισμένοι καλλιτέχνες, έτσι κι αυτός αντιμετώπιζε τον νόμο σαν φυσικό αντίπαλο της τέχνης. Θεωρούσε πως η τέχνη τρεφόταν από την συνεχή ανατροπή συμβάσεων και κανόνων και ήταν εκ της φύσεώς της εχθρική προς καθετί άκαμπτο, κατασταλτικό και συντονισμένο να διαρκέσει πολύ, όπως ήταν αναμφισβήτητο το δίκαιο. Μέχρι τώρα πίστευε πως ο νόμος όφειλε να προσανατολίζεται στον κανόνα· ο νόμος δεν ενδιαφερόταν, όπως η τέχνη, για την εξαίρεση. Γιατί λοιπόν το Σύνταγμα προστάτευε την τέχνη; Ε αυτό ο φτωχός, νέος, ζωγράφος μας δεν το καταλάβαινε!

Οι συνταγματικές διατάξεις παρουσιάζουν συχνά αμυντικό χαρακτήρα· αποτελούν συνήθως απάντηση σε ξεπερασμένους κινδύνους, τον διαρώτισε και πάλι ο φίλος του που έπαιζε το Σύνταγμα στα δάχτυλα. Πριν από πολλά χρόνια κυβερνήτες έκαψαν δημοσίως βιβλία, αφάνισαν καλλιτέχνες και σφετερίστηκαν το δικαίωμα να καθορίσουν οι ίδιοι τι είναι τέχνη. Εξαιτίας αυτού του επαίσχυντου προηγούμενου υποχρεώνει σήμερα το Σύνταγμα το κράτος να τηρεί αισθητική ουδετερότητα, του απαγορεύει δηλαδή να επιβάλλει καλλιτεχνικά δόγματα και ρεύματα που θα ήταν αρεστά. Παραδείγματος χάρη, το να στοιχειοθετείται ο ορισμός της τέχνης βάσει ποινικών απαγορεύσεων, όπως μη-βλάσφημη ή μη-πορνογραφική, αυτό είναι αντισυνταγματικό. Τι είναι τέχνη δικαιούται να αποφασίσει μόνο η ίδια η τέχνη, και αυτή είναι ελεύθερη.

Ο φτωχός, νέος, ζωγράφος μας δεν ήταν σε θέση να καταλάβει βέβαια όλα όσα ο φίλος του του εξιστορούσε, από τότε όμως αισθανόταν πολύ καλύτερα. Ταλαντευόταν όπως και πριν καθημερινά μεταξύ ελπίδας και αφανισμού, μεταξύ ομορφιάς και τρόμου, μεταξύ ανεξαρτησίας και οράματος, τώρα όμως έφερε μέσα του αυτό που χρειαζόταν πιο πολύ και από τον αέρα για να ζήσει και να δημιουργήσει, δηλαδή την ελευθερία του. Πίστευε πως κανείς δεν μπορούσε να τον βλάψει πλέον, γιατί αυτός είχε το Σύνταγμα, τον ανώτατο νόμο, με το μέρος του. Ζωγράφιζε ακούρατος και σκεπτόταν διαρκώς σαν καλλιτέχνης περί της ουσίας της τέχνης.

Ποιος ξέρει; Ίσως κάποτε ακούσουμε γι' αυτόν και το έργο του. Ίσως σε εκατό χρόνια να ανήκουν οι πίνακές του στα πράγματα που θα απαριθμήσουμε ξαπλωμένοι πάνω στον καναπέ του ψυχαναλυτή μας, όταν ερωτηθούμε, γιατί κατά τη γνώμη μας αξίζει να ζει κανείς!

ΜΟΥΣΙΚΗ

του ΒΑΣΙΛΗ ΡΟΥΒΑΛΗ

Τρεις από τους σημαντικότερους δίσκους αυτής της χρονιάς, όσον αφορά το ξένο δισκογραφικό ρεπερτόριο, παρουσιάζονται στο σημερινό σημείωμα της στήλης. Με δεδομένο το κριτήριο της ποιότητας και των δημιουργικών αναζητήσεων καθενός εκ των τριών κατωτέρω καλλιτεχνών, συγκαταλέγονται στους όψιμους εκφραστές τής τρόπον τινά παγκοσμιοποιημένης μουσικής κοινότητας. Ειδικότερα, ο Nick Cave & The Bad Seeds και οι Nits, που απολαμβάνουν ιδιαίτερης αποδοχής από το ελληνικό κοινό και, διατί να το κρύψωμεν άλλωστε, σε αυτό οφείλουν πολλά για την περαιτέρω ανάδειξή τους στις άλλες ευρωπαϊκές αγορές.

NICK CAVE & THE BAD SEEDS

The best of

Τα διαπιστευτήρια για τους Αυστραλούς του Nick Cave περιττεύουν, ιήγουν αποτελούν τους σπουδαιότερους και αναμφισβήτητα

πιο αγαπητούς μουσικούς για το ελληνικό μουσικόφιλο κοινό. Ύστερα από δεκατέσσερα χρόνια, αρχής γενομένης με εκείνο το απόκοτο "From her to eternity", δέκα στουντιακούς δίσκους, δύο ζωντανά ηχογραφημένους και κάμποσες κινηματογραφικές επενδύσεις, ήταν θεμιτό (όχι κατ' ανάγκην απορριπτό παράντα) να υπάρξει μια ρετροσπεκτίβα για αυτή την ιδιόζουσα καλλιτεχνική παρέα. Μια παρέα μουσικών που ξεπερνά τα ειωθότα των ροκ συγκροτημάτων: όλοι ανεξαιρέτως δρουν δημιουργικά σε άλλους χώρους (θυμίζοντας τη συγγραφική δραστηριότητα του Nick Cave) και διαφορετικά σχήματα (οι "καταραμένες" μουσικές επενδύσεις του Barry Adamson, οι σόλο δουλειές των Mick Harvey, Hugo Race, Anita Lane και των

άλλων). Η μουσική των Bad Seeds δίνει το δικό της ξεχωριστό στίγμα στη σύγχρονη δισκογραφία, αναδεύοντας στοιχεία από τα σκοτεινά αυλάκια του νιου γουέιβ, τις μελικές αναθυμιάσεις των μπλουζ, τις ποπ μπαλάντες α λα περφόρμα Nickolas Cave. Η χροιά της φωνής του όσο και ο εσωτερικός ρυθμός της απαγγελίας-ερμηνείας επιφέρουν στα τραγούδια τους εκείνο το εξαιρετικό στοιχείο που κανείς άλλος δεν δύναται να χειριστεί. Σχετικά με το "best of", πρόκειται για μια αποτίμηση της μέχρι τώρα πορείας τους, που κάλλιστα θα μπορούσε να περιέχει άλλα τόσα τραγούδια και πάλι να μην θεωρούνταν πλήρης. Το βεληνεκές τους ξεφεύγει από τέτοια δεδομένα -εξάλλου οι φίλοι τους δεν αρκούνται σε αποσπασματική γνωριμία αλλά, φευ(!), διαθέτουν ήδη το σύνολο του έργου τους...

NITS

Alankomaat

Αν μπορεί να γίνει λόγος για ευρωπαϊκή ποπ μουσική που να χωράει, ότι κοινό και ποιοτικό διαθέτει ο ευρωπαϊκός μου-

σικός ορίζοντας, σε μόνο μια φορμούλα μπορεί να καταλήξει (όχι πάντως σε αιτιολόγους της φρίσσας Eurovision...). Ο λόγος για τους Nits, το σχήμα απ' το Άμστερνταμ που προσπορίστηκε την ταμπέλα των «κουλτουριάρηδων» στη δεκαετία του '80 και συνεχίζει να κινείται στο πεδίο της εξευγενισμένης ποπ δημιουργίας σταθερά με 15 τουλάχιστον ισάξια άλμπουμ στο ενεργητικό τους. Το εν λόγω πρόσφατο *Alankomaat* κυκλοφόρησε με καθυστέρηση τριών χρόνων από το προηγούμενο τους "Nest". Η μούσα των Ολλανδών δεν έχει μετουικίσει κάπου αλλού, οι συμπαγείς μελωδικοί τόνοι, οι τόσο γνώριμοι από το παρελθόν, κυριαρχούν και εδώ. Κάποιες αμυδρές ματιές σε σύγχρονα, νεοπαγή ηχητικά δεδομένα βρίσκουν περιθώριο να εμπλακούν στο κομμάτι τους, ενώ το σιχουργικό μέρος γίνεται περισσότερο λυρικό από ποτέ. Με δυο λόγια, ο δίσκος των Nits συγκαταλέγεται μεταξύ των εξαιρετικών δισκογραφικών δημιουργιών τούτης της χρονιάς, ένα άλμπουμ αναφοράς, ευχάριστο, διανυγές, διεγερτικό των πιο ευαίσθητων συγκινησιακών χορδών για τον απαιτητικό ακροατή.

SMASHING PUMPKINS

Adore

Το ανά τον κόσμο μουσικό ακροατήριο έχει αναδείξει τους αμερικανούς αυτούς κυρίους σε ροκ συγκρότημα των εκατομ-

μυρίων πωλήσεων. Ευεπίφορη ιδιότητα, όμως, για γκρουπ που δεν επιθυμεί να αρκεστεί σε αυτά ως άλλοι ροκ δεινόσαυροι. Ο ιδιόρρυθμος Billy Corgan έχει πετύχει να κατευθύνει τα ηνία της δημοσιότητας και του σταρ σύστεμ της βιομηχανίας με βάση τους προσανατολισμούς και την τομή που διατείνονται οι Smashing Pumpkins πως φέρουν στο rock 'n' roll του σήμερα και του αύριο. Με το *Adore* κάνουν το τολμηρότερο και ίσως καθοριστικό δίσκο της καριέρας τους. Οι ενορχηστρώσεις «γεμάτες», ο στίχος ποιητικότερος όσο ποτέ, οι συνθέσεις αποκτούν εύρος εγχεόμενες στο καλούπι της άριστης παραγωγής με αποτέλεσμα να δημιουργούν ξεχωριστή ατμόσφαιρα, ιδιαίτερα στα χαμηλότονα και μπαλαντοειδή κομμάτια.

ΒΙΒΛΙΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Ο πολίσας την έρημον και ο πωλήσας την έρημον

Διαφοροποιήσεις των
αντιλήψεων για το χώρο
μεταξύ Ανατολής και Δύσης.
Φίλιππου Ωραιόπουλου,
*Ο νεοελληνικός λόγος για την
αρχιτεκτονική και την πόλη -
Το χωρικό μοντέλο της
ελληνικής Ανατολής,*
Πρόλογος: Αλέξανδρος
Τζώνης - Lian Lefainre,
Εκδόσεις Εστία, 1998

«... Η μελέτη του Φίλιππου Ωραιόπουλου μάς δίνει ένα πα-
νοραμικό σχέδιο της όλης ανά-
πτυξης του θεωρητικού βυζαν-
τινού και νεοελληνικού λόγου
για την αρχιτεκτονική και την
πόλη», επισημαίνεται, πολύ σω-
στά, στον πρόλογο. Κι όπως συ-
νεχίζει η ίδια επισήμανση, «σε
αυτό το πανόραμα δεν θα βρού-
με κείμενο θεωρίας αυτόνομο,
παρόμοιο με αυτό του Alberti ή
του Serlio. Ο συγγραφέας προ-
τείνει κυρίως επιστημολογι-
κούς λόγους («γνωστικά εμπό-
δια») για να εξηγήσει αυτήν τη
διαφορά...» (βλ. σελ. 15).

Πράγματι, κάπου τετρακόσιες
σελίδες παρακάτω, ο συγγρα-
φέας καταλήγει: «... όσον αφο-
ρά το περιεχόμενο της οικοδο-
μικής (τεκτονικής), αυτό δεν
ταυτίζεται με το αντίστοιχο της
δυτικής αρχιτεκτονικής, όπως
αυτή συγκροτείται με βάση την
παράδοση της λατινικής Δύσης:
Βιτρούβιος, Αλμπέρτι, μεταβι-
τρούβιαννοί, αλλά διαμορφώ-

νεται από την παράδοση της
επιστήμης της μηχανικής των
ελληνιστικών χρόνων και της
μυστικιστικής αισθητικής της
ορθοδοξίας. Όσον αφορά το
περιεχόμενο του λόγου για τους
οικισμούς, αυτό δεν ταυτίζεται
με το αντίστοιχο της πολεοδομι-
κής δυτικής σκέψης (Ιπποδά-
μειο ή κλασικιστικό σύστημα με
την αντίστοιχη κλασικιστική αι-
σθητική), αλλά με το περιεχο-
μένο ενός λόγου που στηρίζεται
στις φυσιοκρατικές παραμέ-
τρους (υγιεινή), την ασφάλεια
(κλειστή λαβυρινθοειδής δο-
μή), την έννοια της γειτονίας,
και της μεσαιωνικής αισθητι-
κής...» (βλ. σ.σ. 411-12).

Ενδιαμέσως, η μελέτη αναδι-
φρά σε μια πληθώρα πηγών της
νεοελληνικής γραμματείας, από
τον 11ο μέχρι τον 19ο αιώνα. Σε
κείμενα Γεωγραφίας, Ιστορίας,
Κοσμογραφίας κ.λπ. καθώς και
σε κείμενα νομικά ή σε λεξικά
και χάρτες με αναλυτικούς οδη-
γούς, για τη χρήση περιηγητών
και εμπόρων, μέχρι την έκδοση
του *Saggio d' Architettura civile*,
του **Γεράσιμου Πιτζαμάνου** -
την πρώτη πραγματεία περί αρ-
χιτεκτονικής για τους φοιτητές
των Καλών Τεχνών στην Ιόνιο
Ακαδημία, γραμμένη, ωστόσο,
στα ιταλικά.

Η αλήθεια είναι ότι μόλις
φτάνει στην πιο ενδιαφέρουσα
περίοδο, για τον μη ειδικό ανα-
γνώστη, η μελέτη κλείνει. Ίσα
ίσα που γίνεται λόγος για την
ίδρυση του *Κεντρικού Στρατιω-
τικού Σχολείου* από τον Καπο-
δίστρια, κατά το πρότυπο της

Ecole Polytechnique των Παρι-
σιών, ή για τις προσπάθειες
ανακίνησης της πρώτης πρω-
τεύουσας του νεοελληνικού
κράτους -του Ναυπλίου- με
διανοίξεις αδιεξόδων των πα-
λαιού πολεοδομικού ιστού, μέ-
ριμνες υγιεινής, κατεδαφίσεις
σαχνισιών και διαμορφώσεις
πλατειών ή οικοδομικών τετρα-
γώνων, πάντα κατά τα ευρω-
παϊκά πρότυπα.

Αλλά τα όσα έχουν προηγηθεί
καθιστούν αυτή την αιφνίδια
λήξη, στο πιο κρίσιμο σημείο,
απολύτως εύλογη. Το «χωρικό
μοντέλο της ελληνικής Ανατο-
λής» έχει, προηγουμένως, διε-
ρευνηθεί με μεθοδικότητα και
αναπτυχθεί με ενδελέχεια. Η
συνέχεια περιλαμβάνει μόνο
απόπειρες, περισσότερο ή λιγό-
τερο επιτυχείς και περισσότερο
ή λιγότερο ολοκληρωμένες,
εφαρμογής των δυτικών μοντέ-
λων. Και το πιο ωραίο είναι πως
αυτά τα μοντέλα, που επειγόν-
τως εισάγονται από την ίδρυ-
ση του νεοελληνικού κράτους
και εντεύθεν, έχουν τις αφετη-
ρίες τους στην κλασική ελληνι-
κή αρχαιότητα, όπως την ανα-
γνώρισε και την ενεργοποίησε
η δυτική Αναγέννηση: στους έλ-
ληνες αρχιτέκτονες πριν από τον
Βιτρούβιο, στον Ιπποδάμο και
στην έννοια «πολίζω»=ιδρύω,
θέτω τα θεμέλια μιας πόλεως.

Οι βυζαντινοί δεν αγνοούν,
βεβαίως, τα επιτεύγματα της
αρχαιότητας. Στην περίοδο του
δεύτερου βυζαντινού ουμανι-
σμού, απ' όπου ξεκινά η μελέτη
του κ. Ωραιόπουλου, το φερόμε-

Λογοτεχνικά Περιοδικά:
ένα πληροφοριακό Δελτίο
που κυκλοφόρησε από το
«Εθνικό Κέντρο Βιβλίου»
(1997-1998). Μια
πρωτοβουλία που
συγκεντρώνει
πληροφοριακά στοιχεία
ταυτότητας για 76
περιοδικά. Μια καλή πρώτη
σερμαγιά που δείχνει το
γόνιμο έδαφος πάνω στο
οποίο προετοιμάζεται η
λογοτεχνία και ο κριτικός
λόγος. Μια προσπάθεια
αξιέπαινη που υπόσχεται
και μελλοντικές ανάλογες
δραστηριότητες και,
υποθέτουμε, έναν
περαιτέρω εμπλουτισμό του
συγκεντρωμένου υλικού.
Θα μπορούσε,
ενδεχομένως, η
πρωτοβουλία αυτή του
Ε.Κε.Βι. να στραφεί και σε
παλαιότερα περιοδικά και
να καταρτίσει ανάλογους
πληροφοριακούς
καταλόγους. Γιατί όχι;

Μικροφιλολογικά: μια
περιοδική έκδοση από την
Κύπρο (τχ. 3, Λευκωσία,
Άνοιξη 1998), για την
ακρίβεια ένα περιοδικό με
ενδιαφέροντα μικρά
φιλολογικά θέματα που
προκύπτουν συνήθως στο
περιθώριο μιας ερευνητικής
εργασίας. Διάλεξα το
κείμενο του **Αλέξη Ζήρα**,
«Στη σκιά του Jean
Moréas», καθώς φέρνει
στην επιφάνεια δύο
άγνωστα ποιήματα του
Τέλλου Άγρα, γραμμένα
από τον δεκατριάχρονο τότε
ποιητή και υπογεγραμμένα
με το πραγματικό του
όνομα: Ευάγγελος Γ.
Ιωάννου: «Σε μέρες
καλοκαιρινές, μέρες
φατολουσμένες / που
φέλανε τα κύματα ελπίδες
μυστικές, / πόσο οι στιγμές

μου φάνηκαν καλές,
ευτυχημένες / πόσο, Ζωή,
μου φάνηκαν οι ώρες σου
γλυκές ...».

Νόστος δημιουργικός
χαράκτηριζει τον γνωστό
πολιτικό **Μιχάλη**
Παπακωνσταντίνου στην
προσπάθειά του να
ανασυνθέσει την ιστορική
πορεία της γενέτειράς του
Κοζάνης. Το βιβλίο του *Μια*
Βορειοελληνική Πόλη στην
Τουρκοκρατία. Ιστορία της
Κοζάνης (1400-1912) που
κυκλοφορεί σε δεύτερη
έκδοση από το
Βιβλιοπωλείον της
«Εστίας» (1998) δεν είναι η
μόνη συγγραφική του δράση
για την Κοζάνη. Θυμίζω: *Η*
γιαγιά μου η Ρούσα, για την
Κοζάνη στη δεκαετία του
'20 και *Η πέτρινη πόλη*, για
την Κοζάνη στη δεκαετία
του '30. Το τρίτο βιβλίο του
φιλοδοξεί να αποτυπώσει
την πλούσια παράδοση της
πόλης μέσα σε μια μακρά
ιστορική διάρκεια. Και
είναι αξιανάγνωστο, καθώς
κατορθώνει μέσα από την
ιστοριογραφική του επιλογή
να αποδώσει ένα ιδιαίτερο
κλίμα: την πνευματική
ατμόσφαιρα αυτής της
πόλης. Κι ενώ η *Ιστορία της*
Κοζάνης... τελειώνει στα
1912, στον επίλογό του
ο συγγραφέας συνοψίζει
τα μεταγενέστερα
περιστατικά και σχολιάζει
τα προβλήματα που
διαμορφώθηκαν ως τις
μέρες μας. Κι όσο κι αν
συμφωνούμε πως είναι
δύσκολο να κάνει κανείς
ιστορία για τον παρόντα
χρόνο, θα περιμένουμε τη
συνέχεια ...

Ξαφνιάζει το εγχείρημα
μα γοητεύει συνάμα.
Αναφέρομαι στην

νο ως Λεξικό του Ζωναρά μνη-
μονεύει τις αρχαίες πόλεις, τις
συνθήκες ζωής σ' αυτές ή τα κρι-
τήρια επιλογής των τόπων όπου
ιδρύονταν και τους ιδρυτές τους
–τους «πολιζόντες την έρημον»,
με χαράξεις για τη διαμόρφωση
του μελλοντικού άστεως. Αλλ' η
μακρά ιστορία των οικιστικών
συνόλων και η πολυεθνική σύν-
θεση του πληθυσμού τους επι-
βάλλουν, διαρκώς, πρακτικές
διευθετήσεις ή νομικές ρυθμί-
σεις κι ευρηματικές, επιτόπιες
λύσεις. Παρεμποδίζοντας, έτσι,
τις γενικότερες θεωρήσεις για
τη χάραξη ή τη λειτουργία των
πόλεων και ευνοώντας μιαν επι-
δέξια οικοδομική παράδοση, σε
βάρος κάθε θεωρητικού λόγου
για την αρχιτεκτονική και την
πολεοδομία.

Πολύ χαρακτηριστικά, τα κεί-
μενα της εποχής που εξετάζει ο
κ. Ωραιόπουλος (όπως η *Εξάβι-
βλος* του Αρμενοπούλου, το
Προόμιον του Ιουλιανού
Ασκαλωνίτη, η *Μικρά Σύνοψις*
του Ζυγομαλά κι πλήθος άλ-
λων) παραμένουν εστιασμένα
στον πρακτικό λόγο. Ακόμη και
οι «καινοτομίες», στις οποίες
μερικές φορές αναφέρονται,
αφορούν υποδείξεις κατασκευ-
ής επιμέρους κτιρίων μέσα σε
οικισμούς και στο πώς θα απο-
φεύγονται οι αδικίες με το κλεί-
σιμο των προσβάσεων, τη σκία-
ση των κήπων ή τη μεταφορά
των οικοδομικών υλικών κ.ο.κ.
Σε κάποιες περιπτώσεις, ένα
σύστημα τάξης μοιάζει να προ-
σφέρει λογική δομή στις επιμέ-
ρους υποδείξεις. Διακρίνοντας,
εν γένει, τέσσερις κατηγορίες
προβλημάτων των κτιρίων
–προβλημάτων θέρμανσης, φω-
τισμού, υγρασίας και θέας–
ανάλογα με τα τέσσερα κοσμι-
κά στοιχεία –φωτιά, αέρα, νερό
και γη– που συναπαρτίζουν το
σύμπαν. Αλλ' ακόμη κι εκεί, οι
κοσμικές αντιστοιχίες καθοδη-
γούν επισκευές και μικροεπεμ-
βάσεις. Δεν θέτουν αρχές γενι-
κών χαράξεων και λύσεων.

Οι βυζαντινοί φαίνεται να
αντιλαμβάνονταν το κτισμένο
περιβάλλον όπως περίπου και
το φυσικό, ως αδιάσπαστη συ-

νέχεια μιας μάζας, ή όπως το
ενιαίο σώμα ενός βιολογικού
όντος, στο οποίο προσλήψεις κι
αφομοιώσεις δεν συνεπάγονται
την κατάτμηση του οργανισμού
σε επιμέρους ενότητες. Πεπτι-
κό σύστημα ή φλέβες και αρτη-
ρίες και αγγεία λογίζονται ερψό-
σον ο οργανισμός διατελεί, συ-
νολικά, εν ζωή. Το ίδιο και σε
μια πόλη. Άξονες κυκλοφορίας,
πλατείες και δρόμοι δεν νοού-
νται αυτόνομα αλλά σε σχέση
με τις θέσεις που ήδη κατέχουν,
με τις μορφές που ήδη τους χα-
ρακτηρίζουν και την απόδοσή
τους στην καθημερινή ζωή.

Αγορές, δημόσια μέγαρα και
εκκλησίες, εξάλλου, δεν οργα-
νώνουν το χώρο σε σύστημα
ανταλλαγών, σε πολιτική εξου-
σία και σε θρησκευτική ζωή· σύ-
τε οριοθετούν κάποιο κέντρο ως
προς μιας περιφέρειας ή κάποιες
οπτικές φυγές που να επιτρέ-
πουν την προοπτική σύλληψη
ενός συνόλου. Ακόμη και στον
18ο αιώνα, ο **Α. Καγκελλάριος**
μεταφράζει τον όρο «pers-
pective» ως «θεωρία» (βλ. σ.σ.
360-1). Περισσότερο απ' ό,τι
για μια λάθος μετάφραση, πι-
στεύω, πρόκειται για μιαν αντί-
ληψη μερικής εμφάνισης (με την
έννοια της «θωριάς»). Αντίλη-
ψη η οποία αδυνατεί να κατα-
νοήσει τη θέα του συνόλου μέσω
ενός προοπτικού βάθους και της
κατανομής των μερών ως προς
αυτό.

Μία άλλη προσέγγιση, μια
προσέγγιση που θα έβλεπε τις
χωρικές διαμορφώσεις και τα
κτίσματα ως εκφάνσεις άλλων
σχέσεων –κοινωνικών, οικονο-
μικών, θρησκευτικών κ.λπ.– και
θα δοκίμαζε να αναπτύξει έναν
θεωρητικό λόγο για τις εκφάν-
σεις, αντίστοιχο προς το λόγο
που διερευνά και αναλύει τις
αρχικές σχέσεις, θα κινδύνευε
να γίνει ύβρις. Θα ήταν, δηλα-
δή, σαν να το αισθητό κι επίγειο
κάλλος –το «Κτιστόν»– εγείρει
αξιώσεις συστηματικότητας και
τελείωσης ανάλογες προς εκεί-
νες που διέπουν την ουράνια
τάξη και το αρχέτυπον κάλλος –
το «Άκτιστον».

Τέτοιου είδους γεφυρώματα

γίνονται βέβαια, έστω «κατ' οι-
κονομίαν» (και ιδίως «κατ' οι-
κονομίαν») στις θεολογικές
έρευνες, στις ιεραρχήσεις της
εκκλησιαστικής εξουσίας, στη
διοίκηση και την κοινωνική
ζωή. Πάντα με την προϋπόθεση
ότι κατά τη χρήση του ορθού λό-
γου «το δόγμα της ευσεβείας
δεν παραβιάζεται» και η θει-
κή σκέψη δεν αυτονομείται από
τη μυστική. Αλλά για κάποιους
λόγους, το «κατ' οικονομίαν»
δεν επεκτείνεται σε έναν θεω-
ρητικό λόγο περί αρχιτεκτονι-
κής, όπως συμβαίνει στη Δύση.
Ο κ. Ωραιόπουλος μιλά για ένα
«επιστημολογικό εμπόδιο» (βλ.
σ.σ. 105-6) και τη διατήρηση της
οικοδομικής από τη μεριά των
«βάνανυσων τεχνών», όχι από τη
μεριά των «λογικών» ή «ελεύ-
θερων τεχνών» (βλ. σελ. 413).

Έτσι, στον γεωγραφικό χώ-
ρο, όπου πρωτοδιατυπώθηκε η
έννοια «πολίσεως την έρημον»,
πόλεις και κτίσματα έμειναν
για αιώνες να σχολιάζονται και
να διευθετούνται μέσα σε ένα
πλαίσιο πρακτικών μετατρο-
πών, επιμέρους επεμβάσεων
και μεταποιήσεων, χωρίς θεω-
ρητική αυτονομία και εποπτείες
συνολικής οργάνωσης ή λει-
τουργίας. Αυτά, μέχρι και τον
19ο αιώνα. Τότε, δηλαδή, που
από την άλλη μεριά του Ατλα-
ντικού διέπρεπαν οι πολιζόντες
όσο και οι πωλούντες την έρη-
μο! Όταν εκτάσεις ολόκληρες
ρυμοτομούσαν και διαιρού-
νταν σε οικοδομικά τετράγω-
να, με προβλήψεις για λεωφό-
ρους και κίνηση ιππήλατων
οχημάτων, πλατείες και πάρκα,
δευτερεύουσες οδούς, κεντρι-
κές έδρες διοίκησης ή αναψυ-
χής, περιφερειακές ζώνες κα-
τοικίας ή παραγωγής κ.ο.κ.

Στο τέλος του 20ού αιώνα τα
πράγματα δεν έχουν αλλάξει
ριζικά. Παρά τα όσα το νεοελ-
ληνικό κράτος εισήγαγε ή επέ-
τρεψε να παλιννοστήσουν ή
ανέπτυξε αυτόνομα, ως αρχιτε-
κτονική και πολεοδομική θεω-
ρία, η πώληση των ευκαιρια-
κών ερημών συνεχίζει να μην
συνεπάγεται τον *πολισμό* τους.
Λίγο να δει κανείς τους αλλο-

πρόσβαλλους² ανασχεδιασμούς των επεκτεινόμενων αυθαιρέτων ή πώς πολεοδομούνται, εν τέλει, οι αναδασωτέες περιοχές μετά τις πυρκαγιές κάθε καλοκαιριού, θα έχει κάθε λόγο να πιστέψει ότι, παρά τα σύγχρονα οικοδομικά υλικά, συνεχίζουμε να βρισκόμαστε σε καιρούς προγενέστερους του 19ου αιώνα. Το παράτηγ-

μα του θερινού κινηματογράφου μεταξύ νότιας πύλης της Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης και Βελίδειου συνεδριακού κέντρου, λόγω χάριν, δίνει ένα σύνολο που θα πρέπει να έχει προκύψει μάλλον με τη λογική των «υποσυνόλων της φρωτιάς, του αέρα, του νερού και της γης» και όχι με κάποια νεότερη αντίληψη.

Ίσως μια θεοκρατική σκέψη να παρεμποδίζει, ως σήμερα, κάθε συνολική χάραξη, οργάνωση και προγραμματισμό. Αλλά και για ό,τι άλλο να πρόκειται, η μελέτη του γ. Ωραιόπουλου συνεχίζει να διατηρεί έτσι, πέρα από την ιστοριοδιφική της αξία, και μιαν αξία επικαιρότητας.

Πέτρος Μαρτινίδης

Περί παραπομπών και υποσημειώσεων

Αλέξης Πολίτης, *Υποσημειώσεις και παραπομπές*, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης 1998

Η έκδοση βιβλίων που αφορούν στην πολυδιάστατη τέχνη της γραφής είναι μία απαραίτητη πρακτική που προσφέρει χρήσιμους παραστάτες για οποιονδήποτε συγγραφέα, δοκιμιογράφο, δημοσιογράφο, επιστήμονα ή φοιτητή. Θα άξιζε, αλήθεια, να γίνει μια στατιστική για να δούμε πόσοι από εμάς είμαστε εξοικειωμένοι με έννοιες όπως σελίδα ή φύλλο τίτλου, κολοφώνας, ράχη, αυτί, επίμετρο κ.ά. Πόσοι, επίσης, από εμάς μπορούμε να παραπέμπουμε στην πηγή της πληροφορίας μας με τρόπο ευσύνοπτο και λειτουργικό, χωρίς να βάζουμε σε δοκιμασία την καλή διάθεση του αναγνώστη μας αλλά και την τσέπη του εκδότη μας; Συναντήσαμε λ.χ. παραπομπή του τύπου **Νέα Εστία**, Έτος NB', Τόμος 104ος, Τεύχος 1235, Χριστούγεννα 1978, σσ. 140-150, η οποία περιεχόταν μέσα στο κυρίως σώμα της εισαγωγής ενός βιβλίου (βλ. Κώστας Κύρρης, *Αιρετικά αντιπονήματα*, Ι, 1970-1997, Λευκωσία 1997, σελ. 9). Πέρα από το γεγονός ότι η παραπομπή τοποθετήθηκε σε θέση όπου διασπούσε τη ροή του κειμένου, ο τίτλος του περιοδικού μπήκε σε όρθια και έντονα στοιχεία, ενώ προστέθηκαν και μια σειρά από άλλους κατευθυντήριους δείκτες που θα μπορούσαν να είχαν αποφευχθεί προκειμένου να κερδηθεί τυπογραφικός χώρος αλλά και πολύτιμος αναγνωστικός χρόνος.

Γι' αυτά και άλλα ζητήματα προσφέρει λύσεις ο τόμος αυτός των Πανεπιστημιακών Εκδόσεων Κρήτης. Ο **Αλέξης Πολίτης**, καθηγητής της νεοελληνικής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο της Κρήτης, παραθέτει με αρκετά γλαφυρό και πειστικό τρόπο στην αρχή κάποιες εισαγωγικές παρατηρήσεις, οι οποίες ορίζουν επαρκώς την αναγκαιότητα του εγχειρηματός του (σελ. 9-15). Ο πρώτος και κυριότερος κανόνας είναι ότι «οι υποσημειώσεις και οι παραπομπές γράφονται για να διαβαστούν» (σελ. 9). Το μάτι του αναγνώστη σκαλώνει πάνω στον αινιγματικό αριθμό και ταλαντεύεται ανάμεσα σε δύο επιλογές: να ακολουθήσει τη ροή του κειμένου ή να αποκρυπτογραφήσει το κρυμμένο μυστικό; Η πληθώρα των παραπομπών υπονομεύει τη νοηματική συνέχεια, χαλαρώνει το κείμενο και καθιστά προβληματική τη σχέση συγγραφέα-αναγνώστη. Η συνετή και σοφή αρμογή, συνεπώς, του κειμένου και της παραπομπής είναι ένας άλλος χρυσός κανόνας. Οι υποσημειώσεις και οι παραπομπές συνδέουν με την πηγή της πληροφορίας και παρέχουν τα αναγκαία υποστηρίγματα στο λόγο μας. Η συσώρευση όμως όλης της γνωστής για κάποιο θέμα βιβλιογραφίας δεν επιβληθεί την ανάγνωση και καταδεικνύει ανασφάλεια ή ακόμη και επιδειξιο-

μανία. Το ίδιο επιλήψιμη μπορεί να είναι και η πλήρης απαλοιφή της. Το δυσκολότερο πάντως είναι ο διάλογος με τις πηγές όσο και η ταυτόχρονη σύνθεση.

Στη συνέχεια, ο Αλέξης Πολίτης παρουσιάζει τον τρόπο με τον οποίο παραπέμπουμε σε αυτοτελή βιβλία, περιοδικά, σύμμικτους τόμους, εφημερίδες, λεξικά, εγκυκλοπαίδειες, βιβλιογραφίες κ.ά. (σελ. 15-27). Ο συγγραφέας τυπώνεται με όρθια πεζά στοιχεία (για να καταλαβαίνουμε πού τονίζεται το όνομά του), ο τίτλος του εντύπου μπαίνει με πλάγια στοιχεία και ακολουθεί με όρθια ο τόπος έκδοσης, η χρονολογία και η σελίδα (λ.χ. Παναγιώτης Σούτσος, *Ποιήματα*, Αθήνα 1915, 93). Πάνω στον βασικό αυτό τύπο παραπομπής μπορούμε να τοποθετήσουμε και τον εκδοτικό οίκο, πριν από τη χρονολογία, όταν πρόκειται για σύγχρονη έκδοση ή ακόμη και την ένδειξη σ. ή σελ. πριν από τον αριθμό της σελίδας ή των σελίδων, προκειμένου να είναι σαφέστερος ο διαχωρισμός από τον αριθμό της χρονολογίας. Για τις παραπομπές σε περιοδικά το όνομα του συγγραφέα μπαίνει με όρθια στοιχεία, ο τίτλος της εργασίας μπαίνει με όρθια και μέσα σε εισαγωγικά, το όνομα του περιοδικού με πλάγια, και ακολουθούν με όρθια ο αριθμός του τόμου, το έτος έκδοσης μέσα σε παρενθέσεις και τέλος η σελίδα ή οι σελίδες. Από κει και πέρα εξετάζονται άλλες ειδικότερες περιπτώσεις και εξαιρέσεις που η τεχνολογική τους χρειάζεται περισσότερη προσοχή και φροντίδα, ενώ περιγράφεται ο τρόπος που γίνονται οι συντομευμένες παραπομπές αλλά και ο ευρέως διαδεδομένος και οικονομικός «αγγλοσαξωνικός» τρόπος παραπομπής.

Η απόφαση συνεπώς του Αλέξη Πολίτη να αναδημοσιεύσει από το περιοδικό *Μνήμων* [12 (1989)] την ομότιπλη εργασία του είναι ευπρόσδεκτη καθώς προσφέρει στο ευρύ κοινό ένα συστηματικό εγχειρίδιο που μπορεί να καθοδηγεί σε κάθε του βήμα οποιονδήποτε έμπειρο ή επίδοξο συγγραφέα. Το τομίδιο αυτό που κυκλοφόρησε από τις Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης είναι ένα βασικό βιβλίο αναφοράς που δεν πρέπει να απουσιάζει από τη βιβλιοθήκη μας. Μπορεί κάποιος να διαφωνεί με ορισμένες επιλογές ή να έχει ορισμένα κενά: λ.χ. είναι απαραίτητη η επισήμανση της εκδοτικής σειράς στην οποία δημοσιεύεται κάποιο έντυπο, και αν ναι, σε ποια θέση μπαίνει αυτή η ένδειξη; Η σημασία πάντως της συγκεκριμένης εργασίας κρίνεται και από το γεγονός ότι είναι ένα από τα βασικά εργαλεία του μαθήματος «Η διδασκαλία του ακαδημαϊκού δοκιμίου» που διδάσκεται από την περσινή ακαδημαϊκή χρονιά στο Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κύπρου.

Κωστής Δανόπουλος

πρωτοβουλία που είχε το «Θεατρικό Εργαστήρι του Πανεπιστημίου Κύπρου» να ανεβάσει το *Χρονικό* του Λεόντιου Μαχαίρα σε μια δραματική προσαρμογή που έκανε ο **Μιχάλης Πιερός**, ο οποίος ανέλαβε επίσης και τη σκηνοθεσία. Διαβάζουμε στο πρόγραμμα πως τη σύνθεση των τραγουδιών έκανε ο **Ευαγόρας Καραγιώργης**, τη μουσική ο **Ψαραντώνης** και ηθοποιοί ήταν φοιτήτριες και φοιτητές του Πανεπιστημίου Κύπρου. Δυστυχώς δεν είδαμε την παράσταση, αλλά στο εξαιρετικά ενδιαφέρον πρόγραμμα που κυκλοφόρησε με αυτή την ευκαιρία συγκεντρώνονται κείμενα κατατοπιστικά για τους μεσαιωνικούς χρόνους στην Κύπρο, για την πολιτική κατάσταση, την πνευματική ιστορία, τη γλώσσα αλλά και ειδικότερα για το ίδιο το *Χρονικό*. Δημοσιεύεται, επίσης, και το κείμενο της παράστασης. Το πλούσιο εικονογραφικό υλικό και η θαυμάσια εκτύπωση ολοκληρώνουν το εγχείρημα.

Όσοι ενδιαφέρεστε για το «καινούριο καλοκαίρι» στα εθνικά μας προβλήματα αλλά και γενικότερα για τα προβλήματα στην ευρύτερη περιοχή, διαβάστε το βιβλίο του δημοσιογράφου και πολιτικού αναλυτή **Τάσου Παππά**, *Ελλάδα-Τουρκία: μια προαιωνία διαμάχη* (εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 1998) και το βιβλίο του ιστορικού **Ευάγγελου Κωφού**, *Το Κοσσυφοπέδιο και η αλβανική ολοκλήρωση. Το άγχος του χθες - το άγχος του αύριο* (εκδ. Παπαζήση, 1998). Πάμε παραλία, εσείς; ο χαρτοκόπτης

Ο Φοίβος και η Δάφνη

Για τον τελευταίο δίσκο-CD του Φοίβου Δεληβοριά, *Χάλια*

ΚΙ ΟΜΩΣ* ο Φοίβος έχει και παγάν και Δάφνη*, και επιπλέον μέσα στον χώρο των τσιφτετελών δισκοπαραγωγών μπορεί ν' αποκαθαίρει τα πολύτιμα μέταλλα από τις σκουριές ή τα χρώματα (όπως συνέβη με το ζεϊμπέκικο που τραγουδά ο Δεληβοριάς ντουέτο με την Καιτούλα Γαρμπή). Ο τραγουδοποιός, πιστός στο χαμηλόφωνο ύφος και το ενορχηστρωτικό κλίμα του Χατζιδάκι αλλά και αποδίδοντας μεγάλη σημασία στον ευρηματικό και βιωμένο στίχο αλά Σαββόπουλος, δημιουργεί έντεκα μπλουζ μπαλάντες-όαση για την καρβελόπληκτη, κορκολοειδή μουσική σκηνή μας. Στον «Φώτη», ένα τραγούδι για τον πατέρα του, λέει:

...Κι ύστερα θα γίνει εικοσιένα
κι εσύ σαρανταεννιά
τα «Μίκυ Μάους» μου σκισμένα
τα «Αντί» σου σε κουτιά
θ' αποφεύγω να σε δω στα μάτια
θα μου μαθαίνεις να οδηγώ
να πηγαίνω με τετάρτη
προς το στρατιωτικό.

Ο ΔΕΛΗΒΟΡΙΑΣ διασκευάζοντας Τομ Γουαίτης αποκτά τους βαθείς τόνους του Φώτη Δήμα από τη δεκαετία του '60, ενώ το φλάουτο του Θύμιου Παπαδόπουλου μας πηγαίνει πίσω σε τρυφεράδες στυλ Γιάννη Σπανού. Ο Φοίβος όμως είναι παιδί της εποχής του και η ηλεκτρική κιθάρα τού πηγαίνει ό,τι κι αν πεις, μόνο που ο ίδιος ψάχνει τον ήχο του στις σουρντίνες και όχι στα κρεσέντα. Το ίδιο κλίμα υπηρετούν οι ασπρόμαυρες φωτογραφίες με τους «Λουόμενους» του Τάσου Βρεττού σε γραφιστική σύνθεση της Άλκηστης Σπηλιώτη. Ο Δεληβοριάς με τα «Χάλια» του αποδεικνύεται απροσδόκητα «εικαστικός» και εικονοπλάστης. (Σας θυμίζω ότι η νέα ροκ γενιά έχει αρκετούς μουσικούς-ζωγράφους, σπουδαστές της ΑΣΚΤ, όπως λόγου χάρη ο Τζιμής Ευθυμίου των Αέρα-Πατέρα ή ο Μιθριδάτης από τα Ημισκούμπρια.

ΚΑΙ ΒΕΒΑΙΑ, ΤΟ ΣΟΥΞΕ του δίσκου είναι η μυστηριώδης δοτική σύζυγος του κ. Πατώκου (άλλος πιο μυστηριώδης τύπος αυτός!) και η μυστική της μαγγανεία. Ένα τραγούδι-επίτευγμα της εύκολα εκπορευόμενης δισκογραφίας μας:

Δεν τήνε ξέρουν στα περιοδικά
Δεν είναι η Όλιβ του Ποπάου
Του Κωστόπουλου η γυναίκα
Ή ο άντρας του Ρουβά
Δεν είναι σύζυγος Πασόκου
Σιωπηλή του Αγγελόπουλου
Δεν είναι θεωρία μέσα σ' άρρωστα μυαλά.

Είν' η γυναίκα του Πατώκου.

ΤΥΧΕΡΕ Πάτωκε!

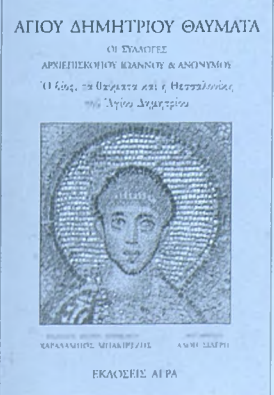
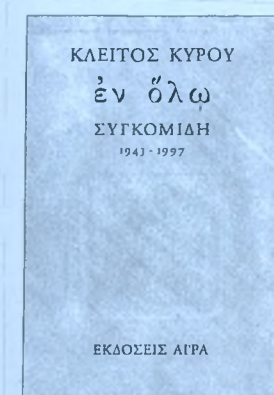
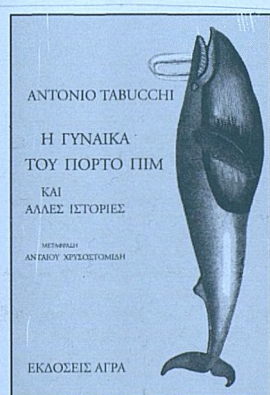
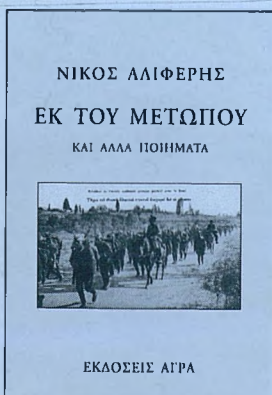
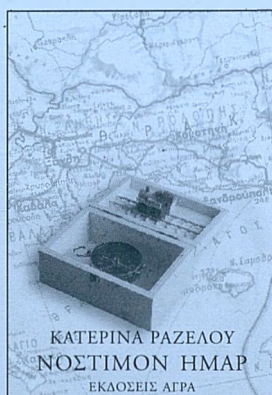
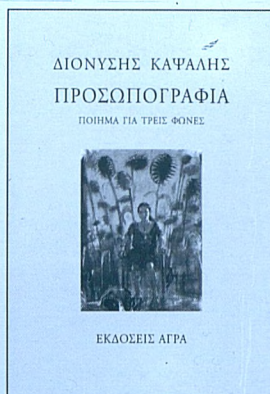
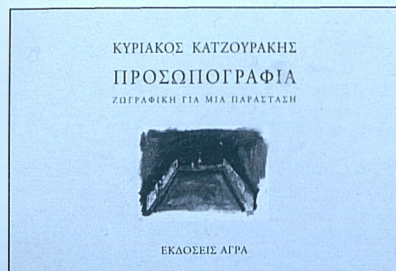
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΜΑΝΟ
ΣΤΕΦΑΝΙΔΗ

* Όπου Φοίβος, ο γνωστός νεαρός τραγουδοποιός και Δάφνη η δεκαοχτάχρονη κόρη μου που τον θαυμάζει.

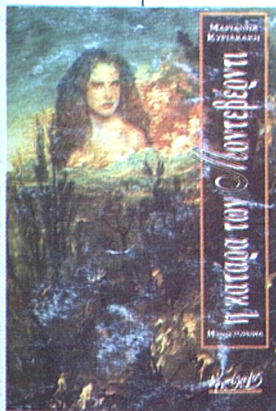

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΑΠΟ ΤΟ 1979

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ ΣΤΗ ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΚΥΡΙΑΚΑΚΗ

Η κατάρα των Μοντεβέρντι

Μοντέρνο Ερωτικό Μυθιστόρημα

Η θυελλώδης ζωή της Αρσινόης Μοντεβέρντι. Η απaráμιλλη όμορφιά της και το αστραφτερό μυαλό της γίνονται ακαταμάχητα όπλα στα χέρια της. Τίποτα δεν είναι ικανό να τη σταματήσει. Όσπου όλα αλλάζουν όταν συναντά το μοιραίο έρωτα, το πάθος που είναι αδύνατο να ξεπεράσει. Πού θα την οδηγήσει; Θα επαληθευτεί η κατάρα που συνοδεύει από αιώνες την οικογένεια Μοντεβέρντι;

ΖΟΕΛ ΛΟΪΠΝΟ

Η αγριλιά

Μυθιστόρημα

Η Καλλιόπη, μια Σφακιανή μόλις δεκάξι χρόνων, φεύγει μ' ένα νεογέννητο στην αγκαλιά από την αγαπημένη της Κρήτη για να φάξει τον άνδρα της, το Νικόλα, που πήγε στη Γαλλία για μια καλύτερη τύχη. Ένα συναρπαστικό μυθιστόρημα γεμάτο πάθος, ποίηση, μυρωδιές· ένας ύμνος στην Ελληνίδα, στο θάρρος, τη μεγαλοψυχία, τη γενναιοδωρία και την αγωνιστικότητά της.

ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΙΤΣΙΛΙΔΗΣ

Μετά τη βροχή

Διηγήματα

Η συλλογή "Μετά τη βροχή" αποτελείται από έξι διηγήματα. Στα τρία πρώτα ο συγγραφέας, με φόντο τα δύσκολα χρόνια της πρόσφατης ιστορίας μας, επικεντρώνεται στους απλούς και καθημερινούς ανθρώπους που ζουν τα ίδια τα γεγονότα, αλλά και τις συνέπειες τους, μακριά από τις θέσεις των πρωταγωνιστών. Στα άλλα τρία διηγήματα η έμφαση δίνεται στις διαπροσωπικές σχέσεις και στις εύθραυστες ψυχικές ισορροπίες της εποχής μας.

ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΙΤΣΙΛΙΔΗΣ

Η παλιά φωτογραφία

Διηγήματα

Η παλιά φωτογραφία αποτελεί μια συλλογή έξι διηγημάτων. Στα τρία πρώτα διηγήματα κυρίαρχο ρόλο κατέχει ο έρωτας. Στα επόμενα το μοτίβο αλλάζει. Ο συγγραφέας αναφέρεται στη ζωή και στο θάνατο, στο ρατσισμό και τον παραλογισμό της εποχής μας, καθώς και στον ξεπεσμό των αγώνων του λαού για ελευθερία στο επίπεδο της εθιμοτυπίας. Μια συλλογή που με τις ανατροπές και τις απροσδόκητες εξελίξεις της θα κρατήσει αμείωτο το ενδιαφέρον του αναγνώστη.